

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Συγκριτική ανάλυση της παραβατικότητας των εφήβων ηλικίας 15- 18 ετών στα φροντιστήρια της Πάτρας και της Δράμας»

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:
Στάμου Ασημίνα
Ευθυμιάδου Ευθυμία

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
Παπακωνσταντής Γεώργιος

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2010

Ευχαριστίες

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον κύριο Παπακωνσταντή για τη βοήθεια, την καθοδήγηση και την υπομονή που έκανε τόσα χρόνια μαζί μας.

Μίνα:

Τη Μάνα μου, που έφυγε τόσο νωρίς και τόσο άδικα και το Νικολάκη που είναι δίπλα μου.

Έφη:

Τους γονείς μου για τη συμπαράσταση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος:

Περίληψη μελέτης.....	6
-----------------------	---

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο Πρώτο:

Ορισμός και θεωρητικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας

1. Ενότητα Πρώτη: Προσδιορισμοί όρων.....	8
2. Ενότητα Δεύτερη: Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερμηνείες της παραβατικής συμπεριφοράς.....	9
1. Θεωρίες βιολογικής προέλευσης.....	9
2. Θεωρίες ψυχολογικής προέλευσης.....	10
3. Θεωρίες κοινωνιολογικής προέλευσης.....	11

Κεφάλαιο Δεύτερο:

Αιτιολογικοί παράγοντες της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων

1. Ενότητα Πρώτη: Εισαγωγή.....	13
2. Ενότητα Δεύτερη: I. Ατομικοί παράγοντες.....	14
A) Βιοψυχικά αίτια.....	14
B) Η προσωπικότητα του ανήλικου ως παράγοντας παραβατικής συμπεριφοράς.....	16
3. Ενότητα Τρίτη: II. Περιβαλλοντικοί παράγοντες.....	17
A) Οικογενειακό περιβάλλον.....	19
B) Σχολικό περιβάλλον.....	23
Γ) Η παρέα των συνομήλικων.....	27
Δ) Κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες.....	29

Κεφάλαιο Τρίτο:

Παρουσίαση της κλινικής εικόνας των εφήβων παραβατών

1. Ενότητα Πρώτη: Παρουσίαση των συμπτωμάτων και της κλινικής εικόνας που εμφανίζουν οι έφηβοι παραβάτες.....	31
2. Ενότητα Δεύτερη: Τα διαγνωστικά κριτήρια των εφήβων παραβατών.....	37
3. Ενότητα Τρίτη: Σύντομη αναφορά των συνοδών προβλημάτων και διαταραχών που συνδέονται με τη διαταραχή της διαγωγής.....	39

Κεφάλαιο Τέταρτο:
Αναφορά των συνεπειών της παραβατικότητας στους εφήβους

1. Ενότητα Πρώτη: Εισαγωγή.....	42
2. Ενότητα Δεύτερη: Ορισμός κοινωνικού στίγματος.....	44
3. Ενότητα Τρίτη: Παράγοντες που διαμορφώνουν το στίγμα.....	46
1) Οικογένεια.....	46
2) Σχολείο.....	48
3) Εργασία.....	49
4) Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.....	49
5) Φυλακή.....	50
4. Ενότητα Τέταρτη: Επιπτώσεις του κοινωνικού στίγματος στον έφηβο παραβάτη.....	52

Κεφάλαιο Πέμπτο:
**Η παραβατικότητα των γονέων μέσα στην οικογένεια/ Σχέσεις των
εφήβων παραβατών με την οικογένειά τους και τους συνομηλίκους τους**

1. Ενότητα Πρώτη: Εισαγωγή.....	54
2. Ενότητα Δεύτερη: Οικογενειακή κρίση και δυσλειτουργία.....	55
3. Ενότητα Τρίτη: Διαγενεακή μεταβίβαση προτύπων και συμπεριφορών.....	58
Α. Κακοποίηση μεταξύ συζύγων.....	60
Β. Κακοποίηση παιδιού.....	61
Γ. Κακοποίηση μεταξύ αδελφών.....	62
4. Ενότητα Τέταρτη: Επίδραση στη συμπεριφορά του παιδιού από την οικογενειακή κρίση.....	63
5. Ενότητα Πέμπτη: Παρουσίαση των σχέσεων των εφήβων παραβατών με τους συνομηλίκους τους.....	67

Κεφάλαιο Έκτο:
Κατηγορίες παραβάσεων που διαπράττουν οι έφηβοι

1. Ενότητα Πρώτη: Εισαγωγή.....	72
2. Ενότητα Δεύτερη: Παραβάσεις στο σχολικό πλαίσιο.....	73
3. Ενότητα Τρίτη: Γενική παρουσίαση των παραβάσεων που διαπράττουν οι έφηβοι.....	76

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο Έβδομο: Μεθοδολογία

1. Ενότητα Πρώτη: Αντικείμενο έρευνας.....	79
2. Ενότητα Δεύτερη: Δυσκολίες έρευνας.....	80
3. Ενότητα Τρίτη: Σκοπός και δείγμα της έρευνας.....	82
4. Ενότητα Τέταρτη: Υποθέσεις εργασίας.....	84
6. Ενότητα Πέμπτη: Παρουσίαση των αποτελεσμάτων.....	85
I) Παρουσίαση γενικών αποτελεσμάτων για την πόλη της Πάτρας και της Δράμας.....	85
II) Παρουσίαση των σημαντικών διαφορών που εντοπίσαμε μεταξύ της Πάτρας και της Δράμας.....	90
7. Ενότητα Έκτη: Γενικά συμπεράσματα εργασίας	100
Παράρτημα Πινάκων.....	105
Ερωματολόγιο.....	203
Παραπομπές.....	208
Βιβλιογραφία.....	218

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Μια από τις κοινωνικές πληγές που μαστίζουν σήμερα την εποχή μας, είναι το πρόβλημα της παραβατικότητας των ατόμων σε νεαρή ηλικία. Μολονότι ο τεχνολογικός και τεχνικός πολιτισμός σημείωσε τεράστιες και εντυπωσιακές κατακτήσεις, μολονότι το βιοτικό επίπεδο ανέβηκε και οι άνθρωποι μορφώθηκαν περισσότερο, η εγκληματικότητα και η παραβατικότητα όχι μόνο δεν σταμάτησε αλλά βρίσκεται σε έξαρση μεταξύ των νεαρών ατόμων .

Η στάση και η συμπεριφορά αυτών των ατόμων απέναντι στις υπάρχουσες κοινωνικές δομές, αποτελεί συχνά τον καθρέφτη της ισορροπίας μιας κοινωνίας. Έτσι, η ύπαρξη τέτοιων φαινομένων, όπως η παραβατικότητα των εφήβων, που διαπραγματεύεται η παρούσα εργασία, δείχνει ότι το κοινωνικό μας σύστημα νοσεί.

Το πρόβλημα λοιπόν, που παρουσιάζεται και διερευνάται εδώ, είναι η παραβατικότητα των νέων ατόμων.

Πιο αναλυτικά, στο πρώτο κεφάλαιο θα διερευνηθούν αρχικά, οι ορισμοί που υπάρχουν για την κατηγορία της παραβατικότητας των εφήβων, όπως το τι είναι παραβατική συμπεριφορά, αντικοινωνική συμπεριφορά και εγκληματική συμπεριφορά, πώς ορίζουμε τον ανήλικο και πώς τον έφηβο σύμφωνα με το Ποινικό Κώδικα. Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τις θεωρητικές προσεγγίσεις και τις ερμηνείες διαφόρων μελετητών που υπάρχουν για την παραβατική συμπεριφορά.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναλύσουμε εκτενώς τους αιτιολογικούς παράγοντες της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων -ιδιαίτερα το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον του παιδιού- που επιδρούν αποφασιστικά στο χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του, ώστε αυτό να καταφεύγει σε αντικοινωνική συμπεριφορά και δράση. Στην πρώτη ενότητα θα παρουσιαστούν οι ατομικοί παράγοντες και στη δεύτερη ενότητα οι περιβαλλοντικοί παράγοντες της παραβατικής συμπεριφοράς των εφήβων.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση των συμπτωμάτων, των διαγνωστικών κριτηρίων και της κλινικής εικόνας που παρουσιάζουν οι έφηβοι παραβάτες. Θα αναφέρουμε δηλαδή όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που κάνουν τους έφηβους παραβάτες να διαφοροποιούνται από τους υπόλοιπους εφήβους στα συναισθήματα που βιώνουν, τη συμπεριφορά που εκδηλώνουν και τη δράση που διαπράττουν. Εν συνεχεία αναφέρονται συντόμως τα συνοδά προβλήματα και οι διαταραχές που συνδέονται με τη διαταραχή της διαγωγής που αφορούν την ψυχολογία και τη συμπεριφορά των εφήβων και τι επιπτώσεις έχουν όλα τα παραπάνω στους ίδιους.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναφέρονται οι συνέπειες της παραβατικότητας στους εφήβους. Θα ορίσουμε τι είναι το κοινωνικό στίγμα και πως λειτουργεί πάνω στους εφήβους, θα παρουσιάσουμε τους παράγοντες που διαμορφώνουν το στίγμα στον έφηβο όσον αφορά την οικογένεια, το σχολείο, την εργασία, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τη φυλακή και θα καταγραφούν οι επιπτώσεις του κοινωνικού στίγματος στον έφηβο παραβάτη.

Στη συνέχεια, το πέμπτο κεφάλαιο, αναφέρεται στη σχέση που έχουν οι έφηβοι παραβάτες τόσο με την οικογένειά τους όσο και με τους συνομηλικούς τους. Η μη ύπαρξη καλής σχέσης ανάμεσα σε γονείς και έφηβο συνεπάγεται πολλές φορές την έλλειψη κατανόησης των αναγκών του εφήβου από τους γονείς του, οπότε δημιουργούνται ανάμεσά τους συγκρούσεις κι έτσι έχουμε την εμφάνιση διαφόρων μορφών αποκλίνουσας-παραβατικής συμπεριφοράς. Επίσης παρουσιάζεται η βία και η παραβατικότητα των γονιών και το πως επηρεάζονται από αυτά οι ίδιοι οι έφηβοι. Η βία και η παραβατικότητα των γονιών επηρεάζει τους εφήβους σε τομείς όπως το σχολείο, την κοινωνικότητά τους, τη συμπεριφορά τους κ.α.. Γενικότερα, όταν υπάρχει μια δυσλειτουργική και αποδιοργανωμένη οικογένεια, βλέπουμε ότι μεταβιβάζονται αρνητικά πρότυπα και αρνητικές συμπεριφορές στους εφήβους, τα οποία αυξάνουν τις πιθανότητες εμφάνισης κάποιας μορφής παραβατικής συμπεριφοράς.

Στο τελευταίο κεφάλαιο αναφέρονται οι κατηγορίες των παραβάσεων που διαπράττουν οι έφηβοι, όπως η βία στα γήπεδα, τα αδικήματα κατά περιουσίας(κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες, εμπρησμοί), οργανωμένα εγκλήματα (λαθρεμπόριο, τρομοκρατία), παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, δημόσια εγκλήματα(επαιτεία, αλητεία, πορνεία, ναρκωτικά, χουλιγκανισμός), σεξουαλική παρενόχληση, βιασμοί, ενδοοικογενειακή βία(ξυλοδαρμός, κακοποίηση, αιμομιξία), διατάραξη της δημόσιας τάξης, θρασύτητα κατά της αρχής, επιθετικότητα κατά τρίτων, εγκλήματα βίας, βανδαλισμοί, κλοπές και καταλήψεις στο σχολικό περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΌΡΩΝ

Ανήλικος- Έφηβος

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα(κεφ. 8^ο, άρθρο 121) με τον όρο «ανήλικου» εννοούνται αυτοί που διατρέχουν το 7^ο έτος της ηλικίας τους έως το 17^ο έτος συμπληρωμένο.

Από αυτούς όσοι έχουν ηλικία ως το 12^ο έτος συμπληρωμένο, ονομάζονται παιδιά και οι υπόλοιποι έφηβοι.

Η μη ενηλικίωση είναι μια έννοια πολυδιάστατη. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν.1329/83, που αντικατέστησε το άρθρο 127 του Αστικού Κώδικα, ενήλικος θεωρείται όποιος έχει συμπληρώσει το 18^ο έτος. Βλέπουμε λοιπόν ότι υπάρχει διαφορετικός χρόνος λήξης της περιόδου που θεωρείται κάποιος ανήλικος στον Α.Κ. από ότι στον Π.Κ.. ¹

Αντικοινωνική Συμπεριφορά

Ο όρος αντικοινωνική συμπεριφορά περιλαμβάνει τη συμπεριφορά κάθε ατόμου του οποίου οι ενέργειες δεν είναι σύμφωνες με τους κανόνες και τους τύπους που έχει θέσει η κοινωνία και δεν έχουν άμεση σχέση με τα δεδομένα που δέχεται και επιδοκιμάζει το ισχύον κάθε φορά σύστημα αξιών. Στον όρο συμπεριλαμβάνεται επίσης και κάθε οπισθοδρομική συμπεριφορά , που αντιτίθεται στην προοδευτική εξέλιξη της κοινωνίας. ²

Παραβατική Συμπεριφορά

Η συμπεριφορά που παρεκκλίνει από τους κοινωνικούς κανόνες και βλάπτει το κοινωνικό σύνολο, χαρακτηρίζεται ως παραβατική.

Ο όρος παραβατικότητα εμπεριέχει τη διάπραξη πράξεων που emπίπτουν στα όρια του Ποινικού Νόμου. ³

Έγκλημα- Εγκληματική Συμπεριφορά

Κατά το Ποινικό Δίκαιο, έγκλημα είναι οποιαδήποτε πράξη που τιμωρείται από τον Ποινικό Νόμο. ⁴

Με την ευρύτερη όμως έννοια του όρου το ρήμα «εγκληματώ» (και εγκληματική συμπεριφορά) σημαίνει ότι φέρομαι εχθρικά και επιθετικά απέναντι σε ένα περιβάλλον, το οποίο θεωρώ και «προσλαμβάνω» ως εχθρικό και επιθετικό. ⁵

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Στα πλαίσια της μελέτης του φαινομένου της παραβατικότητας των εφήβων, θεωρείται σκόπιμο να αναφερθούν τα διάφορα μοντέλα εξήγησης του φαινομένου, που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς.

Η προσπάθεια κάποιας συστηματικής κατάταξης των ποικίλων θεωριών που έχουν προταθεί είναι ιδιαίτερα δυσχερής.

Οι οποιεσδήποτε απόπειρες ομαδοποίησης αυτών των θεωριών δε φαίνονται ικανές να αποδώσουν ικανοποιητικά την εξαιρετική ποικιλία θεωρητικών μοντέλων και υποθέσεων που διατυπώθηκαν.

Σύμφωνα με τον εγκληματολόγο Ιάκ. Φαρσεδάκη, οι θεωρίες που προσπαθούν να ερμηνεύσουν την παραπτωματικότητα των νέων, κινούνται σε τρία επίπεδα.

- 1. Θεωρίες βιολογικής προέλευσης**
- 2. Θεωρίες ψυχολογικής προέλευσης**
- 3. Θεωρίες κοινωνιολογικής προέλευσης.**

1. Θεωρίες βιολογικής προέλευσης

Οι θεωρίες αυτές υποστηρίζουν, γενικά, πως στη βάση της παραβατικής συμπεριφοράς βρίσκονται παράγοντες που σχετίζονται με τον οργανισμό του ατόμου και ότι οι παρεκκλίνοντες άνθρωποι γεννιούνται και δεν γίνονται στην πορεία. Ο Άγγλος φιλόσοφος Thomas Hobbes χαρακτήρισε τον άνθρωπο “*hominī lupus*” δηλαδή ότι είναι από τη φύση του ένα σκληρό και κακό ζώο, χωρίς συμπόνια για το συνάνθρωπό του, ενώ υποστήριξε ότι οι νόμοι που διέπουν τις πολιτισμένες κοινωνίες, είναι απαραίτητοι για τον περιορισμό της αντικοινωνικής του συμπεριφοράς. ⁶

Στο τομέα της εγκληματολογίας ένας διακεκριμένος εκπρόσωπος αυτής της άποψης ήταν ο Ιταλός Cesare Lombroso(1836-1909), ο οποίος ανέπτυξε μια πολύπλοκη περιγραφή του ανθρώπου που ονόμασε «γεννημένο εγκληματία», ο οποίος, όπως υποστήριξε, μπορούσε να διακριθεί και να ξεχωρίσει από ένα πλήθος φυσικών χαρακτηριστικών (ιδίως του προσώπου).⁷

Σήμερα όμως οι θεωρίες αυτού του τύπου, ότι δηλαδή η εγκληματικότητα κληρονομείται, με την έννοια της μεταβίβασης ορισμένων εγκληματογόνων, βιοψυχικών και χαρακτηριστικών ιδιοτήτων, έχουν πια ξεπεραστεί.

Άλλη θεωρία είναι αυτή του Schulte (1971) & Towbin (1971), οι οποίοι υποστηρίζουν την ύπαρξη σχέσης μεταξύ ορισμένων μορφών παραβατικής συμπεριφοράς και δυσλειτουργίας του εγκεφάλου, ενώ αναγνωρίζουν και την επίδραση των κοινωνικοοικονομικών μεταβλητών στην υπάρχουσα εγκεφαλική δυσλειτουργία.

Επίσης, υπάρχουν και οι θεωρίες που βασίζονται σε παρατηρήσεις ψυχολογικής υφής.

Μία από αυτές είναι και η θεωρία του Quay, ο οποίος υποστηρίζει ότι η «ψυχοπάθεια» όχι μόνο αποτελεί κίνητρο παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά και όσοι εμφανίζουν αργότερα ψυχοπαθητική συμπεριφορά γεννιούνται με το νευρικό τους σύστημα υποαντιδραστικό στα διάφορα ερεθίσματα.

2. Θεωρίες ψυχολογικής προέλευσης

Οι ψυχολογικές θεωρίες υποστηρίζουν πως η παραβατικότητα γεννιέται από εσωτερικές ψυχολογικές καταστάσεις που θεωρούνται κατεξοχήν δυσπροσαρμοστικές ή παθολογικές.

Ο μεγάλος φιλόσοφος Αριστοτέλης πίστευε ότι σε κάθε περίοδο ηλικίας αντιστοιχεί και μια ορισμένη ψυχική κατάσταση, με το ίδιο αντίκτυπο στην κοινωνική ή αντικοινωνική συμπεριφορά των ατόμων. Έτσι, οι πράξεις του ανθρώπου βρίσκονται σε μια αναλογία με τη διανοητική και σωματική εξέλιξή του και με την ένταση της σεξουαλικής του ορμής σε κάθε στάδιο ηλικίας.⁸

Η ψυχανάλυση από την πλευρά της, είδε την ανθρώπινη επιθετικότητα ως εκδήλωση ενός βασικού ζωικού ενστίκτου, μιας έμφυτης παρόρμησης.

Ο Freud συγκεκριμένα, πίστευε πως η κινητήρια δύναμη στον άνθρωπο είναι οι ορμές, οι οποίες ωθούν το άτομο στην ικανοποίηση των βιολογικών του αναγκών. Η επιθετικότητα είναι για τον Freud μια εγγενής ενστικτώδης ορμή, που χαρακτηρίζει τον άνθρωπο όπως και τα ζώα.

Ο Adler, από την πλευρά του, παρά το γεγονός ότι ήταν μαθητής του Freud, δεν θεώρησε τη γενετήσια ορμή, ως βασικό κίνητρο επιθετικότητας, αλλά ως ορμή για την υπερνίκηση των ατελειών και των μειονεκτημάτων, την ορμή για επικράτηση, για κυριαρχία και για κοινωνική αναγνώριση.⁹

Μια άλλη θεωρία επίσης ψυχολογικής προέλευσης, στην οποία αναφέρεται ο Γεώργας είναι και η θεωρία της αποστέρησης- επιθετικότητας, που διατυπώθηκε από τους Dollard, Doob, Millex & Sears και η οποία υιοθετεί ότι η αιτία της επιθετικότητας στον άνθρωπο είναι η μη ικανοποίηση των επιθυμιών του. Επειδή όμως η άμεση επίθεση εναντίον άλλων ανθρώπων ή αντικειμένων συνήθως τιμωρείται, η θεωρία αυτή δέχεται την ύπαρξη του μηχανισμού της «μετατόπισης». Δηλαδή, επειδή το άτομο έχει μάθει ότι η επίθεση εναντίον ορισμένων στόχων είναι απαγορευμένη, μετατοπίζει την επιθετικότητά του σε ένα άλλο άτομο ή σε ένα αντικείμενο.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί και η θεωρία της μίμησης επιθετικών προτύπων του Bandura, σύμφωνα με την οποία, η επιθετικότητα δημιουργείται μόνο στα άτομα που έμαθαν με παρατήρηση και μίμηση της συμπεριφοράς ενός προτύπου και έτσι απαντούν σε απωθητικές καταστάσεις με στάσεις ή ενέργειες επιθετικές.¹⁰

3. Θεωρίες κοινωνιολογικής προέλευσης

Οι θεωρίες αυτές υποστηρίζουν, πως η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά συνδέεται στενά με τη μορφή της κοινωνικής πραγματικότητας.

Ο Γάλλος κοινωνιολόγος E. Durkheim, υποστήριξε ότι κοινωνικά γεγονότα, όπως οι δείκτες εγκληματικότητας ή οι δείκτες αυτοκτονιών μπορούν να γίνουν κατανοητοί μόνο με την ανάλυση ειδικών κοινωνικών συνθηκών. Το έγκλημα, σύμφωνα με τον ίδιο, θα πρέπει να εξηγηθεί αναλύοντας το πώς αυτό βοηθά στη διατήρηση μιας υγιούς και ζωντανής κοινωνικής ενότητας και με βάση της πιθανής συνεισφοράς του στην προσαρμογή και επιβίωση της κοινωνίας.¹¹

Μια άλλη ομάδα θεωρητικών (οι Reckless, Dinitz, & Murray, Horton & Hirschi), υποστηρίζει πως η ακατάλληλη κοινωνικοποίηση αποκλείει την ανάπτυξη αυτοελέγχου και εσωτερικής αυτοσυγκράτησης, που θα μπορούσε να προλάβει κατά κάποιον τρόπο την παραβατικότητα. Ισχυρίζονται ότι κάθε άνθρωπος έχει κάποια ροπή προς την παραβατικότητα. Οπότε το θέμα είναι πως ο ανήλικος θα «εκπαιδευτεί» με τέτοιο τρόπο ώστε να μη γίνει παραβατικός.¹²

Η θεωρία της «κοινωνικής αποδιοργάνωσης», με τη σειρά της υποστήριξε ότι ο μεγάλος βαθμός μετανάστευσης, η εκβιομηχάνιση και η μεγάλη ανάπτυξη των πόλεων έχουν την τάση να εμποδίζουν ή και να διαλύουν καλά οργανωμένα πρότυπα κοινωνικής ζωής, που προέρχονται από κοινωνικούς κανόνες συμβίωσης. Καθώς οι κανόνες αυτοί αποσυντίθενται, οι άνθρωποι έχουν έλλειψη από παραδείγματα ανάλογα με τα οποία θα προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους, με αποτέλεσμα να δημιουργείται γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη περίπτωσης κοινωνικής παθολογίας και κατ' επέκταση παραβατικότητας.¹³

Ο R. Merton, με τη θεωρία της «Ανομίας», που διατύπωσε, συνέστησε ότι όταν όλα τα μέλη μιας κοινωνίας επιδιώκουν αξίες (δηλαδή προκαθορισμένες επιδιώξεις όπως η επαγγελματική επιτυχία, το χρήμα, κ.α.), οι οποίες είναι αδύνατον για μερικούς να πραγματοποιηθούν, γιατί τα νόμιμα μέσα απόκτησης δεν είναι διαθέσιμα σε αυτούς, τότε ο αριθμός και ο βαθμός των κοινωνικών παρεκκλίσεων θα γίνεται ακόμα μεγαλύτερος.¹⁴

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούν και οι διάφορες θεωρίες του «στιγματισμού», οι οποίες – σύμφωνα με τη σχετική αναφορά του Gusson – υποστηρίζουν ότι το άτομο εμφανίζει για διάφορους λόγους, μια «πρωτογενή παρέκκλιση». Αυτή όμως η παρέκκλιση προκαλεί την αντίδραση της κοινωνίας, η οποία στιγματίζει το άτομο με αποτέλεσμα αυτό να απομονώνεται και να δυσκολεύεται να επανενταχθεί στην κοινωνική πραγματικότητα. Έτσι, στρέφεται προς άλλα, επίσης αποδιωγμένα άτομα σαν και αυτόν, απομακρυνόμενος όλο και περισσότερο από το περιβάλλον του.¹⁵

Βλέπουμε λοιπόν και συμπεραίνουμε από τα παραπάνω, ότι κατά καιρούς έγιναν αξιόλογες προσπάθειες από θεωρητικούς, με σκοπό την ερμηνεία του φαινομένου της παραβατικότητας.

Αυτό που γίνεται φανερό, κατά τη γνώμη μας, είναι πως η μια θεωρία συμπληρώνει την άλλη και καμία δεν μπορεί να «σταθεί», να δικαιολογήσει δηλαδή το φαινόμενο αυτό, μόνη της. Καμία δεν είναι ολοκληρωμένα και πολύπλευρα αναπτυγμένη, ούτως ώστε να καλύπτει σφαιρικά το θέμα, αλλά η καθεμία προσθέτει σε αυτό από διαφορετική σκοπιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο άνθρωπος ανέκαθεν και για οποιοδήποτε φαινόμενο στη ζωή του αναζητούσε, κατά κύριο λόγο, τις αιτίες που το προκαλούσαν για την καλύτερη κατανόηση και αντιμετώπισή του.

Η ενασχόλησή μας με τους αιτιολογικούς παράγοντες της παραβατικότητας των εφήβων είναι βασικής σπουδαιότητας για να κατανοήσουμε τους λόγους για τους οποίους μπορεί να δημιουργηθεί παραβατικότητα στους εφήβους.

Στην πορεία αναζήτησης και επεξεργασίας αυτών των παραγόντων θα σταθούμε κυρίως σε δυο κατηγορίες, που είναι οι σημαντικότερες και οι καθοριστικότερες κατά τη γνώμη μας, για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς των εφήβων: στο οικογενειακό και το σχολικό τους περιβάλλον.

Από την άλλη όμως σκόπιμη είναι και η παρουσίαση και των υπολοίπων παραγόντων όπως των ατομικών, κοινωνικών, οικονομικών, για την όσο το δυνατόν σφαιρικότερη θεώρηση του θέματος.

Είναι χρήσιμο να τονιστεί αρχικά ότι η ύπαρξη και ο συσχετισμός αυτών των παραγόντων είναι πιθανόν να οδηγήσει το έφηβο άτομο σε παραβατική συμπεριφορά, δεν είναι όμως απόλυτο και βέβαιο αυτό για όλους. Απλώς πιθανολογείται.

Όπως αναφέρει η Α. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου:

«Δεν είναι δυνατόν να περιμένουμε να βρούμε μια βασική αιτία της παραβατικής συμπεριφοράς. Αντίθετα θα πρέπει να εξετάσουμε την αιτιώδη διαδικασία που οδηγεί το πέρασμα στην πράξη...Κάθε παράγοντας αποτελεί τον κρίκο μιας αλυσίδας που οδηγεί στην παραβατική συμπεριφορά.»¹⁶

Στη συνέχεια γίνεται η κατάταξη όλων των αιτιολογικών παραγόντων σε δυο μεγάλες κατηγορίες:

- α) στους ατομικούς και
- β) τους περιβαλλοντικούς.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

I. ΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

A) Βιοψυχικά αίτια

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός πως η σωματική και ψυχική ιδιοσυγκρασία του ατόμου διαμορφώνουν την προσωπικότητά του και κατά συνέπεια τη συμπεριφορά του. Κληρονομικές καταβολές, γενετικοί κώδικες, οργανικές και ορμονικές διαταραχές, νοητικές ιδιαιτερότητες, φυσικές και ψυχικές ασθένειες, επίκτητες και εγγενείς δυσλειτουργίες καθορίζουν σε ένα μεγάλο βαθμό την εξέλιξη του ατόμου, τις επιλογές, την ιδιοσυγκρασία και τον τρόπο ζωής του. Σήμερα βέβαια, δεν γίνονται παραδεκτές θεωρίες τύπου Lombroso, περί εκ γενετής εγκληματία, δηλαδή δεν γίνεται επιστημονικά παραδεκτό ότι η εγκληματικότητα κληρονομείται από γενιά σε γενιά.

Έρευνες ειδικών προσανατολίζονται σήμερα κυρίως προς τον εντοπισμό, την εξέταση και την παρουσίαση των χαρακτηριστικών των ατόμων που έχουν εγκληματήσει ή που έχουν έρθει αντιμέτωποι με το νόμο, γενικά.

Μερικοί παράγοντες που κατά τους θεωρητικούς έχουν αρνητική επίδραση στον ψυχισμό του ανθρώπου, την ισορροπία και την προσαρμοστικότητα του(και περαιτέρω στην εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς) είναι η νευροφυσιολογική και ενδοκρινική ακαταστασία, οι ανωμαλίες του παρασυμπαθητικού και κυκλοφοριακού συστήματος και οι αδενικές ανεπάρκειες.

17

Άλλες έρευνες πάλι έδειξαν, για την πιθανή επίδραση των φυσικών ασθενειών στην παραβατικότητα, ότι υπάρχουν θετικοί συσχετισμοί ανάμεσά τους. ¹⁸

Και γενικά οποιαδήποτε εγκεφαλική βλάβη αυξάνει τον κίνδυνο εμφάνισης ψυχικών διαταραχών και πιθανώς τον κίνδυνο παραβατικότητας. ¹⁹

Έρευνες όμως τέτοιου είδους, που αναφέρθηκαν παραπάνω, είναι ανεπαρκείς, αλληλοσυγκρουόμενες και δεν είναι δυνατή η εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων από αυτές. ²⁰

Μεγαλύτερος θετικός συσχετισμός φαίνεται να υπάρχει ανάμεσα στην ψυχική ασθένεια και την παραβατικότητα.

Ο Chazal αναφέρει ότι: «κάποια βαθύτερη ρίζα κατάθλιψης και ψυχασθένειας μπορεί να δώσει στη συναισθηματικότητα μια τροπή ευνοϊκή για το έγκλημα...». ²¹

Επίσης, κατά το Φραντζεσκάκη, διάφορες ψυχικές ασθένειες επιδρούν δυσμενώς στο χαρακτήρα και τη συμπεριφορά των νέων κυρίως ατόμων. Αν μάλιστα αυτοί οι παράγοντες

συνδυαστούν με άλλες δυσμενείς περιβαλλοντικές συνθήκες, προκύπτουν οι γενεσιουργοί παράγοντες της αντικοινωνικότητας. ²²

Και αυτό γιατί το άτομο που το χαρακτηρίζει κάποια ψυχοπαθολογία είναι περισσότερο «εκτεθειμένο» στον κίνδυνο να επιλέξει τρόπους αρνητικής συμπεριφοράς, χωρίς να έχει επίγνωση της σημασίας τους γιατί μειώνονται οι ικανότητές του να κρίνει σύμφωνα με τον κοινωνικά παραδεκτό κώδικα συμπεριφοράς. ²³

Άλλοι πάλι μπορεί να χαρακτηρίζονται από μανιοκαταθλιπτικές τάσεις, παραληρητικές ιδέες ακόμα και από σχιζοφρένεια. Πολλοί από αυτούς μπορεί να καταλήξουν σε κάποιο έγκλημα ορμώμενοι από εξωπραγματικές, παρανοϊκές ιδέες που πιστεύουν ότι τους μεταβιβάζονται από εξωτερικά κέντρα. ²⁴

Ένας άλλος ενδογενής παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει το νέο άτομο στην παραβατικότητα είναι η χαμηλή νοημοσύνη ή η νοητική υστέρηση.

«Μια ελαφριά διανοητική ατέλεια μπορεί να αποβεί πρόσφορο έδαφος για τη νεανική εγκληματικότητα, επειδή ο διανοητικά ατελής υποβάλλεται εύκολα και δεν έχει την απαιτούμενη ικανότητα να προβλέψει τις επιζήμιες συνέπειες των πράξεών του για τους άλλους και για τον εαυτό του.» ²⁵

Τα νοητικώς υστερούντα άτομα, ανάλογα βέβαια και με το βαθμό υστέρησής τους, είναι ανάκανα ή δυσκολεύονται να αποκτήσουν κάποια θετική εμπειρία που θα τα προστατέψει από διάφορες επιβλαβείς ενέργειες. Η αντίληψη και η κρίση τους χαρακτηρίζεται από βραδύτητα και ατελή ανάπτυξη.

«Ο κανονικός δείκτης νοημοσύνης αποτελεί βασική προϋπόθεση, για να μπορεί το παιδί να προσαρμόζεται με επιτυχία στο περιβάλλον του. Η χαμηλή όμως νοημοσύνη και όταν ακόμη οι άλλοι παράγοντες είναι ευνοϊκοί, αποτελεί πολλές φορές δυσμενή παράγοντα στη κοινωνική προσαρμογή του ατόμου.» ²⁶

Από όλα λοιπόν τα παραπάνω, προκύπτει το συμπέρασμα ότι υπάρχει μεγάλη σύνδεση και σχέση μεταξύ του χαμηλού δείκτη νοημοσύνης και της παραβατικότητας, σύμφωνα πάντα με τους θεωρητικούς.

B) Η προσωπικότητα του ανήλικου ως παράγοντας παραβατικής συμπεριφοράς

Σε όλους τους παραπάνω παράγοντες έρχεται να προστεθεί και να παίζει καθοριστικό ρόλο και η προσωπικότητα του ατόμου, καθώς και η προδιάθεσή του για αντικοινωνική ή παραβατική δράση. Άλλωστε, έτσι μόνο εξηγείται το γεγονός ότι μερικά άτομα όντας κάτω από την επήρεια δυσμενών κοινωνικών συνθηκών ή σωματοψυχικών δυσλειτουργιών, κάποια καταφεύγουν στην παραβατικότητα, ενώ άλλα όχι.

«Αναμφίβολα, όπως αναφέρει ο Ι. Παρασκευόπουλος, επιβαρυντικές καταστάσεις, που προκαλούν ψυχική ένταση και άγχος δοκιμάζουν όλοι οι άνθρωποι. Δεν αντιδρούν όμως όλοι με τον ίδιο τρόπο. Τα άτομα με ισχυρή προσωπικότητα και με μεγάλη ανοχή και αντοχή στις θυμικές εντάσεις κατορθώνουν να ξεπερνούν τις δυσκολίες αυτές της ζωής παρουσιάζοντας απλώς μια “φυσιολογική” επιθετικότητα, άρνηση ή έναν από τους μηχανισμούς άμυνας. Αντίθετα, τα άτομα που έχουν ιδιαίτερη ευαισθησία και είναι επιρρεπή σε καταστάσεις άγχους δεν έχουν την ψυχική αντοχή να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους κατά τρόπο θετικό. Για να ξεπεράσουν την κρίση καταφεύγουν σε διάφορες μορφές παθολογικής συμπεριφοράς.»²⁷

Έτσι, συμπερασματικά από τη μία, υπάρχουν περιπτώσεις που η παράνομη πράξη προήλθε σχεδόν αποκλειστικά από πολύ δυσάρεστες εξωτερικές συνθήκες και από την άλλη υπάρχουν περιπτώσεις που οι εξωτερικές συνθήκες δεν ήταν ιδιαίτερα πιεστικές και η απόφαση προήλθε βασικά από την προσωπικότητα του ατόμου. Στην πρώτη κατηγορία μιλάμε για περιστασιακούς παραβάτες ή εγκληματίες, όπως αναφέρονται, ενώ στη δεύτερη κατηγορία για άτομα με «εγκληματική διάθεση» που ρέπουν προς το έγκλημα και είναι φυσικά πιο επικίνδυνα.²⁸

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

II. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Κάθε παιδί ζει μέσα σε ένα οικογενειακό, συντροφικό, σχολικό, κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον. Μοιράζεται με πρόσωπα αυτού του περιβάλλοντος συγκινήσεις, ανάγκες, ιδέες, σχέδια, αξίες και στόχους. Η αλληλεπικοινωνία, η συμμετοχή και η αλληλεπίδραση αυτή, το κάνουν να διαποτίζεται από το περιβάλλον σε εξαιρετικό βαθμό, με αποτέλεσμα να αφομοιώνεται σιγά - σιγά από το είδος και το ύφος του περιβάλλοντός του. Η ενδεχόμενη κοινωνικότητα ή αντικοινωνικότητα του περιβάλλοντος έχει μεγάλη επίδραση πάνω στο παιδί. Σημαδεύει τελικά με την ιδιαίτερη σφραγίδα του και διαμορφώνει τους αυριανούς νεαρούς παραβάτες.

Στη συνέχεια, γίνεται ανάλυση των περιβαλλοντικών παραγόντων, που είναι οι ακόλουθοι:

α) Η οικογένεια

β) Το σχολείο

γ) Η παρέα των συνομήλικων

δ) Οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες

«Αν ένα παιδί ζει με επικρίσεις μαθαίνει να καταδικάζει.

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην εχθρότητα, μαθαίνει να φιλονικεί.

Αν ένα παιδί ζει με την κοροϊδία, μαθαίνει να είναι δειλό.

Αν ένα παιδί ζει με το φόβο, μαθαίνει να είναι ανήσυχο και φοβισμένο.

Αν ένα παιδί ζει με τη ντροπή, μαθαίνει να είναι ένοχο.

Αν ένα παιδί ζει με την ανοχή, μαθαίνει να είναι καρτερικό.

Αν ένα παιδί ζει με την ενθάρρυνση, μαθαίνει να έχει αυτοπεποίθηση.

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην αποδοχή, μαθαίνει να αγαπά.

Αν ένα παιδί με την επιδοκιμασία, μαθαίνει ότι είναι καλό να έχει στη ζωή του ένα σκοπό.

Αν ένα παιδί ζει μέσα στη τιμιότητα, μαθαίνει ποια είναι η αλήθεια.

Αν ένα παιδί ζει με δίκαιη μεταχείριση, μαθαίνει τη δικαιοσύνη.

Αν ένα παιδί ζει μέσα σε ασφάλεια, μαθαίνει να εμπιστεύεται τον εαυτό του και το περιβάλλον του.

Αν ένα παιδί ζει μέσα στη φιλικότητα, μαθαίνει ότι ο κόσμος είναι όμορφος για να ζει κανείς, να αγαπά και να αγαπιέται.» ²⁹

Α. Οικογενειακό περιβάλλον

Η οικογένεια είναι το στενότερο και οικειότερο περιβάλλον του παιδιού. Βρίσκεται σε άμεση σύνδεση μαζί του τα περισσότερα και ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια της ζωής του και υφίσταται τις επιδράσεις του, θετικές και αρνητικές. Η διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του ατόμου, κατά την παιδική ηλικία, θα σημαδέψει ολόκληρη την υπόλοιπη ζωή και εξέλιξή του, τις μελλοντικές σχέσεις του, τη στάση του απέναντι στον κόσμο, την κοινωνία και τη ζωή.

Πρώτος ο Freud έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στις πρώτες εμπειρίες του παιδιού μέσα στην οικογένεια και σε αυτές εντόπισε τις ρίζες της παθολογικής συμπεριφοράς των ενηλίκων. ³⁰

Οι εμπειρίες της παιδικής ηλικίας αφήνουν ζωηρά σημάδια στη μετέπειτα ζωή και προσωπικότητα του ατόμου. Το παιδί που πέρασε μια ήρεμη, ευχάριστη και ξέγνοιαστη παιδική ηλικία μέσα στην οικογένεια, αντικρίζει τη ζωή με εντελώς διαφορετικό πρίσμα, από το παιδί εκείνο που πέρασε τα πρώτα του χρόνια μέσα στη μιζέρια, την ψυχική ένταση, την αγωνία, το φόβο και το άγχος.

«Οι περισσότερες ψυχολογικές ανωμαλίες και αντικοινωνικές αντιδράσεις εκπηγάζουν από μια αφρόντιστη και δυστυχισμένη παιδική ζωή», σημειώνουν οι Παρασκευόπουλος και Χαραλαμπόπουλος. ³¹

Έτσι λοιπόν, τα πρώτα βιώματα του παιδιού, οι πρώτες επιδράσεις που δέχεται από το οικογενειακό του περιβάλλον και ιδιαίτερα από τους γονείς του, επηρεάζουν σημαντικά τον ψυχισμό του, συντελούν θετικά ή αρνητικά στην ομαλή του εξέλιξη και ψυχική υγεία και προδιαγράφουν, τέλος, τη ζωή του ως ενήλικου. ³²

Η έλλειψη ουσιαστικής επικοινωνίας και συναισθηματικής επαφής, στερεί από το παιδί τη ζεστή οικογενειακή θαλπωρή. Ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια της ζωής του έχει ανάγκη από αγάπη, παραδοχή, ασφάλεια και τρυφερότητα.

Η συναισθηματική ανεπάρκεια δυσκολεύει το παιδί στην ομαλή κοινωνικοποίησή του. Και στη συνέχεια, για να αντισταθμίσει τις παραπάνω ελλείψεις, είναι πιθανό να καταφύγει σε άλλες πηγές (αλκοόλ, ναρκωτικά, ελεύθερη σεξουαλικότητα), βρίσκοντας διέξοδο στις εσωτερικές του συγκρούσεις ή να επιδοθεί σε εγκληματική δράση.

Τα πράγματα βέβαια είναι πολύ χειρότερα όταν το νεαρό άτομο γίνεται καθημερινά μάρτυρας γονεϊκών και συζυγικών καυγάδων και δέχεται την κακομεταχείριση και τη συνεχή απόρριψη των πιο οικείων του προσώπων.

Η σωματική και ψυχολογική κακοποίηση του παιδιού, αφήνει ανεξίτηλα σημάδια στη ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη και προσαρμογή. Παιδιά που είτε πέφτουν θύματα βίας μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, είτε είναι μάρτυρες συζυγικής βίας παρουσιάζουν καθυστέρηση στην

όλη τους ψυχολογική, νοητική και φυσική ανάπτυξη. Αναπτύσσουν διαταραχές συμπεριφοράς και αισθήματα ανησυχίας που έχουν επιπτώσεις στη σχολική τους επίδοση και τις διαπροσωπικές τους σχέσεις. ³³

Συχνά αισθάνονται υπεύθυνα για τις ατελείωτες διαμάχες των γονέων τους. Ο Jaffe αναφέρει ότι τα παιδιά αυτά μαθαίνουν τελικά πως η βία είναι ένας αποδεκτός τρόπος επίλυσης διαφορών. ³⁴

Η αντίδραση του παιδιού σε όλα αυτά μπορεί να είναι η επαναστατικότητα, η αντεκδίκηση, η απόσυρση ή η φυγή από το σκληρό και άσχημο οικογενειακό περιβάλλον. Συχνά η μόνη διέξοδος φαίνεται να είναι η «δραπέτευση». Πολλές φορές παρατηρούνται σε κακοποιημένα παιδιά πρόωροι γάμοι και εγκυμοσύνες(όταν πρόκειται για κορίτσια), χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών. Από πολλές έρευνες έχει προκύψει το συμπέρασμα, ότι πολλά από αυτά τα παιδιά επαναλαμβάνουν τον ίδιο κύκλο βίας και στις δικές τους οικογένειες, ως σύζυγοι και ως γονείς. ³⁵

Ιδιαίτερα, τα παιδιά που έχουν κακοποιηθεί σεξουαλικά, έχουν περισσότερες πιθανότητες να διαπράξουν εγκληματική πράξη ή να καταλήξουν στην πορνεία, χρήση ναρκωτικών, κ.λ.π.. ³⁶

Η αντικοινωνική συμπεριφορά αυτών των παιδιών εκδηλώνεται συνήθως όταν φθάσουν στην εφηβεία, που όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι μια δύσκολη περίοδος, οπότε κορυφώνονται τα κάθε είδους προβλήματα.

Ένας άλλος παράγοντας μέσα στην οικογένεια που επιδρά αρνητικά στα παιδιά είναι και τα σφάλματα της αγωγής από μέρους των γονέων. Ο Κοσμόπουλος σημειώνει μεταξύ άλλων πως: «Η α- κοινωνική ή αντι-κοινωνική συμπεριφορά του νηπίου και του παιδιού δημιουργούνται από σφάλματα ή βασικές παραλείψεις στην αγωγή του.» ³⁷

Από σχετικές έρευνες έχει προκύψει το συμπέρασμα, πως οι γονείς των παραβατικών ανηλίκων είναι περισσότερο τιμωρητικοί από αυτούς των μη παραβατικών. ³⁸

Επιπλέον οι γονείς που χρησιμοποιούν αυστηρές τιμωρίες χωρίς διάκριση και που είναι και οι ίδιοι επιθετικοί, έχουν και επιθετικά παιδιά. Γονείς που δείχνουν συχνά απόρριψη, υπερβολική αυστηρότητα, ασυνεπή συμπεριφορά και ασκούν έντονη κριτική στα παιδιά τους, δημιουργούν σε αυτά μεγάλη θυμική ένταση και συναισθήματα αναξιοσύνης. Κάτω από τέτοιες συνθήκες το παιδί αισθάνεται παγιδευμένο. Βρίσκεται σε αδιέξοδο γιατί δεν ξέρει πώς να αντιδράσει. «Βρέφη χωρίς αγάπη θα γίνουν ανήλικοι γεμάτοι μίσος», αναφέρει ο Spitz. ³⁹

Και γενικά όταν το παιδί μεγαλώνει σε ένα εχθρικό, αυταρχικό και καταπιεστικό περιβάλλον αναπτύσσει συναισθήματα πικρίας και αποστροφής προς τους άλλους. Το άτομο αυτό στη συνέχεια θα δώσει ότι πήρε: εχθρότητα και απόρριψη πήρε, επιθετικότητα και σκληρότητα θα δώσει. ⁴⁰

Από την άλλη πλευρά όμως και η υπερπροστατευτική αγωγή έχει αρνητικές επιπτώσεις στο χαρακτήρα και τη συμπεριφορά των παιδιών. Οι υπερπροστατευτικοί γονείς είτε υποτάσσουν το παιδί στη δική τους απόλυτη φροντίδα και εξουσία, είτε υποτάσσονται οι ίδιοι στις οποιεσδήποτε επιθυμίες του παιδιού. Στην πρώτη κατηγορία καλλιεργείται στο παιδί η εξάρτηση, η δειλία μπροστά στη ζωή και η παθητικότητα. Στη δεύτερη κατηγορία αναπτύσσει το παιδί τυρρηνική συμπεριφορά, εγωκεντρική διάθεση και εγωιστική στάση. Θεωρεί τον εαυτό του το κέντρο του κόσμου, πιστεύει πως έχει μόνο δικαιώματα και εκμεταλλεύεται την αδυναμία των δικών του. Και στις δυο περιπτώσεις όμως, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις δυσπροσαρμοστικότητας και ανοίγεται ο δρόμος για ενδεχόμενη παραβατική δράση.

Ο Φ. Φάρος σημειώνει σχετικά με αυτό ότι η υπερβολική επιτρεπτικότητα και η συνεχής ικανοποίηση όλων των επιθυμιών του παιδιού, βάζει τα θεμέλια μιας ψυχοπαθητικής ή αντικοινωνικής προσωπικότητας. Το παιδί μεγαλώνει με την πεποίθηση ότι μπορεί να έχει πάντα ότι θέλει, όταν το θέλει και όπως το θέλει. Όταν του αρνηθούν αυτό που θέλει, τότε το αρπάζει γιατί η λανθασμένη του αγωγή το έχει διαβεβαιώσει ότι αυτό που επιθυμεί του ανήκει. ⁴¹

Επιπλέον, η αδιαφορία των γονέων και η έλλειψη επίβλεψης των παιδιών τους, φαίνεται να είναι ένα ακόμη χαρακτηριστικό που συνδέεται με τη νεανική παραβατικότητα.

Αδιάφορες μητέρες παρατηρούνται σε ένα ποσοστό 56,8% στους παραβατικούς ανηλίκους έναντι 11,7% στους μη παραβατικούς, ενώ 26,6% στους παραβατικούς ανηλίκους έναντι 17,9% στους μη παραβατικούς από την πλευρά του πατέρα. ⁴²

Ένα άλλο φαινόμενο που παρατηρείται συχνά στις σύγχρονες οικογένειες, είναι η άνιση μεταχείριση των παιδιών- αδερφών από τους γονείς. Διάφοροι ψυχολόγοι σημειώνουν ότι το περιβάλλον δεν είναι ποτέ το ίδιο για όλα τα άτομα, έστω και αν έχουν τους ίδιους γονείς και ζουν στο ίδιο σπίτι. ⁴³

Οι σχέσεις κάθε παιδιού με τους γονείς και τα αδέρφια του δεν είναι ίδιες. Διαφορετικά μεταχειρίζονται οι γονείς το πρώτο, το δεύτερο, το τελευταίο παιδί, το μοναχοπαιδί κ.ο.κ..

Ο Χ. Μουζακίτης διαπιστώνει, ότι η διάκριση μεταξύ αδερφών γεννά συναισθήματα απόρριψης, μειονεκτικότητας και έλλειψης αυτοεκτίμησης στο παιδί που αδικείται. Οι σχέσεις αδερφών και εν συνεχεία γονέων και παιδιών διαταράσσονται επειδή το «αδικημένο» παιδί νοιώθει τη διάκριση, η οποία εκφράζεται ανοικτά πολλές φορές με συγκρίσεις και οι τελευταίες χαρακτηρίζονται από ανταγωνιστικότητα, ανυπακοή ακόμη και μίσος. ⁴⁴

Ένας άλλος παράγοντας μέσα στα πλαίσια της οικογένειας που επηρεάζει αρνητικά τα ανήλικα μέλη της είναι η εγκληματικότητα των ίδιων των γονέων και κατ' επέκταση η έλλειψη θετικών γονεϊκών προτύπων.

Η μίμηση της εγκληματικής δραστηριότητας των γονέων φαίνεται να είναι πολλές φορές υπεύθυνη για την παραβατικότητα των ανηλίκων. ⁴⁵

Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης, τα παιδιά μιμούνται με μεγαλύτερη ευχέρεια τις επιθετικές ενέργειες των ενήλικων προτύπων, η οποία διαρκεί πολύ περισσότερο από αυτή των συνομηλίκων και είναι μακροπρόθεσμη. ⁴⁶

Ας μην ξεχνάμε, ότι οι νόμοι και οι κοινωνικοί κανόνες δεν μπορούν να αφομοιωθούν από το παιδί, αν δεν υπάρχουν ήδη στην οικογένεια, αν δεν πιστεύουν οι ίδιοι οι γονείς σε αυτούς. ⁴⁷

Οπωσδήποτε ένα τέτοιο οικογενειακό κλίμα, κάθε άλλο παρά θετικό και κατάλληλο είναι για το παιδί. Αντίθετα, είναι παθογενές. Μέσα σ' αυτό, η ασχημάτιστη ακόμα προσωπικότητά του αναπτύσσεται, σύμφωνα με τις αντικοινωνικές πράξεις και συμπεριφορές των ανθρώπων εκείνων, που αποτελούν πρότυπα συμπεριφοράς και τρόπου ζωής.

Ακόμα, διάφορα τραυματικά και απρόβλεπτα περιστατικά της οικογενειακής ζωής, όπως η απώλεια της μητέρας ή του πατέρα στη βρεφική – παιδική ηλικία του ατόμου, το διαζύγιο των γονέων, η εγκατάλειψη των παιδιών από τους γονείς, η εισαγωγή σε ίδρυμα για μεγάλο χρονικό διάστημα, συνθέτουν ένα δυσάρεστο και άσχημο σκηνικό και θεμελιώνουν τις προϋποθέσεις της μετέπειτα παραβατικής δραστηριότητας των ανηλίκων.

Η στέρηση των γονικών και ιδιαίτερα των μητρικών σχέσεων και φροντίδων, είτε λόγω θανάτου, είτε λόγω διαζυγίου, εγκατάλειψης κ.λ.π., αναστέλλει την κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, γιατί εμποδίζει τη σύναψη μελλοντικών σημαντικών σχέσεων και οδηγεί στη βία και στην επιθετικότητα.

Ο Chazal αναφέρει συγκεκριμένα:

«Τα μικρά παιδιά, που στερούνται τις μητρικές φροντίδες και τη μητρική τρυφερότητα, αυτά που δεν μπορούν να νοιώσουν μια βαθιά επικοινωνία με τη μητέρα τους, όσα απογαλακτίζονται πρόωρα, υφίστανται τις πρώτες συναισθηματικές δοκιμασίες τους. Οι δοκιμασίες αυτές μπορεί να εκδηλωθούν αργότερα, με αντιδράσεις αντίθεσης και επιθετικότητας, με μια ακράτητη δίψα για απόλαυση, με μια τυραννική ανάγκη για κυριαρχία. Βρισκόμαστε στο δρόμο του εγκλήματος.» ⁴⁸

Το διαζύγιο των γονέων, αποτελεί ίσως το ισχυρότερο πλήγμα για το ανήλικο άτομο. Πολλές φορές το διαζύγιο είναι το αποτέλεσμα και η κατάληξη μιας σειράς επώδυνων γεγονότων και έντονων συζυγικών διαπληκτισμών.

Το παιδί ήδη φορτισμένο επικίνδυνα από όλη την ατμόσφαιρα, είναι αναγκασμένο να αποδεχτεί ακόμα και το θλιβερό γεγονός του χωρισμού των γονέων του και να αντέξει όλη την οδυνηρή διαδικασία του δικαστηρίου για την έκδοση του διαζυγίου. Αισθάνεται, κυριολεκτικά, χαμένο και ανάξιο της αγάπης των άλλων, κομμένο στα δυο και «πεταμένο» από τους δικούς του. Μειώνεται επίσης η αυτοεκτίμησή του και η εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Κλονίζεται η ψυχική

και πνευματική του ισορροπία. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η φυγή από το σπίτι, η εμπλοκή σε επικίνδυνες ενασχολήσεις και τέλος η παραβατική συμπεριφορά.

Ο Φραντζεσκάκης σημειώνει πως οι στατιστικές βεβαιώνουν ότι το 70-80% των ανήλικων παραβατών προέρχεται από διαλυμένες οικογένειες.⁴⁹

Συνοψίζοντας όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία, προκύπτει ότι η οικογένεια ασκεί τη μεγαλύτερη επίδραση στην προσωπικότητα και τη συμπεριφορά του ατόμου. Η παραβατική ή μη παραβατική συμπεριφορά των ανηλικών σχετίζεται άμεσα με τις εμπειρίες και τις σχέσεις που διαμόρφωσαν μέσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον.

Β. Σχολικό περιβάλλον

Δεύτερος, κατά σειρά σπουδαιότητας περιβαλλοντικός παράγοντας, που συμβάλλει ενεργά στη διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας του ατόμου, είναι το σχολείο.

Μετά τον προστατευμένο χώρο του σπιτιού, το παιδί έρχεται σε πρώτη επαφή με ένα ευρύτερο περιβάλλον. Εκτίθεται σε ένα χώρο που του είναι άγνωστος και όχι ασφαλής. Προσαρμόζεται σε μια κοινωνία παιδιών και ενηλίκων που προέρχονται από διαφορετικές οικογένειες, με διαφορετική αγωγή, διαφορετικές αξίες, αλλιώτικο τρόπο ζωής.

Το πρόγραμμα του σχολείου εισβάλλει και κυριαρχεί «βίαια» στη ζωή του παιδιού. Από μια ελευθερία δράσης που είχε στο σπίτι του, περνάει σε ένα χώρο που περιορίζει σημαντικά τις κινήσεις του. Δεν μπορεί να μιλήσει όποτε θέλει, δεν του επιτρέπεται να ενοχλεί τους άλλους και είναι υποχρεωμένο να παρακολουθεί συνέχεια το δάσκαλο για να κατανοήσει το μάθημα και να απαντήσει στις ερωτήσεις του.

Γεγονός πάντως είναι ότι η επίδραση του σχολείου είναι οπωσδήποτε σημαντική εξαιτίας της διάρκειάς του, που είναι συνεχής και μακροχρόνια.

Το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα χαρακτηρίζεται σαν ανταγωνιστικό και ατομικιστικό. Το ελληνικό σχολείο, διαποτίζεται από το πνεύμα της ατομικής και όχι της κοινωνικής ηθικής.⁵⁰

Παρέχει από το Δημοτικό μέχρι το Πανεπιστήμιο αποσπασματική, αφηρημένη και παθητική γνώση, μακριά από την πραγματικότητα και τη ζωή του ατόμου.

Βασίζεται επίσης η σύγχρονη παιδεία στην ακούσια και άχρηστη απομνημόνευση και είναι στενά συνυφασμένη με επιδόσεις και αξιολογήσεις(εξετάσεις, βαθμούς κ.α.). Επιπλέον, σύμφωνα με την Α. Φραγκουδάκη, το σχολείο οξύνει αντί να αμβλύνει την κοινωνική ανισότητα.⁵¹

Η λειτουργία του κατά την ίδια, δεν είναι ούτε αντικειμενική ούτε ουδέτερη. Το σχολείο δεν είναι αξιοκρατικό όπως θα έπρεπε να είναι και εξηγεί η ίδια στη συνέχεια:

«η σχολική επίδοση καθορίζεται πριν από όλα από την κοινωνική προέλευση. Και αυτό γιατί από έρευνες διαπιστώθηκε πως υπάρχει ταύτιση μεταξύ επίδοσης και κοινωνικής προέλευσης σε οποιαδήποτε χώρα και σχολείο.»⁵²

Βέβαια, μερικές φορές μπορεί να φαίνεται ότι ανατρέπονται τα παραπάνω δεδομένα, όταν λ.χ. ένα παιδί αγρότη γίνεται γιατρός. Η παρουσία όμως τέτοιων παραδειγμάτων είναι στατιστικά ασήμαντη (π.χ. στα 100 παιδιά αγροτών, μόνο τα 5 θα αποκτήσουν πανεπιστημιακό πτυχίο, ενώ στα 100 παιδιά διπλωματούχων με ανώτερα επαγγέλματα, τα 90). Ο γιος ενός ελεύθερου επαγγελματία έχει πάνω από μια πιθανότητα στις δυο να κάνει ανώτερες σπουδές, ενώ ο γιος ενός αγρότη έχει μια πιθανότητα στις 50.⁵³

Εξάλλου το σχολείο θεωρείται ένας σημαντικός χώρος όπου κερδίζει κανείς κοινωνική αναγνώριση και επιτυχία. Οι νέοι (κυρίως από τις χαμηλότερες τάξεις), που αποτυγχάνουν να κερδίσουν αυτά, προσπαθούν να βρουν άλλους τρόπους επιτυχίας. Αγωνίζονται να χρησιμοποιήσουν νόμιμα και καθιερωμένα μέσα, τα οποία όμως δεν είναι προσιτά λόγω της κοινωνικής τους θέσης. Έτσι, ίσως να προσπαθήσουν να βρουν άλλους τρόπους επιτυχίας μέσα από παράνομα κανάλια όπου ίσως να οδηγηθούν τελικά στην εγκληματική συμπεριφορά.

Από την άλλη πλευρά ο Α. Άντλερ υποστηρίζει ότι:

«Κάτω από την επίδραση του σημερινού μας εκπαιδευτικού συστήματος, γενική είναι η διαπίστωση ότι όταν τα παιδιά πρωτοπηγαίνουν σχολείο, ετοιμάζονται για ανταγωνισμό περισσότερο παρά για συνεργασία και μια τέτοια εκπαίδευση συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της σχολικής τους ζωής...»⁵⁴

Το παιδί ζει με το φόβο του βαθμού, αφού η παιδεία κατάντησε βαθμοθηρική. Το παιδί αγωνιά για τους βαθμούς που θα πάρει στα χέρια του και στη συνέχεια, θα δείξει στους δικούς του. Καταπιέζεται και ζει με άγχος κάτω από το καθημερινό κυνήγι των βαθμών. Αποστηθίζει παθητικά και κατά λέξη ότι του επιβάλλεται χωρίς να το αγγίζει ουσιαστικά. Το σημερινό σχολείο φαίνεται να περνάει την ακόλουθη ιδεολογία: «Αξίζεις σαν άνθρωπος αν είσαι καλός μαθητής. Αν δεν τα καταφέρεις, τότε είσαι αποτυχημένος και ανίκανος.»

Ο Ντράϊκωρς υπογραμμίζει χαρακτηριστικά:

«Σήμερα το εκπαιδευτικό σύστημα στρέφεται σε μεγάλη έκταση γύρω από το λάθος. Τα παιδιά μας είναι εκτεθειμένα σε μια ακολουθία από αποθαρρυντικά βιώματα, τόσο στο σπίτι όσο και στο σχολείο»⁵⁵

Και ο Τ. Χόλτ συνεχίζει:

«Το παιδί μαθαίνει ότι είναι έγκλημα να κάνει λάθη, να μην είναι βέβαιος, να σαστίζει. Μαθαίνει πως στη ζωή δεν κάνεις τίποτα αν δεν σε ανταμείψουν, δεν σε τρομοκρατήσουν ή δεν

σε μάθουν να το κάνουν, ότι τίποτα δεν αξίζει τον κόπο αυτό καθεαυτό. Και αν αξίζει αποκλείεται να το κάνουν στο σχολείο. Μαθαίνει να βαριέται.» ⁵⁶

Η έλλειψη εμπιστοσύνης των ανθρώπων στη χώρα μας προς το σχολείο φαίνεται από τη συνεχώς διογκούμενη παραπαιδεία και την αύξηση πελατείας στα φροντιστήρια.

Η τυποποιημένη γνώση που δεν προκαλεί κανένα ενδιαφέρον είναι καθημερινή εμπειρία των μαθητών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης εκτός ελαχίστων φωτεινών εξαιρέσεων.

Ο Κοσμόπουλος αναφέρει συγκεκριμένα ότι το σχολείο:

«τα περισσότερα χρόνια παρουσιάζεται συνεχώς και περισσότερο σαν ο τρόπος μηχανικής συναρμολόγησης αποσπασματικών γνώσεων.» ⁵⁷

Επιπλέον, η υπερβολική πίεση που ασκεί το σχολείο στο παιδί στέκεται αρνητικός παράγοντας στη θαρραλέα αντιμετώπιση των προβλημάτων της ζωής. ⁵⁸

Οι μαθητές όχι μόνο δε νοιώθουν το σχολείο σαν χώρο ζωής, σαν ένα δικό τους χώρο αλλά το νοιώθουν σαν ξένο και ανιαρό, θα λέγαμε. Επόμενο είναι έπειτα από όλα αυτά να δημιουργούνται στους μαθητές τάσεις φυγής, αντίδρασης και ένταξης σε ομάδες αντίθετες με τη σχολική τάξη πραγμάτων ή σε ομάδες αντικοινωνικής δράσης.

Παρόλο που το κύριο έργο της σχολικής αγωγής είναι η διαπαιδαγώγηση του χαρακτήρα του παιδιού και του εφήβου, το έργο αυτό έχει καταντήσει πάρεργο πλέον, ενώ η απόκτηση γνώσεων έχει γίνει αυτοσκοπός.

Επιπλέον, οι σχέσεις δασκάλου- μαθητή χαρακτηρίζονται από ανισότητα και ανταγωνιστικότητα.

«Η ανισότητα των σχέσεων, επισημαίνει ο Κοσμόπουλος, δημιουργεί ή αντάρτες ή δούλους ή υποκριτές.» ⁵⁹

Συχνά μαθητές και δάσκαλοι παρουσιάζονται ως αντίπαλοι και ανταγωνιστές. Νοιώθουν ξένοι μεταξύ τους και ο ένας βλέπει τον άλλο σαν απειλή. ⁶⁰

Ο έφηβος μαθητής δεν εμπιστεύεται πια τον καθηγητή και το αντίθετο. Συχνά συγκρούονται μεταξύ τους και ο καθένας διατηρεί τη λανθασμένη αντίληψη ότι μπορεί να κατακτήσει τη θέση του με το να είναι κυριαρχικός, ανώτερος κ.λ.π.. ⁶¹

Επιπλέον, ο εντατικός ρυθμός του σχολείου και η υπερβολική κόπωση του μαθητή δεν του αφήνουν περιθώρια να ονειρευτεί μια βελτίωση στις σχέσεις του με το δάσκαλο. Από την άλλη, ο τελευταίος επιδιώκει την ησυχία του και το βόλεμά του. Τα σημερινά παιδιά όμως απαιτούν να τα χειρίζονται ως υπεύθυνα και αξιόλογα πλάσματα, ικανά να παίρνουν αποφάσεις. Αγανακτούν και αντιδρούν εκδικητικά όταν δεν τα υπολογίζει ο δάσκαλος. Μερικά από αυτά φέρονται με πείσμα και ανυπακοή. Μεταβάλλονται έτσι σε ταραξίες και αμφισβητίες του σχολικού κατεστημένου, σε ενδεχόμενους ή μελλοντικούς ανήλικους παραβάτες. ⁶²

Και οι εκπαιδευτικοί δυστυχώς, αγνοούν πολλές φορές τις καταστροφικές συνέπειες αυτής τους της συμπεριφοράς. Είτε τις αγνοούν, είτε δεν εκτιμούν σωστά τις καταστάσεις και τα σήματα S.O.S. των μαθητών τους, είτε αρνούνται τις ευθύνες τους και αδιαφορούν για τα περαιτέρω. Το παιδί λόγω των ανωτέρων συνθηκών αδυνατεί να προσαρμοστεί στο σχολικό περιβάλλον. Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία νεανικής παραβατικότητας, αφού πολλές έρευνες έχουν αποδείξει το συσχετισμό που υπάρχει μεταξύ σχολικής δυσπροσαρμοστικότητας ή απειθαρχίας και παραβατικότητας. ⁶³

Η σχολική απειθαρχία και δυσπροσαρμοστικότητα οδηγεί με τη σειρά της στη χαμηλή σχολική επίδοση, στη σχολική καθυστέρηση και αποτυχία. ⁶⁴

Η Κ. Σπινέλλη επιβεβαιώνει τα παραπάνω τονίζοντας ότι από πολλές έρευνες προέκυψε πως η κακή σχολική επίδοση συναρτάται με τη νεανική παραβατικότητα, πολύ περισσότερο από ότι με άλλες μεταβλητές, όπως, για παράδειγμα, το χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας. ⁶⁵

Ο Hirschi αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Η αιτιολογική αλυσίδα της εγκληματικότητας περνάει πρώτα από τη σχολική ανεπάρκεια στην άσχημη σχολική επίδοση, στη δημιουργία εν συνεχεία αρνητικής στάσης προς το σχολείο, στην απόρριψη από τη σχολική εξουσία και στη διάπραξη, τέλος, εγκληματικών πράξεων.» ⁶⁶

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθούμε στο ρόλο του δασκάλου, στο έργο και τη στάση του απέναντι στους μαθητές, η οποία όπως προαναφέρθηκε, επηρεάζει την επίδοση και την εξέλιξή τους.

Ο δάσκαλος, τόσο με τη συμπεριφορά του, όσο και με το ήθος του γίνεται συχνά πρότυπο προς μίμηση για τους μαθητές τους. Ασκεί επιρροή σε ολόκληρη την προσωπικότητα του μαθητή. Είναι πολύ συνηθισμένο να ξεχωρίζουν τους μαθητές σε «καλούς» και σε «κακούς» οι καθηγητές και οι δάσκαλοι και ανάλογα να συμπεριφέρονται. Η κατάταξή τους γίνεται συνήθως με κοινωνικά και με οικονομικά κριτήρια, όπως η μόρφωση και το επάγγελμα του πατέρα, η εξωτερική τους εμφάνιση κ.λ.π..

Ο Τ. Κόουλμαν διαπιστώνει ότι η διαφορά της επίδοσης, ανάμεσα στους «καλούς» και τους «κακούς» μαθητές μεγαλώνει κατά τη διάρκεια των σπουδών. Η επίδοση των «κακών» μαθητών σταδιακά χειροτερεύει. ⁶⁷

Αυτό, κατά την Α. Φραγκουδάκη, οφείλεται στην επίδραση που ασκεί στο μαθητή η αρνητική κρίση του δασκάλου, η κατάταξή του στην κατηγορία των κουτών ή των ανίκανων για μάθηση και έχει διαπιστωθεί ότι αυτή η κρίση παίζει αποφασιστικό ρόλο στην επίδοση και εξέλιξη του παιδιού, καθώς προσαρμόζεται ο μαθητής στην αρνητική εικόνα που προβάλλει ο δάσκαλος με τη στάση και τη συμπεριφορά του. ⁶⁸

Ο Ρ. Ντράϊκωρς συμφωνώντας με την παραπάνω άποψη σημειώνει:

«Συχνά τα παιδιά συμπεριφέρονται εναρμονισμένα με τις προσδοκίες των ενηλίκων.

Αποκαλέστε ένα παιδί βλάκα και θα καταποντιστεί σε μια βλακώδη συμπεριφορά. Αποκαλέστε το ώριμο και τότε θα αρχίσει να ανηφορίζει για να ανταποκριθεί στις προσδοκίες σας.» ⁶⁹

Η διαφορετική συμπεριφορά του δασκάλου προς τους «καλούς» και τους «κακούς» μαθητές, γίνεται καθημερινά αισθητή από όλους. Φαίνεται από το ότι δείχνει περισσότερο ενδιαφέρον στους πρώτους και λιγότερο στους δεύτερους. Απευθύνει λιγότερες ερωτήσεις στους «κακούς» και τους επικρίνει συχνότερα. Επαινεί περισσότερο τον «καλό» μαθητή, ενώ αντίθετα δεν επιβραβεύει τον «κακό» όταν δίνει την απάντηση. Και γενικά περιμένει περισσότερη ανταπόκριση και ικανότητα από τον «καλό» και πολύ λιγότερη από τον «κακό». ⁷⁰

Το αποτέλεσμα είναι να πληγώνεται η αυτοπεποίθηση του ευάλωτου μαθητή και να επιδιώκει κάποια αναγνώριση εμπλεκόμενος σε αντικοινωνική συμπεριφορά. Έτσι λοιπόν, οι «καλοί» μαθητές ενθαρρύνονται και παροτρύνονται σε υψηλότερους και κοινωνικά παραδεκτούς στόχους, ενώ οι «κακοί» γίνονται οι «αποδιοπομπαίοι τράγοι», δηλαδή απομονώνονται, στερούνται των προνομίων των άλλων και οδηγούνται τελικά σε εγκληματικές πράξεις που τους χαρίζουν την πολυπόθητη προσοχή, έστω και αν αυτή είναι αρνητική.

Το συμπέρασμα λοιπόν είναι ότι η καταδικαστική κρίση του σχολείου ευθύνεται, μεταξύ άλλων, σημαντικά για την αύξηση της νεανικής παραβατικότητας.

Γ. Η παρέα των συνομηλίκων

Κατά καιρούς πολλά έχουν γραφτεί από ψυχολόγους, σχετικά με την τάση και ανάγκη του εφήβου για ένταξη με την ομάδα των συνομηλίκων και την απόκτηση ενίσχυσης μέσα από αυτή. Η παρέα του εφήβου συχνά ασκεί μεγαλύτερη επιρροή πάνω του, από ότι οι γονείς, οι παιδαγωγοί και διάφοροι φορείς. Έχει την τάση να συμμορφώνεται με τα πρότυπα, τις αξίες και τους σκοπούς της συντροφιάς του για να μην είναι διαφορετικός από τους άλλους ή να μη γίνεται στόχαστρο αρνητικών κρίσεων, περιφρόνησης και απόρριψης από τους συνομηλίκους. ⁷¹

Η επίδραση της ομάδας των συνομηλίκων μπορεί να είναι θετική ή αρνητική ή και τα δυο μαζί. Εδώ θα εξετάσουμε την αρνητική της επίδραση και τη σχέση αυτής, με την παραβατικότητα των ανηλίκων.

«Η ομάδα των ομοίων, γράφει η Α. Φραγκουδάκη, μπορεί να θεωρηθεί ως χώρος όπου ασκείται η ανεξαρτησία απέναντι στον έλεγχο των ενηλίκων. Επομένως, δεν πρέπει να ξενίζει το γεγονός ότι συχνά η συμπεριφορά των ομάδων ξεπερνάει το όριο της ανεξαρτησίας και γίνεται

συμπεριφορά κατακριτέα από τους ενήλικες. Από τη συμπεριφορά αυτή, οι ακραίες περιπτώσεις θα προχωρήσουν προς την εγκληματικότητα των ανηλίκων.» ⁷²

Σε αυτό το θέμα ο Sutherland διατυπώνει την υπόθεση, ότι οι άνθρωποι γενικά αποκτούν πρότυπα εγκληματικής συμπεριφοράς κατά τον ίδιο τρόπο με τον οποίο αποκτούν πρότυπα παραδεκτής συμπεριφοράς. Συνεχίζει εξηγώντας ότι οι εγκληματικές πράξεις συμβαίνουν όταν οι συνθήκες είναι ευνοϊκές για την εκτέλεσή τους, όπως αυτές ερμηνεύονται από τα ίδια τα άτομα, ανάλογα με την ατομική τους κατάσταση, τις κλίσεις και τις ικανότητες που αποκτούν μέσω της αλληλεπίδρασης. ⁷³

Συμπληρωματικά, στην παραπάνω άποψη ο Cusson σημειώνει ότι ο απλός συγχρωτισμός με παραβατικούς ανήλικους δεν αρκεί για να γίνει κανείς παραβάτης. Χρειάζεται να υπάρχει από μέρους του και η ανάλογη δεκτικότητα, να είναι δηλαδή ευάλωτος σε τέτοιου είδους υποβολή. ⁷⁴

Επίσης παρατηρεί για τα παραπάνω ότι οι μικροπαραβάσεις που γίνονται αρχικά από την παρέα, έχουν σαν στόχο τη διέγερση, το παιχνίδι και την απόκτηση κύρους. Στη δεύτερη φάση όμως γίνεται η εκμάθηση της «τεχνικής» και αυτό συμβαίνει κυρίως μέσα στα ιδρύματα αγωγής των ανηλίκων. Έτσι δημιουργούνται τα πρώτα βήματα κατοπινών συμμοριών. ⁷⁵

Στις συμμορίες βρίσκουν συχνότερα καταφύγιο, όσοι γεύτηκαν τη συναισθηματική απόρριψη και στέρηση στο οικογενειακό περιβάλλον. Μέσα σε αυτές βρίσκουν κάποιο αποκούμπι, ένα αντιστάθμισμα για τις ελλείψεις της οικογένειας και τις κάθε είδους στερήσεις. Τα άτομα αυτά έχουν χάσει την επαφή τους με την οικογένεια και αφού η οικογένεια είναι το κύτταρο της κοινωνίας, έχουν χάσει και την επαφή τους με την κοινωνία. Η συμμορία αντιπροσωπεύει για αυτούς τη δύναμη, το κύρος και την ισχύ, ικανοποιώντας ταυτόχρονα και την ανάγκη που έχουν για αναγνώριση και αυτοπεποίθηση. Η μεταξύ τους ενότητα και συσπείρωση τους βοηθάει στο να τολμούν περισσότερες και πιο επικίνδυνες πράξεις και συντελεί στην υποχώρηση αισθημάτων ενοχής, δειλίας και ενδοιασμού. ⁷⁶

Μερικές από αυτές τις συμμορίες αναπτύσσονται και έχουν ένα ενεργητικό ρόλο στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα (ομαδικές επιθέσεις, βομβιστικές ενέργειες, διαμαρτυρίες κ.α.), ενώ άλλες είναι προσωρινές και ανοργάνωτες.

Δ. Κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες

Αντίξοοι κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες μπορεί να ασκήσουν αρνητική επίδραση στην προσωπικότητα του ατόμου και να καλλιεργήσουν τους όρους εκείνους που θα το στρέψουν τελικά στο δρόμο της παράβασης. Η φτώχεια και η αθλιότητα, η διαβίωση κάτω από δυσμενείς συνθήκες κατοικίας, η διατροφική ανεπάρκεια και η έλλειψη σταθερής εργασίας και ικανοποιητικού εισοδήματος των γονέων δημιουργούν ένα κλίμα γενικότερης ανασφάλειας, αβεβαιότητας και αστάθειας. Το παιδί που καταλήγει στο κλέψιμο μπορεί να το κάνει από πραγματική ανάγκη ή μπορεί αυτή του η πράξη να αποτελεί έκφραση μιας εσωτερικής, έμμεσης διαμαρτυρίας για τη θλιβερή κατάστασή του. ⁷⁷

Γονείς και παιδιά, που είναι αναγκασμένοι να ζουν σε μια ακατάλληλη κατοικία, με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες και κοινωνικές ευκαιρίες για άνοδο και επιτυχία, άτομα που υποσιτίζονται ακόμα, όλες αυτές οι συνθήκες μπορεί να ευνοήσουν τη φθορά του οικογενειακού σώματος, αλλά και των χαρακτήρων των μελών της.

Βέβαια, δεν μπορούμε από την άλλη, να αρνηθούμε και την ύπαρξη οικογενειών που παρόλο που δοκιμάζονται από μεγάλα οικονομικά προβλήματα, διατηρούν τη συνοχή τους, τη μεταξύ τους ενότητα, προσφέροντας στο κοινωνικό σύνολο χρήσιμους και έννομους πολίτες.

Ειδικότερα κατά καιρούς, έχουν τονιστεί από τους θεωρητικούς, οι αρνητικές συνέπειες της ανεργίας στην προσωπική εξέλιξη του ατόμου και κατ' επέκταση στη συνάρτησή της με την εγκληματικότητα. Ο Γ. Γαλάνης αναφέρει συγκεκριμένα ότι αυξάνονται - σε περιόδους ανεργίας- η κατάθλιψη, οι απόπειρες αυτοκτονίας, η εξάρτηση από τα ναρκωτικά, οι ψυχοσωματικές ασθένειες και γενικότερα η κοινωνική περιθωριοποίηση. ⁷⁸

Επίσης, στις οικογένειες των ανέργων παρατηρούνται οικογενειακές διαμάχες. Τα παιδιά αδυνατούν να αναπτυχθούν ομαλά και παρουσιάζουν αντικοινωνική συμπεριφορά, συναισθηματική αστάθεια, με τελικό αποτέλεσμα τη χαμηλή επίδοσή τους στο σχολείο. ⁷⁹

Εδώ πρέπει να γίνει η διευκρίνιση ότι η ανεργία αυτή καθαυτή δεν είναι αίτιο παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, αλλά μπορεί έμμεσα να ωθήσει τα άτομα προς τα εκεί, εξαιτίας της ενίσχυσης, που δίνει σε μια σειρά από αρνητικούς παράγοντες, όπως τις οικογενειακές συγκρούσεις, την κοινωνική απομόνωση, κ.α.. ⁸⁰

Και ας μην ξεχνάμε, ότι διαφορετικά άτομα αντιδρούν με διαφορετικό τρόπο σε κοινές περιβαλλοντικές συνθήκες. Η φτώχεια, για παράδειγμα, μπορεί σε μερικούς να στάθηκε αφορμή για προσπάθειες και φιλοδοξίες, που πιθανώς να οδήγησαν στην επιτυχία ενώ σε άλλους στάθηκε ανασχετικός παράγοντας της προσωπικής ανάπτυξής τους και της κοινωνικής προόδου τους.

Συνεπώς, από τα ανωτέρω μπορούμε να συμπεράνουμε πως η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του ατόμου δεν αποτελεί άμεσο καθοριστικό παράγοντα της συμπεριφοράς ή της προσωπικότητάς του αλλά μόνο έμμεσο, που σε συνδυασμό με άλλες συνθήκες, την επηρεάζει. Εκείνο που έχει σημασία τελικά και που πρέπει να γνωρίζουμε είναι το πώς μεταφράζεται ο οποιοσδήποτε εξωτερικός παράγοντας για το κάθε άτομο ξεχωριστά, τι είδους συναισθήματα του δημιουργεί και τι αντίκτυπο έχει στον ψυχικό του κόσμο.

Κλείνοντας την αναφορά μας στους αιτιολογικούς παράγοντες της παραβατικότητας των ανήλικων, παραθέτουμε μερικά γενικά συμπεράσματα, που δηλώνουν πόσο στενά συνυφασμένα είναι μεταξύ τους τα ατομικά και περιβαλλοντικά αίτια στην παιδική και εφηβική παραβατικότητα.

1. Όσο περισσότερο διαταράσσεται η προσωπικότητα του ατόμου κάτω από την επίδραση βιολογικών και ψυχολογικών αιτιών, τόσο περισσότερο επιζήμιες γίνονται οι δυσμενείς συνθήκες του περιβάλλοντός του
2. Όσο περισσότερο δυσμενείς είναι οι οικογενειακές, σχολικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, τόσο περισσότερο παρασύρονται στην εγκληματικότητα άτομα, τα οποία, αν ζούσαν σε κανονικές περιβαλλοντικές συνθήκες δεν θα εξελίσσονταν σε εγκληματίες
3. Η αδυναμία και η αστάθεια της προσωπικότητας του ανήλικου, εκφράζει συχνά μια αντίστοιχη αδυναμία και αστάθεια του οικογενειακού περιβάλλοντός του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΠΟΥ ΕΜΦΑΝΙΖΟΥΝ ΟΙ ΕΦΗΒΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ

Τις τελευταίες δυο δεκαετίες, η ραγδαία αύξηση της παιδικής εγκληματικότητας και της νεανικής παραβατικής συμπεριφοράς απασχολεί έντονα τον κόσμο των ειδικών αλλά και το ευρύτερο κοινό και προβάλλεται με ιδιαίτερη έμφαση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Επιπλέον όλο και περισσότερα παιδιά και έφηβοι παραπέμπονται σε ιατροπαιδαγωγικά κέντρα για επιθετικές μορφές συμπεριφοράς, πράγμα που μας κάνει να προβληματιζόμαστε και να αναρωτιόμαστε για την έκταση που μπορεί να έχει πάρει αυτό το φαινόμενο. ⁸¹

Οι σοβαρές και επίμονες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς σε παιδιά και εφήβους περιγράφονται στην ψυχοπαθολογία με τον όρο: «Διαταραχή της Διαγωγής». Συγκαταλέγεται στη κατηγορία των διαταραχών διασπαστικής συμπεριφοράς, όπου υπάγονται και άλλες δυο διαταραχές: η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής/ υπερκινητικότητας και η διαταραχή εναντιωτικής προκλητικής συμπεριφοράς.

Ωστόσο ο όρος αυτός της διαταραχής της διαγωγής καλύπτει ένα πολύ ευρύ φάσμα μορφών συμπεριφοράς. Η κλινική εικόνα, τα κυρίαρχα συμπτώματα και η έκβασή τους, παρουσιάζουν σημαντική ετερογένεια στα άτομα με τη διάγνωση της διαταραχής της διαγωγής.

Επομένως για να κατανοηθεί πλήρως αυτό το πολύπλοκο φαινόμενο, πρέπει πρώτα να έχουμε υπόψιν μας τους αιτιολογικούς παράγοντες που την προκαλούν, την αλληλεπίδραση που έχουν μεταξύ τους και που καθορίζουν τη μορφή με την οποία θα εκδηλωθούν τα συμπτώματα της διαταραχής. Οι αιτιολογικοί παράγοντες που επηρεάζουν καταλυτικά την παραβατική συμπεριφορά του παιδιού παρουσιάστηκαν λεπτομερώς στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Τα συμπτώματα της διαταραχής της διαγωγής μοιάζουν πολύ με την παραβατικότητα των εφήβων καθώς η παραβατικότητα περιλαμβάνει πολλές αντικοινωνικές συμπεριφορές.

Η μοναδική διαφορά μεταξύ τους είναι ότι στην παραβατικότητα των εφήβων οι πράξεις έχουν ποινικό χαρακτήρα που σημαίνει παραβάσεις του νόμου, ενώ οι αντικοινωνικές συμπεριφορές των παιδιών με διαταραχή διαγωγής δεν οδηγούν πάντα και σε παραβίαση των νόμων. ⁸²

Πριν παρουσιάσουμε τα συμπτώματα και την κλινική εικόνα ενός παιδιού με διαταραχή της διαγωγής, θα θέλαμε να πούμε δυο λόγια για τη συχνότητα εμφάνισης της διαταραχής της διαγωγής ανάλογα με το φύλο και την ηλικία του παιδιού.

Οι εκτιμήσεις για τη συχνότητα εμφάνισης της διαταραχής της διαγωγής στα παιδιά και στους εφήβους κυμαίνονται μεταξύ 1-10%. Ωστόσο εκτιμάται ότι το ένα τρίτο έως ένα δεύτερο των παιδιών που παραπέμπονται τους ιατροπαιδαγωγικές υπηρεσίες εκδηλώνουν εκείνες τις μορφές συμπεριφοράς που περιγράφονται με τον όρο «διαταραχή της διαγωγής», ενώ το ποσοστό αυτό για τους εφήβους αγγίζει το 70%.⁸³

Ακόμα, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η διαταραχή της διαγωγής εμφανίζεται στα αγόρια με συχνότητα πολύ μεγαλύτερη από αυτήν των κοριτσιών. Συγκεκριμένα, στα τέσσερα αγόρια με διαταραχή της διαγωγής αντιστοιχεί ένα μόνο κορίτσι.⁸⁴

Πιο συγκεκριμένα, τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τις σχετικές μελέτες που έχουν γίνει, είναι ότι για τα αγόρια τα ποσοστά κυμαίνονται μεταξύ 6% -16%, ενώ για τα κορίτσια μεταξύ 2%- 9%.⁸⁵

Η εικόνα που έχει ένα παιδί ή ένας έφηβος με διαταραχή της διαγωγής είναι η εξής: παρουσιάζει επιθετική συμπεριφορά σε γονείς, αδέρφια, δασκάλους, συμμαθητές, ζώα και γενικότερα σε οποιονδήποτε βρίσκεται κοντά στο κοινωνικό, σχολικό και οικογενειακό περιβάλλον του. Παρουσιάζει ανυπακοή, ανεύθυνη και προκλητική συμπεριφορά, έλλειψη συνεργατικής διάθεσης, δεν συμμορφώνεται σε κανόνες της οικογένειας, του σχολείου και της κοινωνίας, έχει διάθεση για εξαπάτηση, κοροϊδία και εκμετάλλευση των άλλων ατόμων με όφελος μόνο δικό του. Δεν μπορεί να μάθει τι είναι καλό και τι κακό από την εμπειρία του, δείχνει καταστροφική συμπεριφορά απέναντι στην ιδιοκτησία των άλλων ατόμων, έχει ευερέθιστη και οξύθυμη συμπεριφορά, συχνά έχει νεύρα, είναι επίμονο, λέει ψέματα, μπλέκεται σε καβγάδες και ξυλοδαρμούς άλλων ατόμων, είναι θυμωμένο χωρίς κάποιον ιδιαίτερο λόγο και το κυριότερο όλων είναι η επαναλαμβανόμενη καταπάτηση των δικαιωμάτων των άλλων ατόμων.

Δείχνει να μην έχει συναίσθηση των πράξεών του και της συμπεριφοράς του και ότι δεν το νοιάζει αν με αυτά που κάνει πληγώνει, πονά και δυσαρεστεί τα άτομα που είναι δίπλα του. Κινείται και ενεργεί πάντα σύμφωνα με το δικό του όφελος και τη δική του διάθεση. Προσπαθεί να επωφεληθεί από τους άλλους είτε παίρνοντας χρήματα είτε ζητώντας χάρες από τους άλλους προκειμένου να βγει από τη δύσκολη θέση, σε περίπτωση που έχει βρεθεί. Ρίχνει σχεδόν πάντα τις συνέπειες των πράξεών του στους άλλους. Είναι ένα άτομο που δεν μπορεί να μάθει από τις πράξεις του και δεν δείχνει μεταμέλεια σε περίπτωση που έχει κάνει κάτι κακό σε κάποιον άλλον

και υπάρχει γενικότερα στις πράξεις του απουσία ενοχής. Είναι συνήθως κυνικό και δε νοιάζεται για τους συνανθρώπους του.

Ειδικότερα, στην εφηβεία, η σεξουαλική δραστηριότητα των ατόμων αυτών αρχίζει από πολύ νωρίς με πολλαπλούς σεξουαλικούς συντρόφους και μπορεί να είναι ασυνήθιστα επιθετική ή βίαιη, εμφανίζεται συχνά η κατάχρηση αλκοόλ και άλλων ουσιών και γενικότερα αρχίζουν οι δυσκολίες με το νόμο. ⁸⁶

Η σεξουαλική τους ζωή είναι εξίσου ανώμαλη και ασταθής. Ερωτεύονται με πάθος, ναρκισσισμό και ζήλια ταυτόχρονα. Προκαλούν έριδες, φιλονικίες, σκληρές βίας, απειλές για αυτοκτονία, χωρισμούς. Επίσης, διακρίνονται από κλεπτομανία, πυρομανία, φетиχισμό και επιδειξιομανία. ⁸⁷

Ακόμη, η διάθεσή τους παρουσιάζει ποικίλες, βίαιες γρήγορες και όχι αντικειμενικά αιτιολογημένες διαταραχές. Διακρίνονται για την ευερεθιστότητα και την καχυποψία τους, ενώ είναι υπερσυγκινησιακοί και συναισθηματικά ανώριμοι. Έχουν σαδομαζοχιστικές τάσεις, είναι μυθομανείς και παρορμητικοί, με ανεπάρκεια του ηθικού. Η συμπεριφορά τους παρουσιάζει «σημάδια ηθικής παρεκτροπής», που εκδηλώνονται με ενέργειες όπως σκασιαρχείο, φυγή, κλοπή, κακή στάση απέναντι σε φίλους και ζώα και αστάθεια στον εργασιακό χώρο.

Επιπλέον, ο παραβατικός έφηβος μπορεί να κλέψει μικροαντικείμενα, να πιέσει απειλητικά κάποιον για να του δώσει πράγματα ή χρήματα ή σε μεγαλύτερες ηλικίες να οργανώσει μεγαλύτερης έκτασης κλοπή ή διάρρηξη. Δείχνει τάσεις να καταστρέφει πράγματα άλλων ή κοινόχρηστα. Μερικές φορές μπορεί να χρησιμοποιήσει τη φωτιά, για να καταστρέψει χώρους που συμβολίζουν κάτι το καταπιεστικό για αυτόν ή με σκοπό να προξενήσει αναστάτωση. ⁸⁸

Τα άτομα με διαταραχή της διαγωγής κάνουν επιφανειακές μόνο σχέσεις. Αν και παρουσιάζονται εξωτερικά ως «ζόρικα», η αυτοεκτίμησή τους μπορεί να είναι χαμηλή.

Παρουσιάζουν ανυπομονησία, εκρήξεις οργής και απρόσεκτη συμπεριφορά που συχνά οδηγεί σε ατυχήματα. Αρχίζουν από μικρή ηλικία να πίνουν, να καπνίζουν, να κάνουν χρήση ουσιών και να διώχνονται από το σχολείο ή τη δουλειά τους. Δημιουργούν προβλήματα με το νόμο, έχουν απρογραμμάτιστες εγκυμοσύνες, τραυματίζονται ή τραυματίζουν σε καβγάδες, κάνουν απόπειρες αυτοκτονίες συχνά επιτυχημένες. Μπορεί να έχουν χαμηλό δείκτη νοημοσύνης και οι σχολικές τους επιδόσεις να είναι χαμηλές.

Τα παιδιά αυτά πολλές φορές αποδίδουν στους άλλους τις δικές τους επιθετικές διαθέσεις και δυσκολεύονται να κατανοήσουν τις πραγματικές προθέσεις των άλλων απέναντί τους, με αποτέλεσμα να τις παρερμηνεύουν. Επιπλέον, πολλές φορές δυσκολεύονται να προβλέψουν τις συνέπειες των πράξεών τους και υποτιμούν τις συνέπειες της επιθετικής τους συμπεριφοράς.

Μέσα στη σχολική τάξη, το παραβατικό παιδί δυσκολεύεται να συγκεντρωθεί και να παρακολουθήσει τα μαθήματα, είναι ειρωνικό και επιθετικό απέναντι στο δάσκαλο, στον καθηγητή και τους άλλους συμμαθητές, διακόπτει συχνά το μάθημα, προξενεί συγκρούσεις και αναταραχή. Αργοπορεί να πάει στα μαθήματα ή απουσιάζει και κάνει συχνά σκασιαρχείο.

Το Μονομελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών, το οποίο εκδικάζει αξιόποινες πράξεις που έχουν τελεστεί από ανήλικους, αγόρια και κορίτσια, έχει ορίσει τη γενική φυσιογνωμία του νεαρού παραβάτη(αγοριού) ως εξής:

- Είναι αγόρι
- 17-19 ετών
- Έλληνας που διαμένει συνήθως σε κεντρικές περιοχές της εκάστοτε πόλης στην οποία κατοικεί
- Τελεί παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας κατά κόρον και
- Τίθεται σε υποχρεωτική επιμέλεια γονέων εξαιτίας των πράξεων που διαπράττει.⁸⁹

Η φυσιογνωμία των κοριτσιών παραβατών είναι η εξής:

- Είναι 13-17 ετών
- Τελούν συνήθως επαιτεία
- Διαπράττουν κλοπές και απόπειρες αυτοκτονίες
- Διαπράττουν παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας
- Παίρνουν ναρκωτικά ⁹⁰

Όσον αφορά τα συμπτώματα της διαταραχής της διαγωγής μπορούμε να τα κατηγοριοποιήσουμε ως εξής:

1. Επιθετικότητα σε ανθρώπους και ζώα
2. Καταστροφή περιουσίας άλλων ατόμων
3. Απάτη ή κλοπή κατά τρίτων
4. Σοβαρές παραβιάσεις κανόνων
5. Κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών, αλκοολισμός, κάπνισμα

Αν θέλουμε να περιγράψουμε τα γενικά χαρακτηριστικά της διαταραχής της διαγωγής, αυτά θα είναι ως εξής:

1. Επιθετικότητα και βία
2. Απειθαρχία και Ανυπακοή
3. Απάτη ή κλοπή εναντίον τρίτων και
4. Η βασική και επαναλαμβανόμενη καταπάτηση των δικαιωμάτων των άλλων ατόμων

Παρακάτω γίνεται ανάλυση και γενική περιγραφή των χαρακτηριστικών της διαταραχής της διαγωγής, ώστε να εντοπίσουμε καλύτερα με ποιες μορφές συμπεριφοράς εκδηλώνονται στους εφήβους και τα παιδιά οι αντικοινωνικές μορφές της διαταραχής της διαγωγής.

Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία, τη βία και την επιθετικότητα, ο έφηβος κάποιες φορές χρησιμοποιεί επιθετικούς τρόπους για να αξιώσει και να διεκδικήσει ορισμένα πράγματα. Η επιθετικότητα την οποία χρησιμοποιεί μπορεί να είναι λεκτική ή και σωματική. Ακόμη όμως και αν δεν εκδηλώσει εξωτερικές εκφράσεις επιθετικότητας ο έφηβος νοιώθει συχνά βία μέσα του ή γύρω του. Ο συναισθηματικός του κόσμος, οι επιθυμίες του, της σεξουαλικής συμπεριλαμβανομένης, τα ιδανικά του εκφράζονται πολλές φορές με βίαιο και παρορμητικό τρόπο.

Όσον αφορά τη δεύτερη κατηγορία, η απειθαρχία και η ανυπακοή, είναι η αντίδραση του παιδιού ή του εφήβου απέναντι σε κανόνες και νόμους που προέρχονται από το περιβάλλον του.

Μπορεί ο έφηβος να αντιδρά απέναντι στο οικογενειακό, το σχολικό και το κοινωνικό ή σε κάποιο άλλου είδους περιβάλλον, στο οποίο βρίσκεται και τους κανόνες του οποίου υφίσταται. Κάποιου βαθμού αντίδραση και απειθαρχία σε κάποιες συγκεκριμένες φάσεις της ζωής είναι φυσιολογική και μάλιστα επιθυμητή. Πρόκειται για φάσεις όπου το παιδί προσπαθεί να αναπτύξει κάποια αυτονομία και κάποια ανεξαρτησία απέναντι στους άλλους.

Οι γενικευμένα απειθαρχες συμπεριφορές δημιουργούν προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις του παιδιού ή του εφήβου και υπονομεύουν την οικογενειακή, τη σχολική και τη γενικότερη κοινωνική του ένταξη. Στο σχολείο, η κατάσταση εκδηλώνεται ως μη υπακοή στους κανόνες και τους ρυθμούς της τάξης, ως δυσκολία στη συνεργασία με τα άλλα παιδιά, ως δυσκολία στο συντονισμό των επιθυμιών τους με αυτές των άλλων. ⁹¹

Σχετικά με την κατηγορία της απάτης και της κλοπής κατά των άλλων ατόμων, μπορεί να γίνει για λόγους «ανάγκης», δηλαδή για να αποκτηθεί κάτι που θεωρείται απαραίτητο, να είναι ψυχαναγκαστική, με την έννοια ότι γίνεται σε ένα ψυχολογικό πλαίσιο άγχους εξαιτίας μιας εσωτερικής ώθησης που δεν ελέγχεται από τον έφηβο και απέναντι στην οποία ένα άλλο μέρος του εαυτού του αντιτίθεται. Μπορεί να γίνει μοναχικά ή μαζί με κάποιους άλλους, σε ένα πνεύμα «αλληλεγγύης» κ.α.. ⁹²

Οι λόγοι που μπορούν να σπρώξουν τον έφηβο να διαπράξει μια κλοπή ή να εξαπατήσει κάποιον, μπορεί να είναι ποικίλοι, από τον πιο αθώο μέχρι τον πιο ψυχοπαθολογικό. Ο Winnicott υποστηρίζει ότι με την κλοπή το παιδί αναζητά στο βάθος τη μητέρα, επάνω στην οποία αισθάνεται ότι κατέχει δικαιώματα.

Στους λόγους που ωθούν τον έφηβο στην κλοπή/ απάτη συγκαταλέγονται και αυτοί που αφορούν άμεσα την ατμόσφαιρα της εφηβείας, με τον ανταγωνισμό μεταξύ φίλων και αντιπάλων

για το ποιος είναι πιο ικανός, με την προσπάθεια του εφήβου να αποδείξει στον εαυτό του ότι είναι πιο δυνατός, ότι μπορεί να τα βγάλει πέρα μόνος του.

Όσον αφορά την τελευταία κατηγορία, τη βασική και επαναλαμβανόμενη καταπάτηση των δικαιωμάτων των άλλων ατόμων, αναφέρεται όταν το παιδί ή ο έφηβος, εν γνώσει του ή όχι, καταπατά κάποιες βασικές αρχές που διέπουν την ανθρώπινη ύπαρξη, όπως η ελευθερία, η ελεύθερη έκφραση του λόγου, η αξιοπρέπεια της προσωπικότητας του κάθε ατόμου, η μη ανοχή σε βασανιστήρια και ξυλοδαρμούς, η απαγόρευση της εκμετάλλευσης και εξαπάτησης οποιασδήποτε μορφής του κάθε ατόμου.

Όπως είδαμε και προηγουμένως όλα τα παραπάνω καταπατώνται από τον παραβάτη έφηβο όσον αφορά τους άλλους ανθρώπους με τους οποίους συναναστρέφεται. Είναι πιθανό να μην καταλαβαίνει ότι με τη συμπεριφορά που έχει απέναντι στους άλλους ανθρώπους, ότι καταπατά τα δικαιώματά τους και ότι τους στερεί με αυτό τον τρόπο που συμπεριφέρεται βασικές ελευθερίες.

Εξάλλου ένα βασικό σύμπτωμα των παιδιών με διαταραχή της διαγωγής είναι η μη συναίσθηση των πράξεών τους αναφορικά με τους άλλους και η απουσία ενοχής και μεταμέλειας στη συμπεριφορά τους. Ίσως καταβάθος να πιστεύουν ότι ο τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρονται στους άλλους, ακόμα και αν αυτός είναι σκληρός και απάνθρωπος, να τους αξίζει ή και να νοιώθουν ευχάριστα που μπορούν να ελέγχουν με αυτόν τον τρόπο τη συμπεριφορά των άλλων ατόμων.

Ακόμα και σε αυτή τη συμπεριφορά του παιδιού, μπορεί να υπάρξει αιτιολογία. Αν το οικογενειακό του περιβάλλον έδειχνε αδιαφορία στη διαπαιδαγώγησή του και τον τρόπο που συμπεριφέρεται, χωρίς να ελέγχει τις παρορμήσεις του και τα όριά του, αφήνοντάς το ουσιαστικά να πράττει κατά τα πιστεύω του χωρίς καμία κατεύθυνση και γονική καθοδήγηση, είναι πιθανό το παιδί να ενεργεί με αυτό τον τρόπο. Από τη στιγμή που δεν υπήρξε κάποιος δίπλα του να το συμβουλεύσει για τον τρόπο που οφείλει να συμπεριφέρεται στους άλλους, να το εκπαιδεύσει ποιο είναι το καλό και ποιο το κακό, το παιδί μαθαίνει να παρεκτρέπεται, να είναι ανεξέλεγκτο, να μην έχει ηθικούς φραγμούς και κατά συνέπεια να συμπεριφέρεται κατά τρόπο που να καταπατά τα βασικά δικαιώματα των άλλων κατ' εξακολούθηση.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΤΑ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ

Τα διαγνωστικά κριτήρια της διαταραχής της διαγωγής έχουν οριστεί κατά το DSM-IV και με βάση αυτή την κατάταξη θα τα παρουσιάσουμε. Η συμπεριφορά των παιδιών και των εφήβων με αυτή τη διαταραχή ομαδοποιείται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες: επιθετικότητα προς ανθρώπους και ζώα, καταστροφή περιουσίας, απάτες ή κλοπές και σοβαρές παραβιάσεις κανόνων.

Διαγνωστικά κριτήρια κατά το DSM-IV για τη διαταραχή της διαγωγής:

A. Πρόκειται για έναν επαναλαμβανόμενο και επίμονο τύπο συμπεριφοράς κατά τον οποίο τα βασικά δικαιώματα των άλλων ή μείζονες κοινωνικές σταθερές ή κανόνες που ταιριάζουν στην ηλικία παραβιάζονται και εκδηλώνεται με την παρουσία τριών ή περισσότερων από τα παρακάτω κριτήρια τους τελευταίους 12 μήνες, με τουλάχιστον ένα κριτήριο παρόν στους τελευταίους 6 μήνες:

Επιθετικότητα σε ανθρώπους και ζώα

1. Συχνά φοβερίζει, απειλεί ή τρομοκρατεί άλλους
2. Συχνά ξεκινά σωματικούς καβγάδες
3. Έχει χρησιμοποιήσει κάποιο όπλο που μπορεί να προκαλέσει σοβαρή σωματική βλάβη σε άλλους(π.χ. ένα ρόπαλο, τούβλο, σπασμένο μπουκάλι, μαχαίρι, πιστόλι)
4. Έχει φερθεί σκληρά σωματικά σε ανθρώπους
5. Έχει φερθεί σκληρά σωματικά σε ζώα
6. Έχει κλέψει με επίθεση κάποιο θύμα(π.χ. ληστεία από πίσω, άρπαγμα τσάντας, απόσπαση χρημάτων δια της βίας, ένοπλη ληστεία)
7. Έχει εξαναγκάσει κάποιο άτομο σε σεξουαλική δραστηριότητα μαζί του

Καταστροφή περιουσίας

1. Έχει εσκεμμένα βάλει φωτιά με σκοπό να προξενήσει σοβαρή ζημιά
2. Έχει εσκεμμένα καταστρέψει την περιουσία άλλων(εκτός με το να βάλει φωτιά).

Απάτη ή κλοπή

1. Έχει διαρρήξει σπίτι, κτίριο ή αυτοκίνητο κάποιου άλλου ατόμου
2. Συχνά λέει ψέματα για να αποκτήσει πράγματα ή να πετύχει χάρες ή για να αποφύγει υποχρεώσεις(δηλαδή να εξαπατά τους άλλους)
3. Έχει κλέψει αντικείμενα μη ευτελούς αξίας χωρίς να επιτεθεί σε κάποιο θύμα(π.χ κλοπή από κατάστημα χωρίς να κάνει διάρρηξη και να μπει, πλαστογραφία).

Σοβαρές παραβιάσεις κανόνων

1. Συχνά μένει έξω τη νύχτα παρά τις γονεϊκές απαγορεύσεις, με αρχή πριν την ηλικία των 13 ετών
2. Έχει φύγει από το σπίτι και διανυκτέρευσε εκτός σπιτιού τουλάχιστον δύο φορές ενώ ζούσε στο πατρικό σπίτι ή στο σπίτι αυτών που υποκαθιστούν τους γονείς του(ή μια φορά χωρίς να επιστρέψει για μεγάλο χρονικό διάστημα)
3. Συχνά κάνει σκασιαρχείο από το σχολείο, με αρχή πριν την ηλικία των 13 ετών.

B. Η διαταραχή της συμπεριφοράς προκαλεί κλινικά σημαντική έκπτωση στην κοινωνική, σχολική ή επαγγελματική λειτουργικότητα.

Γ. Εάν το άτομο είναι 18 ετών ή μεγαλύτερο δεν πληρούνται τα κριτήρια για Αντικοινωνική Διαταραχή της Προσωπικότητας. ⁹³

Υπάρχουν δύο τύποι διαταραχής της διαγωγής με βάση την ηλικία κατά την έναρξή της:

Τύπος με έναρξη στην παιδική ηλικία: έναρξη ενός τουλάχιστον κριτηρίου

χαρακτηριστικού της διαταραχής της διαγωγής, πριν την ηλικία των 10 ετών.

Τύπος με έναρξη στην εφηβική ηλικία: απουσία οποιουδήποτε κριτηρίου χαρακτηριστικού της διαταραχής της διαγωγής πριν την ηλικία των 10 ετών. ⁹⁴

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι η διαταραχή της διαγωγής μπορεί να θεωρηθεί ως προοίμιο της αντικοινωνικής διαταραχής της προσωπικότητας των ενηλίκων, γιατί χαρακτηρίζεται από παρόμοια αντικοινωνική συμπεριφορά. Όμως, κάθε παιδί με τη διαταραχή αυτή δεν αναπτύσσει αντικοινωνική συμπεριφορά όταν μεγαλώσει και σε αυτό μπορεί να βοηθήσει η έγκαιρη θεραπευτική αντιμετώπιση. ⁹⁵

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΓΩΓΗΣ

Η διαταραχή της διαγωγής συνοδεύεται συνήθως από μια σειρά προβλημάτων με τα οποία σχετίζεται με πολλούς τρόπους. Ορισμένα από αυτά συνυπάρχουν με τη διαταραχή της διαγωγής ή αυξάνουν την πιθανότητα εμφάνισής της και άλλα είναι το αποτέλεσμα της εκδήλωσης διαταραχής της διαγωγής.

Αν και τα παιδιά με διαταραχή της διαγωγής έχουν συνήθως φυσιολογικό δείκτη νοημοσύνης, ο δείκτης νοημοσύνης τους είναι κατά μέσο όρο 8 μονάδες χαμηλότερος από αυτόν των συνομηλίκων τους, ενώ υστερούν κυρίως στις προφορικές εξετάσεις. Ακόμη, σε συνδυασμό με τα παραπάνω, παρουσιάζουν σοβαρά γνωστικά και γλωσσικά ελλείμματα. Σε πολλές περιπτώσεις πάντως, τα ελλείμματα στο γλωσσικό και γνωστικό τομέα καθιστούν πιο δύσκολη την επικοινωνία του παιδιού με την οικογένειά του και τους γονείς του, γεγονός το οποίο δημιουργεί έντονα συναισθήματα ματαιώσης και οδηγεί σε λιγότερο θετικές αλληλεπιδράσεις με την οικογένειά του. ⁹⁶

Άλλα ελλείμματα που παρουσιάζουν αυτά τα παιδιά βρίσκονται στον τρόπο επεξεργασίας των πληροφοριών που προέρχονται από διάφορες κοινωνικές καταστάσεις όπως βία στο οικογενειακό περιβάλλον. Συνήθως δυσκολεύονται να κατανοήσουν τις πραγματικές προθέσεις των άλλων απέναντί τους με αποτέλεσμα να τις παρερμηνεύουν και ακόμη, αποδίδουν στους άλλους τις δικές τους επιθετικές διαθέσεις. ⁹⁷

Η διαταραχή της διαγωγής παρουσιάζει υψηλά ποσοστά συννοσηρότητας με πολλές διαταραχές που ξεκινούν κατά την παιδική ή την εφηβική ηλικία. Το υψηλότερο ποσοστό συννοσηρότητας ωστόσο παρουσιάζεται με τη διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητας(ΔΕΠ-Υ), η οποία συγκαταλέγεται και αυτή στην ίδια κατηγορία με τη διαταραχή της διαγωγής, την κατηγορία των διαταραχών διασπαστικής συμπεριφοράς. Ανασκόπηση των ερευνών δείχνει ότι ο μέσος όρος συσχέτισης μεταξύ ΔΕΠ-Υ και διαταραχής διαγωγής είναι 8.6. Λόγω αυτής της υψηλής συσχέτισης, πολλές φορές είναι δύσκολη η σαφής οριοθέτηση και ο ακριβής διαχωρισμός μεταξύ των δυο διαταραχών και από μερικούς ερευνητές υποστηρίζεται ότι πρόκειται για την ίδια διαταραχή αλλά με διαφορετικά ονόματα. ⁹⁸

Οι περισσότεροι ερευνητές συγκλίνουν στην άποψη ότι τα παιδιά στα οποία συνυπάρχουν η ΔΕΠ-Υ και η διαταραχή της διαγωγής παρουσιάζουν μια πολύ σοβαρότερη μορφή

ψυχοπαθολογίας από ότι τα παιδιά τα οποία εμφανίζουν ή τη μια ή την άλλη διαταραχή ξεχωριστά. ⁹⁹

Τα παιδιά αυτά είναι συνήθως πιο επιθετικά, έχουν χαμηλότερες σχολικές επιδόσεις και απορρίπτονται από τους συνομηλίκους τους με μεγαλύτερη συχνότητα. Επίσης, φαίνεται ότι σε αυτή την ομάδα σημειώνεται πρόωρη έναρξη της διαταραχής της διαγωγής και εκδηλώνεται μια πιο επίμονη μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Για τους πιο πάνω λόγους, η πρόγνωση για αυτή την κατηγορία των παιδιών είναι συνήθως πιο δυσμενής από ότι στα παιδιά που παρουσιάζουν μόνο ΔΕΠ-Υ ή μόνο διαταραχή της διαγωγής και αυτό γιατί παρουσιάζουν συμπτώματα και της ΔΕΠ-Υ και της διαταραχής της διαγωγής. Όπως έχουμε αναφέρει και προηγουμένως, η πρόωμη έναρξη της διαταραχής της διαγωγής αποτελεί ισχυρό προγνωστικό παράγοντα για αντικοινωνική συμπεριφορά στην ενήλικη ζωή με ενδεχόμενη εμφάνιση της αντικοινωνικής διαταραχής της προσωπικότητας.

Επίσης κλινικές μελέτες υποστηρίζουν ότι η διαταραχή της διαγωγής παρουσιάζει υψηλή συσχέτιση με κακές ενδοοικογενειακές σχέσεις και αντικοινωνική συμπεριφορά των γονέων, η οποία δεν παρατηρείται στις περιπτώσεις παιδιών που παρουσιάζουν ΔΕΠ-Υ. ¹⁰⁰

Η διαταραχή της διαγωγής συνοδεύεται επίσης συχνά από μαθησιακές δυσκολίες και χαμηλές σχολικές επιδόσεις. Ωστόσο, πολλοί ειδικοί υποστηρίζουν ότι αυτή η συννοσηρότητα, πιο πολύ στην προεφηβική ηλικία, σχετίζεται με την ύπαρξη ΔΕΠ-Υ και με άλλες μεταβλητές, όπως τις διαταραχές στην ανάπτυξη του λόγου, το χαμηλό κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο κ.α. και δεν βρίσκονται σε άμεση και ευθεία συσχέτιση με τη διαταραχή της διαγωγής.

Στην εφηβική ηλικία, η συσχέτιση αυτή είναι περισσότερο πολύπλοκη και συχνά σχετίζεται με ιστορικό σχολικής αποτυχίας σε αλληλεπίδραση με κακές ενδοοικογενειακές σχέσεις και απόρριψη από την ομάδα των συνομηλίκων. Οι έφηβοι που έχουν μαθησιακές δυσκολίες και έρχονται συχνά σε σύγκρουση με τους γονείς τους και τους συνομηλίκους τους, αντιμετωπίζουν πλέον τις συνέπειες των δυσκολιών τους.

Πολλές φορές μάλιστα εντάσσονται σε ομάδες συνομηλίκων, όπως ήδη έχουμε προαναφέρει, με αντικοινωνική συμπεριφορά, γεγονός που επιδεινώνει τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα συμπεριφοράς τους.

Σπανιότερα, η διαταραχή της διαγωγής συνυπάρχει με τις αγχώδεις διαταραχές. Ωστόσο, αυτή η συννοσηρότητα δεν έχει μελετηθεί διεξοδικά από τους ερευνητές και έτσι δεν έχουν αποσαφηνιστεί πλήρως οι παράγοντες που συνδέουν αυτές τις δυο διαταραχές. Γνωρίζουμε πάντως πως τα παιδιά που εντάσσονται σε αυτή τη κατηγορία συννοσηρότητας, παρουσιάζουν λιγότερο επιθετική συμπεριφορά και αυξημένες πιθανότητες αυτοκτονικής συμπεριφοράς, ιδιαίτερα όσον αφορά τα κορίτσια.

Έχει διαπιστωθεί επίσης ότι σε κλινικό δείγμα παιδιών με διαταραχή διαγωγής, το 33% αναπτύσσει στην εφηβική ηλικία κατάθλιψη, η οποία αυξάνει την πιθανότητα τάσεων αυτοκτονίας. Σύμφωνα με τον Arter και τους συνεργάτες του, η αυτοκτονική συμπεριφορά των εφήβων είναι διαφορετική όταν η κατάθλιψη εκδηλώνεται χωρίς να συνυπάρχει με άλλη διαταραχή από ότι όταν η κατάθλιψη συνοδεύεται από τη διαταραχή της διαγωγής. ¹⁰¹

Στην πρώτη περίπτωση, η αυτοκτονική συμπεριφορά συνήθως δηλώνει την πραγματική επιθυμία του εφήβου να πεθάνει, ενώ στη δεύτερη περίπτωση δηλώνει την επιθυμία του εφήβου να απουσιάσει προσωρινά και να ξεφύγει από τις καθημερινές δυσκολίες που έχει.

Επιπλέον, η πρόγνωση στην περίπτωση συνύπαρξης της διαταραχής της διαγωγής και της κατάθλιψης είναι καλύτερη σε σχέση με την περίπτωση της διαταραχής της διαγωγής που παρουσιάζεται μόνη της χωρίς καμία άλλη διαταραχή. Σύμφωνα με τον Mandel, μια πιθανή ερμηνεία είναι ότι η ύπαρξη της κατάθλιψης κάνει τους εφήβους αυτούς πιο ευάλωτους και πιο συνεργάσιμους κατά τη θεραπευτική διαδικασία. Ενώ, ενδέχεται επίσης η αναπτυξιακή πορεία των παιδιών με διαταραχή της διαγωγής στην οποία συνυπάρχει κατάθλιψη να είναι διαφορετική από την πορεία των παιδιών που παρουσιάζουν μόνο διαταραχή της διαγωγής. ¹⁰²

Τέλος, η παγκόσμια βιβλιογραφία δείχνει ότι η διαταραχή της διαγωγής εμφανίζεται και συνυπάρχει με την κατάχρηση ουσιών. Η συνύπαρξη αυτή φαίνεται να είναι αλληλένδετη. Η ύπαρξη της διαταραχής της διαγωγής στην παιδική ηλικία αποτελεί παράγοντα κινδύνου για μεταγενέστερη κατάχρηση ουσιών αλλά και η κατάχρηση ουσιών με τη σειρά της επιδεινώνει την εκδήλωση παραπτωματικής συμπεριφοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θα θέλαμε να διευκρινίσουμε από την αρχή ότι σε αυτό το κεφάλαιο θα βασιστούμε στις έκνομες και τις παραβατικές πράξεις που διαπράττουν οι έφηβοι παραβάτες, οι οποίες φτάνουν για εκδίκηση στα δικαστήρια και με βάση τις εκδικασθέντες πράξεις των εφήβων παραβατών θα παρουσιάσουμε τις συνέπειες που εκδηλώνονται σε αυτούς. Δηλαδή θα μελετήσουμε τις συνέπειες που βιώνουν οι έφηβοι παραβάτες μετά την παραπομπή και εκδίκασή τους στο δικαστήριο για τις παραβατικές πράξεις που έχουν διαπράξει. Και αυτό γιατί οι συνέπειες που βιώνουν τα παιδιά μετά την παραπομπή τους στο δικαστήριο, είναι πιο σοβαρές, με έντονο αντίκτυπο στη ζωή τους και το περιβάλλον τους γενικότερα, από ότι είναι οι συνέπειες χωρίς να παραπεμφθούν στο δικαστήριο.

Η διαρκής αύξηση της εγκληματικότητας στις μέρες μας είναι μια πραγματικότητα, μια πραγματικότητα στη διαμόρφωση της οποίας συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό τα άτομα που βρίσκονται στην εφηβεία ή και πριν από αυτή.

Πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι σημειώθηκε μια επίσης σημαντική αύξηση της εγκληματικότητας των ανηλίκων από το 1984 έως σήμερα. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα δεδομένα των ερευνών αφορούν τον αριθμό των νεαρών παραβατών που η υπόθεσή τους φτάνει για εκδίκηση σε κάποιο από τα δικαστήρια ανηλίκων. ¹⁰³

Το πρόβλημα της παραβατικότητας των ανηλίκων άρχισε να αναγνωρίζεται και να αποδεικνύεται η σοβαρότητά του μέσα από μελέτες και έρευνες κυρίως σε χώρες του εξωτερικού. Οι έρευνες αυτές παρουσιάζουν στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη συχνότητα της παραβατικότητας, την έκτασή της, το φύλο και την ηλικία των ανηλίκων.

Ωστόσο, είναι πολύ λίγοι οι ερευνητές που ασχολήθηκαν με τη διαδικασία του στιγματισμού και γενικότερα των συνεπειών που προκαλεί η παραβατικότητα στα νεαρά άτομα. Πιο συγκεκριμένα, η Κ. Σπινέλλη επισημαίνει την αποτυχία του σωφρονιστικού ιδεώδους και την ανάγκη εγκατάλειψής του, αφού το 71% των καταδικασθέντων παραβατικών παιδιών υποτροπίασε, δηλαδή δεν σωφρονίστηκε τελικά. ¹⁰⁴

Οι σύγχρονες τάσεις δίνουν βάρος στην επανένταξη του ατόμου (δεν σκοπεύουν σε παρεμβάσεις στην προσωπικότητα του κρατουμένου) και τη δίκαιη αποκατάστασή του (δηλαδή να είναι δίκαιη η ποινή, να δίνεται η δυνατότητα επιλογής στο άτομο για τον τρόπο που θα εκτίσει την ποινή του και να είναι ανώδυνη η μεταχείρισή του).

Εδώ γεννάται ένα μεγάλο ερώτημα: Πώς είναι δυνατή η ομαλή κοινωνική επανένταξη του νεαρού παραβάτη από τη στιγμή που το στίγμα ή αλλιώς η επικόλληση της «ετικέτας» στο πρόσωπό του είναι διαδικασία αναπόφευκτη για τον ίδιο; ¹⁰⁵

Επιπλέον, οι όροι έγκλημα-εγκληματικότητα και παράβαση-παραβατικότητα είναι σαφώς αρνητικά φορτισμένοι, εφόσον χρησιμοποιούνται για την περιγραφή πράξεων μη κοινωνικά παραδεκτών. Αλλά και ο όρος εγκληματίας ή παραβάτης υποδηλώνει γενικότερα την κοινωνική αποστροφή στο πρόσωπο που διέπραξε το έγκλημα ή την παράβαση, μια αποστροφή που υψώνει τείχη ανάμεσα στο συγκεκριμένο πρόσωπο και το κοινωνικό σύνολο. Και οι συνέπειες της κοινωνικής αποστροφής(στίγμα) για κάθε παραβάτη του ποινικού νόμου είναι δυσάρεστες, πόσο μάλλον για άτομα που βρίσκονται στην εφηβεία ή πριν την εφηβεία όπου η ιδιορρυθμία της ηλικίας τους και των αναγκών τους απαιτεί ειδική αντιμετώπιση.

Από τη στιγμή που η παραβατική πράξη του παιδιού γίνεται γνωστή στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του, το παιδί αρχίζει να βιώνει την κοινωνική αποστροφή. Και φυσικά το παιδί βιώνει πιο έντονα το στίγμα όταν το δικαστήριο αποφανθεί για την ενοχή του. Μπαίνει, λοιπόν ακούσια σε μια διαδικασία όπου αντιμετωπίζεται με καχυποψία και απόρριψη από το οικογενειακό, συγγενικό, φιλικό ή σχολικό και εργασιακό του περιβάλλον.

Θα θέλαμε σε αυτό το σημείο να τονίσουμε ότι στον Ελλαδικό χώρο δεν υπάρχουν συγκεκριμένες έρευνες, άρθρα, μελέτες ή υλικό που να ασχολείται με το πρόβλημα του στίγματος και γενικότερα των συνεπειών που βιώνουν τα ανήλικα παραβατικά παιδιά, παρόλο που έχει θιχτεί από πολλούς ειδικούς ή εμπειρογνώμονες η σοβαρότητα του θέματος.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΤΙΓΜΑΤΟΣ

Η βασικότερη συνέπεια που βιώνουν οι έφηβοι παραβάτες μετά την εκδίκαση των πράξεών τους από το δικαστήριο είναι το κοινωνικό στίγμα και για αυτό το λόγο θα ασχοληθούμε εκτενώς σε αυτό το θέμα.

Αρχικά, θα θέλαμε να παραθέσουμε συγκεκριμένους ορισμούς από ειδικούς για το τι είναι το κοινωνικό στίγμα.

Σαν γενικός ορισμός ο όρος κοινωνικό στίγμα αναφέρεται στην επικόλληση της ετικέτας σε κάθε ανήλικο - έφηβο παραβάτη του νόμου και στις συνέπειές της στη μετέπειτα κοινωνική του ζωή.

Κατά συνέπεια, υιοθετείται ο ορισμός που δίνει ο Αθ. Παπαχρίστου, σύμφωνα με τον οποίο η κοινωνική αποστροφή στο πρόσωπο του εγκληματία ενεργεί τελικά πάνω στον ίδιο, που διαπιστώνει στο ίδιο του το πετσί τις συνέπειες της κοινωνικής απόρριψης. Από εκεί και πέρα η υποτροπή είναι συνήθως αναπόφευκτη κατάληξη της τραυματικής αυτής εμπειρίας.¹⁰⁶

Παραπλήσιος είναι και ο ορισμός που δίνει και ο Ηλίας Δασκαλάκης, σύμφωνα με τον οποίο στιγματισμός είναι η διαδικασία εγκαθίδρυσης αρνητικής κοινωνικής ταυτότητας. Με την επιβολή του στίγματος του εγκληματία- παραβάτη σε κάποιον, αυτός εκπίπτει όλων των κοινωνικών ρόλων που του αναγνωρίζονταν μέχρι τότε και αποκτά ένα και μοναδικό ρόλο, το ρόλο του εγκληματία.¹⁰⁷

Σύμφωνα με τον Becker παρέκκλιση δεν είναι μια ιδιότητα της πράξης που διαπράττει το πρόσωπο αλλά μάλλον μια συνέπεια της εφαρμογής από άλλους των κανόνων και των κυρώσεων σε έναν παραβάτη. Ο παρεκκλίνων είναι κάποιος στον οποίο εφαρμόστηκε επιτυχώς αυτή η ετικέτα: παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι η συμπεριφορά που οι άνθρωποι έτσι ετικετάρουν.¹⁰⁸

Τέλος, όπως αναφέρει η Κ. Σπινέλλη, όχι ως ορισμό αλλά ως γενική διαπίστωση, εφόσον δεν χαρακτηριστεί ως εγκληματίας/παραβάτης ο ανήλικος τελετουργικά και δημόσια η αντίδραση ή η αποδοκιμασία του κοινού είναι ήπια, η κοινή γνώμη εφησυχάζει. Από τη στιγμή όμως που η συμπεριφορά του ανήλικου χαρακτηριστεί από ένα θεσμό(το ποινικό δίκαιο, την οικογένεια, το σχολείο) ως εγκληματική, το κοινό(ο δάσκαλος, ο γονέας, ο εργοδότης, οι συμμαθητές, οι σύντροφοι ή και οι ξένοι) δεν εξεγείρεται μεν στην κυριολεξία -όταν πρόκειται για εξελιγμένη κοινωνία- αρχίζει όμως να αντιμετωπίζει τον ανήλικο με σκεπτικισμό ή και με άρνηση σαν να επρόκειτο για έναν ώριμο και αμετανόητο εγκληματία. Από τη στιγμή δηλαδή που θα αναγνωρισθεί με κάποιο τελετουργικό τρόπο η συμπεριφορά του ανήλικου ως εγκληματική-

παραβατική επικολλάται σε αυτόν η ετικέτα “εγκληματίας” και τότε παύει αυτός να υφίσταται ως προς ένα μέρος της προσωπικότητάς του τουλάχιστον.

Είναι σαν να αυτοκτονεί εκείνο του τμήμα του εαυτού του που μπορεί να συμμορφωθεί με τις κοινωνικές και ηθικές επιταγές και απομένει εκείνο το τμήμα το οποίο πλέον θεωρεί τον εαυτό του εγκληματικό. Επακόλουθο αυτής της ταύτισης με το εγκληματικό πρότυπο είναι η βαθμιαία μεταβολή του συστήματος αξιών του και η παραδοχή των αντικοινωνικών αξιών, η αναζήτηση και δημιουργία εγκληματικών συναναστροφών και η συμμετοχή σε εγκληματικές ενέργειες. ¹⁰⁹

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΥΝ ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ

Είναι πλέον αναμφισβήτητο γεγονός ότι στις μέρες μας πολλοί ανήλικοι και έφηβοι φτάνουν στα όρια του νόμου και περνούν την πόρτα του δικαστηρίου ανηλίκων. Από αυτή τη στιγμή και μετά ο κοινωνικός περίγυρος, η οικογένεια αλλά και ο ευρύτερος χώρος εκδηλώνεται απέναντι στο παιδί ενεργοποιώντας ένα ολόκληρο «οπλοστάσιο».

Ο κοινωνικός έλεγχος σε αυτή την περίπτωση είναι ιδιαίτερα αυστηρός. Ήδη έχουμε αυτό που λέμε στιγματισμό: δηλαδή ενδεχόμενη αποβολή από το σχολείο ή και αποκλεισμό ίσως από την αγορά εργασίας. Αυτός ο στιγματισμός, η απομάκρυνση από το σχολείο, η δυσμένεια της οικογένειας, η δυσκολία στην αγορά εργασίας, αρχίζουν να δημιουργούν στο νέο σημαντικές δυσκολίες επιστροφής στην προηγούμενη ζωή του.

Συνήθως αυτή η αντιμετώπιση καλύπτεται από μια φιλοσοφία προστασίας του κοινωνικού συνόλου από τον νεαρό παραβάτη, με συνέπεια ο τελευταίος να οδηγείται σχεδόν πάντα σε πράξεις το ίδιο ή και περισσότερο αξιόποινες από την πρώτη. Αν αντίθετα στην πρώτη παρανομία, η αντίδραση δεν είναι το ίδιο στιγματιστική αλλά υπάρχει ένας βαθμός ανοχής, αυτό σημαίνει ότι θα διατηρηθούν κάποιοι κοινωνικοί δεσμοί με το σπίτι. Θα έχει για το λόγο αυτό ο νεαρός ένα βαθμό αυτοδυναμίας, θα έχει κάποια περίθαλψη από την οικογένειά του και βέβαια τη δυνατότητα επιστροφής στις προηγούμενες συνθήκες ζωής του.

1.Οικογένεια

Ένας από τους παράγοντες που διαμορφώνουν το στίγμα στον νεαρό παραβάτη θεωρείται η οικογένεια. Ωστόσο οι απόψεις για την παραπάνω διαπίστωση δίστανται. Έτσι:

- α) Άλλοι υποστηρίζουν ότι ο ανήλικος δεν βιώνει τις συνέπειες του στιγματισμού
- β) Άλλοι συσχετίζουν την ύπαρξη ή μη του στιγματισμού με το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας, ενώ
- γ) Άλλοι υποστηρίζουν ότι το κοινωνικό στίγμα στην οικογένεια υπάρχει αναμφισβήτητα.¹¹⁰

Αναφορικά με την πρώτη άποψη, το οικογενειακό περιβάλλον δεν στιγματίζει ποτέ κάποιον μέλος του αλλά βρίσκεται σε διαρκή ετοιμότητα να συγχωρήσει οποιαδήποτε πράξη, όσο αξιόποινη και αν είναι. Στους υποστηρικτές αυτής της άποψης κυριαρχούσε το σκεπτικό ότι οι γονείς σχεδόν πάντα αποδέχονται τις πράξεις των παιδιών τους. Θεώρησαν ότι ακόμη και μετά

την έκτιση της ποινής του ανήλικου σε κάποιο σωφρονιστικό κατάστημα, οι γονείς συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν το παιδί τους όπως και πριν, χωρίς να του εκπέμπουν μηνύματα απόρριψης. ¹¹¹

Όσον αφορά τη δεύτερη άποψη, οι υποστηρικτές της θεώρησαν ότι στην περίπτωση που η οικογένεια είναι χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, ο στιγματισμός βιώνεται από τον νεαρό άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο έντονα. ¹¹²

Η συγκεκριμένη άποψη φαίνεται να συμφωνεί με εκείνη των Glueck, οι οποίοι σε έρευνά τους διαπίστωσαν ότι το σύνολο των οικογενειών των παραβατικών παιδιών είναι χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου και εμφανίζουν παρόμοια συμπεριφορά.

Πιο συγκεκριμένα κατέληξαν στα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Το οικογενειακό περιβάλλον των παραβατικών παιδιών εμφάνιζε μεγαλύτερο ποσοστό πνευματικής καθυστέρησης, συναισθηματικών διαταραχών, αλκοολισμού και εγκληματικότητας
- Οι πατέρες εμφάνιζαν έλλειψη ζεστασιάς, συμπάθειας και στοργής απέναντι στα παιδιά τους και τα αγόρια δεν θεωρούσαν τον πατέρα ως κάποιον από τον οποίο θα έπρεπε να βοηθούνται
- Οι σχέσεις μητέρας-αγοριών δεν ήταν τόσο συνεπείς όσο οι σχέσεις πατέρα-αγοριού. Ορισμένες μητέρες παραβατικών παιδιών ήταν υπερπροστατευτικές, ενώ άλλες ήταν αδιάφορες και τιμωρητικές
- Η γενική εικόνα που προκύπτει, είναι πως το οικογενειακό περιβάλλον των παραβατικών παιδιών ήταν αρνητικό. Σημειώνεται ιδιαίτερα η έλλειψη οικογενειακών συνθηκών σταθερότητας, ασφάλειας, πειθαρχίας και της αναγκαίας για την ανάπτυξή τους εκπαιδευτικής και στοργικής ατμόσφαιρας. ¹¹³

Αντίθετα στην περίπτωση που η οικογένεια είναι υψηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, ο έφηβος αντιμετωπίζεται περισσότερο θετικά και το στίγμα -αν υπάρχει- είναι λιγότερο έντονο και γίνονται προσπάθειες εκμηδένισής του. ¹¹⁴

Αναφορικά τώρα με την τρίτη άποψη οι υποστηρικτές θεώρησαν ότι το στίγμα υπάρχει μέσα στην οικογένεια και μάλιστα πολύ έντονα. Ακόμη και όταν οι ίδιοι οι γονείς δεν παραδέχονται ότι στιγματίζουν το παιδί τους, η όλη τους συμπεριφορά δείχνει να είναι εντελώς απορριπτική. ¹¹⁵

Ως γενικότερη διαπίστωση θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι σαν να συσχετίζουμε και κατά κάποιο τρόπο να παρομοιάζουμε ένα παραβατικό παιδί με ένα παιδί με ειδικές ανάγκες. Και στις δυο περιπτώσεις πάντως η οικογένεια εκδηλώνει απορριπτική συμπεριφορά απέναντι στο παιδί, προσπαθώντας ταυτόχρονα να αποκρύψει το γεγονός από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

2. Σχολείο

Φαίνεται δυστυχώς ότι και το σχολείο δεν απέχει από τη στιγματιστική λειτουργία συγκριτικά και με τους άλλους παράγοντες που διαμορφώνουν το στίγμα.

Το σχολείο, χώρος στον οποίο το παιδί, σύμφωνα με το νόμο, πρέπει να διαπαιδαγωγείται, δυστυχώς τα πράγματα αλλάζουν πολύ αν ο νεαρός έχει απασχολήσει την Αστυνομία ή το δικαστήριο. Τότε όλα αλλάζουν, τότε ο νεαρός από μαθητής γίνεται επικίνδυνο στοιχείο για τους υπόλοιπους καλούς και ηθικούς μαθητές. Οι καθηγητές από πρόθυμοι φορείς μετάδοσης γνώσεων και φίλοι, γίνονται επιφυλακτικοί, υπερπροστατευτικοί και πολύ προσεκτικοί στις εκδηλώσεις τους.

Οι συμμαθητές από στοργικοί φίλοι και συνεργάτες στα παιχνίδια, γίνονται καχύποπτοι και δύσπιστοι αντίπαλοι. Από ότι φαίνεται η διαδικασία του στιγματισμού υπάρχει και στο σχολείο και μάλιστα ακόμη πιο έντονη, με αποτέλεσμα να συμπεραίνουμε την ύπαρξή της σαν κάτι δεδομένο.

Τα προβλήματα δεν φαίνεται να είναι πολλά όσο η παραβατική πράξη του παιδιού δεν γνωστοποιείται στο σχολικό περιβάλλον. Από τη στιγμή όμως που γνωστοποιείται, ο στιγματισμός αρχίζει να εκδηλώνεται μέσω της συμπεριφοράς των καθηγητών, οι οποίοι διαφοροποιούν αμέσως τη στάση τους, των συμμαθητών που τον απομονώνουν απορρίπτοντάς τον από κάθε είδους ομαδική εκδήλωση και της έντονης αγωνίας των γονιών των υπολοίπων παιδιών μήπως παρασυρθούν από τη συνύπαρξή τους στον ίδιο χώρο με ένα νεαρό παραβάτη.¹¹⁶

Το πιο λυπηρό βέβαια είναι ότι διαπιστώνεται πολύ συχνά το φαινόμενο της αποβολής από το σχολείο με τη δικαιολογία ότι το παιδί χρειάζεται μια αλλαγή περιβάλλοντος, προφασισόμενοι ότι μια αλλαγή περιβάλλοντος θα κάνει καλό στο παιδί. Αξίζει να αναφερθεί ότι σε αυτή την περίπτωση εκδηλώνεται ένα ακόμη στίγμα της ελληνικής κοινωνίας, εκείνο του χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου. Και αυτό γιατί οι αποβολές που σημειώνονται αφορούν συχνότερα παιδιά που ανήκουν σε οικογένειες τέτοιου επιπέδου και σπανιότερα παιδιά που ανήκουν σε οικογένειες με υψηλό κοινωνικό επίπεδο.¹¹⁷

Συνοψίζοντας, οι συνέπειες που βιώνουν τα παραβατικά παιδιά στο σχολείο είναι οι εξής:

- Η αλλαγή συμπεριφοράς των καθηγητών
- Περιθωριοποίηση και απομόνωση από τους συμμαθητές τους
- Απορριπτική στάση των γονέων των άλλων μαθητών
- Αρνητική στάση της σχολικής κοινότητας γενικά απέναντι στο παιδί
- Αναγκαστική αποβολή από το σχολείο.

3. Εργασία

Πολλοί νεαροί ενώ πηγαίνουν σχολείο εργάζονται ταυτόχρονα προκειμένου να έχουν τα δικά τους χρήματα. Αλλά πάλι και σε αυτόν τον τομέα, της εργασίας, ο νεαρός παραβάτης έχει να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα. Είναι γενικά παραδεκτό ότι στην αγορά εργασίας ο παραβατικός νέος βιώνει έντονα την απόρριψη. Είναι η μοναδική περίπτωση που ο νεαρός αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει το «κίτρινο χαρτί» του, να κάνει χρήση της «ετικέτας» εναντίον του και να διαπιστώσει το σοβαρό αντίκτυπό του στην κοινωνική του ζωή.

Με την επίδειξη του χαρτιού βγαίνει στην επιφάνεια η καχυποψία, η δυσαρέσκεια και η απορριπτική στάση του εργοδότη. Αυτόματα όλες οι πόρτες για ομαλή κοινωνική επανένταξη κλείνουν.

Η προσφορά εργασίας είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις ο νεαρός με «κίτρινο χαρτί» μπορεί να βρει εργασία· όταν ο εργοδότης είναι συγγενικό πρόσωπο ή απασχολούσε το νεαρό στη δουλειά του και παλιότερα.

Ακόμη και η ίδια η πολιτεία που θέλει να ισχυρίζεται ότι φροντίζει για την επαγγελματική αποκατάσταση των ατόμων αυτών, στην ουσία υποθάλλει τη δημιουργία και τη διαίωνηση του στίγματος. Τα προγράμματα που κατά καιρούς έχει προσπαθήσει να εφαρμόσει μέσω Ο.Α.Ε.Δ., έχουν ναυαγήσει λόγω έλλειψης εθελοντών εργοδοτών που προθυμοποιούνται να δώσουν εργασία σε παραβατικούς νέους. Αλλά ακόμη και αυτή η προσπάθεια στην ουσία προκαλεί στιγματισμό γιατί περιλαμβάνει στα προγράμματα μόνο εργοδότες που διατηρούν ιδιωτικές επιχειρήσεις αποκλείοντας έτσι τις θέσεις στο Δημόσιο Τομέα. Και επιπλέον, με τη χορήγηση στους εργοδότες αυτούς ενός ποσοστού 80% από το μισθό των νεαρών, αυτόματα τους κατηγοριοποιεί και τους προσδίδει την ετικέτα των διαφορετικών, των αδύναμων που χρειάζονται την κρατική μέριμνα. Άρα απ' ότι διακρίνουμε από τα παραπάνω, η κρατική μέριμνα δε λειτουργεί προστατευτικά προς το νεαρό παραβάτη ούτε σε οικονομικό επίπεδο ούτε σε επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο. ¹¹⁸

4. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης παίζουν αναμφισβήτητα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και διάδοση του εγκληματικού στερεότυπου, καθώς και στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης. Η πλατειά κοινωνική μάζα διαμορφώνει την άποψή της για την έκταση της εγκληματικότητας και την προσωπικότητα του εγκληματία μέσω των μηνυμάτων που της διοχετεύουν η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και ο Τύπος. ¹¹⁹

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης κατορθώνουν μέσα από στερεότυπες φράσεις και χαρακτηρισμούς να βάλουν το πρώτο θεμέλιο στην επικόλληση της ετικέτας. Τίτλοι και εκφράσεις όπως «σεσημασμένο κλεφτρόνι», «πρεζόνι», κ.α., προδικάζουν το μέλλον του νεαρού παραβάτη, επηρεάζοντας φυσικά την κοινή γνώμη, πριν ακόμη αποφασίσει για την υπόθεση η δικαιοσύνη.

Το γλωσσικό ύφος και οι ονοματολογικές διατυπώσεις που χρησιμοποιούν οι δημοσιογράφοι για την ενημέρωση του κοινού αναφορικά με αρνητικά γεγονότα, είναι συναισθηματικά φορτισμένα και λέξεις όπως «δράκος», «ανώμαλος», «τρελός», «ανθρώπινο τέρας», λέγονται και γράφονται χωρίς περίσκεψη, δραματοποιούν την πραγματικότητα, οξύνουν την εχθρότητα και προκαλούν έντονη αποστροφή προς το εγκληματικό στερεότυπο. ¹²⁰

Ο νόμος απαγορεύει τη δημοσιοποίηση στοιχείων που αφορούν την προσωπική-ιδιωτική ζωή των ανήλικων δραστών όπως όνομα, πατρώνυμο, φωτογραφία, οικογενειακό ιστορικό. Ωστόσο καθημερινά -κυρίως μέσω του Τύπου-, ο νόμος καταστρατηγείται και τέτοια στοιχεία βλέπουν το φως της δημοσιότητας. Αυτός είναι ο λεγόμενος «κίτρινος Τύπος». ¹²¹

Στην Ελλάδα εγκληματικές ενέργειες αποτελούν πρωτοσέλιδα και συχνά καταλαμβάνουν το χώρο πολλών σελίδων, ενώ θετικές ενέργειες περιορίζονται σε μικρές παραγράφους.

Ο Π. Νεράντζης γράφει σχετικά με το παραπάνω: «Με αυτά τα δεδομένα ο τρόπος προβολής των εγκλημάτων έχει άμεση σχέση με τους ρυθμούς παραγωγής της εφημερίδας και κυρίως στις πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες των εκδοτών. Ειδικότερα στο προβαλλόμενο, από εκδότες κυρίως, άλλοθι ότι η κοινή γνώμη αναζητά στον Τύπο οτιδήποτε έχει σχέση με εγκληματικές ενέργειες και διαβάξει με άπληστη περιέργεια όλες τις ανατριχιαστικές λεπτομέρειες, γι' αυτό και δικαιώνονται κυκλοφοριακά εκείνες οι εφημερίδες που δίνουν έμφαση στην προβολή τέτοιων θεμάτων, η απάντηση είναι μία: Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης συμβάλλουν στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης, είτε προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης ενός κριτικού πνεύματος, είτε στη διατήρηση των πλέον κατεστημένων αξιών και καταπιεσμένων πλευρών του αναγνωστικού κοινού.» ¹²²

5.Φυλακή

Σύμφωνα με την άποψη του Η. Δασκαλάκη, «Ο στιγματισμός έχει διαβαθμίσεις ανάλογα με το μέτρο μεταχείρισης στο οποίο θα υποβληθεί ο καταδικασμένος. Ο βαθμός αλλοίωσης της κοινωνικής ταυτότητας διαφέρει και αντίστοιχα διαφέρει και ο βαθμός αποστροφής που απορρέει. Μεταξύ ενός που θα καταδικαστεί σε μια ποινή που θα έχει εκτελέσει σε ένα ελεύθερο περιβάλλον(μετατροπή της ποινής σε χρηματική, αναστολή εκτέλεσης της ποινής) και ενός άλλου

που θα την εκτίσει μέσα στη φυλακή. Ο εγκλεισμός στη φυλακή αποτελεί το αποκορύφωμα του στιγματισμού και το έσχατο σημείο της κοινωνικής απόρριψης». ¹²³

Σε έρευνα που είχε κάνει η «Ελευθεροτυπία» με τίτλο «Ανήλικοι με χειροπέδες», αναφέρονται απόψεις επαγγελματιών που ασχολούνται με την παραβατικότητα των ανηλίκων και τροφίμων Σωφρονιστικών Καταστημάτων όπως: «Διψάμε για λίγη αγάπη και κανένας δεν μας τη δίνει. Στην κοινωνία μας αντιμετωπίζουν σαν επειδή έχουμε περάσει από ίδρυμα» είναι η μαρτυρία μιας τρόφιμης. Ενώ ένας 17χρονος μαρτυρεί από τη μεριά του: «Θα βγω έξω, θα προσπαθήσω... Μα ποιος θα με πιστέψει; Είμαι σεσημασμένος! Με πιάνουν για εξακρίβωση στοιχείων, ανοίγουν το φάκελο και βαράνε...». ¹²⁴

Υπάλληλοι από τα Σωφρονιστικά Ιδρύματα αναφέρουν: «Και από κοντά το στίγμα. Αυτό το παιδί είναι από αναμορφωτήριο! Περιφρονήστε το! Πολλές κοπέλες έχουν φύγει από το Ίδρυμα, με πρόθεση να βρουν δουλειά, να σταθούν στα πόδια τους. Οι “ευπόληπτοι” πολίτες τις αντιμετώπισαν τότε σαν λεπρές και τότε σαν πόρνες. Και τις καταδίκασαν να ζουν παντοτινά στο περιθώριο». ¹²⁵

Η ομάδα ειδικών του Υπουργείου Δικαιοσύνης και του Υφυπουργείου Νέας Γενιάς περιγράφει τα Ιδρύματα Αγωγής ως εξής: «Αναμορφωτήριο. Το καθαρτήριο του κάθε άνομου νεαρού πολίτη. Μια κομψότερη έκφραση από εκείνη της φυλακής. Οι ανήλικοι τρόφιμοι αναμορφώνονται ζώντας σε άθλιες -τις περισσότερες φορές- συνθήκες. Αποκόβονται από το κοινωνικό σύνολο, γκετοποιούνται και τελικά φτιάχνουν ή αποδέχονται τη λογική του περιθωρίου.» ¹²⁶

Μετά από όλα όσα αναφέρθηκαν είναι εύλογο το ερώτημα που δημιουργείται: τελικά το κράτος αναμορφώνει και διαπαιδαγωγεί ταυτόχρονα τους άνομους νεαρούς πολίτες ή παίζει το ρόλο του «τιμωρού»; Η απάντηση είναι μάλλον το δεύτερο. Τα δεδομένα αποδεικνύουν δυστυχώς ότι το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα, όπως είναι διαμορφωμένο ειδικά όταν πρόκειται για νεαρό παραβάτη, οδηγεί περισσότερο στο στιγματισμό παρά στην αναμόρφωση.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΤΙΓΜΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΕΦΗΒΟ ΠΑΡΑΒΑΤΗ

«Όσο ο “διαφορετικός” ζει τη “διαφορά” του σιωπηλά, κλεισμένος στο γκέτο, όλα πάνε καλά και όλοι αισθάνονται αυτοϊκανοποίηση από την ανοχή που παραχωρούν. Από τη στιγμή όμως που θα πει έστω και μια λέξη πάνω στην εμπειρία του σαν “διαφορετικός” το λιντσάρισμα αρχίζει να οργανώνεται...» ¹²⁷

Είναι γεγονός ότι η κοινωνική πραγματικότητα δημιουργείται από τον ίδιο τον άνθρωπο. Δίνοντας σε κάποιον ένα ρόλο όλοι διαμορφώνουν τη συμπεριφορά τους απέναντί του ανάλογα με αυτόν, με αποτέλεσμα ο νέος τελικά ρόλος να υιοθετείται και να ακολουθείται πιστά από το άτομο. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση του στιγματισμού ατόμων που έχουν παραβεί τους νόμους. Το άτομο εκπίπτει από όλους τους μέχρι τότε κοινωνικούς του ρόλους και υιοθετεί έναν και μοναδικό, το ρόλο του εγκληματία. Ρόλος απογοητευτικός αφού τον οδηγεί να αισθάνεται μίσος για την κοινωνία, απογοήτευση και συναίσθημα κατωτερότητας.

Το στίγμα με όλες τις συνακόλουθες συνέπειές του, εκμηδενίζει τις πιθανότητες προσαρμογής του στιγματισμένου στο κοινωνικό περιβάλλον. Το άτομο διαπιστώνει σταδιακά, ότι ακόμα και οι πιο βασικές του ανάγκες για επιβίωση(ανάγκη για εργασία, κοινωνικές σχέσεις, οικογενειακή ζωή), δεν μπορούν πλέον να ικανοποιηθούν παρά μόνο σε περιβάλλοντα που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα.

Συνειδητοποιεί και βιώνει ταυτόχρονα την έντονη κοινωνική απόρριψη. Και ενώ πίστευε πως με την έκτιση της ποινής του είχε πληρώσει για την πράξη του και η επανένταξή του θα ήταν ομαλή, ξαφνικά βλέπει πως δεν είναι εύκολη η απαλλαγή του από το στίγμα και ακούσια υιοθετεί και εκπληρώνει το ρόλο που του απέδωσε η κοινωνία, με κύρια συνέπεια την υποτροπή του σε νέα εγκληματική πράξη. Και σε αυτή όμως την περίπτωση η κοινωνική αντίδραση είναι πολύ πιο αυστηρή. Το άτομο χαρακτηρίζεται ως ανίκανο για βελτίωση, η επανένταξη είναι πλέον απίθανη και το στίγμα γίνεται μόνιμη κατάσταση.

Ο Η. Δασκαλάκης αναφέρεται σχετικά με το θέμα:

- Αυτοί που κατορθώνουν να αποκρύψουν το ποινικό τους παρελθόν και να κρατήσουν μια εργασία για αρκετό χρονικό διάστημα παρουσιάζουν πολύ χαμηλότερα ποσοστά υποτροπής από εκείνους, οι οποίοι δεν κατορθώνουν να βρουν μια εργασία ή χαρακτηρίζονται από επαγγελματική αστάθεια λόγω προγενέστερης καταδίκης.

▪ Από άποψη οικογενειακών σχέσεων, παρατηρείται ότι στους υπότροπους εμφανίζεται μεγαλύτερος αριθμός αντιθέσεων ή μεγαλύτερης έκτασης δυσαρμονία μεταξύ των μελών της οικογένειάς τους από ότι στους μη υπότροπους.

▪ Από άποψη κοινωνικών επαφών, προκύπτει ότι οι μη υπότροποι, κατά κανόνα, διατηρούν κανονικές κοινωνικές σχέσεις με συμβατικά περιβάλλοντα και είναι μέλη νομίμων οργανώσεων. ¹²⁸

Συμπερασματικά λοιπόν, διαπιστώνεται ότι αυτοί που καταφέρνουν να εγκαθιδρύσουν ομαλές επαγγελματικές, οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις, ξεπερνούν τη δοκιμασία του στίγματος και δεν υποτροπιάζουν, ενώ αυτοί που απωθούνται από το κοινωνικό περίγυρο επιστρέφουν στο έγκλημα. ¹²⁹

Συγκεντρωτικά λοιπόν, οι συνέπειες του στιγματισμού πάνω στον ίδιο τον έφηβο, όσον αφορά το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον είναι οι εξής:

1. Κοινωνική αποστροφή – Κοινωνική απόρριψη
2. Περιθωριοποίηση
3. Απόρριψη από το οικογενειακό περιβάλλον
4. Αποβολή από το σχολείο
5. Έλλειψη ευκαιριών για εργασία
6. Υποτροπή

Όπως είχαμε αναφέρει και προηγουμένως, σύμφωνα με τον ΑΘ. Παπαχρίστου, η αποστροφή που νοιώθει η κοινωνία απέναντι στο πρόσωπο του εγκληματία, ενεργεί τελικά πάνω στον ίδιο, που έχοντας εκτίσει την ποινή του, διαπιστώνει στο ίδιο του το πετσί τις συνέπειες της κοινωνικής απόρριψης. Από εκεί και πέρα, η υποτροπή είναι συνήθως η αναπόφευκτη κατάληξη της τραυματικής αυτής εμπειρίας. ¹³⁰

Όσον αφορά τις ψυχολογικές συνέπειες που δημιουργεί ο κοινωνικός στιγματισμός στο νεαρό παραβάτη, αναφέρεται ως κύρια ψυχολογική συνέπεια το άγχος για επικείμενη επανάληψη της παραβατικής πράξης από το νεαρό, ακολουθούν οι ενοχές ή και η ντροπή που αισθάνεται ενδόμυχα μέσα του για ότι παράνομο διαπράττει, η συναισθηματική φόρτιση, η καταπίεση, η μοναξιά, η κατωτερότητα που αισθάνεται απέναντι στους άλλους, η μειωμένη αυτοπεποίθηση, η ανασφάλεια, η κατάθλιψη που παρουσιάζεται πολύ συχνά, ο κοινωνικός αποκλεισμός που βιώνει από το οικογενειακό, σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον του, η έλλειψη στόχων και φιλοδοξιών, η κακή προσαρμογή που έχει στο ευρύτερο περιβάλλον του και τέλος η απόρριψη που βιώνει συνεχώς από όλα τα περιβάλλοντα της ζωής του. ¹³¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ/ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το άτομο αναπτύσσεται μέσα στην οικογένεια, όπου και προετοιμάζεται να γίνει υπεύθυνος ενήλικας. Συγκεκριμένα, η αγωγή που δίνεται από την οικογένεια θα πρέπει να αποβλέπει στο να γίνει το παιδί ανεξάρτητο και να μπορεί να χειρίζεται τις δυσκολίες που πιθανόν να έχει να αντιμετωπίσει μελλοντικά, τόσο σε σχέση με την οικογένειά του όσο και με την κοινωνία γενικότερα, ώστε να γίνει υπεύθυνο άτομο.

Έχουμε όμως περιπτώσεις όπου το οικογενειακό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από ένταση, έλλειψη ισορροπίας και οι σχέσεις με τους γονείς είναι ταραγμένες. Παρουσιάζεται δηλαδή μια δυσλειτουργικότητα στις μεταξύ τους σχέσεις μέσα στην οικογένεια. Σε αυτές τις περιπτώσεις η αγωγή που δίνεται στο παιδί δεν είναι η πιο επιθυμητή και κατάλληλη. Αυτό έχει ως συνέπεια, το παιδί να απογοητεύεται και να θέλει να ξεφύγει από αυτές τις καταστάσεις συναισθηματικής ανισορροπίας και έτσι συνήθως οδηγείται στην παραβατικότητα.

Έτσι, έχουμε έναν έφηβο, ο οποίος στην προσπάθειά του να απομακρυνθεί από τους γονείς και γενικότερα από την οικογένειά του, προσκολλάται συνήθως στην ομάδα των συνομηλίκων του. Μαζί τους μοιράζεται διάφορες συγκινήσεις, καταστρώνει σχέδια και συμμαρύνεται ανάγκες και ιδέες. Οι συνομήλικοι επιδρούν περισσότερο στη συμπεριφορά του εφήβου, ειδικότερα όταν είναι ελλειπής η γονική υποστήριξη. Ο έφηβος προκειμένου να ενσωματωθεί στην ομάδα και να νιώσει μέλος ενός συνόλου, το οποίο καταλαβαίνει τόσο αυτόν όσο και τις ανάγκες του, υιοθετεί συμπεριφορές και κάνει πράξεις οι οποίες είναι αντίθετες από τις δικές του και πολλές φορές, αναφερόμαστε σε παραβατικές συμπεριφορές και ενέργειες.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Είναι αναμφισβήτητο πως το παιδί στην πρώιμη φάση της παιδικής ηλικίας συγκροτεί στα πλαίσια της οικογένειας, τη βάση της προσωπικότητάς του με τον άψυχο και έμψυχο κόσμο που το περιβάλλει. Από την οικογένεια θα αντιγράψει στάσεις απέναντι σε πρόσωπα και πράγματα, θα μάθει και θα δοκιμάσει μορφές αντίδρασης σε καταστάσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπο. Από την οικογένεια θα μεταδοθούν και θα εμποδωθούν κοινωνικοί κανόνες και αξίες, καθώς και πρότυπα συμπεριφοράς που θα βοηθήσουν το νεαρό άτομο στο κοινωνικό του προσανατολισμό και θα το προφυλάξουν σε μεγάλο βαθμό από ανορθολογικές κοινωνικές συγκρούσεις.

Σημαντικοί παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στη συμπεριφορά του παιδιού είναι:

- τα πρότυπα συμπεριφοράς των γονέων (αναρχικοί, δημοκρατικοί)
- η πίεση για σχολικές επιδόσεις
- η δυσλειτουργικότητα της οικογένειας
- η ενδοοικογενειακή βία.

Η κοινωνικοποίηση του παιδιού είναι μια βασική λειτουργία που παλαιότερα αναλάμβανε αποκλειστικά η οικογένεια κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού και μόνο στη σχολική ηλικία αναλάμβανε το ρόλο αυτό το σχολείο. Οι κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις όμως των τελευταίων δεκαετιών που επιτρέπουν στη γυναίκα να εργάζεται εκτός σπιτιού, οι αυξανόμενες οικονομικές απαιτήσεις στη διαβίωση της οικογένειας και στη συντήρηση του νοικοκυριού, τα ωράρια εργασίας και οι συχνά μεγάλες αποστάσεις σπιτιού-εργασίας, δεν επιτρέπουν στα μέλη της οικογένειας να είναι μαζί πολλές ώρες την ημέρα (όπως συνέβαινε παλαιότερα).

Τα περισσότερα παιδιά φοιτούν σε παιδικό σταθμό και στο Νηπιαγωγείο, επομένως αρχίζουν από νωρίς να ζουν εκτός σπιτιού. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά δέχονται πολλές επιδράσεις έξω από την οικογένεια από πολύ νωρίς: από το βρεφονηπιακό σταθμό, το σχολείο, τους συνομήλικους, άλλους ενήλικους που τα φροντίζουν (π.χ. νηπιαγωγούς, βοηθούς, γιαγιάδες) και βέβαια από τα Μ.Μ.Ε.. Όλα αυτά αποτελούν πηγές πληροφοριών αλλά και προτύπων συμπεριφοράς ανάλογα με το βαθμό έκθεσης των παιδιών στην επιρροή και στην ποιότητά τους.

Σε ορισμένες μελέτες η απώλεια των παραδοσιακών λειτουργιών και η αποδιοργάνωση της οικογένειας (π.χ. διαζύγια) έχουν συνδεθεί με την έναρξη της βίας. Ωστόσο, έχει παρατηρηθεί ότι τα πρότυπα συμπεριφοράς των γονέων (αυταρχικοί, επιτρεπτικοί, αυστηροί, υπεύθυνοι, απορριπτικοί) επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά δομούν τις σχέσεις τους με τους συνομήλικους και τους άλλους ενήλικους και επηρεάζουν τη συγκρότηση της προσωπικότητάς

τους κατά την εφηβεία, καθώς και τις τακτικές που επιστρατεύουν για την αντιμετώπιση προβλημάτων και στρεσογόνων γεγονότων στην καθημερινή ζωή.

Η υπερπροστασία και η αποφυγή δυσαρμονίας στην οικογένεια, καθώς και οι προσδοκίες γύρω από την εκπαίδευση, αφενός αποτελούν χαρακτηριστικά της οικογένειας, αφετέρου όμως τα στοιχεία αυτά αποτελούν πολύ συχνά αιτίες σύγκρουσης και πίεσης μέσα στην οικογένεια.¹³²

Επίσης, για την ομαλή εξέλιξη των παιδιών σημαντική είναι η ισορροπημένη σχέση των γονέων. Ωστόσο, πολλές φορές παρατηρούνται κρούσματα κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών από τους γονείς, όταν οι γονείς αντιμετωπίζουν προσωπικές δυσκολίες ή έχουν διαταραγμένη συμπεριφορά ή και προσωπικότητα. Τότε αρχίζουμε να μιλάμε για οικογενειακή κρίση.

Η κρίση γενικά είναι μια μεταβατική περίοδος, μια αλλαγή στη συνηθισμένη, καθημερινή ροή της ζωής ενός ανθρώπου όπως για παράδειγμα ένας γάμος, ένας θάνατος, ένα διαζύγιο. Η αντιμετώπιση των κρίσεων στην οικογένεια εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό, από την έως τότε εμπειρία της οικογένειας. Όταν η αντιμετώπιση είναι θετική, η οικογένεια οδηγείται σε εξέλιξη ή ακόμα και σε αναζήτηση νέων τρόπων για την αντιμετώπιση της συγκεκριμένης δυσκολίας που παρουσιάστηκε. Στην αντίθετη περίπτωση, η κρίση οδηγεί στην αποδιοργάνωση και δυσλειτουργία της οικογένειας, γιατί η ένταση, ο θυμός, η τάση για απόδοση ευθύνης από τον έναν στον άλλο, εμποδίζουν την ηρεμία, τη σκέψη και την ικανότητα συνεργασίας και αμοιβαίας συναισθηματικής στήριξης ανάμεσα στα μέλη.

Η βία στην οικογένεια, η οποία αποτελεί μορφή βίας και στην κοινωνία, πέρα από το φυσικό πόνο που προκαλεί, εμφανίζεται στη συμπεριφορά των παιδιών με τη μορφή έλλειψης κοινωνικότητας και φαντασίας, μαθησιακών δυσκολιών, απρόβλεπτης και διαφορετικής κάθε φορά συμπεριφοράς, χαμηλής εικόνας του εαυτού τους ακόμη και με επιθετικότητα. Η συστηματική και συνεχιζόμενη οικογενειακή δυσλειτουργία είναι το κύριο χαρακτηριστικό της οικογένειας σε κρίση, με συνηθισμένο επακόλουθο τη γενική βία (σωματική, ψυχική, πνευματική, σεξουαλική).¹³³

Η εμφάνιση της δυσλειτουργικότητας είναι διαρκώς αυξανόμενη εάν δεν αναχαιτιστεί. Από πολλές οικογένειες αποκρύβεται συνειδητά πρώτα από κάθε μέλος, ύστερα από ολόκληρη την οικογένεια, όπου κανείς δεν αναφέρεται στις δυσκολίες μολονότι όλοι γνωρίζουν ότι κάτι σοβαρό και δυσάρεστο συμβαίνει. Με αυτό τον τρόπο η οικογένεια αποκρύπτει την κατάσταση από τον ίδιο της τον εαυτό με αποτέλεσμα να μη λαμβάνονται διορθωτικά μέτρα. Η δυσλειτουργικότητα μέσα στην οικογένεια δεν αναφέρεται και δεν αφορά μόνο το μέλος που παρουσιάζει το σύμπτωμα, αλλά την αδυναμία ολόκληρης της οικογένειας να λειτουργήσει.

Έτσι, έχουμε την οικογένεια, στα πλαίσια της οποίας συναντά κανείς φαινόμενα αποδιοργάνωσης, όπως κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αλκοολισμό ή άλλες μορφές αποκλίνουσας ή εγκληματικής συμπεριφοράς.

Αρνητικές εμπειρίες στο οικογενειακό περιβάλλον -απόρροια της δυσλειτουργίας του-, μπορεί να έχουν σοβαρές συνέπειες στην εξέλιξη του παιδιού, άρα ευνοούν και την εκδήλωση αποκλίνουσας ή παραβατικής συμπεριφοράς. Οι βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των γονέων και η παραμέληση ή κακοποίηση των παιδιών έχουν σχέση με την παραβατικότητα. Στα παραβατικά παιδιά μπορεί κανείς να συναντήσει περισσότερες και σοβαρότερες διαταραχές στη συμπεριφορά (όπως νευρικότητα, νυχτερινές ενουρήσεις κ.α.). Επρόκειτο όμως για παιδιά τα οποία είχαν την εμπειρία μιας πολύ αυταρχικής, ασυνεπούς ή υπερβολικά ανεκτικής συμπεριφοράς των γονιών. Γενικά η στάση των γονιών τους ή άλλων προσώπων, που είχαν την επιμέλειά τους, ήταν αδιάφορη ή εχθρική. ¹³⁴

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΗ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ

Αποτελεί πλέον αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα η σημασία της οικογένειας και των γονεϊκών πρακτικών ανατροφής για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου. Οι συνθήκες οι οποίες διαμορφώνονται στα πλαίσια του οικογενειακού περιβάλλοντος αναμφίβολα επηρεάζουν αποφασιστικά τη διαμόρφωση καθώς και την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς εκ μέρους των ανήλικων μελών της. Διότι, το οικογενειακό περιβάλλον είναι εκείνο στο οποίο δημιουργούνται οι συνθήκες για την εμφάνιση άγχους μεγάλης έντασης, υπογραμμίζοντας παράλληλα τη μοναδικότητα του οικογενειακού περιβάλλοντος ως συστήματος μεταβίβασης μοντέλων βίας και παραβατικότητας στα νεαρά του μέλη.

Έτσι, τα άτομα που προέρχονται από ένα τέτοιο διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον και καλούνται να λειτουργήσουν σ' ένα νέο, φέρουν μαζί τους βεβαρημένη κληρονομιά. Αυτό γιατί οι ενδοοικογενειακές σχέσεις που βίωσαν επιφέρουν μια διαφορετική οργάνωση στη μετέπειτα ψυχική τους δομή, έχοντας ήδη υποστεί κακοποίηση κατά τη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας από τις λανθασμένες επιλογές των γονέων τους.

Έτσι, βλέπουμε ότι «ως παιδιά» είχαν γίνει παιχνίδι στις συγκρούσεις μεταξύ των γονέων τους ή είχαν χρησιμοποιηθεί από τον ένα γονέα κατά του άλλου. Κατά συνέπεια τα παιδιά αυτά έμαθαν πολλές φορές, από μικρή ηλικία, τη βαρβαρότητα και τη βία στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Γι' αυτό δεν ακούγεται παράλογο παιδιά που έχουν κακοποιηθεί να γίνονται παραβατικοί έφηβοι και αργότερα γονείς που κακοποιούν. Υπάρχει δηλαδή μια μεταβίβαση των προτύπων της βίας που ένιωσαν τα ίδια στο περιβάλλον τους και στη μελλοντική τους οικογένεια.

Πράγματι, η οικογενειακή βία έχει σαν χώρο εκμάθησης τις ενδοοικογενειακές σχέσεις. Μέσω αυτών μεταβιβάζονται αντιλήψεις και συμπεριφορές. Επιπλέον αν πάρουμε το παράδειγμα του σχολικού περιβάλλοντος, όπου σε μεγάλο ποσοστό εκδηλώνονται οι οικογενειακές δυσλειτουργίες και τα άσχημα βιώματα τόσο του παιδιού όσο και του γονέα που είχε στα σχολικά του χρόνια, θα καταλήξουμε σε κάποιες σημαντικές διαπιστώσεις.

Πιο συγκεκριμένα, η κακομεταχείριση του γονέα «ως μαθητή» από το σχολικό του περιβάλλον τον οδηγεί μετέπειτα, προφασιζόμενος διάφορους λόγους, στο να εκφράσει δυσαρέσκεια στην περίπτωση που χρειαστεί «ως γονέας» πλέον να συζητήσει με το δάσκαλο του παιδιού του κάποιο πρόβλημα που το αφορά. Έτσι, προσπαθεί να αποφύγει τη συνάντηση αυτή.

Όμως, αυτή η γονεϊκή αντιμετώπιση δημιουργεί και στο παιδί αρνητικά συναισθήματα, τα οποία κατά πάσα πιθανότητα θα εκδηλώσει με τα δικά του παιδιά στο μέλλον. Κατά συνέπεια η επαναβίωση του μετατραυματικού άγχους του γονέα, τροφοδοτεί τον κύκλο της παραβατικής συμπεριφοράς του παιδιού.¹³⁵

Βλέπουμε, ότι σε κάθε οικογένεια ισχύουν συγκεκριμένα μοντέλα και πρότυπα συμπεριφοράς που καθορίζουν τις σχέσεις των μελών της και έχουν ρόλο εξισορροπητικό.

Η διατήρηση της ισορροπίας είναι ιδιαίτερα σημαντική για την εύρυθμη λειτουργία της οικογένειας. Η ύπαρξη παραβατών στο οικογενειακό περιβάλλον έχει μακροπρόθεσμα αρνητικές επιπτώσεις κυρίως ως προς το γεγονός ότι αυξάνει τις πιθανότητες να στραφεί και ο έφηβος σε παραβατική συμπεριφορά (χρήση ναρκωτικών ουσιών, αλκοόλ, κλοπές, επιθέσεις σε διάφορα άτομα).

Παιδιά που μεγαλώνουν σε παραβατικές οικογένειες, συνήθως αποκόπτονται από την αρχική ομάδα συνομηλίκων εξαιτίας της ντροπής που αισθάνονται για τη γονική συμπεριφορά. Τα παιδιά αυτά είναι πιθανό να αναζητούν την ένταξή τους σε ομάδες «υψηλού κινδύνου» οι οποίες αναπαράγουν το οικογενειακό πλαίσιο λειτουργίας. Τα παιδιά αυτά εκτίθενται σε λιγότερο ομαλές συνθήκες κοινωνικοποίησης, οι οποίες τα καθιστούν ανίκανα να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος.

Υπάρχουν, ωστόσο, αρκετά παιδιά που παρόλο που μεγάλωσαν σε περιβάλλον όπου εμφανίζονταν παραβατικές συμπεριφορές, δεν εμφάνισαν τα ίδια προβλήματα. Μία ερμηνεία που δίνεται στην ανάλυση εμπειριών που βιώνουν τα άτομα μέσα σε μια οικογένεια είναι η εξής:

« Οι εμπειρίες αυτές:

- α) μπορεί να είναι κοινές και να βιώνονται με τον ίδιο τρόπο από όλα τα μέλη
- β) μπορεί να είναι κοινές αλλά να βιώνονται με διαφορετικό τρόπο από τα μέλη
- γ) τα μέλη της ίδιας οικογένειας μπορεί να βιώνουν διαφορετικές εμπειρίες μέσα σ' αυτήν.»¹³⁶

Συνεπώς, τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με δυσλειτουργίες εκτίθενται σε περισσότερους κινδύνους, δέχονται μεγαλύτερη πίεση για εμπλοκή σε αξιόποινες πράξεις, ενώ παράλληλα βιώνουν έντονες συναισθηματικές δυσκολίες λόγω της έλλειψης οικογενειακής στήριξης. Είναι φανερό ότι το οικογενειακό περιβάλλον παίζει καθοριστικό ρόλο στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς.

Βλέπουμε ότι η βία και η κακοποίηση μέσα στους κόλπους της οικογένειας, οδηγούν σε διάλυση την οικογενειακή σχέση. Για να φτάσει μια σχέση σε τέτοιες καταστάσεις, θα πρέπει να έχουν προηγηθεί πολλά και να έχει καταστρατηγηθεί κάθε ομαλή λειτουργία είτε από τον ένα σύζυγο, είτε από τον άλλο, είτε ακόμη και από τους δύο. Τα φαινόμενα βίας και κακοποίησης

στην οικογένεια συναντώνται τόσο μεταξύ των συζύγων όσο και μεταξύ γονέων και παιδιών, όπως επίσης, σε μικρότερο βαθμό μεταξύ αδελφών.

A. Κακοποίηση μεταξύ συζύγων

Οι κακοποιήσεις μεταξύ συζύγων, γίνονται συνήθως από το σύζυγο, σε βάρος της συζύγου για ένα πλήθος λόγων και αιτιών. Υπάρχουν για παράδειγμα περιπτώσεις ανδρών, οι οποίοι υιοθετώντας σκληρά ανδρικά πρότυπα και μορφές συμπεριφοράς προσιδιάζουν σε άτομα χωρίς αγωγή ή ακόμη επηρεασμένοι από συζητήσεις και εικόνες διαστροφικού περιεχομένου, μεταφέρουν στη σύζυγό τους κάθε ανάλογη απαίτηση.

Η άρνηση κάθε γυναίκας που σέβεται τον εαυτό της να συμπράξει, συνοδεύεται συχνά από βίαιες ενέργειες του συζύγου της σε βάρος της. Αξίζει ωστόσο να αναφερθεί πως η κακοποίηση της γυναίκας-συζύγου δεν είναι αναγκαστικά απόρροια κακής οικονομικής κατάστασης, μέθης του συζύγου ή ακόμη χαμηλού πνευματικού επιπέδου της ίδιας. Κακοποιούνται γυναίκες όλων των κοινωνικών στρωμάτων, ακόμα και αυτές που είναι οικονομικά ανεξάρτητες.¹³⁷

Όταν οι σύζυγοι απογοητεύονται ο ένας από τον άλλο, δεν νιώθουν μόνο οι ίδιοι δυστυχισμένοι. Το γεγονός αυτό επηρεάζει αρνητικά και τα παιδιά. Γι' αυτό ακριβώς οι θέσεις και οι απόψεις πρέπει να διευκρινίζονται πριν από το γάμο, ούτως ώστε να αποφευχθούν ανεύθυνες πράξεις και να μη δημιουργηθούν προβλήματα στην ψυχή των παιδιών που θα γεννηθούν στην οικογένεια. Είναι σοβαρό λάθος να μεταθέτει κανείς τα προβλήματα που έχει με το σύζυγο /τη σύζυγο στα παιδιά και να τα χρησιμοποιεί είτε για να προβάλλει τον εαυτό του, είτε για να προβάλλει κάποιες δυσάρεστες θέσεις που έχει απέναντι στο σύντροφό του.

Οι τραυματικές εμπειρίες στον οικογενειακό χώρο προκαλούν στα μέλη ψυχικές διαταραχές. Το παιδί που βλέπει τους γονείς του να τσακώνονται συνεχώς ή να κρατούν μια παγερή μεταξύ τους απόσταση, ουσιαστικά δεν έχει οικογένεια, δεν έχει τίποτε έξω από τον εαυτό του που να το στηρίζει, τίποτε το σταθερό στο οποίο να βασιστεί.¹³⁸

B. Κακοποίηση παιδιού

Αναφερόμενοι στην κακοποίηση του παιδιού από τους γονείς, πρέπει να παραδεχθούμε ότι φυσιολογικά κανένας γονιός δεν επιθυμεί να κακοποιήσει το παιδί του. Η επιθετικότητα ωστόσο που εκδηλώνεται από τους γονείς δίνει, υπό κάποιες προϋποθέσεις, όλο και συχνότερα το στίγμα των σχέσεων γονιών-παιδιών. Σε πολλές περιπτώσεις αυτή οφείλεται σε ιδιοσυγκρασιακά στοιχεία της προσωπικότητας του γονέα. Όταν ένας ευερέθιστος άνθρωπος βρεθεί σε έξαλλη κατάσταση, μπορεί να φερθεί πολύ βάνανυσα σ' ένα παιδί χωρίς ούτε καν να υποψιαστεί ότι μπορεί να του κάνει μεγάλο κακό.

Σημαντικό ρόλο επίσης διαδραματίζει η οικονομική κατάσταση της οικογένειας, όπως και το χαρακτηριστικό της απομόνωσης που προσιδιάζει στην πυρηνική οικογένεια. Για παράδειγμα η ξαφνική ανεργία του πατέρα, ο οποίος εξαιτίας της κατάστασης, υποφέρει από έλλειψη αυτοπεποίθησης, είναι αιτία να ξεσπά πάνω στο παιδί του την ανεξέλεγκτη οργή από την οποία είναι φορτισμένος. Πολλοί γονείς υποστηρίζουν ότι τα παιδιά τους προκαλούν με τη συμπεριφορά τους και γι' αυτό οι ίδιοι τα «τιμωρούν».

Σε πολλές οικογένειες οι γονείς κακοποιούν και κακομεταχειρίζονται τα παιδιά τους, τα οποία επίσης παραμελούνται σε βαθμό επικίνδυνο τόσο για τη σωματική όσο και για την ψυχική τους υγεία.

Εκτός από τη σωματική κακοποίηση, παρατηρείται επίσης και η λεκτική κακομεταχείριση, όπως και η γενικότερη παραμέληση και αποστέρηση του παιδιού από τη γονική φροντίδα, με συνέπειες στη σωματική, νοητική, συναισθηματική και κοινωνική του ανάπτυξη.

Οι άνθρωποι που κακοποιούν τα παιδιά τους αντιμετωπίζουν συνήθως τα δικά τους προβλήματα σχέσης στο γάμο τους ή σχέσεων με τα παιδιά τους, απέναντι στα οποία μπορεί να είναι πολύ αυστηροί. Επίσης, οι μεταβολές ή οι δυσμενείς εξελίξεις στον εργασιακό χώρο των γονέων ενέχονται αρκετά στην πρόσθετη επιφόρτισή τους με σημαντικά προβλήματα, όπως είναι το φάσμα της ανεργίας των γονέων, οι οποίοι μπορεί να προέρχονται από κάθε κοινωνικό-οικονομική τάξη, οι περισσότεροι ωστόσο, αν και όχι απαραίτητα, είναι χαμηλών εισοδημάτων και χαμηλής κοινωνικής και μορφωτικής τάξης.¹³⁹

Γ. Κακοποίηση μεταξύ αδελφών

Σχετικά με την κακοποίηση μεταξύ αδελφών, μπορούμε να πούμε ότι το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται σε μικρό βαθμό. Η παρουσία τρίτων στο σπίτι ή σε κοντινή απόσταση, θα μπορούσε να απορροφήσει αρκετά από τα ξεσπάσματα μεταξύ των αδελφών. Αυτό μπορεί να γίνει με την επιλεκτική απομάκρυνση από το σπίτι του ενός παιδιού. Με τον τρόπο αυτό η ενδεχόμενη αλλαγή περιβάλλοντος με τη φιλοξενία του παιδιού για παράδειγμα στο σπίτι της γιαγιάς, του θείου ή μιας φίλης, θα εκτόνωνε την επιθετικότητα του δυνατού και θα προστατευόταν ο αδύναμος.

Η επίδραση που μπορεί να έχει η βίαιη σχέση των γονέων στη διαμόρφωση παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών, αυξάνεται ανάλογα με τη συχνότητα εκδήλωσης της βίαιης συμπεριφοράς, την ένταση της εκδηλωθείσας βίας, καθώς και με το συνδυασμό μεταξύ βιαιότητας και ξυλοδαρμού. Επίσης, σημαντικό ρόλο φαίνεται να παίζει και το κατά πόσο παραμένει μακροχρόνια άλυτο το πρόβλημα που προκαλεί την εκδήλωση βίας, αλλά και το κατά πόσο η αιτία της γονεϊκής σύγκρουσης σχετίζεται με τη διαπαιδαγώγηση και τη συμπεριφορά των παιδιών.

Ένας λόγος που εξηγεί τη βίαιη συμπεριφορά του πατέρα προς τη σύζυγο, λόγος που ερμηνεύει εν μέρει και την αντίστοιχη βίαιη συμπεριφορά προς το παιδί, είναι η αναπαραγωγή των τραυματικών βιωμάτων της δικής του παιδικής ηλικίας με «φυσικότητα» χωρίς σαφή εικόνα των πραγματικών δεδομένων, τα οποία και αδυνατεί να αξιολογήσει. Αν αναλογιστούμε, το γεγονός ότι η γνώση για το πρόσωπο του πατέρα μεταφέρεται στο παιδί μέσα από τη μητέρα και τη συναισθηματική σημασία που έχει γι' αυτή, τότε μπορούμε να αναλογιστούμε ποιες συνέπειες μπορεί να έχει η κακοποίησή της από τον πατέρα-σύζυγο, τόσο στη διαπροσωπική τους σχέση αλλά και το σημαντικότερο, στη διαπροσωπική σχέση του καθενός γονέα με το παιδί του. Από την επανάληψη της κακοποίησης-βίας εκπαιδεύεται το παιδί να μιμηθεί την εν λόγω συμπεριφορά.

Το παιδί μπορεί να ερμηνεύσει τη βία εις βάρος του εκ μέρους των γονέων του σαν δίκαιη και πολλές φορές επιβεβλημένη, με τη δικαιολογία ότι έτσι μαθαίνει να μην επαναλαμβάνει τα λάθη του. Στην περίπτωση της δικαιολογημένης τιμωρίας διακρίνεται η λογική στήριξη της πράξης, η οποία είναι ενταγμένη μέσα στη βασική μαθησιακή διαδικασία και η οποία δεν παρεκκλίνει από τη λογική πρόταση: «θα φας ξύλο αν δεν είσαι ήσυχος».

Όμως, μπορεί να μη συμφωνεί ο τιμωρούμενος-παιδί με τη τιμωρία που αποφασίζει να του βάλει ο ισχυρός ενήλικας και να τη λαμβάνει ως άδικη. Αυτό το γεγονός δεν του επιτρέπει να δώσει μια λογική εξήγηση για το κακό που έκανε και γιατί πρέπει να τιμωρηθεί για να μάθει. ¹⁴⁰

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ

Η ανάγκη του παιδιού για αγάπη από τους γονείς του και η απειλή ότι θα χαθεί αυτή (αν δεν είναι φρόνιμο), αποτελεί τη βάση διαπραγμάτευσης μιας σειράς τιμωριών που χαρακτηρίζονται, κατά κύριο λόγο, από ψυχολογική κακοποίηση.

Το άγχος, η ψυχολογική πίεση, οι ενοχές από την ετεροχρονισμένη τιμωρία, οδηγούν τα παιδιά σε μειωμένη αντίσταση στους πειρασμούς απόκλισης.

Πράγματι, αναγνωρίζεται ότι υπάρχει μια θετική συνάφεια ανάμεσα στην εκτεταμένη χρήση σωματικής τιμωρίας από τους γονείς στο σπίτι και τους υψηλούς βαθμούς επιθετικότητας των παιδιών τους έξω από το σπίτι. Σύμφωνα με τα δεδομένα που υπάρχουν μέχρι σήμερα, η σωματική βία (ηθελημένη πρόκληση πάνω στο παιδί) μπορεί παροδικά να καταστείλει την όποια ανεπιθύμητη συμπεριφορά, αλλά μακροπρόθεσμα τα αποτελέσματα είναι κάθε άλλο παρά ενθαρρυντικά. Αυτό που μαθαίνει το παιδί είναι ότι κάποιος που έχει τη δύναμη έχει και το δίκαιο. ¹⁴¹

Έτσι, βλέπουμε παιδιά που έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση να παρουσιάζουν ψυχολογικές δυσλειτουργίες, προβλήματα συμπεριφοράς όπως επιθετικότητα προς συνομήλικους, επιθετική συμπεριφορά στο σπίτι (καταστροφικότητα, λεκτική και σωματικά βία), διαταραχές συμπεριφοράς στο σχολείο και νεανική παραβατικότητα. Επίσης παρουσιάζουν διαταραγμένη συναισθηματική, αντιληπτική και κοινωνική ανάπτυξη. Η συστηματική κακομεταχείριση ενός παιδιού επηρεάζει ή και αναστέλλει τη φυσιολογική ψυχολογική του ανάπτυξη, με αποτέλεσμα τα παιδιά από τη νηπιακή τους ηλικία ή και αργότερα, να αντιλαμβάνονται ότι δεν γίνονται αποδεκτά από την οικογένειά τους, να αποκτούν αντικοινωνικότητα και να γίνονται κοινωνικά ή και επαγγελματικά άχρηστα άτομα ή εχθροί της κοινωνίας.

Παιδιά τα οποία έχουν κακοποιηθεί συναισθηματικά παρουσιάζουν τα παρακάτω ενδεικτικά χαρακτηριστικά:

- Καθυστέρηση στη σωματική, νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού
- Το παιδί αποδέχεται την υπερβολική τιμωρία
- Υπερβολική αντίδραση του παιδιού όταν κάνει λάθη
- Συνεχής υποτίμηση του εαυτού του
- Αιφνίδιες διαταραχές στην ομιλία

- Μη φυσιολογικές συναισθηματικές αντιδράσεις σε επίπονες καταστάσεις
- Νευρωτική συμπεριφορά (π.χ. πιπίλισμα δακτύλου, στριφογύρισμα τούφας μαλλιών)
- Αυτό-ακρωτηριασμός
- Φόβος για επικοινωνία του σχολείου ή άλλων υπευθύνων με τους γονείς
- Ακραία παθητικότητα ή επιθετικότητα
- Κατάχρηση ουσιών
- Επανελημμένη φυγή από την οικογένεια ή άλλο πλαίσιο ζωής
- Κλοπές- σίτιση από τα σκουπίδια με ψυχαναγκαστικό τρόπο. ¹⁴²

Μεγάλη σημασία έχει ο τρόπος αντιμετώπισης από τους γονείς των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του παιδιού, όπως είναι η συναισθηματική αστάθεια, η καχυποψία, η παρορμητικότητα, η ροπή προς την καταστροφή ή τα αισθήματα προσωπικής ανεπάρκειας. Για παράδειγμα, όταν υπάρχει έλλειψη συναισθηματικότητας το παιδί έχει ελλιπή συναίσθηση των ανθρώπινων δεσμών και γι' αυτό το λόγο δενιώθει καμιά εντελώς ανάγκη να διατηρεί καλές σχέσεις με τους άλλους. Εμφανίζει μια τάση αδιαφορίας για την επιδοκιμασία των μεγάλων, τους διαγράφει κατά κάποιον τρόπο από την κλίμακα των αξιών του.

Η συναισθηματική κακοποίηση μπορεί να προκαλέσει στο παιδί χρόνιο και μεγάλο άγχος, αναταραχή, κατάθλιψη, κοινωνική απόσυρση και ψύχωση ή εύλογο φόβο ότι η ζωή του και η ασφάλειά του απειλούνται.

Η συναισθηματική κακοποίηση μπορεί να εμποδίσει σοβαρά το παιδί να ολοκληρώσει κάποια στάδια της εξέλιξής του, ανάλογα με την ηλικία του, ή να αποδώσει ικανοποιητικά στο σχολείο, στην ομάδα των συνομηλίκων και στην κοινότητα. Στις φυλακές, στα ψυχιατρεία, τα αναμορφωτήρια και τα ειδικά σχολεία, σε μεγάλο ποσοστό, βρίσκονται άτομα που στην παιδική τους ηλικία είχαν βιώσει απόρριψη και έλλειψη αγάπης.

Συναισθηματικά κακοποιημένα παιδιά εκδηλώνουν επιθετικότητα στην προσπάθεια να ελέγξουν το περιβάλλον τους ή γίνονται απαθή, αδιάφορα, με αμβλείες συναισθηματικές αντιδράσεις. Ως ενήλικες νιώθουν μίσος, θυμό, έλλειψη ενδιαφέροντος για τους συνανθρώπους τους. Δυσκολεύονται να δημιουργήσουν σχέσεις αμοιβαίας ικανοποίησης, δεν μπορούν να συνεργαστούν, να σταθεροποιηθούν και να αποδώσουν στη δουλειά τους. Έχουν την τάση να παρουσιάζουν έντονες συναισθηματικές αλλαγές και να λειτουργούν πάνω σ' ένα μοντέλο «δούναι και λαβείν» και όχι στο πρότυπο της αμοιβαιότητας των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων που απαιτεί η αρμονική κοινωνική ζωή. ¹⁴³

Σχετικά με τα παιδιά τα οποία έχουν βιώσει τη σεξουαλική κακοποίηση βλέπουμε ότι νιώθουν πολλά και διαφορετικά συναισθήματα όπως:

1. Φόβο: για το δράστη, για την πρόκληση προβλημάτων, για την απώλεια σημαντικών γι' αυτά προσώπων, ότι είναι διαφορετικά.
2. Θυμό: προς το δράστη, προς τους ενήλικες γύρω τους που δεν τα προστατεύουν, προς τον εαυτό τους. Νιώθουν ότι είναι υπεύθυνα για την κακοποίηση.
3. Απομόνωση: γιατί κάτι είναι στραβό σ' εμένα, γιατί νιώθουν μόνα τους σ' αυτή την εμπειρία και γιατί αντιμετωπίζουν πρόβλημα να μιλήσουν γι' αυτό το θέμα.
4. Λύπη: για «κάτι που τους πήραν», επειδή έχασαν ένα μέρος από τον εαυτό τους, επειδή μεγάλωσαν πολύ γρήγορα και επειδή προδόθηκαν από κάποιον που εμπιστεύονταν.
5. Ενοχή: επειδή δεν ήταν ικανά να σταματήσουν την κακοποίηση, επειδή πιστεύουν ότι συνέβαλαν στην κακοποίηση, επειδή το αποκάλυψαν ή επειδή το κράτησαν κρυφό.
6. Ντροπή: που συμμετείχαν σε αυτή την πράξη, που το σώμα τους ανταποκρίθηκε στην κακοποίηση.
7. Σύγχυση: γιατί μπορεί ακόμα ν' αγαπούν αυτόν που τα κακοποίησε και γιατί τα αισθήματά τους αλλάζουν διαρκώς. ¹⁴⁴

Το σεξουαλικά κακοποιημένο παιδί επηρεάζεται ψυχοσωματικά, ψυχολογικά και εμφανίζει συμπτώματα διαταραχής της συμπεριφοράς:

-Ψυχοσωματικά, όπως:

α) ενούρηση, β) εγκόπριση, γ) υποτροπιάζων πονοκέφαλος και πόνος στην κοιλιά, δ) διαταραχές ύπνου και όρεξης (βουλιμία, ανορεξία), ε) χρόνιες ασθένειες όπως π.χ. προβλήματα με το στομάχι τους ή κεφαλαλγίες.

-Ψυχολογικά, όπως:

α) ρωτούν αν θα κρατηθεί μυστικό κάτι που θα μοιραστούν μ' έναν ενήλικα, β) δεν χαίρονται για δραστηριότητες όπως μουσική, σπορ, τέχνες, κατασκηνώσεις, γυμναστήρια, γ) στο σπίτι αναλαμβάνουν γονεϊκό ρόλο, συμπεριφέρονται και φαίνονται σαν πολύ μεγαλύτερα από την ηλικία τους, δ) παρουσιάζουν σοβαρή κατάθλιψη που μπορεί να φτάσει ως την απόπειρα αυτοκτονίας, ε) έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, αυτοτραυματίζονται, στ) παλινδρομούν και παρουσιάζουν συμπεριφορές όπως πιπίλισμα δακτύλου και ζ) λένε ότι δεν αξίζουν ή ότι είναι βρώμικα.

-Συμπτώματα διαταραχής της συμπεριφοράς, όπως:

α) υπαινίσσονται μυστικά για τα οποία δεν μπορούν να μιλήσουν, β) αρχίζουν ξαφνικά να λένε ψέματα, να κλέβουν και να διαθέτουν πολλά χρήματα, γ) εκδηλώνουν απότομες και ανεξήγητες αλλαγές στη συμπεριφορά, αμφιθυμία, επιθετικότητα ή απόσυρση, δ) διστάζουν να γδυθούν π.χ. στο γυμναστήριο, ε) φοβούνται ή αρνούνται χωρίς προφανή λόγο να συναντήσουν ενήλικες, στ) εκδηλώνουν ανάρμοστη για την ηλικία τους σεξουαλική συμπεριφορά ζ) έχουν συνεχώς τάσεις φυγής, η) επιχειρούν να ικανοποιήσουν ένα άλλο παιδί, θ) μιλάνε και γράφουν για σεξουαλικά θέματα, ι) βρίσκουν εκατοντάδες δικαιολογίες για να μην πάνε στο σπίτι τους ή σε φιλικό σπίτι μετά το σχολείο. ¹⁴⁵

Το παιδί που μεγαλώνει σε περιβάλλον όπου είναι ανεπιθύμητο και παραμελημένο, όπου ποτέ δεν έμαθε να εμπιστεύεται και να αγαπά τους άλλους και όπου δεν ένιωσε τη στοργική φροντίδα, βρίσκεται σε μειονεκτική θέση. Η συμπεριφορά του είναι αυτό-αναιρετική και το εμπλέκει σ' ένα φαύλο κύκλο, δεδομένου ότι έχει ανάγκη την προσοχή των άλλων. Έτσι όταν δεν την απολαμβάνει, χρησιμοποιεί το μοναδικό τρόπο που γνωρίζει με βεβαιότητα ότι θα τραβήξει την προσοχή τους, τις αντικοινωνικές πράξεις. Πολλοί υποστηρίζουν ότι οι εκδηλώσεις βίας αποτελούν συνήθως έκφραση συναισθηματικής στέρησης, βίωση της έλλειψης της αγάπης και του αισθήματος της ασφάλειας, βιώματα τα οποία έχουν καταστρεπτικές συνέπειες στην ψυχική υγεία του παιδιού και του ενήλικα ανθρώπου στη συνέχεια. ¹⁴⁶

Ωστόσο, τεράστια ψυχοκοινωνικά προβλήματα στη συμπεριφορά του παιδιού παρουσιάζονται και στην περίπτωση που του απαγορεύεται η εξωτερίκευση του θυμού, στις καθημερινές σχέσεις με τους γονείς του. Η καταπίεση αυτή συσσωρεύει μέσα του την επιθετικότητα και τη βία που μπορεί στο μέλλον να εκραγεί, με αποτέλεσμα το πρώην ήρεμο και υπάκουο παιδί, να γίνει βίαιο, επιθετικό, ασυγκράτητο και να εκδηλώσει τα χαρακτηριστικά αυτά στους συμμαθητές, τους δασκάλους του, όπως και εναντίον κάθε εξουσίας και έννομης τάξης ή ακόμη να κάνει επιλογή και να είναι αλλού υπάκουο και αλλού όχι. ¹⁴⁷

Η επιθετικότητα της συμπεριφοράς του παιδιού μπορεί να παραμείνει σαν μόνιμος τρόπος αντίδρασης και μετά την ενηλικίωσή του, στοιχείο επικίνδυνο για τη δική του οικογένεια αργότερα, όπως και για το κοινωνικό σύνολο. Ως ενήλικες, τα θύματα-παιδιά υποφέρουν από αγχώδεις διαταραχές, προβλήματα κατάθλιψης, διαταραχές συμπεριφοράς, παραπτωματικότητα και εγκληματικότητα και επανάληψη στα δικά τους παιδιά των συμπεριφορών κακοποίησης που αντιμετώπισαν οι ίδιοι. Επίσης, σε ακραίες περιπτώσεις τα άτομα αυτά αποφεύγουν να φέρουν στον κόσμο παιδιά. Επιζητούν πολύ την προσοχή του συντρόφου τους, ζηλεύουν άλλα κοντινά τους άτομα και γι' αυτό αποφεύγουν να μοιραστούν την αγάπη τους μ' ένα παιδί.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΕΜΠΤΗ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ

Στην παιδική ηλικία και στην πρώτη εφηβεία κεντρική θέση καταλαμβάνουν οι γονείς. Αν και οι σχέσεις με τους συνομηλίκους είναι επίσης σημαντική για τα παιδιά, η περίοδος αυτή κυριαρχείται από τις σχέσεις με τους γονείς τους. Με την έλευση όμως της εφηβείας, καταγράφεται κατακόρυφη μείωση του χρόνου που οι έφηβοι περνούν με τους γονείς τους. Η συναισθηματική απομάκρυνση του εφήβου από τους γονείς του, η έντονη επιθυμία του να ανεξαρτητοποιηθεί από την οικογένεια και η ανάγκη του για προσανατολισμό και φιλία, οδηγούν τον έφηβο στην αναζήτηση στήριξης από άλλα άτομα του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος πέραν των γονέων του.

Σε αυτό το στάδιο η ομάδα των συνομηλίκων είναι εκείνη προς την οποία οι έφηβοι στρέφονται όλο και περισσότερο αναζητώντας συμβουλή και συμπαράσταση, αφού οι φίλοι είναι συχνά σε θέση να ικανοποιήσουν τις αναπτυξιακές ανάγκες του εφήβου πληρέστερα από ότι οι γονείς του. Έτσι, οι συνομηλικοί έρχονται να καταλάβουν, στο δίκτυο των διαπροσωπικών σχέσεων των εφήβων, μια εξίσου κεντρική θέση με τους γονείς.

Οι ομάδες συνομηλίκων σχηματίζονται συνήθως στην εφηβική ηλικία, διαμορφώνουν το δικό τους υπόβαθρο αξιών, σκοπών και κοινωνικών σχέσεων και κάθε μέλος της αναλαμβάνει συγκεκριμένη θέση και ρόλο στην ομάδα.¹⁴⁸

Οι πρώτοι συναισθηματικοί δεσμοί που αναπτύσσονται ανάμεσα στους εφήβους, αποσκοπούν στην ανταλλαγή πληροφοριών και στη συζήτηση των προβλημάτων τους. Οι ομάδες των εφήβων έχουν πολύ διαφορετική δομή και λειτουργικότητα από τις ομάδες των παιδιών της σχολικής ηλικίας. Εκτός του ότι αναπτύσσονται στενοί συναισθηματικοί δεσμοί μέσα στην ομάδα των εφήβων, υπάρχει και κάποια ιεραρχία στην οργάνωσή της.

Για τον έφηβο μεγάλη σημασία έχει να γίνει δεκτός στην ομάδα. Οι έφηβοι κάνουν το παν για να γίνουν μέλη κάποιας ομάδας, αλλά για να γίνει δεκτό ένα καινούργιο μέλος χρειάζεται να ντύνεται για παράδειγμα με τον ίδιο τρόπο που ντύνονται τα υπόλοιπα παιδιά της ομάδας και να φέρεται όπως φέρονται τα υπόλοιπα παιδιά. Θα πρέπει δηλαδή ο έφηβος να είναι ντυμένος ανάλογα με τη μόδα της εποχής και να προσαρμόζει την αμφίεση και τη συμπεριφορά του σύμφωνα με τις απαιτήσεις που έχει η ομάδα.¹⁴⁹

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας ομάδας συνομηλίκων είναι οι κοινοί σκοποί που θέτει η ομάδα για επίτευξη και οι οποίοι ενώνουν τα άτομα με δεσμούς φιλίας μεταξύ τους.

Άλλο χαρακτηριστικό είναι το αίσθημα της ασφάλειας και της δύναμης που νιώθουν οι έφηβοι από την ώρα που συνειδητοποιούν ότι ανήκουν σε μια ομάδα και συμμετέχουν ενεργά στις επιδιώξεις της. Επίσης, άλλο ένα στοιχείο που τη χαρακτηρίζει είναι οι διαπροσωπικές σχέσεις των μελών με την ποικίλη αλληλεπίδραση και οι ενδοομαδικές σχέσεις των υποομάδων που πολλές φορές δημιουργούνται.

Σημαντική είναι η θέση («το πόστο») που κάθε μέλος αναλαμβάνει μέσα στην ομάδα και νιώθει να ανυψώνεται το γόητρό του και ο αντίστοιχος ρόλος που του ορίζει το είδος της προσφοράς. Μιλώντας για πόστο (status), εννοούμε το αξίωμα ή τη θέση που αναγνωρίζεται στον έφηβο ότι αξίζει, γιατί κατέχει ορισμένες κατάλληλες γι' αυτό κοινωνικές ιδιότητες, καθώς και τα δικαιώματα που του παρέχει αυτό. Λέγοντας για το ρόλο (role), εννοούμε την ανταπόκριση του ατόμου στα καθήκοντά του που απορρέουν από το πόστο του. Συνήθως, ο έφηβος καταβάλλει κάθε προσπάθεια για να πετύχει το ρόλο του και να εκπληρώσει την αποστολή του, διότι εκτός από την εσωτερική ψυχική ικανοποίηση που παίρνει, διαπιστώνει γρήγορα ότι μεγαλώνει και το γόητρό του στα μάτια των συνομηλίκων της ομάδας του. Για να πετύχει σίγουρα το ρόλο του, συντονίζει την προσπάθειά του για την επιτυχία του κοινού σκοπού, θέτοντας κανόνες και νόμους τους οποίους τηρεί με ακρίβεια, γιατί είναι δικοί τους οι νόμοι και οι κανόνες. Οι ίδιοι τους έχουν προτείνει και αποδεχτεί. ¹⁵⁰

Βλέπουμε ότι ο έφηβος έχει ανάγκη να ενσωματωθεί σε μια ομάδα συνομηλίκων για να απομακρυνθεί από τους γονείς του και να αυτονομηθεί. Πράγματι, η ομάδα παρέχει αφενός ένα καθησυχαστικό περιβάλλον, αφετέρου όμως διέπεται από κρυφούς νόμους. Δεν είναι σπάνιο ότι συχνά επιβεβαιώνεται σε εγκληματικές- παραβατικές πράξεις, το επιχείρημα της κακής επιρροής από τους συνομηλίκους. Διότι η ομάδα-συνομήλικοι, αφενός δεν επιτρέπουν στον έφηβο να αποκτήσει αληθινή ταυτότητα και αφετέρου αντικαθιστά αυτή την ταυτότητα που ψάχνει ο έφηβος. Έτσι, αυτό που επιτρέπει η ομάδα γίνεται νόμος και ο έφηβος προτιμά να παραβεί τον εξωτερικό νόμο, που το βιώνει ως νόμο των μεγάλων, αντί να χάσει την εμπιστοσύνη της ομάδας του. ¹⁵¹

Η είσοδος του εφήβου σε μια ομάδα σηματοδοτεί την αξιολόγησή του από τους άλλους εφήβους και καταλήγει στην αποδοχή ή την απόρριψή του από αυτούς. Ο έφηβος ο οποίος απορρίπτεται συχνά γίνεται πιο επιθετικός, ευερέθιστος, αγχώδης, αδέξις και κοινωνικά απομονωμένος.

Για να μπορέσει ο αδύναμος ακόμα εαυτός των εφήβων να ανταπεξέλθει στα άγχη που φέρνει η αύξηση των ενορμήσεων και η ψυχική παλινδρόμηση, επιδιώκει την απομάκρυνση από την οικογένεια. Σ' αυτή την περίπτωση ο έφηβος τείνει να υποκαταστήσει τους γονείς και την οικογένειά του με την προσκόλληση στην ομάδα των συνομηλίκων του. Αυτή θα λειτουργήσει

σαν γέφυρα για τη μετάβαση από τις εξαρτητικές σχέσεις στη δόμηση ταυτότητας και στην ανάπτυξη σχέσεων.

Ο έφηβος ο οποίος ένιωθε την απόρριψη από το οικογενειακό του περιβάλλον αναζητά αναγνώριση από την ομάδα των συνομηλίκων. Στην ομάδα ο έφηβος αναγνωρίζεται, ανήκει και μοιράζεται κοινές εμπειρίες. Με την κάλυψη της ομάδας θα μπορέσει να επιχειρήσει νέες προσπάθειες και να δοκιμάσει τις ικανότητες και τα όριά του.

Η ομάδα των συνομηλίκων, επενδυμένη με όλο το συναισθηματισμό της «παραπληρωματικής» οικογένειας που προβάλλεται πάνω της, εξιδανικεύεται. Οι ομάδες συνήθως δημιουργούνται με βάση τη γειτονιά ή το σχολείο. Την περίοδο αυτή έχουμε και ταυτίσεις οι οποίες είναι επιφανειακές και ευμετάβλητες. Έχουν περισσότερα στοιχεία μιμητισμού παρά μόνιμης ταύτισης. Τα πρότυπα συνήθως είναι αποδεκτά της ομάδας. Για παράδειγμα έχουμε την υπαγωγή σε ομάδες φανατικών θαυμαστών, στους οπαδούς αθλητικού σωματείου. Εάν ένα κοινωνικό ή οικογενειακό περιβάλλον δεν μπορεί να προσφέρει κάποιο σκοπό ή συγκεκριμένους στόχους στον έφηβο, αναπόφευκτα το πιο εύαλοτο τμήμα τους θα αισθανθεί αλλοτριωμένο και αποπροσανατολισμένο, οπότε τότε μπορεί να αποτελέσει κοινωνικό πρόβλημα. Ανώριμοι έφηβοι με ψυχικά προβλήματα μπορεί να βρουν διέξοδο σε αρνητικές ταυτίσεις, ταυτίσεις με καταστροφικά στοιχεία ή παλινδρομημένα πρότυπα. Τα άτομα αυτά που έχουν υποστεί απορρίψεις, το πιο πιθανό είναι να εκφράσουν επιθετική συμπεριφορά.¹⁵²

Καθώς τα παιδιά εισέρχονται στην περίοδο της εφηβείας, οι παρέες-φιλίες γίνονται πιο οικείες, πιο υποστηρικτικές. Οι έφηβοι αρχίζουν να δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην αφοσίωση, την οικειότητα και την αμοιβαία εμπιστοσύνη στις μεταξύ τους σχέσεις.

Ωστόσο, το πλαίσιο των συνομηλίκων επηρεάζει την ανάπτυξη του εφήβου τόσο κατά τρόπο θετικό όσο και κατά τρόπο αρνητικό. Οι συνομηλικοί μπορούν να επηρεάσουν θετικά τη σχολική επίδοση και την ψυχοκοινωνική προσαρμογή του εφήβου, όμως ευθύνονται και για πολλά προβλήματα συμπεριφοράς όπως είναι η χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών και η παραβατικότητα. Η επίδραση αυτή δεν οφείλεται στην άσκηση πίεσης από τους συνομηλίκους. Οι περισσότεροι έφηβοι επηρεάζονται από συνομηλίκους τους οποίους θαυμάζουν και των οποίων τη γνώμη εκτιμούν. Οι έφηβοι επιλέγουν τις παρέες με παρόμοιες συμπεριφορές, στάσεις και ταυτότητες. Επιπλέον όμως, δεν είναι όλοι οι έφηβοι δεκτικοί στην επίδραση των συνομηλίκων τους. Παράγοντες όπως η ηλικία, η προσωπικότητα και το ιστορικό κοινωνικοποίησης του εφήβου πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη.¹⁵³

Η ανάγκη για διατήρηση των σχέσεων με τις ομάδες συνομηλίκων, οδηγεί τον έφηβο στην αποδοχή των συμπεριφορών και των απόψεων της ομάδας ακόμα και αν αυτές είναι αντίθετες από τις δικές του. Κατά τη διάρκεια της εφηβείας η έλλειψη κοινωνικής στήριξης μπορεί να

οδηγήσει το άτομο στην εκδήλωση αρνητικών συμπεριφορών (π.χ. χρήση ουσιών) προκειμένου να αντιμετωπίσει τα αρνητικά συναισθήματα που βιώνει και παράλληλα να ενταχθεί σε μια νέα κοινωνική ομάδα η οποία προωθεί αυτή την αρνητική συμπεριφορά που εκδήλωσε ο έφηβος. Με τον τρόπο αυτό το άτομο πιστεύει ότι γίνεται αποδεκτό από ένα δίκτυο φίλων και ότι δημιουργεί δεσμούς στήριξης με πρόσωπα που βιώνουν παρόμοιες καταστάσεις.

Βλέπουμε ότι οι υιοθετημένες απόψεις μιας κοινωνικής ομάδας συχνά είναι σε θέση να τροποποιήσουν και να κατευθύνουν τη συμπεριφορά ενός νέου μέλους και ειδικότερα στην εφηβική περίοδο της ζωής του, όπου η γονική επίδραση αρχίζει να εξασθενεί εν αντιθέσει με την επίδραση του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος που συνεχώς αυξάνεται.¹⁵⁴

Επομένως, όπως και στις άλλες περιόδους της ζωής έτσι και τώρα ο έφηβος μπορεί να παρουσιάσει παραβατική συμπεριφορά τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι. Στο σχολικό περιβάλλον ο έφηβος παραβάτης κάνει μικροκλοπές, πειράγματα σε συμμαθητές, λέει ψέματα, καταστρέφει αντικείμενα τα οποία ανήκουν στο σχολείο. Πιο συγκεκριμένα αυτή η συμπεριφορά εμφανίζεται μεταξύ:

1. μαθητή και εξουσίας (αργοπορίες, απουσίες, σκασιαρχείο, ανυπακοή)
2. μαθητή και μαθημάτων (επανεπιλημμένη ελλιπής προετοιμασία των μαθημάτων από το σπίτι, άρνηση συμμετοχής σε γραπτές εξετάσεις, αντίδραση σε εργασίες)
3. μαθητή και δασκάλου (χρήση χυδαίων εκφράσεων και γενικά ανάρμοστης γλώσσας, άρνηση να υπακούσει σε οδηγίες, διαταραχή του μαθήματος στην τάξη)
4. μαθητή και μαθητή (καυγάδες, απειλές, εκφοβισμοί, βίαιη επίθεση, κλοπές)
5. μαθητή και ιδιοκτησίας (έλλειψη φροντίδας για τα βιβλία και τα όργανα του σχολείου, καταστροφή επίπλων, εσκεμμένοι βανδαλισμοί)
6. μαθητή και κοινωνίας (καταστροφή της ιδιοκτησίας του άλλου, της κρατικής περιουσίας για παράδειγμα καταστροφή πινακίδας).

Οι έφηβοι μαζί με τους συνομηλικούς που εμφανίζουν την παραπάνω παραβατική συμπεριφορά, συνήθως έχουν την τάση να το σκάνε από το σχολείο, να έχουν χαμηλή σχολική επίδοση, προέρχονται από ασυνεπείς οικογένειες στη διαπαιδαγώγηση με συχνά οικονομικά προβλήματα. Οι γονείς τους είναι τιμωρητικοί, ψυχροί, αδιάφοροι και απορριπτικοί προς τους εφήβους.¹⁵⁵

Στο σπίτι συνήθως καβγαδίζουν με τα αδέρφια τους και τους γονείς τους, λένε ψέματα, κάνουν μικροκλοπές και παραμελούν τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις τους.

Με τους συνομηλικούς τους οι έφηβοι διαπράττουν παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.), απειλές και απάτες κατά τρίτων, σωματική βλάβη διαφόρων προσώπων, χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών, αλητεία, εξύβριση προσώπων, καταστροφές ξένων

περιουσιών, αποπλάνηση, τυχερά παιχνίδια, ανηθικότητα, πρόκληση πυρκαγιών, πρώιμο κάπνισμα και παράβαση άλλων αστυνομικών διατάξεων όπως για παράδειγμα δημιουργία διαφόρων θορύβων, εγκληματικών ενεργειών και ενεργειών επιθέσεως.

Σύμφωνα με τα παραπάνω θα λέγαμε ότι οι συναναστροφές με διάφορες ομάδες συνομηλίκων είναι δυνατόν να επιδράσουν τουλάχιστον εν μέρει, μεταβάλλοντας την αυτοεκτίμηση, τον προσανατολισμό και τις απόψεις ενός νέου μέλους της ομάδας, ιδιαίτερα όταν αυτό το μέλος έχει αυξημένες ανάγκες για αναγνώριση και αποδοχή από τους άλλους. Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις όπου η ένταξη του εφήβου σε μια ομάδα μπορεί να παρεμποδίσει την ομαλή εξέλιξή του και να δυσκολέψει την προσαρμογή του στο κοινωνικό περιβάλλον. Τέλος, όταν ο έφηβος ενταχθεί σε ομάδα συνομηλίκων, η οποία παρουσιάζει παραβατική συμπεριφορά, την υιοθετεί και ο ίδιος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΠΡΑΤΤΟΥΝ ΟΙ ΕΦΗΒΟΙ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζει μια ανησυχητικά αυξητική τάση, γεγονός που επιβεβαιώνεται τόσο από εθνικά στατιστικά στοιχεία, όσο και από διεθνείς έρευνες και μελέτες. Σημειώνεται μια προοδευτική αύξηση, όχι απλώς της παραβατικότητας των ανηλίκων, αλλά και αύξηση της έντασης της επικινδυνότητας αυτής της συμπεριφοράς.

Η παραβατικότητα των ανηλίκων, ως συνέπεια της δυσαρμονικής σχέσης μεταξύ ατόμου και περιβάλλοντος, εκλαμβάνεται σαν αποτέλεσμα εσφαλμένης κοινωνικοποίησης και βαθμιαία ως υποσυνείδητη εκμάθηση κοινωνικών κανόνων.¹⁵⁶

Η παραβατικότητα περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα εκδηλώσεων:

- Κάθε εκδήλωση ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων κατά της ζωής ή της ιδιοκτησίας των συνανθρώπων του
- Κάθε εκδήλωση παράβασης ηθικών κανόνων ή απόκλιση από αυτούς
- Κάθε εκδήλωση που προκαλεί αδικία ή και βλάβη στο ίδιο το άτομο και την κοινωνία.¹⁵⁷

Οι εκδηλώσεις αντικοινωνικών συμπεριφορών στην περίοδο της εφηβείας, έχουν τις ρίζες τους στην παιδική ηλικία. Ο έφηβος, ο οποίος στην παιδική του ηλικία στερήθηκε την οικογενειακή αγάπη και θαλπωρή, στην πορεία της ανάπτυξής του δοκιμάζει τις ικανότητές του σε πράξεις που τον φέρνουν σε σύγκρουση με φορείς «εξουσίας» (γονείς, σχολείο, Αστυνομία, κοινότητα).

Έτσι, το αντικοινωνικό παιδί αναζητάει τη σταθερότητα όχι πλέον στο σχολείο ή την οικογένεια, αλλά στην ίδια την κοινωνία. Αναζητάει τη σταθερότητα που θα του επιτρέψει να διανύσει τις πρώιμες και ουσιαστικές φάσεις της συναισθηματικής του ανάπτυξης.¹⁵⁸

Η μη αρμονική ανάπτυξή του στο κοινωνικό σύνολο έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη προσαρμογής του ατόμου στις απαιτήσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος. Η μη αρμονική αυτή συνύπαρξη συντελεί στο να καταφεύγει το άτομο σε ενέργειες, οι οποίες είναι αντίθετες στους κανόνες της ομαλής κοινωνικής συμβίωσης.¹⁵⁹

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Πολλές φορές ο έφηβος μαθητής βιώνει αγχογόνες καταστάσεις (όπως για παράδειγμα απόρριψη, αξιολόγηση, μη προβιβασμός), οι οποίες συχνά συνδέονται με τη σχολική ζωή και τις οποίες εκφράζει με νευρικότητα, επιθετικότητα κ.α.. Παρά το γεγονός ότι ο μαθητής έχει όλες τις ικανότητες να πάει καλά στο σχολείο, αρκετές φορές χάνει το ενδιαφέρον του και αδρανοποιείται. Επίσης, η πίεση και ο καταναγκασμός πολλές φορές από την πλευρά των γονιών είναι πιθανόν να προκαλέσουν άγχος στο παιδί που θα έχει ως αποτέλεσμα να εκδηλώσει αντικοινωνική συμπεριφορά. ¹⁶⁰

Οι πιο συνηθισμένες μορφές παραβατικής – αντικοινωνικής συμπεριφοράς που συναντάμε τόσο μέσα στη σχολική τάξη, όσο και στο σχολείο γενικότερα, είναι οι παρακάτω:

Προβλήματα σχετικά με το μάθημα

- Δεν προσέχει στο μάθημα
- Δεν ακολουθεί τις οδηγίες του εκπαιδευτικού και του βιβλίου
- Δεν αρχίζει ή δεν ολοκληρώνει τις εργασίες τόσο μέσα στην τάξη, όσο και αυτές που του αναθέτουν για το σπίτι
- Δεν φέρνει μαζί του τα βιβλία, τα τετράδια και το υπόλοιπο υλικό που είναι απαραίτητο για τη διεξαγωγή του μαθήματος

Προβλήματα συμπεριφοράς μέσα στην τάξη

- Έρχεται καθυστερημένα στο μάθημα
- Δεν συνεργάζεται στα πλαίσια ομάδων
- Παριστάνει το γελωτοποιό της τάξης
- Δεν ζητάει το λόγο για να μιλήσει, αλλά πετάγεται
- Διακόπτει τους άλλους όταν μιλούν
- Αρχίζει συζητήσεις με τους διπλανούς του για εκτός μαθήματος θέματα
- Ενοχλεί τους διπλανούς με μορφασμούς, θορύβους, πειράγματα
- Πετάει μικροαντικείμενα στους άλλους
- Εγκαταλείπει χωρίς λόγο και χωρίς άδεια το θρανίο του και βγαίνει από την τάξη
- Αντιγράφει από άλλους ή από σκονάκια την ώρα των εξετάσεων
- Απουσιάζει αδικαιολόγητα (π.χ. σκασιαρχείο ή προφασιζόμενος ασθένεια)

➤ Χρησιμοποιεί υβριστική ή απειλητική γλώσσα κατά την επικοινωνία του με τους συμμαθητές του και με τους καθηγητές του.

Προβλήματα διαπροσωπικά μεταξύ συμμαθητών μέσα και έξω από την τάξη

- Κλέβει αντικείμενα άλλων
- Λέει ψέματα
- Εμπλέκεται σε λεκτικούς διαξιφισμούς
- Εμπλέκεται σε σωματικές βίαιες επιθέσεις
- Προβαίνει σε σεξουαλικές παρενοχλήσεις
- Προβαίνει σε εκβιασμούς και εξαπατήσεις

Προβλήματα σχετικά με την παραβίαση του σχολικού ήθους

- Εμφανίζεται με απρεπή ρουχισμό
- Καπνίζει στο σχολικό προαύλιο
- Καταναλώνει ή και διακινεί ναρκωτικές ουσίες
- Φέρνει αιχμηρά αντικείμενα μαζί του για επιθετικούς λόγους
- Προβαίνει σε βανδαλισμούς και καταστροφές (graffiti, σπάσιμο θρανίων κ.α.)
- Ερωτοτροπεί προκλητικά ή παρενοχλεί σεξουαλικά. ¹⁶¹

Ένα άλλο αδίκημα το οποίο πραγματοποιείται στα πλαίσια ενός σχολείου είναι **η βία κατά προσώπων**. Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται ως εξής:

- α) βία μεταξύ εκπαιδευτικών
- β) βία από τους μαθητές προς τους εκπαιδευτικούς και το αντίστροφο
- γ) βία από εξωσχολικούς παράγοντες, από εφήβους δηλαδή που εγκατέλειψαν το σχολείο και εκδηλώνουν βία απέναντι σε μαθητές και εκπαιδευτικούς.

Η βία βλέπουμε ότι μπορεί να εκδηλωθεί από ένα μεμονωμένο άτομο προς ένα άλλο ή προς ένα σύνολο ατόμων, αλλά και από πολλά άτομα προς ένα μεμονωμένο άτομο ή προς ένα σύνολο ατόμων. ¹⁶²

Ακόμη ένα πρόβλημα είναι το φαινόμενο της **ομαδικής απειθαργίας – αταξίας**, όπου η τάξη ως σύνολο παρουσιάζει απροθυμία ή και αδυναμία συλλογικής εργασίας και τάση αποπροσανατολισμού από το μάθημα. Όταν αναφερόμαστε στην αταξία που παρουσιάζεται, εννοούμε οτιδήποτε αποκλίνει από τον κανόνα της αναμενόμενης από τους μαθητές τάξης, ότι αναιρεί τη διαδικασία, τις συνθήκες και το ήθος της εκπαιδευτικής λειτουργίας.

Σε αυτή την περίπτωση παρουσιάζονται χαρακτηριστικά, όπως:

- η απροσεξία
- η αντίδραση στα διδασκόμενα
- η υπερκινητικότητα
- η επιθετικότητα
- το υψηλό επίπεδο θορύβου
- η εναντίωση προς τις μορφές εξουσίας
- η εναντίωση προς κάθε σχέδιο οργανωμένης ζωής. ¹⁶³

Τέλος, αρκετά σημαντικό είναι το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού (αγγλ. bullying), που παρουσιάζεται με ανησυχητική έξαρση στο σχολικό περιβάλλον. Έχουμε ομάδες μαθητών που εκδηλώνουν βίαιη συμπεριφορά απέναντι σε συμμαθητές τους ή ακόμη και σε μαθητές μικρότερων ηλικιών. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Ελληνική Εταιρεία μελέτης και πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης, όταν μιλάμε για σχολικό εκφοβισμό από ομάδες μαθητών προς άλλους μαθητές, αναφερόμαστε στα παρακάτω:

1) *Σωματική επίθεση*

Δηλαδή, σπρωξίματα, κλωτσιές, μπουνιές, χαστούκια κ.α.

2) *Συναισθηματική επίθεση*

Δηλαδή, σκόπιμη απομόνωση του παιδιού – θύματος, το να κρύβουν τα βιβλία του, να λερώνουν και να καταστρέφουν τα πράγματά του, να εκβιάζουν για να πάρουν χρηματικά ποσά κ.α.

3) *Λεκτική επίθεση*

Περιλαμβάνει κοροϊδία, βρίσιμο, σαρκασμό, ειρωνεία, διάδοση ψευδούς φήμης, ρατσιστικά σχόλια, χειρονομίες, απειλές κ.α.

4) *Σεξουαλικός εκφοβισμός*

Αναφερόμαστε σε ανεπιθύμητα αγγίγματα, απειλές, προσβλητικά μηνύματα, γράμματα και εικόνες, λεκτική παρενόχληση κ.α.

5) *Ηλεκτρονικός εκφοβισμός*

Χρήση Internet και E-mail, κλήσεις κινητών και μηνύματα με κακοποιητικό και απειλητικό περιεχόμενο. ¹⁶⁴

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΠΡΑΤΤΟΥΝ ΟΙ ΕΦΗΒΟΙ

Το φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλίκων είναι πολυσύνθετο και πολυδιάστατο. Είναι συνδεδεμένο με όλο το σύστημα των αξιών της κοινωνίας. Όταν αναφερόμαστε στην παραβατικότητα, μιλάμε για το ξεπέραςμα των κοινωνικά αποδεκτών ορίων, για οποιαδήποτε πράξη η οποία παραβαίνει τους νόμους που ισχύουν σε μια συγκεκριμένη εποχή και σε ένα ορισμένο χώρο.

Συνηθισμένες εκδηλώσεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς είναι τα αδικήματα κατά περιουσίας, αδικήματα κατά πρόσωπο, οργανωμένο έγκλημα, κατάχρηση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών, παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, η βία στον αθλητισμό.

ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

Μεγάλο μέρος της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων αποτελούν τα αδικήματα κατά περιουσίας. Οι ανήλικοι προβαίνουν σε κλοπές διαφόρων αντικειμένων πολυτελείας ή και κάποιων ειδών τεχνολογίας ή απλά κάνουν μικροκλοπές (π.χ. αυτοκίνητο, μηχανάκι, υπολογιστές).

Όταν αναφερόμαστε σ' αυτήν την κατηγορία παραβάσεων μιλάμε για ληστείες, κλοπές, διαρρήξεις και εμπρησμούς.¹⁶⁵

- **Η διάρρηξη** αφορά την παράνομη είσοδο σε κάποιο σπίτι, γραφείο κ.λ.π. με οικονομικό όφελος.
- **Η κλοπή** είναι η αφαίρεση ξένου κινητού πράγματος από την κατοχή άλλου με σκοπό την παράνομη ιδιοποίησή του.
- **Η ληστεία** αφορά εγκλήματα κατά της περιουσίας κάποιου, στα οποία εγκλήματα υπάρχει άμεση επαφή δράστη και θύματος και υπάρχει οικονομικό όφελος μέσω της χρήσης βίας (π.χ. σωματικής, ψυχολογικής).
- **Ο εμπρησμός** αφορά την καταστροφή ξένης περιουσίας και χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι ο δράστης και το θύμα είναι συνήθως ξένοι μεταξύ τους.¹⁶⁶

ΑΣΚΗΣΗ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΠΡΟΣΩΠΟ

Ανησυχητικό είναι το φαινόμενο της άσκησης βίας κατά πρόσωπο στο οποίο περιλαμβάνονται εγκληματικές πράξεις, κυρίως ομαδικής βίας, που πράττονται από επικίνδυνες ομάδες νεαρών ατόμων. Τα αδικήματα αυτά είναι:

- Θρασύτητα κατά της Αρχής
- Διατάραξη της δημόσιας τάξης
- Σωματικές βλάβες
- Βιασμοί
- Εκβιασμοί
- Ανθρωποκτονίες
- Ενδοοικογενειακή βία (ξυλοδαρμός, κακοποίηση, αιμομιξία).¹⁶⁷

Άλλη μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς είναι το οργανωμένο έγκλημα, το οποίο διαπράττουν άτομα που συνεργούν για τη διεξαγωγή παράνομων επιχειρήσεων με σκοπό το κέρδος. Επίσης, παρέχουν παράνομα είδη και υπηρεσίες. Τέτοια είναι:

1. Λαθρεμπόριο (π.χ. όπλων, ναρκωτικών, τσιγάρων)
2. Τρομοκρατία
3. Σωματεμπόριο
4. Απαγωγές
5. Εκβιασμοί.¹⁶⁸

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

Στα εγκλήματα αυτά περιλαμβάνονται η επαιτεία, η αλητεία, η φυγή από την πραγματικότητα, η πορνεία, η βία στον αθλητισμό, οι βίαιες αντιδράσεις ομάδας αναρχικών, τα τυχερά παιχνίδια κ.α..

Ακόμη ένα φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλίκων είναι η φυγή από την πραγματικότητα την οποία οι έφηβοι πολλές φορές επιτυγχάνουν με την κατάχρηση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών. Παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στο πρόβλημα αυτό είναι ο πειραματισμός, η απελπισία, η αδυναμία αντιμετώπισης των προβλημάτων, η ψυχαγωγική και η περιστασιακή χρήση που μπορεί να μετατραπεί σε συστηματική ως επακόλουθο των αντιδράσεων των γονέων, των γειτόνων, των δασκάλων και όλων των σημαντικών ενηλίκων στη ζωή του εφήβου.¹⁶⁹

Άλλο ένα αδίκημα με το οποίο βαρύνονται οι έφηβοι είναι οι παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.) με μηχανάκι ή αυτοκίνητο και οι οποίες παραβάσεις πολλές

φορές είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις σωματικές βλάβες, διότι και τα δυο συνδέονται με την έλλειψη κυκλοφοριακής αγωγής.

Επίσης, χαρακτηριστικό αυτών των παραβάσεων είναι η έλλειψη παιδείας, καθώς και η υποτίμηση του κινδύνου. ¹⁷⁰

Σημαντικό και ανησυχητικό φαινόμενο στον τομέα των ηθών είναι η αντικοινωνική συμπεριφορά, κυρίως των κοριτσιών, η οποία εκδηλώνεται με την **πορνεία – πορνογραφία** και σπανιότερα εκτρέπεται σε εγκλήματα βίας.

Επίσης, έχουμε και το **έγκλημα της αλητείας**, το οποίο εμφανίζεται συνήθως όταν το παιδί έχει διακόψει τελείως τις σχέσεις του με τους γονείς του και γίνεται μέλος διαφόρων συμμοριών, όπου πολλές φορές ψεύδεται για να αποκτήσει μια καλή θέση στην ομάδα ή για να κερδίσει χρήματα. Η ηθική της ομάδας συνήθως δεν αφήνει περιθώρια για τύψεις συνείδησης. ¹⁷¹

Η επαιτεία («ο δρόμος») αποδείχθηκε ότι είναι ένας τρόπος εργασίας ή εξεύρεσης χρημάτων. Εδώ έχουμε δει ανήλικα άτομα τα οποία εργάζονται στο δρόμο με την ανοχή της οικογένειας, αφού η ίδια δεν μπορεί να ανταπεξέλθει των όποιων αναγκών της και από την άλλη έχουμε ανήλικα και απροστάτευτα άτομα που τα εκμεταλλεύονται διάφοροι προς όφελός τους, με αντάλλαγμα την προστασία, δημιουργώντας σχέσεις εξάρτησης. ¹⁷²

Άλλο ένα δημόσιο έγκλημα που παρατηρείται είναι η βία στον αθλητισμό και κυρίως **η βία στα γήπεδα**, ο λεγόμενος χουλιγκανισμός. Η εμφάνιση του φαινομένου συνδέεται με την εμπορευματοποίηση του αθλήματος και την ενίσχυση του ανταγωνισμού ανάμεσα στις Π.Α.Ε.. Ο φανατισμένος οπαδός ο οποίος πολλές φορές είναι περιθωριοποιημένος και αποκλεισμένος κοινωνικά, εκφράζει με τη βία την αντίδρασή του στην απομόνωση. Εμφανίζονται έτσι φαινόμενα όπως σπάσιμο διαφόρων αντικειμένων(π.χ. καθίσματα), χειροδικίες, τραυματισμοί, βρισιές, χυδαιολογίες, απειλές, συμπλοκές και συγκρούσεις μεταξύ οπαδών, διαιτητών και γενικά εκδηλώνουν επιθετικότητα. ¹⁷³

Σημαντικό πρόβλημα είναι **οι βίαιες αντιδράσεις ομάδας αναρχικών**, με τις οποίες οι αναρχικοί προσπαθούν να εκδηλώσουν την αμφισβήτησή τους στις αιώνια παραδεκτές αξίες. Έτσι, προβαίνουν σε παραβατικές ενέργειες – βανδαλισμούς για να ξεσπάσουν εναντίον της κοινωνίας και να εκφράσουν την απογοήτευσή τους. Διαταράσσουν το ρυθμό της ομαλής κοινωνικής ζωής, κάνοντας καταλήψεις κτιρίων, μικροκλοπές, με το να σπάνε παγκάκια σε πάρκα, βιτρίνες καταστημάτων, να χαλούν ταμπέλες της Τροχιάς κ.α.. ¹⁷⁴

Βλέπουμε ότι όταν κάποιος απορρίπτεται και αγνοείται, επιχειρεί να κάνει αισθητή την παρουσία του με κάθε μέσο που διαθέτει. Οι πλέον στερημένοι και αδύναμοι και οι λιγότερο προικισμένοι στο επίπεδο της κοινωνικοποιημένης κοινωνίας καταφεύγουν σε μηχανισμό άμυνας, την επίθεση. ¹⁷⁵

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το αντικείμενο της παρούσης μελέτης αφορά τη διερεύνηση ύπαρξης παραβατικής συμπεριφοράς και θυματοποίησης των μαθητών της Α^{ης}, της Β^{ης} και της Γ^{ης} Λυκείου, ηλικίας 15 - 18 ετών που πηγαίνουν σε φροντιστήρια της Πάτρας και της Δράμας.

Θα εξετάσουμε αρχικά αν οι έφηβοι πέφτουν θύματα παραβατικής συμπεριφοράς από άτομα που ανήκουν στο φιλικό, το σχολικό και το οικογενειακό περιβάλλον και στη συνέχεια θα εξετάσουμε αν οι έφηβοι εμφανίζουν παραβατική συμπεριφορά απέναντι στους συμμαθητές τους, τους φίλους τους, την οικογένειά τους και γενικότερα το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον.

Επιπλέον, μέσα από την έρευνά μας θα αναζητήσουμε απαντήσεις στα ερωτήματα:

- A. Ποιες πράξεις διαπράττουν πιο συχνά οι έφηβοι όταν εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά;
- B. Ή αντίθετα, σε ποιες παραβατικές πράξεις πέφτουν πιο συχνά θύματα οι έφηβοι από άλλα άτομα;

Οι κατηγορίες με τις οποίες θα ασχοληθούμε σε αυτή την έρευνα είναι 2.

Η πρώτη θα αναφέρεται στην κατηγορία θυματοποίησης των εφήβων από άλλα άτομα που εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά, ώστε να ανιχνεύσουμε αν οι έφηβοι μαθητές των δυο πόλεων πέφτουν συχνά θύματα παραβατικότητας άλλων ατόμων. Πιο αναλυτικά, όταν αναφερόμαστε στη θυματοποίηση των εφήβων εννοούμε αν οι έφηβοι έχουν τρομοκρατηθεί, απειληθεί, κλαπεί, αδικηθεί, εξαναγκαστεί να κάνουν πράξεις που δεν θέλουν, εκμεταλλευθεί ή απατηθεί από άλλα άτομα.

Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται στο αν οι ίδιοι οι έφηβοι παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά και διαπράττουν παραβατικές πράξεις εις βάρος άλλων ατόμων, δηλαδή αν φοβούνται, τρομοκρατούν, εκφοβίζουν, απειλούν, κλέβουν, χτυπούν, κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών, καπνίζουν και λένε ψέματα σε άλλα άτομα. Ακόμη, υπάρχει μια κατηγορία ερωτήσεων διερευνητικού τύπου, από την οποία αντλούμε πληροφορίες για την ηλικία των εφήβων, το φύλο τους, τον τόπο διαμονής τους και την τάξη φοίτησής τους.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνά μας πραγματοποιήθηκε σε φροντιστήρια μαθητών της Α^{ης}, της Β^{ας} και της Γ^{ης} Λυκείου στην Πάτρα και τη Δράμα. Συνολικά τα φροντιστήρια που επισκεφθήκαμε ήταν 7.

Η ανταπόκριση τόσο των μαθητών όσο και των υπεύθυνων καθηγητών ήταν ικανοποιητική και όλοι ήταν πρόθυμοι να μας βοηθήσουν στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

Αρχικά, απευθυνθήκαμε στους διευθυντές των φροντιστηρίων για να μας παραχωρήσουν την άδεια για να πραγματοποιήσουμε την έρευνά μας στο φροντιστήριό τους και στη συνέχεια ενημερώσαμε τους καθηγητές των τμημάτων και τους μαθητές για την έρευνα που επρόκειτο να κάνουμε. Αφού τους εξηγήσαμε ποιες είμαστε και ποιος είναι ο σκοπός της έρευνάς μας, οι καθηγητές των τμημάτων μας παραχώρησαν 15 λεπτά από το μάθημά τους για να συμπληρώσουν τα παιδιά το ερωτηματολόγιο. Ο χρόνος που παραχωρήθηκε στα παιδιά ήταν επαρκής για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων και δεν υπήρξε πρόβλημα καθυστέρησης.

Δεν συναντήσαμε καμία ιδιαίτερη δυσκολία στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από το σύνολο των παιδιών. Ωστόσο ένα μέρος από τα παιδιά υπήρξε επιφυλακτικό ως προς το σκοπό της έρευνας και τη χρησιμότητα των απαντήσεων που θα μας έδινε. Αυτή τη δυσκολία την αντιμετωπίσαμε κάνοντάς τους απόλυτα σαφές ότι θα υπάρξει πλήρης ανωνυμία και ότι τα αποτελέσματα που θα προκύψουν θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ερευνητικούς σκοπούς.

Όσον αφορά το δείγμα μας, ήταν τυχαίο και δεν είχαμε καθορίσει από την αρχή της έρευνάς μας να το χωρίζαμε σε ίσους αριθμούς αγοριών και κοριτσιών. Σχετικά με την τάξη φοίτησης των παιδιών αντίθετα, προσπαθήσαμε να υπάρχει μια αναλογία μαθητών και στις δυο πόλεις ώστε τα αποτελέσματα να είναι όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικά. Είχαμε προαποφασίσει κατά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, να μην εστιάσουμε την προσοχή μας τόσο στο φύλο των παιδιών αλλά περισσότερο στην τάξη τους.

Εξάλλου η προσπάθεια για αναλογία μεταξύ των δυο φύλων και στις δυο πόλεις θα ήταν μια επίπονη και δύσκολη δουλειά εκ μέρους μας, γιατί όπως γνωρίζουμε όλοι μας τα φροντιστήρια δεν έχουν ανάλογο δείγμα μαθητών όσον αφορά το φύλο των παιδιών.

Επίσης η ίδια η φύση της έρευνας ήταν δύσκολη γιατί έπρεπε αρχικά να αναλύσουμε, στη συνέχεια να συγκρίνουμε και στο τέλος να σχολιάσουμε τα αποτελέσματα που προέκυψαν για τις δυο πόλεις και για τις δυο κατηγορίες ερωτήσεων (θυματοποίηση, παραβατικότητα) και για τις τρεις τάξεις. Εκτός από τη μεταβλητή των πόλεων υπήρχε και η μεταβλητή του φύλου των μαθητών όπου έπρεπε να αναλυθεί και έτσι ακολουθήθηκε η ίδια διαδικασία με αυτή των

πόλεων. Προέκυψαν αρκετοί πίνακες τόσο για τις δυο πόλεις όσο και για το φύλο των μαθητών, οι οποίοι έπρεπε να μελετηθούν με υπομονή, να συγκριθούν και στο τέλος να σχολιαστούν ώστε να διατυπώσουμε τα τελικά συμπεράσματα της έρευνάς μας. Πρόκειται για μια μεγάλη έρευνα γιατί υπάρχουν πολλοί παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψιν, όπως το φύλο των παιδιών, η τάξη φοίτησης, ο τόπος διαμονής και η ηλικία. Παρόλες τις δυσκολίες όμως μάθαμε πάρα πολλά για το πώς πρέπει να αναλύουμε, να συγκρίνουμε και να μελετάμε σωστά ένα μεγάλο αριθμό πινάκων ώστε τα αποτελέσματα που θα προκύψουν να είναι ακριβή και αντιπροσωπευτικά.

Δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε το οικονομικό κόστος για τη διεξαγωγή της έρευνας το οποίο εμείς επιβαρυνθήκαμε, τόσο για την εκτύπωση των ερωτηματολογίων όσο και για τη μεταφορά μας στα φροντιστήρια της εκάστοτε πόλης.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της παρούσης έρευνας είναι να διερευνήσουμε αν οι μαθητές Λυκείου των πόλεων της Πάτρας και της Δράμας που πηγαίνουν σε φροντιστήρια, παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά ή αν έχουν πέσει θύματα παραβατικής συμπεριφοράς από άλλα άτομα (συμπεριλαμβανομένων του φιλικού, του σχολικού, του οικογενειακού και του ευρύτερου περιβάλλοντός τους).

Ακόμη, σκοπός της έρευνας είναι να εξετάσουμε σε ποια πόλη από τις δυο οι έφηβοι είναι πιο επιρρεπείς στην παραβατική συμπεριφορά και σε ποια πόλη πέφτουν πιο συχνά θύματα παραβατικής συμπεριφοράς από άλλα άτομα, σε ποιες παραβατικές πράξεις πέφτουν πιο συχνά θύματα οι έφηβοι μαθητές, ποιες παραβατικές πράξεις διαπράττουν πιο συχνά όταν εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά και γενικότερα να καταγράψουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των δυο πόλεων, όσον αφορά την παραβατική συμπεριφορά και τη θυματοποίηση των εφήβων μαθητών.

Το πεδίο μελέτης της έρευνάς μας είναι οι μαθητές Λυκείου ηλικίας 15 με 18 ετών, οι οποίοι πηγαίνουν σε φροντιστήρια της Πάτρας και της Δράμας.

Το δείγμα μας αφορά τυχαία επιλογή μαθητών από το σύνολο των μαθητών των φροντιστηρίων της Πάτρας και της Δράμας. Η επιλογή των φροντιστηρίων για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων ήταν εντελώς τυχαία και δεν αποφασίστηκε από πριν πού θα τα συμπληρώναμε. Η έρευνά μας είναι ποσοτική και διεξήχθη με ερωτηματολόγια.

Ο αριθμός των ερωτηματολογίων υπολογίζεται περίπου στα διακόσια(200), εκατό ερωτηματολόγια για την κάθε πόλη, με αντιστοιχία εξήντα επτά(67) ερωτηματολογίων για κάθε τάξη φοίτησης, δηλαδή εξήντα επτά(67) ερωτηματολόγια για την Α^η Λυκείου, εξήντα επτά(67) ερωτηματολόγια για τη Β^η Λυκείου και εξήντα επτά(67) ερωτηματολόγια για τη Γ^η Λυκείου.

Οι τεχνικές συλλογής που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι κλειστού τύπου ερωτήσεις, οι οποίες γίνονται πιο εύκολα κατανοητές και είναι πιο εύκολο να απαντηθούν. Επιπλέον, οι απαντήσεις στις ερωτήσεις ήταν προκαθορισμένες και έτσι οι απαντώμενοι δεν είχαν την επιλογή να απαντήσουν ότι θέλουν αλλά αντίθετα έπρεπε να επιλέξουν μόνο από τις απαντήσεις που είχαν προκαθοριστεί από εμάς.

Έτσι, με αυτό τον τρόπο μπορούμε να έχουμε μια καλύτερη στατιστική ανάλυση, διότι αποφεύγονται οι διαφορετικές απαντήσεις που πιθανόν μπορεί να δοθούν από το κάθε άτομο, εκτός από αυτή την οποία εμείς έχουμε προβλέψει. Ένας ακόμη τρόπος συλλογής απαντήσεων

που χρησιμοποιήσαμε ήταν οι ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής(ποτέ/ σπάνια/ συχνά/ πολύ συχνά κ.α.).

Η μεθοδολογία ανάλυσης των στοιχείων που χρησιμοποιήσαμε ήταν η ανάλυση μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS.

Τα αποτελέσματα των διαφορών μεταξύ των δυο πόλεων προήλθαν με τη χρήση του ελέγχου chi square. Ο έλεγχος αυτός εξετάζει αν δυο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες ή όχι μεταξύ τους. Ελέγχει αν οι απαντήσεις των παιδιών ανάμεσα στις δυο πόλεις είναι ίδιες ή όχι σε κάθε ερώτηση. Σε κάθε πίνακα που υπάρχει εξετάσαμε τη τιμή της στήλης Asymp. Sig. (2 – sided) και της γραμμής Pearson Chi – Square για να εντοπίσουμε τις διαφορές και τις ομοιότητες τόσο για τις πόλεις όσο και για το φύλο των μαθητών.

Αν η τιμή ήταν πάνω από 0,05 τότε αυτό σήμαινε ότι δεν υπήρχαν διαφορές μεταξύ των δυο πόλεων. Αν η τιμή ήταν κάτω από 0,05 τότε αυτό σήμαινε ότι υπήρχαν διαφορές μεταξύ των δυο πόλεων, άρα τα παιδιά δεν απαντούσαν με τον ίδιο τρόπο.

Όσον αφορά την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, ερευνήσαμε και ανακαλύψαμε ότι σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της Διευθύνσεως της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας, στην Πάτρα πηγαίνουν φροντιστήριο κατά προσέγγιση 3.500 – 4.000 μαθητές. Αντίστοιχα, σύμφωνα με τη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Δράμας, οι μαθητές που πηγαίνουν φροντιστήριο στην πόλη της Δράμας είναι κατά προσέγγιση 1.500 – 2.000 μαθητές. Να επισημάνουμε ότι αυτοί οι αριθμοί αναφέρονται μόνο για τις πόλεις της Πάτρας και της Δράμας και όχι για τις γύρω περιοχές των Νομών.

Στη συνέχεια χρησιμοποιήσαμε τον παρακάτω τύπο, ο οποίος χρησιμοποιείται για τυχαία και απλή δειγματοληψία καθώς επίσης και για μικρό μέγεθος πληθυσμού για να εξετάσουμε αν το δείγμα μας ήταν αντιπροσωπευτικό.

Μέγεθος του πληθυσμού: N

Μέγεθος δείγματος n για την εκτίμηση του P (ποσοστού), με μέγιστο σφάλμα d:

$$n \geq \frac{N \left(1 + \frac{d^2}{z^2_{a/2} \cdot p \cdot (1-p)} \right)}{1 + \frac{N \cdot d^2}{z^2_{a/2} \cdot p \cdot (1-p)}} \quad 176$$

Θέτουμε a=0,05, d=0,05, p=0,5

Για τη Δράμα: N=1750 βγαίνει n >38,56

Για την Πάτρα: N=3750 βγαίνει n >39,01

Επομένως το μέγεθος του δείγματος 101 παιδιά για κάθε πόλη είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Πριν εκπονήσουμε την έρευνά μας και για να επιτευχθούν οι σκοποί που θέσαμε, διατυπώσαμε μερικά ερωτήματα, κάποιες υποθέσεις, που θα απαντηθούν μέσω των αποτελεσμάτων που θα προκύψουν από την έρευνα και αντίστοιχα θα απορριφθούν ή θα επαληθευθούν, ανάλογα με τα αποτελέσματα. Οι υποθέσεις εργασίας είναι οι παρακάτω:

1. Ποια είναι η γενική εικόνα που προκύπτει από την έρευνα για την παραβατικότητα των εφήβων στις πόλεις της Πάτρας και της Δράμας;
2. Σε ποια πόλη η παραβατικότητα των εφήβων είναι περισσότερο αυξημένη και σε ποια μειωμένη;
3. Σε ποια πόλη η θυματοποίηση των εφήβων από άλλα άτομα είναι περισσότερο αυξημένη και σε ποια μειωμένη;
4. Ποιοι έφηβοι είναι περισσότερο επιρρεπείς στην παραβατικότητα; Αυτοί που ζουν στην Πάτρα ή τη Δράμα;
5. Ποιοι έφηβοι έχουν πέσει πιο πολλές φορές θύματα της παραβατικότητας άλλων ατόμων; Αυτοί που ζουν στην Πάτρα ή τη Δράμα;
6. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρούνται στην εκδήλωση της παραβατικότητας των εφήβων μεταξύ των δυο πόλεων;
7. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρούνται στην περίπτωση θυματοποίησης των εφήβων από άλλα άτομα μεταξύ των δυο πόλεων;
8. Υπάρχουν διαφορές ή ομοιότητες στην εκδήλωση της παραβατικότητας μεταξύ των δυο φύλων;
9. Υπάρχουν διαφορές ή ομοιότητες στη θυματοποίηση από άλλα άτομα μεταξύ των δυο φύλων;

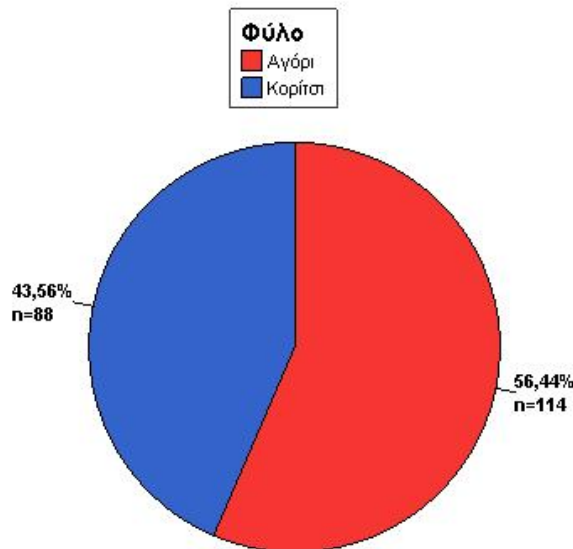
ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΕΜΠΤΗ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

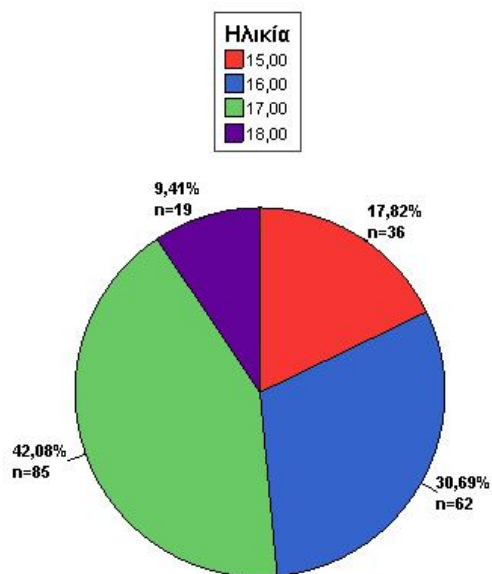
1) Παρουσίαση γενικών αποτελεσμάτων για την πόλη της Πάτρας και της Δράμας

Συνολικά στην έρευνα που εκπονήσαμε συμμετείχαν 202 έφηβοι που πηγαίνουν σε φροντιστήρια στην Πάτρα και τη Δράμα, 101 άτομα για την Πάτρα και 101 άτομα για τη Δράμα, ηλικίας 15-18 ετών με τάξη φοίτησης την Α^η, τη Β^α και τη Γ^η Λυκείου.

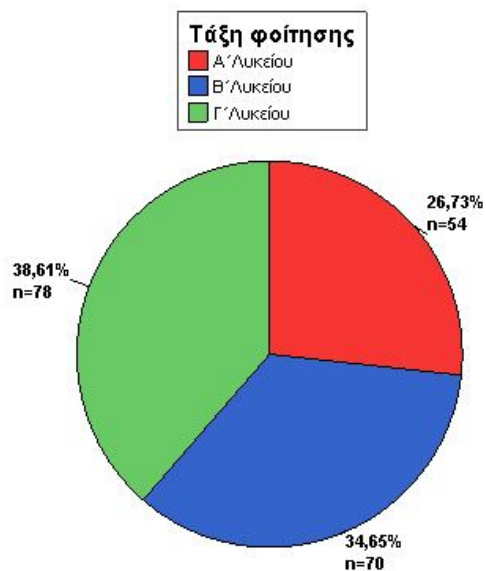
Γενικά, στην έρευνά μας, όσον αφορά το **φύλο** των παιδιών, το 56,44%(114 άτομα) είναι αγόρια και το 43,56%(88 άτομα) είναι κορίτσια.

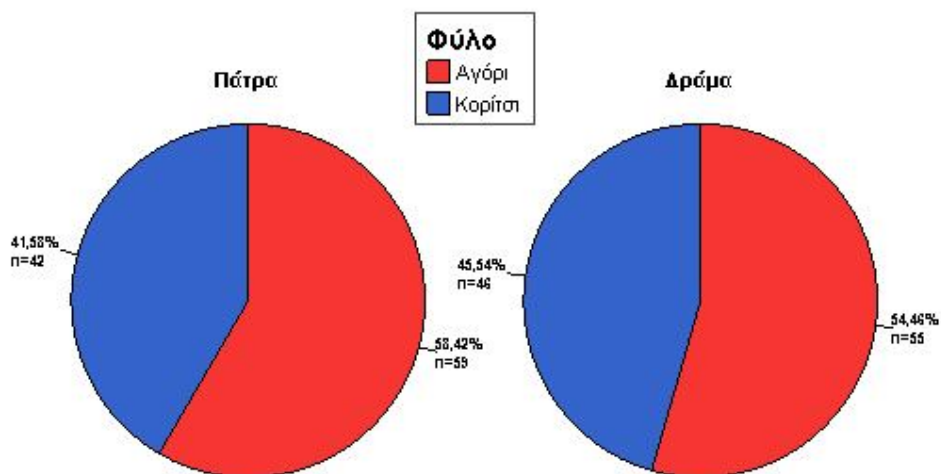
Σχετικά με την **ηλικία**, παρατηρούμε ότι το 17,82%(36 άτομα) είναι 15 ετών, το 30,69%(62 άτομα) είναι 16 ετών, το 42,08%(85 άτομα) είναι 17 ετών και το 9,41%(19 άτομα) είναι 18 ετών.

Όσον αφορά την **τάξη φοίτησης** των παιδιών το 26,73%(54 άτομα) είναι μαθητές της Α^{ης} Λυκείου, το 34,65%(70 άτομα) είναι μαθητές της Β^{ης} Λυκείου και το 38,61%(78 άτομα) είναι μαθητές της Γ^{ης} Λυκείου.

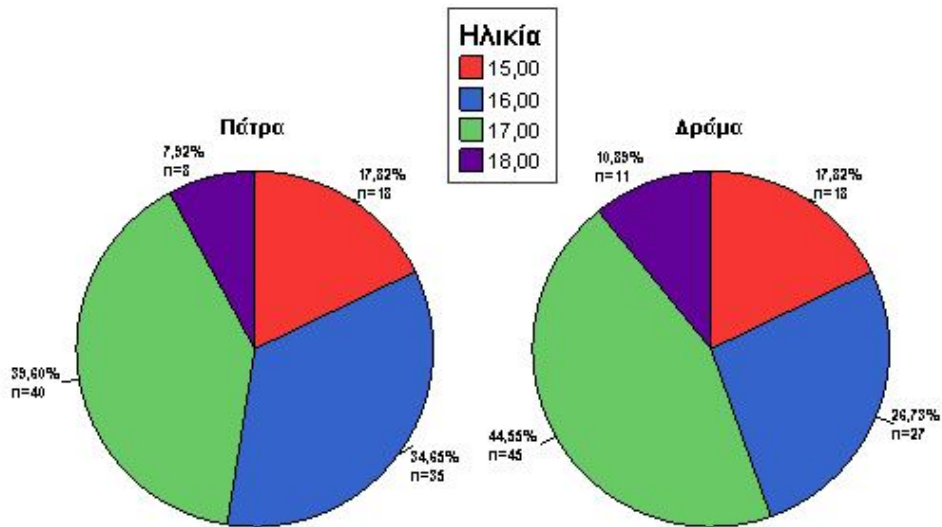

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε **ξεχωριστά** και για τις δυο πόλεις, την Πάτρα και τη Δράμα, τα ποσοστά που προκύπτουν πρώτα για το φύλο και μετά για την ηλικία και την τάξη φοίτησης των μαθητών.

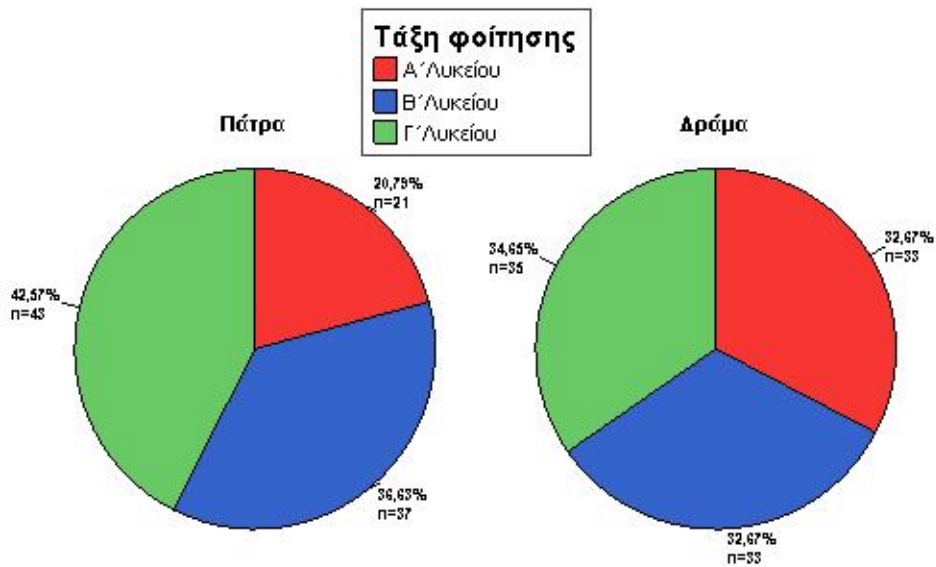
ΦΥΛΟ: Το 58,42%(59 άτομα) είναι αγόρια και το 41,58%(42 άτομα) είναι κορίτσια στην πόλη της **Πάτρας**.

Το 54,46% (55 άτομα) είναι αγόρια και το 45,54% (46 άτομα) είναι κορίτσια στην πόλη της **Δράμας**.

ΗΛΙΚΙΑ: Το 17,82%(18 άτομα) είναι 15 ετών, το 34,65%(35 άτομα) είναι 16 ετών, το 39,60%(40 άτομα) είναι 17 ετών και το 7,92%(8 άτομα) είναι 18 ετών για την πόλη της **Πάτρας**.

Το 17,82%(18 άτομα) είναι 15 ετών, το 26,73%(27 άτομα) είναι 16 ετών, το 44,55%(45 άτομα) είναι 17 ετών και το 10,89%(11 άτομα) είναι 18 ετών για την πόλη της **Δράμας**.

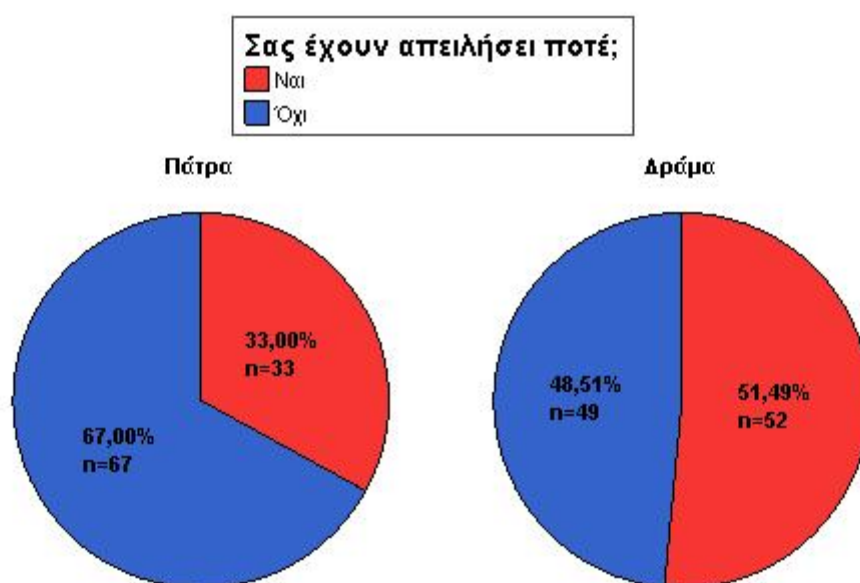

ΤΑΞΗ: Το 20,79%(21 άτομα) είναι μαθητές της Α^{ης} Λυκείου, το 36,63%(37 άτομα) είναι μαθητές της Β^{ης} Λυκείου και το 42,57%(43 άτομα) είναι μαθητές της Γ^{ης} Λυκείου για την πόλη της **Πάτρας**.

Το 32,67% (33 άτομα) είναι μαθητές στην Α^η Λυκείου, το 32,67%(33 άτομα) είναι μαθητές της Β^{ης} Λυκείου και το 34,65%(35 άτομα) είναι μαθητές της Γ^{ης} Λυκείου στην πόλη της **Δράμας**.

II) Παρουσίαση των σημαντικών διαφορών που εντοπίσαμε μεταξύ της Πάτρας και της Δράμας

Σε αυτή την ενότητα θα παρουσιάσουμε τους πίνακες όπου κρίνουμε ότι υπάρχουν μόνο σημαντικές και μεγάλες διαφορές μεταξύ των δυο πόλεων, οι υπόλοιποι πίνακές μας, στους οποίους δεν παρουσιάζονται μεγάλες διαφορές, θα παρουσιαστούν στο παράρτημα παρακάτω.

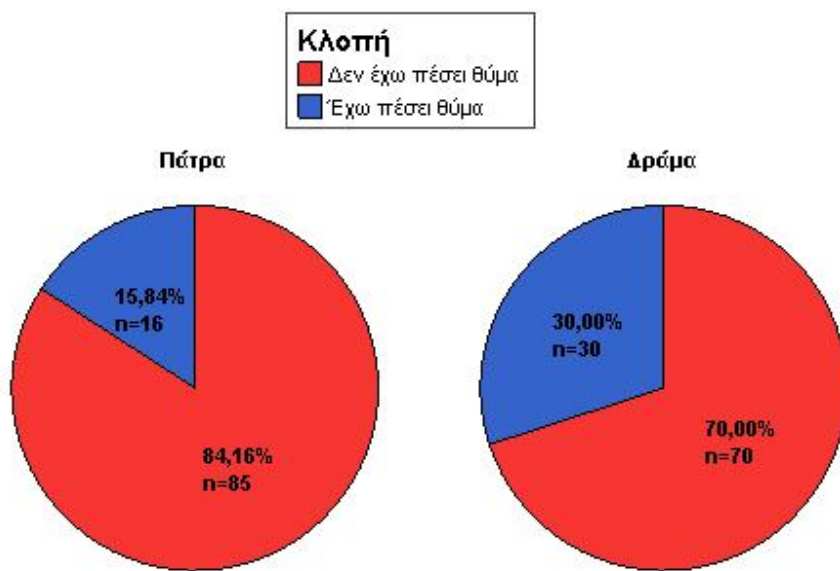
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Σας έχουν απειλήσει ποτέ;	Ναι	27	23,7%	6	6,9%
		Όχι	32	28,1%	35	40,2%	
	Δράμα	Σας έχουν απειλήσει ποτέ;	Ναι	31	27,2%	21	24,1%
		Όχι	24	21,1%	25	28,7%	

Η πρώτη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται στην κατηγορία της θυματοποίησης και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Σας έχουν απειλήσει ποτέ;». Παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας έχουν πέσει σε μεγαλύτερο ποσοστό θύματα απειλών από τους μαθητές της Πάτρας.

Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας έχουν πέσει θύματα απειλών σε ποσοστό 51,49% (52 άτομα) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Πάτρα είναι 33% (33 άτομα).

Σχετικά με το φύλο βλέπουμε ότι και στις δύο πόλεις οι περισσότεροι μαθητές που έχουν απειληθεί είναι αγόρια, ενώ τα κορίτσια είναι λιγότερα.

Πιο συγκεκριμένα, βλέπουμε ότι στην Πάτρα τα αγόρια καταλαμβάνουν το 23,7% ενώ τα κορίτσια μόλις το 6,9%. Στη Δράμα, το ποσοστό των αγοριών ανέρχεται στο 27,2% και των κοριτσιών στο 24,1%.

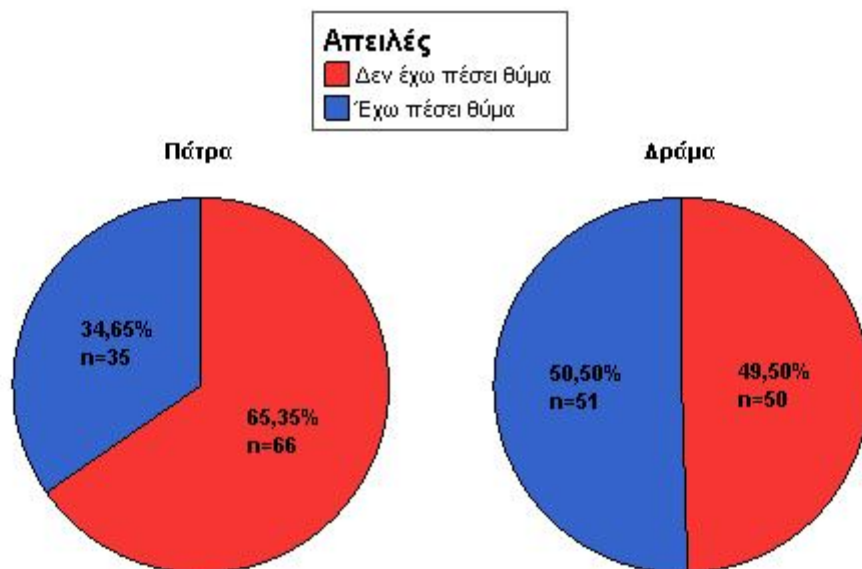

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Κλοπή	Δεν έχω πέσει θύμα	53	46,5%	32	36,8%
			Έχω πέσει θύμα	6	5,3%	10	11,5%
	Δράμα	Κλοπή	Δεν έχω πέσει θύμα	40	35,1%	30	34,5%
			Έχω πέσει θύμα	15	13,2%	15	17,2%

Η δεύτερη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται και αυτή στην κατηγορία της θυματοποίησης και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Σε ποιες από τις παρακάτω πράξεις έχετε πέσει πιο συχνά θύμα – Κατηγορία κλοπής». Παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας έχουν πέσει σε μεγαλύτερο ποσοστό θύματα κλοπής από τους μαθητές της Πάτρας.

Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας έχουν πέσει θύματα κλοπής σε ποσοστό 30% (30 άτομα) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Πάτρα αγγίζει το 15,84% (16 άτομα).

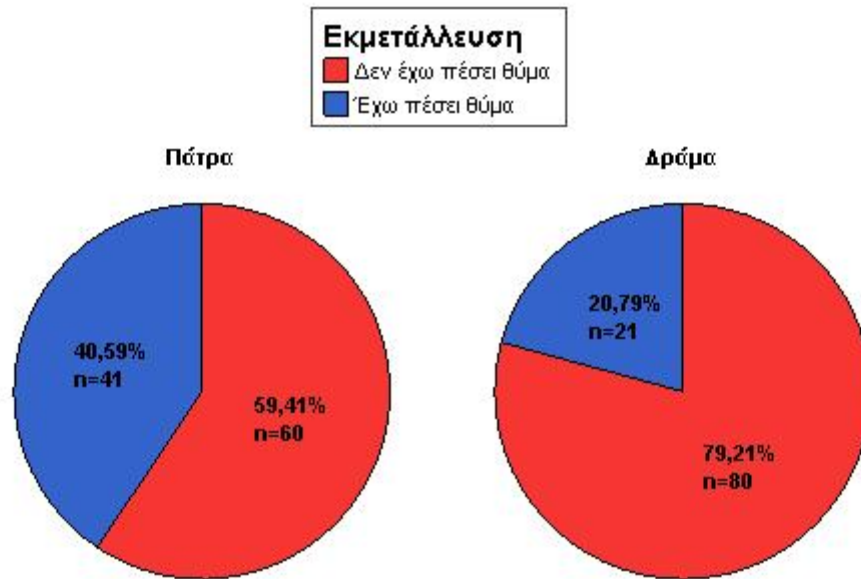
Όσον αφορά το φύλο των παιδιών, βλέπουμε ότι τα αγόρια και τα κορίτσια της Δράμας έχουν πέσει θύματα κλοπής σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα αντίστοιχα αγόρια και κορίτσια της Πάτρας.

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Απειλές	Δεν έχω πέσει θύμα	33	28,9%	33	37,5%
			Έχω πέσει θύμα	26	22,8%	9	10,2%
	Δράμα	Απειλές	Δεν έχω πέσει θύμα	27	23,7%	23	26,1%
			Έχω πέσει θύμα	28	24,6%	23	26,1%

Η τρίτη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται στην κατηγορία της θυματοποίησης και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Σε ποιες από τις παρακάτω πράξεις έχετε πέσει πιο συχνά θύμα – Κατηγορία απειλών». Παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας έχουν πέσει σε μεγαλύτερο ποσοστό θύματα απειλών από τους μαθητές της Πάτρας. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας έχουν πέσει θύματα απειλών σε ποσοστό 50,5% (51 άτομα) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Πάτρα είναι 34,65% (35 άτομα).

Σχετικά με το φύλο, βλέπουμε ότι στην Πάτρα είναι μεγαλύτερο το ποσοστό των αγοριών που έχουν πέσει θύματα απειλών σε σύγκριση με τα κορίτσια, ενώ αντίθετα στη Δράμα μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των κοριτσιών που έχουν πέσει θύματα απειλών.

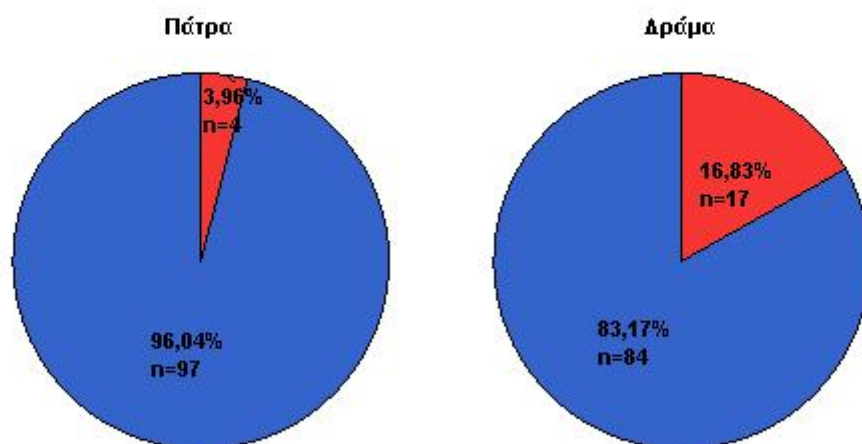
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Εκμετάλλευση	Δεν έχω πέσει θύμα	34	29,8%	26	29,5%
			Έχω πέσει θύμα	25	21,9%	16	18,2%
	Δράμα	Εκμετάλλευση	Δεν έχω πέσει θύμα	45	39,5%	35	39,8%
			Έχω πέσει θύμα	10	8,8%	11	12,5%

Η τέταρτη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται στην κατηγορία της θυματοποίησης και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Σε ποιες από τις παρακάτω πράξεις έχετε πέσει πιο συχνά θύμα – Κατηγορία εκμετάλλευσης».

Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Πάτρας έχουν πέσει σε μεγαλύτερο ποσοστό θύματα απειλών από τους μαθητές της Δράμας. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Πάτρας έχουν πέσει θύματα εκμετάλλευσης σε ποσοστό 40,59% (41 άτομα) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στη Δράμα ανέρχεται στο 20,79% (21 άτομα).

Σχετικά με το φύλο, βλέπουμε ότι στην Πάτρα είναι μεγαλύτερο το ποσοστό των αγοριών(21,9%) που έχουν πέσει θύματα εκμετάλλευσης σε σύγκριση με τη Δράμα όπου το ποσοστό των αγοριών (8,8%) είναι μικρότερο .

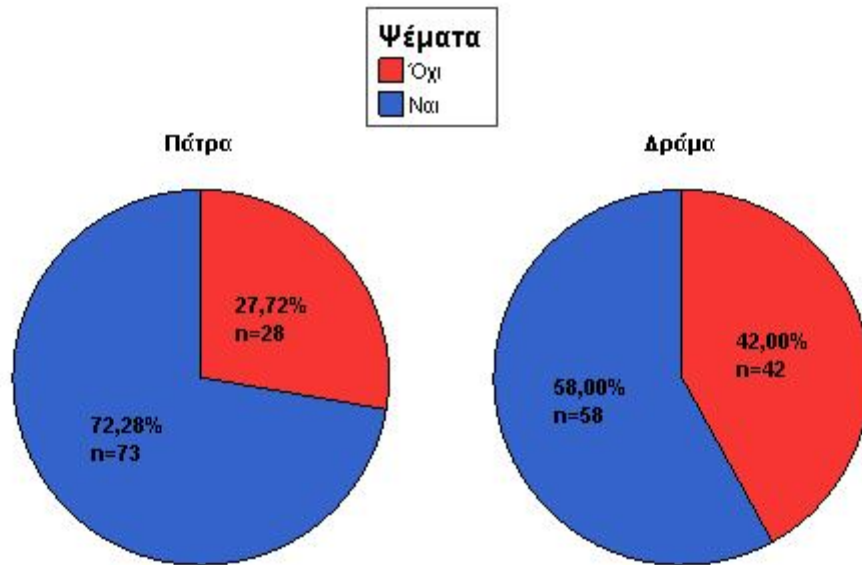
Έχετε δοκιμάσει ποτέ ναρκωτικές ουσίες;
■ Ναι
■ Όχι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Έχετε δοκιμάσει ποτέ ναρκωτικές ουσίες;	Ναι	3	2,6%	1	1,1%
		Όχι	56	49,1%	41	46,6%	
	Δράμα	Έχετε δοκιμάσει ποτέ ναρκωτικές ουσίες;	Ναι	14	12,3%	3	3,4%
		Όχι	41	36,0%	43	48,9%	

Η πέμπτη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται στην κατηγορία όπου οι ίδιοι οι έφηβοι έχουν διαπράξει παραβατική ενέργεια και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Έχετε δοκιμάσει ποτέ ναρκωτικές ουσίες;». Παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας έχουν δοκιμάσει ναρκωτικές ουσίες σε μεγαλύτερο ποσοστό 16,83%(17 άτομα) από τους μαθητές της Πάτρας 3,96%(4 άτομα).

Σχετικά με το φύλο βλέπουμε ότι τα αγόρια είναι περισσότερο επιρρεπή από τα κορίτσια στη χρήση ναρκωτικών ουσιών και στις δυο πόλεις.

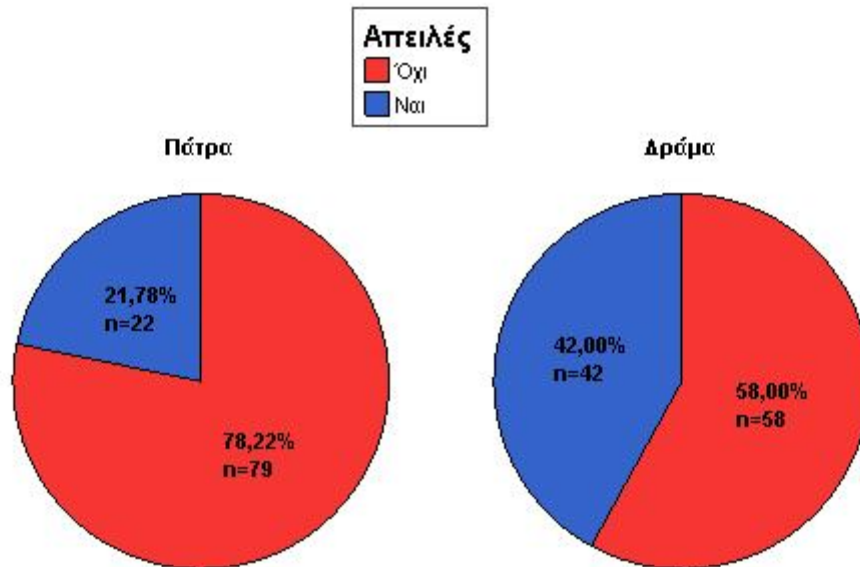

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Ψέματα	Όχι	18	15,8%	10	11,5%
			Ναι	41	36,0%	32	36,8%
	Δράμα	Ψέματα	Όχι	26	22,8%	16	18,4%
			Ναι	29	25,4%	29	33,3%

Η έκτη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται στην κατηγορία όπου οι ίδιοι οι έφηβοι έχουν διαπράξει παραβατική ενέργεια και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Ποιες από τις παρακάτω πράξεις έχετε διαπράξει πιο συχνά – Κατηγορία ψεμάτων». Σε αυτή την ερώτηση παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Πάτρας έχουν πει ψέματα σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους μαθητές της Δράμας.

Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Πάτρας έχουν πει ψέματα σε άλλα άτομα σε ποσοστό 72,28% (73 άτομα) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στη Δράμα είναι 58% (58 άτομα).

Όσον αφορά το φύλο των μαθητών, βλέπουμε ότι τα αγόρια της Πάτρας(36%) έχουν πει ψέματα σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα αγόρια της Δράμας(25,4%).

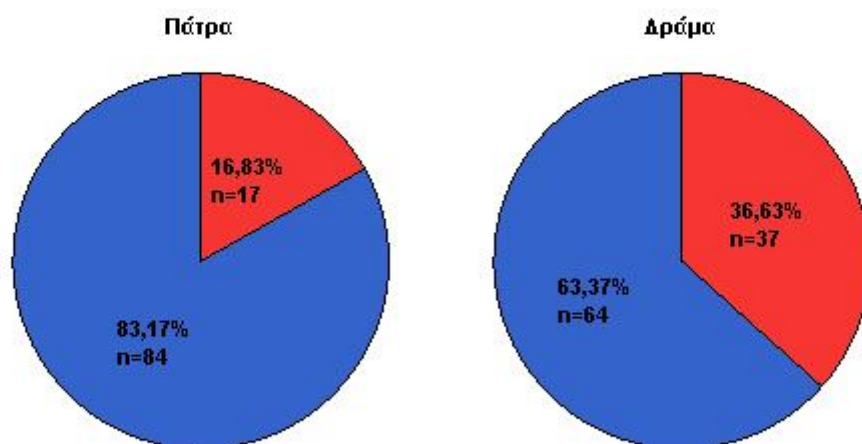
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Απειλές	Όχι	43	37,7%	36	41,4%
			Ναι	16	14,0%	6	6,9%
	Δράμα	Απειλές	Όχι	28	24,6%	30	34,5%
			Ναι	27	23,7%	15	17,2%

Η έβδομη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται στην κατηγορία όπου οι ίδιοι οι έφηβοι έχουν διαπράξει παραβατική ενέργεια και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Ποιες από τις παρακάτω πράξεις έχετε διαπράξει πιο συχνά – Κατηγορία απειλών».

Παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας έχουν απειλήσει άλλα άτομα σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους μαθητές της Πάτρας. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας έχουν απειλήσει άλλα άτομα σε ποσοστό 42%(42 άτομα) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Πάτρα ανέρχεται στο 21,78% (22 άτομα).

Σχετικά με το φύλο βλέπουμε ότι τα αγόρια και στις δύο πόλεις απειλούν σε μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τα κορίτσια.

Είστε καπνιστής / καπνίστρια;
■ Ναι
■ Όχι

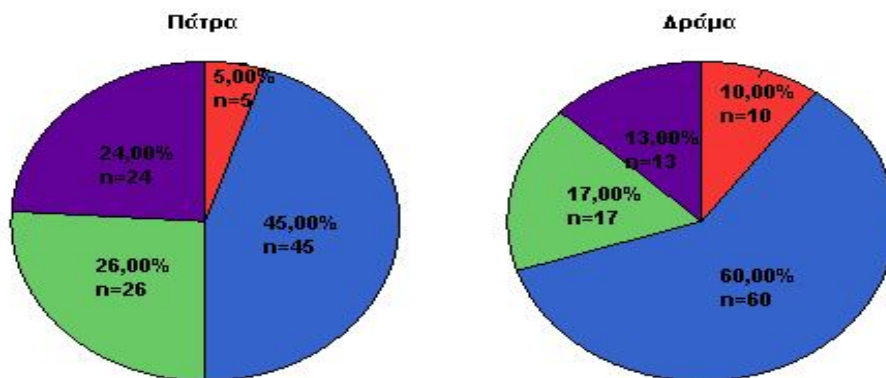

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Είστε καπνιστής / καπνίστρια;	Ναι	8	7,0%	9	10,2%
		Είστε καπνιστής / καπνίστρια;	Όχι	51	44,7%	33	37,5%
	Δράμα	Είστε καπνιστής / καπνίστρια;	Ναι	23	20,2%	14	15,9%
		Είστε καπνιστής / καπνίστρια;	Όχι	32	28,1%	32	36,4%

Η όγδοη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται στην κατηγορία όπου οι ίδιοι οι έφηβοι έχουν διαπράξει παραβατική ενέργεια και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Είστε καπνιστής/καπνίστρια;».

Σε αυτή τη διαφορά, παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Δράμας είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό 36,63%(37 άτομα) καπνιστές / καπνίστριες από τους μαθητές της Πάτρας 16,83%(17 άτομα).

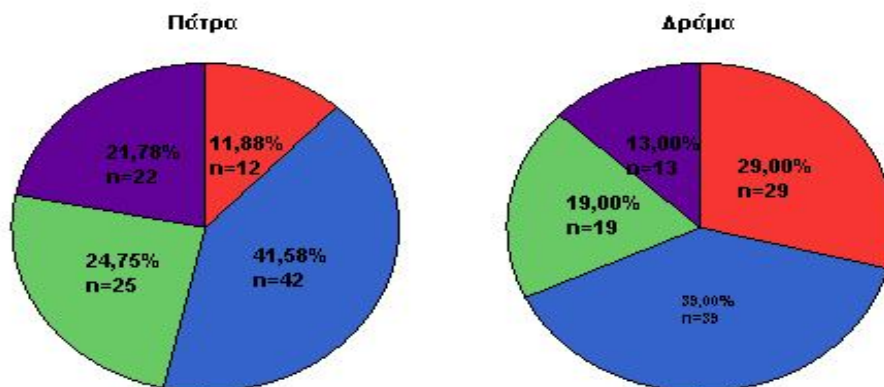
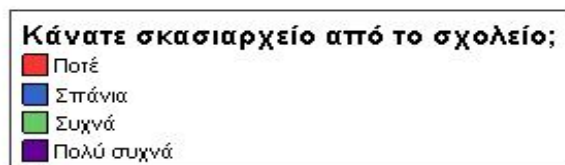
Σχετικά με το φύλο βλέπουμε ότι τα αγόρια είναι περισσότερο επιρρεπή από τα κορίτσια στο κάπνισμα για την πόλη της Δράμας, ενώ αντίθετα στην Πάτρα τα κορίτσια είναι περισσότερο επιρρεπή. Ακόμη έχουμε να παρατηρήσουμε για την πόλη της Πάτρας ότι τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια στο σύνολό τους έχουν απαντήσει αρνητικά σε πολύ μεγάλο ποσοστό.

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Έχετε πάει καθυστερημένα στο μάθημα;	Ποτέ	2	1,8%	3	3,5%
			Σπάνια	31	27,2%	14	16,3%
			Συχνά	9	7,9%	17	19,8%
			Πολύ συχνά	17	14,9%	7	8,1%
	Δράμα	Έχετε πάει καθυστερημένα στο μάθημα;	Ποτέ	2	1,8%	8	9,3%
			Σπάνια	32	28,1%	28	32,6%
			Συχνά	10	8,8%	7	8,1%
			Πολύ συχνά	11	9,6%	2	2,3%

Η ένατη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται στην κατηγορία όπου οι ίδιοι οι έφηβοι έχουν διαπράξει παραβατική ενέργεια και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Έχετε πάει καθυστερημένα στο μάθημα;». Να αναφέρουμε ότι οι διαφορές που εντοπίσαμε προκύπτουν μόνο από τις επιλογές «συχνά» και «πολύ συχνά» και με βάση αυτές τις επιλογές θα τις αναλύσουμε.

Παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Πάτρας πηγαίνουν καθυστερημένα στο μάθημα σε μεγαλύτερο ποσοστό 50% (από τις επιλογές «Συχνά» 26% - 26 άτομα και «Πολύ συχνά» 24% - 24 άτομα, συνολικά 50 άτομα), από τους μαθητές της Δράμας 30% (από τις επιλογές «Συχνά» 17% - 17 άτομα και «Πολύ συχνά» 13% - 13 άτομα, συνολικά 30 άτομα). Σχετικά με το φύλο, βλέπουμε ότι τα κορίτσια της Πάτρας σε αντίθεση με τα κορίτσια της Δράμας καθυστερούν να πηγαίνουν στο μάθημα σε μεγαλύτερο βαθμό. Στα αγόρια δεν παρατηρούνται μεγάλες διαφορές.

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Κάνατε σκασιαρχείο από το σχολείο;	Ποτέ	8	7,0%	4	4,6%
			Σπάνια	22	19,3%	20	23,0%
			Συχνά	14	12,3%	11	12,6%
			Πολύ συχνά	15	13,2%	7	8,0%
	Δράμα	Κάνατε σκασιαρχείο από το σχολείο;	Ποτέ	11	9,6%	18	20,7%
			Σπάνια	20	17,5%	19	21,8%
			Συχνά	15	13,2%	4	4,6%
			Πολύ συχνά	9	7,9%	4	4,6%

Η δέκατη διαφορά που εντοπίσαμε αναφέρεται στην κατηγορία όπου οι ίδιοι οι έφηβοι έχουν διαπράξει παραβατική ενέργεια και συγκεκριμένα στην ερώτηση «Κάνατε σκασιαρχείο από το σχολείο;». Και σε αυτή την περίπτωση, να αναφέρουμε ότι οι διαφορές που εντοπίσαμε προκύπτουν μόνο από τις επιλογές «συχνά» και «πολύ συχνά» και με βάση αυτές τις επιλογές θα τις αναλύσουμε.

Παρατηρούμε ότι οι μαθητές της Πάτρας έχουν κάνει σκασιαρχείο σε μεγαλύτερο ποσοστό 46,53%(από τις επιλογές «Συχνά» 24,75% - 25 άτομα και «Πολύ συχνά» 21,78% - 22 άτομα, συνολικά 47 άτομα) από τους μαθητές της Δράμας 32%(από τις επιλογές «Συχνά» 19% - 19 άτομα και «Πολύ συχνά» 13% - 13 άτομα, συνολικά 32 άτομα). Σχετικά με το φύλο, βλέπουμε ότι τα κορίτσια της Πάτρας σε αντίθεση με τα κορίτσια της Δράμας κάνουν σκασιαρχείο από το σχολείο σε μεγαλύτερο βαθμό. Τα αγόρια των δυο πόλεων αντίθετα, παρουσιάζουν παρόμοια ποσοστά σκασιαρχείου και δεν παρατηρείται κάτι ανάλογο με τα κορίτσια.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΚΤΗ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σε αυτή την ενότητα θα παρουσιάσουμε τα γενικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την εργασία μας. Συγκεκριμένα, θα απαντήσουμε στις υποθέσεις εργασίας που διατυπώσαμε παραπάνω και που αφορούν ερωτήματα από όλη την εργασία που έχουμε εκπονήσει. Έτσι, θα έχουμε συγκεντρωμένα όλα τα αποτελέσματα από την εργασία μας, με βάση τα ερωτήματα που θέσαμε στις υποθέσεις εργασίας.

Η γενική εικόνα που προκύπτει από την έρευνά μας για τους μαθητές των δυο πόλεων, είναι ότι τα παιδιά της Δράμας και τα παιδιά της Πάτρας εμφανίζουν ίδια επίπεδα παραβατικότητας. Ωστόσο, μόνο οι έφηβοι της Δράμας εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα θυματοποίησης έναντι των εφήβων της Πάτρας.

Τα παραπάνω αποτελούν απάντηση στην πρώτη υπόθεση εργασίας, ποια είναι η γενική εικόνα που προκύπτει από την έρευνα για την παραβατικότητα των εφήβων στις πόλεις της Πάτρας και της Δράμας.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε, απαντώντας ταυτόχρονα και στις υπόλοιπες τέσσερις υποθέσεις εργασίας, ότι:

- Και στις δυο πόλεις, και στην Πάτρα και στη Δράμα, η παραβατικότητα των εφήβων είναι ίδια (στο ερώτημα σε ποια πόλη η παραβατικότητα των εφήβων είναι περισσότερο αυξημένη και σε ποια μειωμένη)
- Η Δράμα είναι η πόλη όπου η θυματοποίηση των εφήβων είναι περισσότερο αυξημένη και η Πάτρα όπου είναι μειωμένη (στο ερώτημα σε ποια πόλη η θυματοποίηση των εφήβων από άλλα άτομα είναι περισσότερο αυξημένη και σε ποια μειωμένη)

- Οι έφηβοι και των δυο πόλεων, και της Δράμας και της Πάτρας είναι επιρρεπείς στην παραβατικότητα (στο ερώτημα ποιοι έφηβοι είναι περισσότερο επιρρεπείς στην παραβατικότητα, αυτοί που ζουν στην Πάτρα ή τη Δράμα)
- Οι έφηβοι της Δράμας έχουν πέσει πιο πολλές φορές θύματα άλλων ατόμων (στο ερώτημα ποιοι έφηβοι έχουν πέσει πιο πολλές φορές θύματα άλλων ατόμων, αυτοί που ζουν στην Πάτρα ή τη Δράμα).

Τα υψηλότερα επίπεδα θυματοποίησης και παραβατικότητας στην Πάτρα και τη Δράμα εντοπίζονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες που θα παρουσιάσουμε παρακάτω.

Όσον αφορά την κατηγορία της θυματοποίησης, τα παιδιά της Δράμας σε σχέση με τα παιδιά της Πάτρας έχουν πέσει θύματα με μεγαλύτερο ποσοστό στις εξής κατηγορίες:

- Σας έχουν απειλήσει ποτέ;(Δράμα 51,49% και Πάτρα 33%)
- Κλοπή(από το πινακάκι, Δράμα 30% και Πάτρα 15,84%)
- Απειλές(από το πινακάκι, Δράμα 50,5% και Πάτρα 34,65%)

Αναφορικά με τα παιδιά της Πάτρας, μόνο στην παρακάτω κατηγορία παρατηρούμε να έχουν πέσει θύματα με μεγαλύτερο ποσοστό:

- Εκμετάλλευση(από το πινακάκι, Πάτρα 40,59% και Δράμα 20,79%)

Αντίθετα, όσον αφορά την κατηγορία της παραβατικότητας, τα παιδιά της Δράμας έχουν διαπράξει παραβατικές ενέργειες στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Ναρκωτικές ουσίες(Δράμα 16,83% και Πάτρα 3,96%)
- Κάπνισμα(Δράμα 36,63% και Πάτρα 16,83%)
- Απειλές(από το πινακάκι, Δράμα 42% και Πάτρα 21,78%)

Ενώ τα παιδιά της Πάτρας έχουν διαπράξει παραβατικές ενέργειες στις εξής κατηγορίες:

- Καθυστέρηση στο μάθημα(από τις επιλογές «Συχνά» και «Πολύ συχνά» έχουμε για Πάτρα 50% ενώ για Δράμα έχουμε 30%)
- Σκασιαρχείο από το σχολείο(από τις επιλογές «Συχνά» και «Πολύ συχνά» έχουμε για Πάτρα 46,53% ενώ για Δράμα έχουμε 32%)

- Ψέματα(από το πινακάκι, για Πάτρα έχουμε 72,28% και Δράμα 58%).

Από όλα τα παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι τα παιδιά της Πάτρας διαπράττουν παραβατικές ενέργειες που αφορούν περισσότερο το σχολικό περιβάλλον (καθυστέρηση στο μάθημα, σκασιαρχείο από το σχολείο) σε αντίθεση με τα παιδιά της Δράμας που οι παραβατικές τους ενέργειες αφορούν κυρίως την κατάχρηση ουσιών (ναρκωτικές ουσίες, κάπνισμα). Πάνω σε αυτό, μπορούμε να σχολιάσουμε ότι παρόλο που και οι δυο κατηγορίες παραβατικών ενεργειών είναι σοβαρές, φαίνεται ότι κυρίως η κατηγορία παραβατικότητας της Δράμας να είναι περισσότερο επιβλαβής για τα παιδιά. Οι ναρκωτικές ουσίες και το κάπνισμα μπορούν να έχουν αντίκτυπο για την υπόλοιπη ζωή του εφήβου όπου μπορούν να τα συνεχίσουν και αφού τελειώσουν την εφηβεία, σε αντίθεση με την καθυστέρηση στο μάθημα και το σκασιαρχείο από το σχολείο όπου αφορούν αποκλειστικά το πλαίσιο του σχολείου και ουσιαστικά το αντίκρισμα που έχουν παύει να υφίσταται με το πέρας του σχολείου.

Από την παρουσίαση παραπάνω απαντήσαμε και στα ερωτήματα των υποθέσεων εργασίας, ποιες διαφορές παρατηρούνται στην εκδήλωση της παραβατικότητας και στην περίπτωση της θυματοποίησης των εφήβων από άλλα άτομα. Όσον αφορά τις ομοιότητες, θέλουμε να πούμε ότι αναφέρουμε μόνο τις κατηγορίες όπου παρατηρούνται μεγάλες διαφορές, διότι σε όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες έχουμε τις ίδιες απαντήσεις και έτσι δεν αναφέρονται. Το ίδιο ισχύει και για τις επόμενες δυο ερωτήσεις για τις διαφορές και τις ομοιότητες που προκύπτουν για το φύλο των μαθητών στις δυο πόλεις.

Στη συνέχεια, θα παραθέσουμε τις διαφορές που παρατηρούνται στην κατηγορία της θυματοποίησης και της παραβατικότητας μεταξύ των δυο φύλων, απαντώντας ταυτόχρονα στις δυο τελευταίες ερωτήσεις των υποθέσεων εργασίας, αν υπάρχουν διαφορές μεταξύ των δυο φύλων στη κατηγορία της θυματοποίησης και στη κατηγορία της παραβατικότητας.

Όσον αφορά τις διαφορές που εντοπίσαμε στο φύλο των μαθητών και για τις δυο πόλεις, έχουμε να παραθέσουμε τα παρακάτω για την κατηγορία της θυματοποίησης.

Τα αγόρια των δυο πόλεων φαίνεται να έχουν πέσει θύματα σε μεγαλύτερο βαθμό έναντι των κοριτσιών στις εξής κατηγορίες:

- Θύματα απειλών (ποσοστό αγοριών 50,9% έναντι των κοριτσιών 31%)
- Θύματα σωματικής βίας με σκοπό να τους τρομοκρατήσουν (36% έναντι 15,9%)
- Θύματα ύβρεων ή απειλών στην επιλογή «πολλές φορές» (64,9% έναντι 25%)
- Θύματα απειλών με τη χρήση κάποιου αντικειμένου (19,5% έναντι 5,8%)

Όσον αφορά την κατηγορία όπου οι ίδιοι οι έφηβοι έχουν διαπράξει παραβατικές ενέργειες, τα αγόρια επικρατούν έναντι των κοριτσιών και σε αυτή την κατηγορία στα παρακάτω:

- Εκμετάλλευση ή εξαπάτηση άλλων ατόμων (55,3% έναντι των κοριτσιών 38,6%)
- Εκμετάλλευση ή εξαπάτηση άλλων ατόμων με σκοπό να αποκτήσουν αντικείμενα ή να κερδίσουν χρήματα (44,4% έναντι 11,5%)
- Καταστροφή περιουσιακού στοιχείου κάποιου άλλου ατόμου (6,1% έναντι 0%)
- Απειλή ατόμου με τη χρήση όπλου ή μαχαιριού ή άλλου επικίνδυνου αντικειμένου (20,2% έναντι 4,7)
- Απειλή ατόμου με τη χρήση σωματικής βίας (57,9% έναντι 30,7%)
- Εμπλοκή σε σωματικούς καβγάδες με άλλα άτομα (78,9% έναντι 40,9%)
- Χρήση ναρκωτικών ουσιών (14,9% έναντι 4,5%)
- Πρόκληση ζημιών στο χώρο του σχολείου (16,6% συχνά και πολύ συχνά έναντι 4,5%)
- Χρήση λεκτικής επίθεσης σε εκπαιδευτικό (25,4% συχνά και πολύ συχνά έναντι 10,3%)
- Χρήση λεκτικής επίθεσης σε συμμαθητή (42,4% συχνά και πολύ συχνά έναντι 16,1%)
- Χρήση σωματικής βίας μέσα στο σχολείο (26,8% συχνά και πολύ συχνά έναντι 1,1%)
- Απειλή συμμαθητή με τη χρήση μαχαιριού ή άλλου επικίνδυνου αντικειμένου (3,5% συχνά ή πολύ συχνά έναντι 0%)
- Σεξουαλική παρενόχληση σε συμμαθητή τους (8,1% συχνά ή πολύ συχνά έναντι 0%)

Οι παρακάτω κατηγορίες αναφέρονται στις επιλογές όπου τα αγόρια έχουν διαπράξει παραβατικές ενέργειες με μεγαλύτερη συχνότητα στα ακόλουθα:

- ✓ Ξυλοδαρμός σε άλλο άτομο (21,9% έναντι 6,9%)
- ✓ Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου σε άλλο άτομο (5,3% έναντι 0%)

Ουσιαστικά από τα παραπάνω παρατηρούμε ότι τα αγόρια και στις δυο πόλεις έχουν πέσει εξίσου θύματα αλλά και έχουν διαπράξει παραβατικές ενέργειες, πράγμα το οποίο είχαμε τονίσει και στο θεωρητικό μέρος της εργασίας αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι η

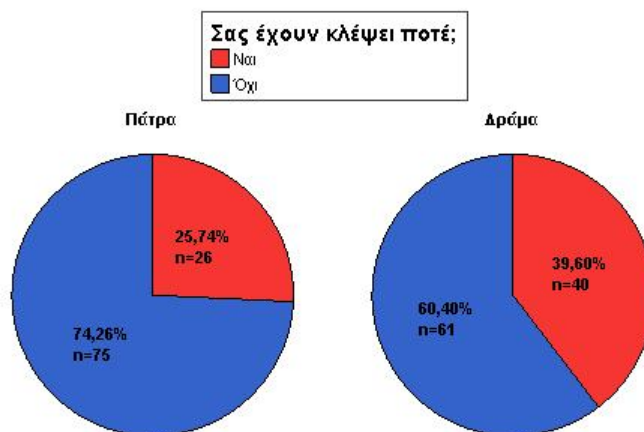
παραβατικότητα εμφανίζεται στα αγόρια με συχνότητα πολύ μεγαλύτερη από αυτήν των κοριτσιών. Επιπλέον, αυτό το γεγονός, το ότι τα αγόρια εμφανίζουν σε ίδιο βαθμό την παραβατικότητα και τη θυματοποίηση μαζί, θα μπορούσαμε να το εκλάβουμε ως λογικό αποτέλεσμα, αν σκεφτούμε ότι αφού διαπράττουν περισσότερες παραβατικές ενέργειες αυτές θα έχουν ως αντίκρισμα περισσότερα θύματα παραβατικότητας. Αυτό βέβαια μας παραπέμπει θεωρητικά στο φαύλο κύκλο της εγκληματικότητας, όπου θύτες και θύματα συμμετέχουν στη διαδικασία της εγκληματικότητας είτε επειδή το θέλουν είτε επειδή δεν μπορούν να κάνουν κάτι αποτελεσματικό για να το σταματήσουν.

Γενικότερα, παρατηρήσαμε μεγάλη συσχέτιση μεταξύ του θεωρητικού και του πρακτικού μέρους και ότι αυτά που λέγονται στη θεωρία γίνονται και στην πράξη.

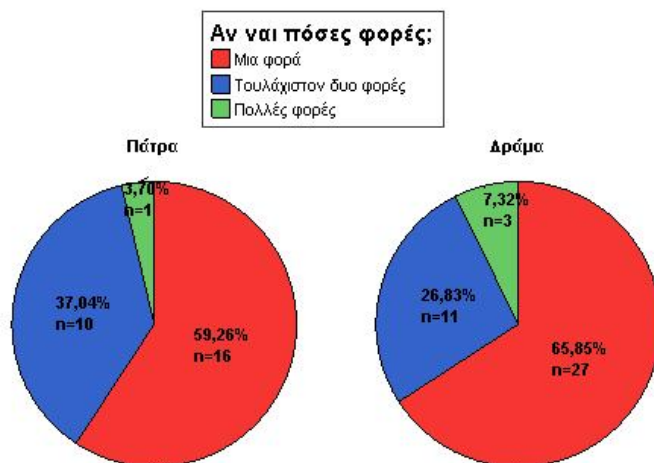
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Στο παράρτημα θα παρουσιάσουμε τους πίνακες των υπολοίπων ερωτήσεων όπου δεν εμφανίζουν στατιστικά μεγάλη διαφορά μεταξύ τους.

Θα ξεκινήσουμε με τους πίνακες που υπάρχουν στην κατηγορία της θυματοποίησης των μαθητών.

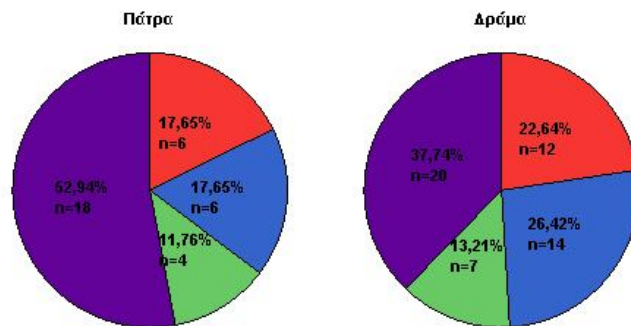
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Σας έχουν κλέψει ποτέ?	Ναι	13	11,4%	13	14,8%
		Όχι	46	40,4%	29	33,0%	
	Δράμα	Σας έχουν κλέψει ποτέ?	Ναι	19	16,7%	21	23,9%
		Όχι	36	31,6%	25	28,4%	

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι πόσες φορές?	Μια φορά	8	23,5%	8	23,5%
			Τουλάχιστον δυο φορές	5	14,7%	5	14,7%
			Πολλές φορές	1	2,9%		
	Δράμα	Αν ναι πόσες φορές?	Μια φορά	11	32,4%	16	47,1%
			Τουλάχιστον δυο φορές	6	17,6%	5	14,7%
			Πολλές φορές	3	8,8%		

Αν ναι, ποιοι;

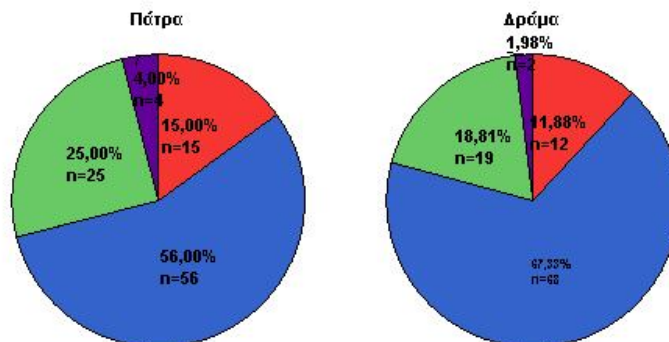
- Οι φίλοι μου
- Οι συμμαθητές μου
- Η οικογένεια μου
- Άγνωστοι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, ποιοι?	Οι φίλοι μου	4	6,8%	2	7,1%
			Οι συμμαθητές μου	3	5,1%	3	10,7%
			Η οικογένεια μου	2	3,4%	2	7,1%
			Άγνωστοι	18	30,5%		
	Δράμα	Αν ναι, ποιοι?	Οι φίλοι μου	10	16,9%	2	7,1%
			Οι συμμαθητές μου	8	13,6%	6	21,4%
			Η οικογένεια μου	4	6,8%	3	10,7%
			Άγνωστοι	10	16,9%	10	35,7%

Σας έχουν πει ψέματα ώστε να ωφεληθούν άλλοι εκτός από εσάς;

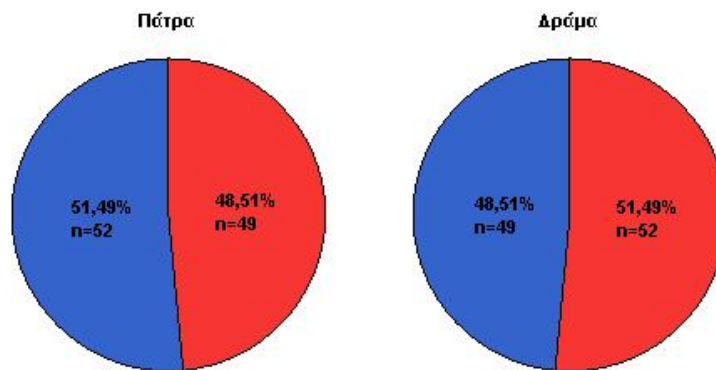
- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ συχνά

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Σας έχουν πει ψέματα ώστε να ωφεληθούν άλλοι εκτός από εσάς?	Ποτέ	6	5,3%	9	10,3%
			Σπάνια	34	29,8%	22	25,3%
			Συχνά	16	14,0%	9	10,3%
			Πολύ συχνά	3	2,6%	1	1,1%
	Δράμα	Σας έχουν πει ψέματα ώστε να ωφεληθούν άλλοι εκτός από εσάς?	Ποτέ	6	5,3%	6	6,9%
			Σπάνια	37	32,5%	31	35,6%
			Συχνά	10	8,8%	9	10,3%
			Πολύ συχνά	2	1,8%		

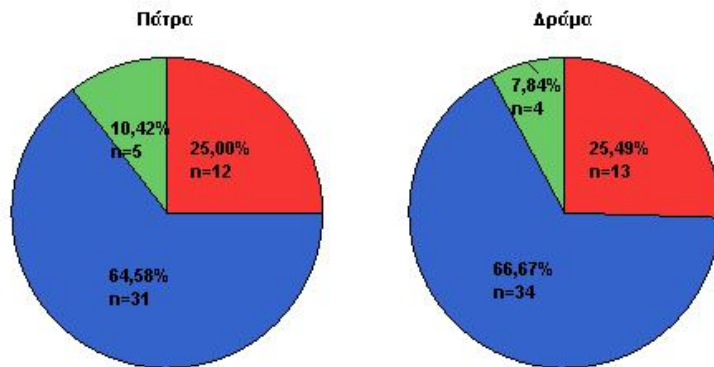
Σας έχουν εξαναγκάσει να κάνετε χάρες ή πράξεις προς όφελος τρίτων;

Ναι
 Όχι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Σας έχουν εξαναγκάσει να κάνετε χάρες ή πράξεις προς όφελος τρίτων?	Ναι	31	27,2%	18	20,5%
			Όχι	28	24,6%	24	27,3%
	Δράμα	Σας έχουν εξαναγκάσει να κάνετε χάρες ή πράξεις προς όφελος τρίτων?	Ναι	30	26,3%	22	25,0%
			Όχι	25	21,9%	24	27,3%

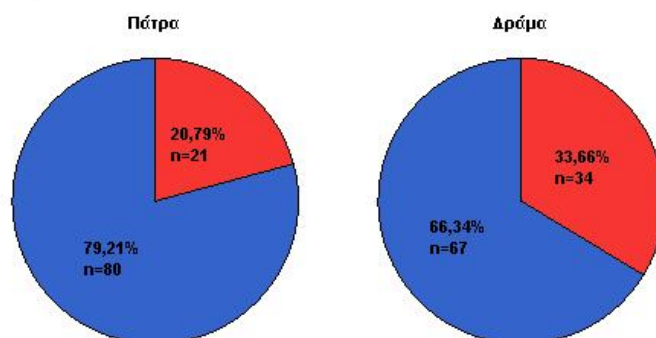
Αν ναι, από:
■ Το σχολικό περιβάλλον
■ Το φιλικό περιβάλλον
■ Το οικογενειακό περιβάλλον

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, από:	Το σχολικό περιβάλλον	9	15,0%	3	7,7%
			Το φιλικό περιβάλλον	18	30,0%	13	33,3%
			Το οικογενειακό περιβάλλον	3	5,0%	2	5,1%
	Δράμα	Αν ναι, από:	Το σχολικό περιβάλλον	10	16,7%	3	7,7%
			Το φιλικό περιβάλλον	19	31,7%	15	38,5%
			Το οικογενειακό περιβάλλον	1	1,7%	3	7,7%

Έχετε δεχθεί σωματική βία με σκοπό να σας τρομοκρατήσουν;

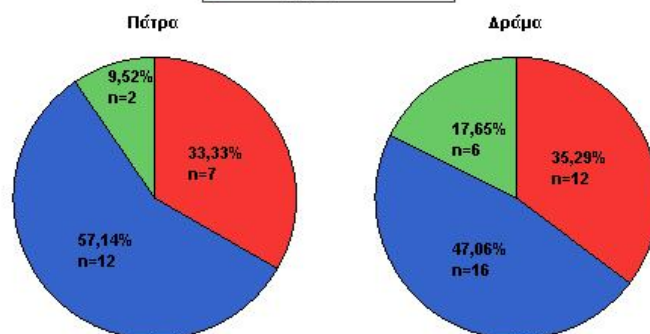
■ Ναι
■ Όχι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Έχετε δεχθεί σωματική βία με σκοπό να σας τρομοκρατήσουν?	Ναι	17	14,9%	4	4,5%
		Όχι	42	36,8%	38	43,2%	
	Δράμα	Έχετε δεχθεί σωματική βία με σκοπό να σας τρομοκρατήσουν?	Ναι	24	21,1%	10	11,4%
		Όχι	31	27,2%	36	40,9%	

Αν ναι, πόσες φορές;

■ Μια φορά
■ Τουλάχιστον δύο φορές
■ Πολλές φορές

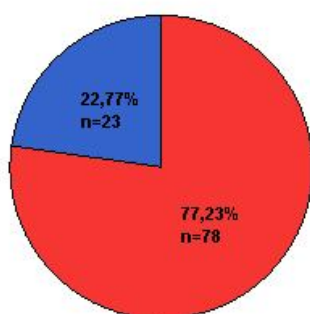
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	5	12,2%	2	14,3%
			Τουλάχιστον δύο φορές	10	24,4%	2	14,3%

			Πολλές φορές	2	4,9%		
	Δράμα	Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	7	17,1%	5	35,7%
			Τουλάχιστον δύο φορές	11	26,8%	5	35,7%
			Πολλές φορές	6	14,6%		

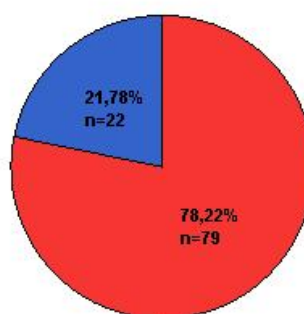
Σας έχουν βρῖσει ή απειλήσει ποτέ;

■ Ναι
■ Όχι

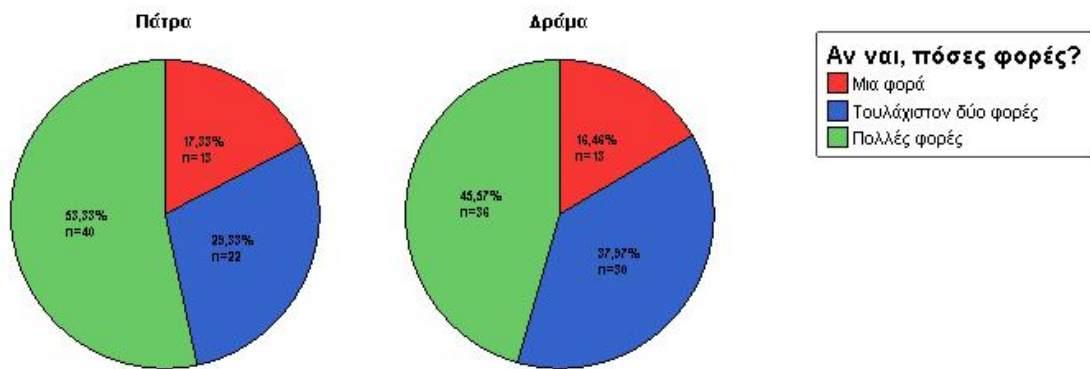
Πάτρα

Δράμα

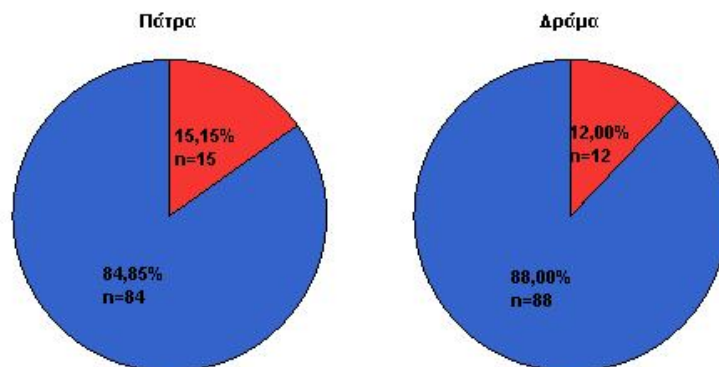
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Σας έχουν βρῖσει ή απειλήσεις ποτέ?	Ναι	53	46,5%	25	28,4%
			Όχι	6	5,3%	17	19,3%
	Δράμα	Σας έχουν βρῖσει ή απειλήσεις ποτέ?	Ναι	44	38,6%	35	39,8%
			Όχι	11	9,6%	11	12,5%

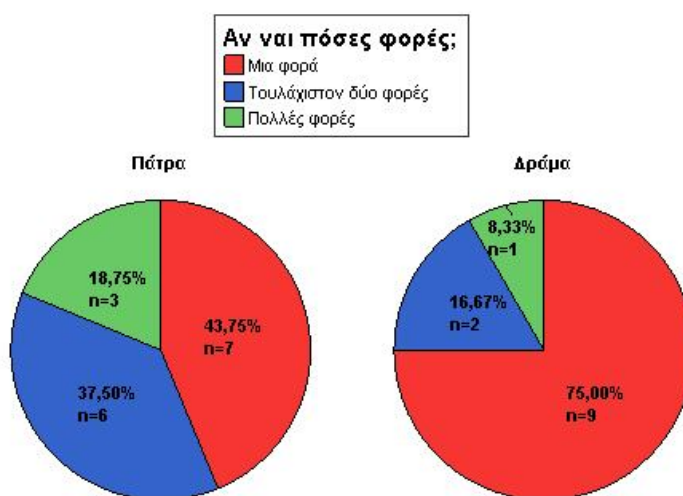
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	9	9,6%	4	6,7%
			Τουλάχιστον δύο φορές	11	11,7%	11	18,3%
			Πολλές φορές	30	31,9%	10	16,7%
	Δράμα	Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	1	1,1%	12	20,0%
			Τουλάχιστον δύο φορές	12	12,8%	18	30,0%
			Πολλές φορές	31	33,0%	5	8,3%

Σας έχουν απειλήσει ποτέ με τη χρήση κάποιου αντικειμένου (π.χ. μαχαίρι, ρόπαλο ή κάποιο άλλο αντικείμενο);

- Ναι
- Όχι

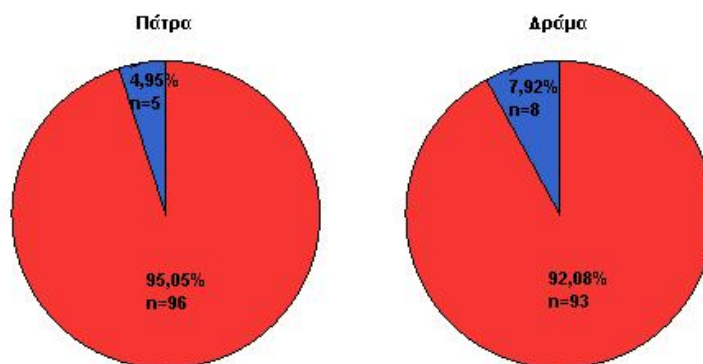

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Σας έχουν απειλήσει ποτέ με τη χρήση κάποιου αντικειμένου (π.χ. μαχαίρι, ρόπαλο ή κάποιο άλλο αντικείμενο)?	Ναι	13	11,5%	2	2,3%
			Όχι	45	39,8%	39	45,3%
	Δράμα	Σας έχουν απειλήσει ποτέ με τη χρήση κάποιου αντικειμένου (π.χ. μαχαίρι, ρόπαλο ή κάποιο άλλο αντικείμενο)?	Ναι	9	8,0%	3	3,5%
			Όχι	46	40,7%	42	48,8%

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι πόσες φορές?	Μια φορά	6	28,6%	1	14,3%
			Τουλάχιστον δύο φορές	5	23,8%	1	14,3%
			Πολλές φορές	2	9,5%	1	14,3%
	Δράμα	Αν ναι πόσες φορές?	Μια φορά	7	33,3%	2	28,6%
			Τουλάχιστον δύο φορές			2	28,6%
			Πολλές φορές	1	4,8%		

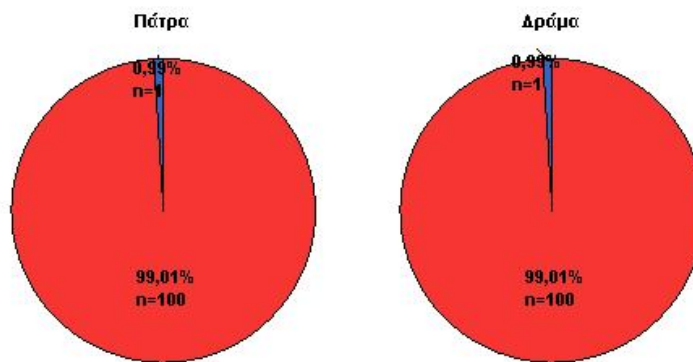
Ξυλοδαρμός
■ Δεν έχω πέσει θύμα
■ Έχω πέσει θύμα

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Ξυλοδαρμός	Δεν έχω πέσει θύμα	56	49,1%	40	45,5%
			Έχω πέσει θύμα	3	2,6%	2	2,3%
	Δράμα	Ξυλοδαρμός	Δεν έχω πέσει θύμα	48	42,1%	45	51,1%
			Έχω πέσει θύμα	7	6,1%	1	1,1%

Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου

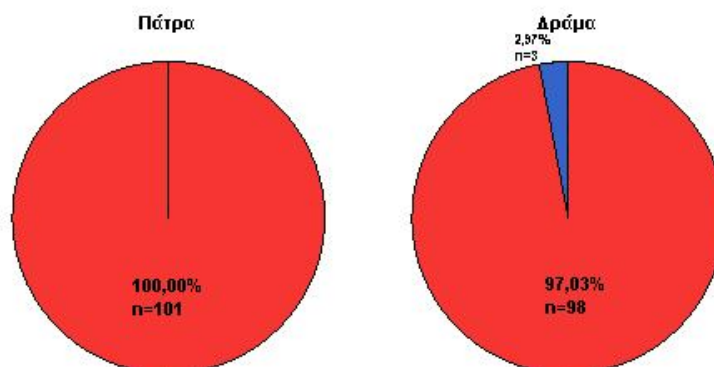
- Δεν έχω πέσει θύμα
- Έχω πέσει θύμα

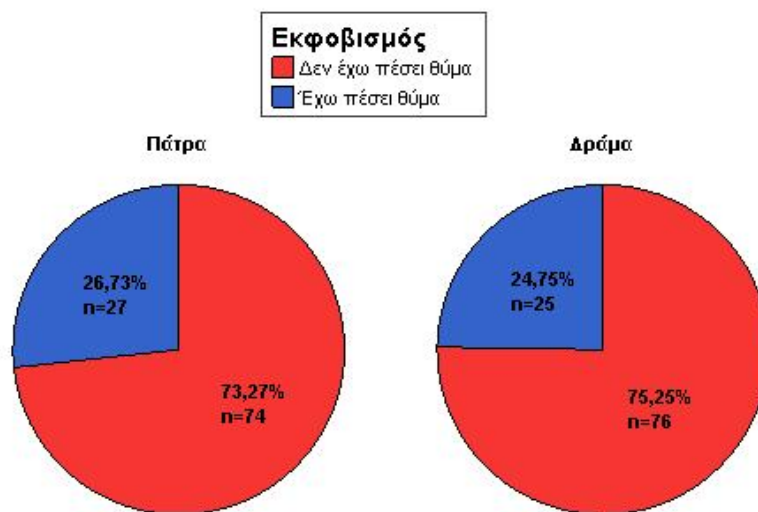
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου	Δεν έχω πέσει θύμα	58	50,9%	42	47,7%
			Έχω πέσει θύμα	1	,9%		
	Δράμα	Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου	Δεν έχω πέσει θύμα	54	47,4%	46	52,3%
			Έχω πέσει θύμα	1	,9%		

Απειλές υπό την χρήση όπλου

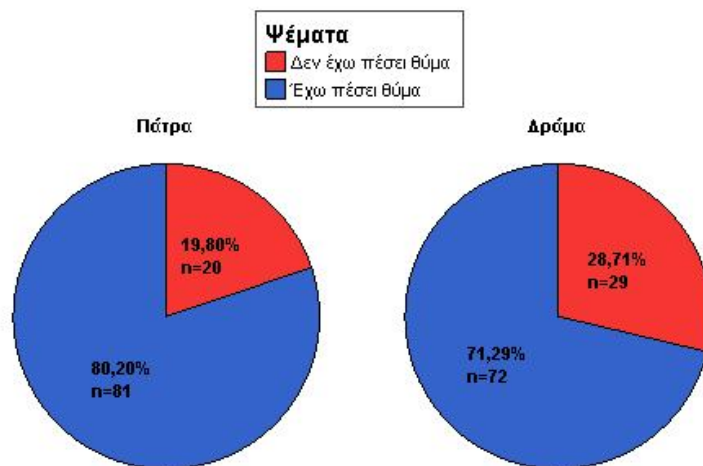
- Δεν έχω πέσει θύμα
- Έχω πέσει θύμα

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Απειλές υπό τη χρήση όπλου	Δεν έχω πέσει θύμα	59	51,8%	42	47,7%
	Δράμα	Απειλές υπό τη χρήση όπλου	Δεν έχω πέσει θύμα	52	45,6%	46	52,3%
			Έχω πέσει θύμα	3	2,6%		

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Εκφοβισμός	Δεν έχω πέσει θύμα	37	32,5%	37	42,0%
			Έχω πέσει θύμα	22	19,3%	5	5,7%
	Δράμα	Εκφοβισμός	Δεν έχω πέσει θύμα	41	36,0%	35	39,8%
			Έχω πέσει θύμα	14	12,3%	11	12,5%

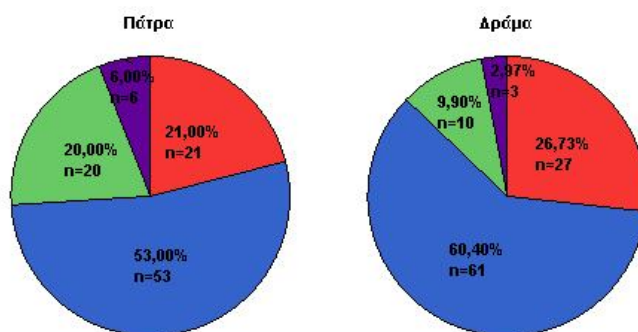

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Ψέματα	Δεν έχω πέσει θύμα	12	10,5%	8	9,1%
			Έχω πέσει θύμα	47	41,2%	34	38,6%
	Δράμα	Ψέματα	Δεν έχω πέσει θύμα	19	16,7%	10	11,4%
			Έχω πέσει θύμα	36	31,6%	36	40,9%

Τα διαγράμματα που ακολουθούν υπάγονται στην κατηγορία όπου οι ίδιοι οι έφηβοι έχουν διαπράξει παραβατικές ενέργειες.

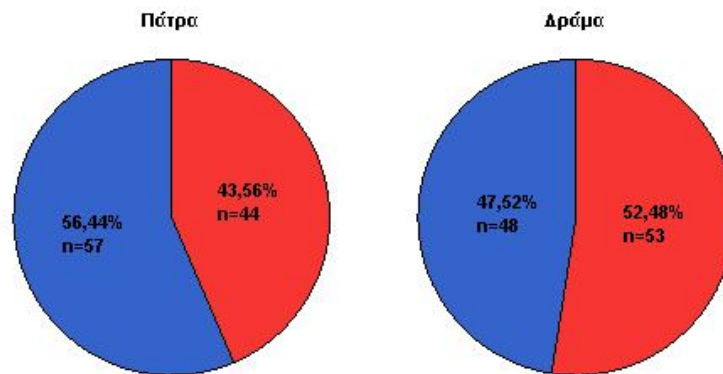
Έχετε πει ποτέ ψέματα με σκοπό να αποκτήσετε πράγματα ή να πετύχετε χάρες;

■ Ποτέ
■ Σπάνια
■ Συχνά
■ Πολύ συχνά

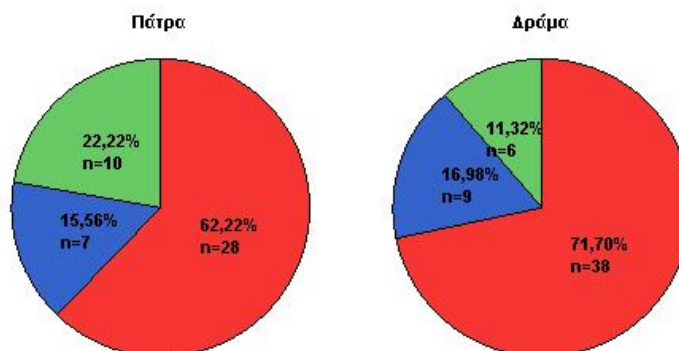
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Έχετε πει ποτέ ψέματα με σκοπό να αποκτήσετε πράγματα ή να πετύχετε χάρες?	Ποτέ	10	8,8%	11	12,6%
			Σπάνια	33	28,9%	20	23,0%
			Συχνά	12	10,5%	8	9,2%
			Πολύ συχνά	4	3,5%	2	2,3%
	Δράμα	Έχετε πει ποτέ ψέματα με σκοπό να αποκτήσετε πράγματα ή να πετύχετε χάρες?	Ποτέ	13	11,4%	14	16,1%
			Σπάνια	34	29,8%	27	31,0%
			Συχνά	6	5,3%	4	4,6%
			Πολύ συχνά	2	1,8%	1	1,1%

Έχετε εκμεταλλευθεί ή εξαπατήσει άλλα άτομα;
 ■ Ναι
 ■ Όχι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Έχετε εκμεταλλευθεί ή εξαπατήσει άλλα άτομα?	Ναι	30	26,3%	14	15,9%
		Όχι	29	25,4%	28	31,8%	
	Δράμα	Έχετε εκμεταλλευθεί ή εξαπατήσει άλλα άτομα?	Ναι	33	28,9%	20	22,7%
		Όχι	22	19,3%	26	29,5%	

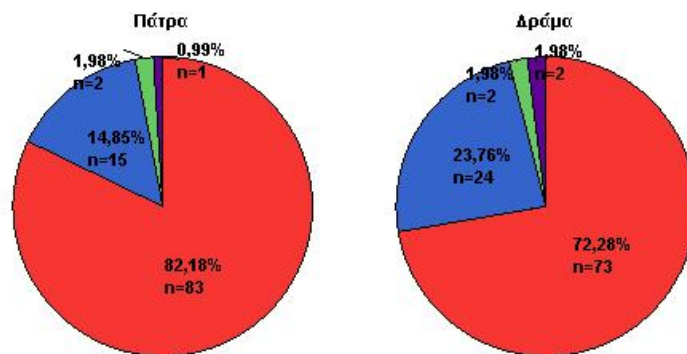
Αν ναι, με ποιο σκοπό;
 ■ Να πειúχετε χάρες
 ■ Να αποκτήσετε αντικείμενα
 ■ Να κερδίσετε χρήματα

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, με ποιο σκοπό?	Να πετύχετε χάρες	17	27,0%	11	31,4%
			Να αποκτήσετε αντικείμενα	4	6,3%	3	8,6%
			Να κερδίσετε χρήματα	9	14,3%	1	2,9%
	Δράμα	Αν ναι, με ποιο σκοπό?	Να πετύχετε χάρες	18	28,6%	20	57,1%
			Να αποκτήσετε αντικείμενα	9	14,3%		
			Να κερδίσετε χρήματα	6	9,5%		

Καταστρέψατε ποτέ περιουσιακό στοιχείο κάποιου άλλου ατόμου ώστε να του προκαλέσετε σοβαρή ζημιά;

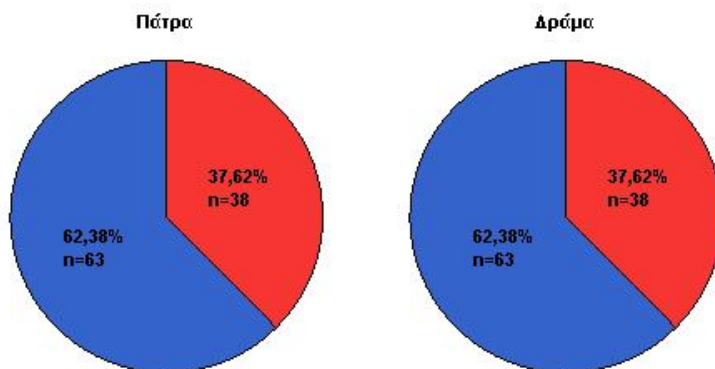
■ Ποτέ
■ Σπάνια
■ Συχνά
■ Πολύ συχνά

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Καταστρέψατε ποτέ περιουσιακό στοιχείο κάποιου άλλου ατόμου ώστε να του προκαλέσετε σοβαρή ζημιά?	Ποτέ	44	38,6%	39	44,3%
			Σπάνια	12	10,5%	3	3,4%
			Συχνά	2	1,8%		
			Πολύ συχνά	1	,9%		
	Δράμα	Καταστρέψατε ποτέ περιουσιακό στοιχείο κάποιου άλλου ατόμου ώστε να του προκαλέσετε σοβαρή ζημιά?	Ποτέ	32	28,1%	41	46,6%
			Σπάνια	19	16,7%	5	5,7%
			Συχνά	2	1,8%		
			Πολύ συχνά	2	1,8%		

Έχετε κλέψει κάποιο αντικείμενο από κάποιον άλλον;

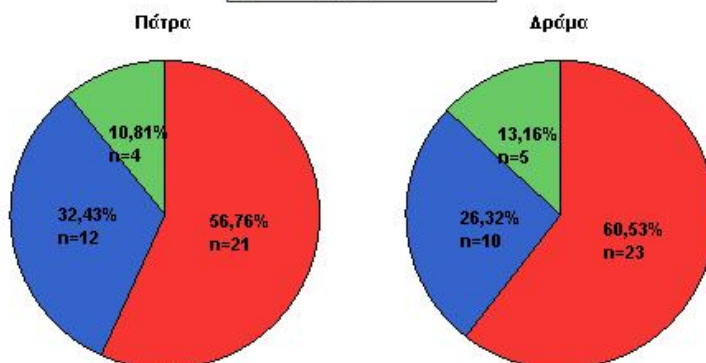
■ Ναι
■ Όχι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Έχετε κλέψει κάποιο αντικείμενο από κάποιον άλλον?	Ναι	27	23,7%	11	12,5%
		Όχι	32	28,1%	31	35,2%	
	Δράμα	Έχετε κλέψει κάποιο αντικείμενο από κάποιον άλλον?	Ναι	24	21,1%	14	15,9%
		Όχι	31	27,2%	32	36,4%	

Αν ναι, πόσες φορές;

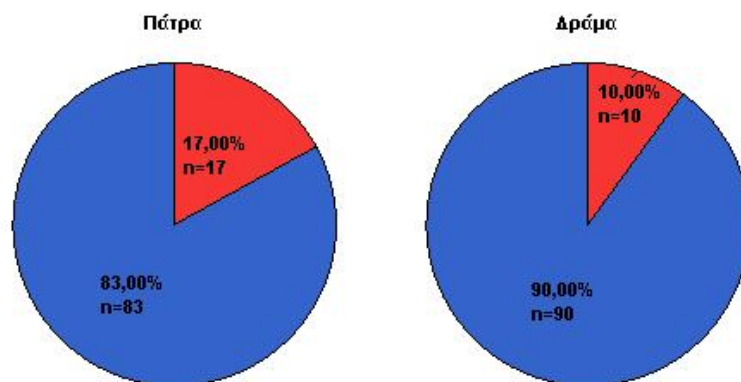
■ Μια φορά
■ Τουλάχιστον δύο φορές
■ Πολλές φορές

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	14	28,0%	7	28,0%
			Τουλάχιστον δύο φορές	8	16,0%	4	16,0%
			Πολλές φορές	4	8,0%		
	Δράμα	Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	11	22,0%	12	48,0%
			Τουλάχιστον δύο φορές	9	18,0%	1	4,0%
			Πολλές φορές	4	8,0%	1	4,0%

Απειλήσατε ποτέ άτομο με τη χρήση όπλου ή μαχαιριού ή άλλου επικίνδυνου αντικειμένου;

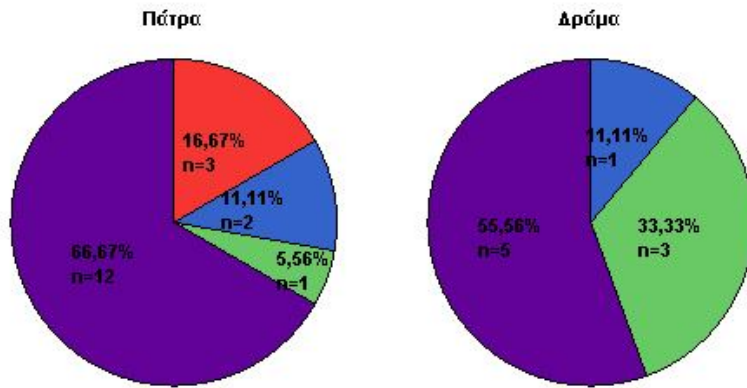
■ Ναι
■ Όχι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Απειλήσατε ποτέ άτομο με τη χρήση όπλου ή μαχαιριού ή άλλου επικίνδυνου αντικειμένου?	Ναι	14	12,3%	3	3,5%
			Όχι	45	39,5%	38	44,2%
	Δράμα	Απειλήσατε ποτέ άτομο με τη χρήση όπλου ή μαχαιριού ή άλλου επικίνδυνου αντικειμένου?	Ναι	9	7,9%	1	1,2%
			Όχι	46	40,4%	44	51,2%

Αν ναι, με σκοπό:

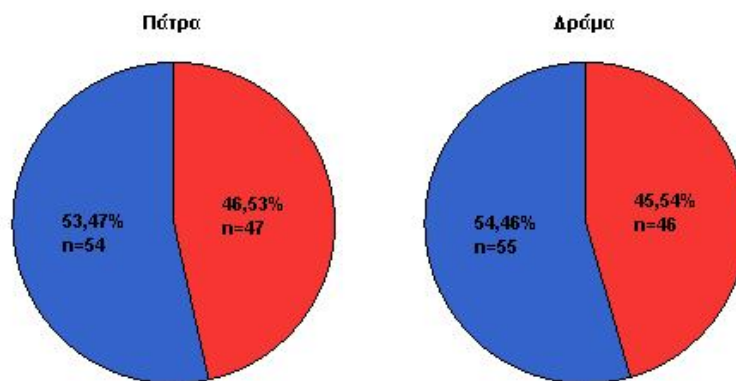
- Να πάρετε χρήματα
- Να πάρετε αντικείμενα
- Από περιέργεια
- Για πλάκα

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, με σκοπό:	Να πάρετε χρήματα	3	13,0%		
			Να πάρετε αντικείμενα	1	4,3%	1	25,0%
			Από περιέργεια	1	4,3%		
			Για πλάκα	10	43,5%	2	50,0%
	Δράμα	Αν ναι, με σκοπό:	Να πάρετε αντικείμενα			1	25,0%
			Από περιέργεια	3	13,0%		
Για πλάκα			5	21,7%			

Έχετε απειλήσεις άτομο κάνοντας χρήση σωματικής βίας (π.χ. χαστούκια, γροθιές, κλοτσιές, τράβηγμα μαλλιών);

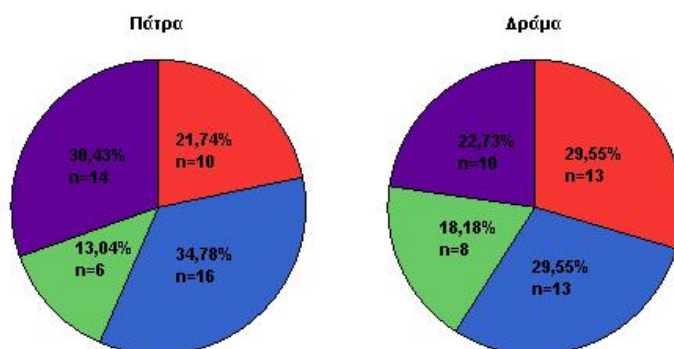
■ Ναι
■ Όχι

		Φύλο					
		Αγόρι		Κορίτσι			
		Count	Col %	Count	Col %		
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Έχετε απειλήσεις άτομο κάνοντας χρήση σωματικής βίας (π.χ. χαστούκια, γροθιές, κλοτσιές, τράβηγμα μαλλιών)?	Ναι	33	28,9%	14	15,9%
		Όχι	26	22,8%	28	31,8%	
	Δράμα	Έχετε απειλήσεις άτομο κάνοντας χρήση σωματικής βίας (π.χ. χαστούκια, γροθιές, κλοτσιές, τράβηγμα μαλλιών)?	Ναι	33	28,9%	13	14,8%
		Όχι	22	19,3%	33	37,5%	

Αν ναι, αυτό το άτομο ήταν:

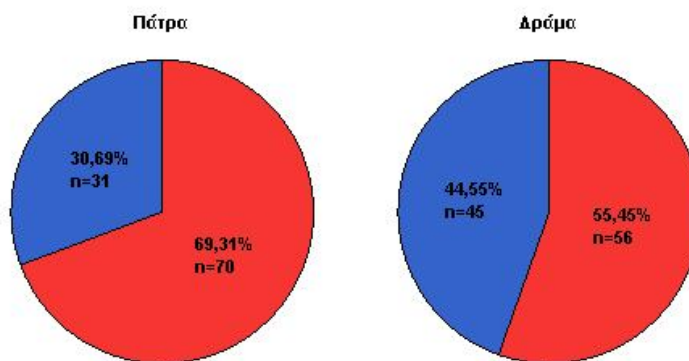
- Φίλος
- Συμμαθητής
- Συγγενής
- Άγνωστος

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, αυτό το άτομο ήταν:	Φίλος	5	7,7%	5	20,0%
			Συμμαθητής	14	21,5%	2	8,0%
			Συγγενής	1	1,5%	5	20,0%
			Άγνωστος	12	18,5%	2	8,0%
	Δράμα	Αν ναι, αυτό το άτομο ήταν:	Φίλος	9	13,8%	4	16,0%
			Συμμαθητής	12	18,5%	1	4,0%
			Συγγενής	2	3,1%	6	24,0%
			Άγνωστος	10	15,4%		

Έχετε εμπλακεί ποτέ σε σωματικούς καβγάδες με άλλα άτομα;

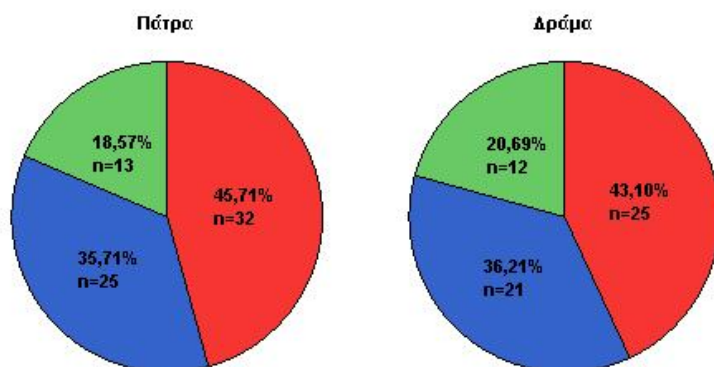
■ Ναι
■ Όχι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Έχετε εμπλακεί ποτέ σε σωματικούς καβγάδες με άλλα άτομα?	Ναι	50	43,9%	20	22,7%
		Όχι	9	7,9%	22	25,0%	
	Δράμα	Έχετε εμπλακεί ποτέ σε σωματικούς καβγάδες με άλλα άτομα?	Ναι	40	35,1%	16	18,2%
		Όχι	15	13,2%	30	34,1%	

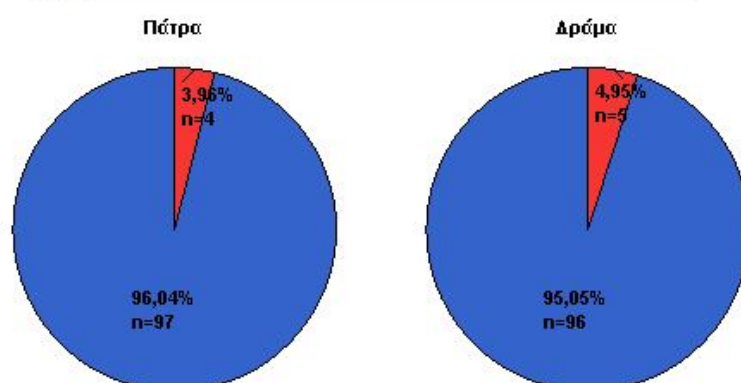
Αν ναι, πόσες φορές;

- Μια φορά
- Τουλάχιστον δύο φορές
- Πολλές φορές

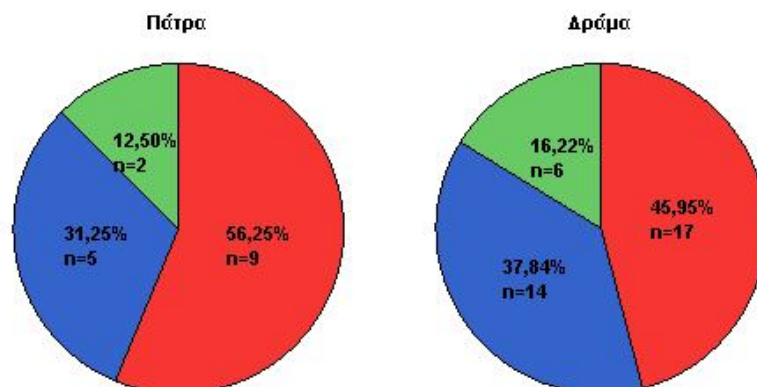
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	17	18,5%	15	41,7%
			Τουλάχιστον δύο φορές	22	23,9%	3	8,3%
			Πολλές φορές	11	12,0%	2	5,6%
	Δράμα	Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	13	14,1%	12	33,3%
			Τουλάχιστον δύο φορές	18	19,6%	3	8,3%
			Πολλές φορές	11	12,0%	1	2,8%

Πιέσατε κάποιο άτομο ώστε να κάνει χρήση ουσιών;
 ■ Ναι
 ■ Όχι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Πιέσατε κάποιο άτομο ώστε να κάνει χρήση ουσιών?	Ναι	3	2,6%	1	1,1%
		Όχι	56	49,1%	41	46,6%	
	Δράμα	Πιέσατε κάποιο άτομο ώστε να κάνει χρήση ουσιών?	Ναι	5	4,4%		
		Όχι	50	43,9%	46	52,3%	

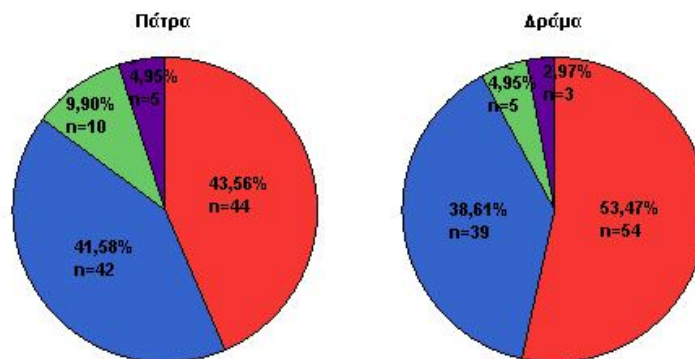
Αν ναι, πόσο καιρό;
 ■ Τον τελευταίο χρόνο
 ■ Τα τελευταία δύο χρόνια
 ■ Πολλά χρόνια

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Αν ναι, πόσο καιρό?	Τον τελευταίο χρόνο	3	10,0%	6	26,1%
			Τα τελευταία δύο χρόνια	2	6,7%	3	13,0%
			Πολλά χρόνια	2	6,7%		
	Δράμα	Αν ναι, πόσο καιρό?	Τον τελευταίο χρόνο	12	40,0%	5	21,7%
			Τα τελευταία δύο χρόνια	6	20,0%	8	34,8%
			Πολλά χρόνια	5	16,7%	1	4,3%

Έχετε προκαλέσει ζημιές στο χώρο του σχολείου (π.χ. graffiti, σπάσιμο πόρτας ή άλλων αντικειμένων);

■ Ποτέ
■ Σπάνια
■ Συχνά
■ Πολύ συχνά

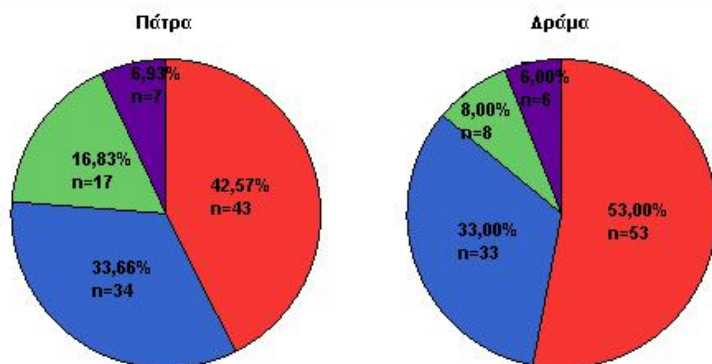

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Έχετε προκαλέσει ζημιές στο χώρο του σχολείου (π.χ. graffiti, σπάσιμο πόρτας ή άλλων αντικειμένων)	Ποτέ	16	14,0%	28	31,8%
			Σπάνια	31	27,2%	11	12,5%
			Συχνά	8	7,0%	2	2,3%
			Πολύ συχνά	4	3,5%	1	1,1%

	Δράμα	Έχετε προκαλέσει ζημιές στο χώρο του σχολείου (π.χ. graffiti, σπάσιμο πόρτας ή άλλων αντικειμένων)	Ποτέ	19	16,7%	35	39,8%
			Σπάνια	29	25,4%	10	11,4%
			Συχνά	4	3,5%	1	1,1%
			Πολύ συχνά	3	2,6%		

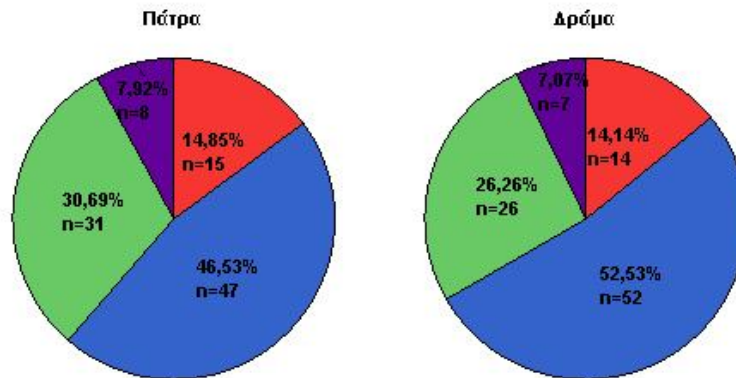
Κάνετε χρήση λεκτικής επίθεσης (βρισιές, ειρωνεία) σε κάποιο εκπαιδευτικό σας;

■ Ποτέ
■ Σπάνια
■ Συχνά
■ Πολύ συχνά

			Φύλο				
			Αγόρι		Κορίτσι		
			Count	Col %	Count	Col %	
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Κάνετε χρήση λεκτικής επίθεσης (βρισιές, ειρωνεία) σε κάποιο εκπαιδευτικό σας?	Ποτέ	19	16,7%	24	27,6%
			Σπάνια	21	18,4%	13	14,9%
			Συχνά	13	11,4%	4	4,6%
			Πολύ συχνά	6	5,3%	1	1,1%
	Δράμα	Κάνετε χρήση λεκτικής επίθεσης (βρισιές, ειρωνεία) σε κάποιο εκπαιδευτικό σας?	Ποτέ	23	20,2%	30	34,5%
			Σπάνια	22	19,3%	11	12,6%
			Συχνά	5	4,4%	3	3,4%
			Πολύ συχνά	5	4,4%	1	1,1%

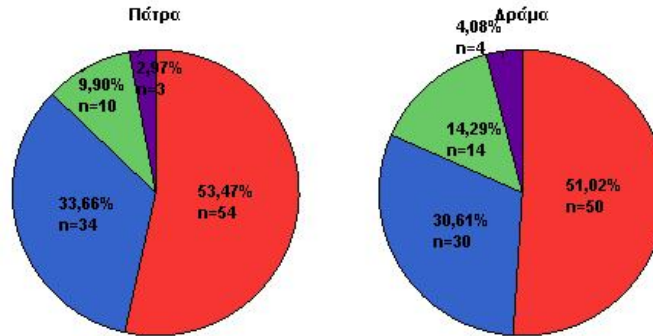
Κάνετε χρήση λεκτικής επίθεσης σε κάποιο συμμαθητή σας;

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Κάνετε χρήση λεκτικής επίθεσης σε κάποιο συμμαθητή σας?	Ποτέ	6	5,3%	9	10,3%
			Σπάνια	23	20,4%	24	27,6%
			Συχνά	22	19,5%	9	10,3%
			Πολύ συχνά	8	7,1%		
	Δράμα	Κάνετε χρήση λεκτικής επίθεσης σε κάποιο συμμαθητή σας?	Ποτέ	4	3,5%	10	11,5%
			Σπάνια	22	19,5%	30	34,5%
			Συχνά	21	18,6%	5	5,7%
			Πολύ συχνά	7	6,2%		

Κάνατε χρήση σωματικής βίας μέσα στο σχολείο (π.χ. σπρώξιμο, χαστούκι);

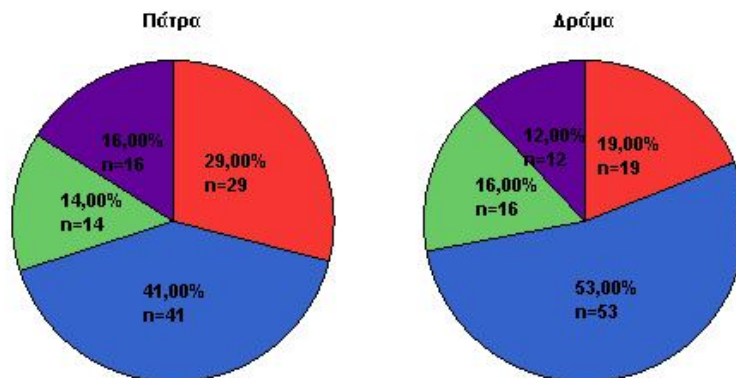
■ Ποτέ
■ Σπάνια
■ Συχνά
■ Πολύ συχνά

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Κάνατε χρήση σωματικής βίας μέσα στο σχολείο (π.χ. σπρώξιμο, χαστούκι)?	Ποτέ	21	18,8%	33	37,9%
			Σπάνια	25	22,3%	9	10,3%
			Συχνά	10	8,9%		
			Πολύ συχνά	3	2,7%		
	Δράμα	Κάνατε χρήση σωματικής βίας μέσα στο σχολείο (π.χ. σπρώξιμο, χαστούκι)?	Ποτέ	13	11,6%	37	42,5%
			Σπάνια	23	20,5%	7	8,0%
			Συχνά	13	11,6%	1	1,1%
			Πολύ συχνά	4	3,6%		

Εμποδίσσατε ποτέ με τη συμπεριφορά σας τη διεξαγωγή του μαθήματος (π.χ. κάνοντας κάποιο θόρυβο ή μιλώντας);

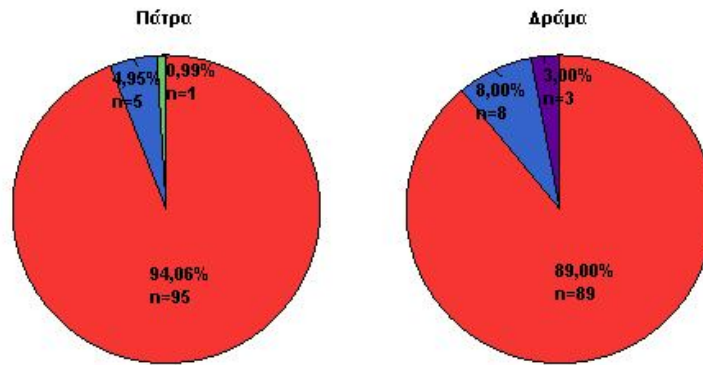
- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ συχνά

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Εμποδίσσατε ποτέ με τη συμπεριφορά σας τη διεξαγωγή του μαθήματος (π.χ. κάνοντας κάποιο θόρυβο ή μιλώντας)?	Ποτέ	14	12,4%	15	17,2%
			Σπάνια	22	19,5%	19	21,8%
			Συχνά	9	8,0%	5	5,7%
			Πολύ συχνά	13	11,5%	3	3,4%
	Δράμα	Εμποδίσσατε ποτέ με τη συμπεριφορά σας τη διεξαγωγή του μαθήματος (π.χ. κάνοντας κάποιο θόρυβο ή μιλώντας)?	Ποτέ	6	5,3%	13	14,9%
			Σπάνια	31	27,4%	22	25,3%
			Συχνά	10	8,8%	6	6,9%
			Πολύ συχνά	8	7,1%	4	4,6%

Απειλήσατε ποτέ συμμαθητή σας με τη χρήση μαχαιριού ή άλλου αντικειμένου;

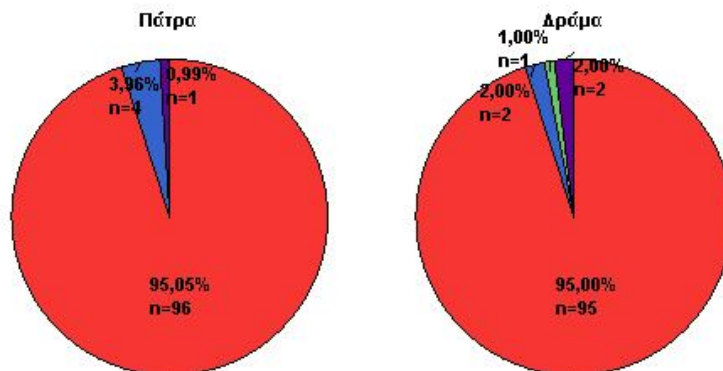
- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ συχνά

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Απειλήσατε ποτέ συμμαθητή σας με τη χρήση μαχαιριού ή άλλου αντικειμένου?	Ποτέ	54	47,4%	41	47,1%
			Σπάνια	4	3,5%	1	1,1%
			Συχνά	1	,9%		
	Δράμα	Απειλήσατε ποτέ συμμαθητή σας με τη χρήση μαχαιριού ή άλλου αντικειμένου?	Ποτέ	44	38,6%	45	51,7%
			Σπάνια	8	7,0%		
			Πολύ συχνά	3	2,6%		

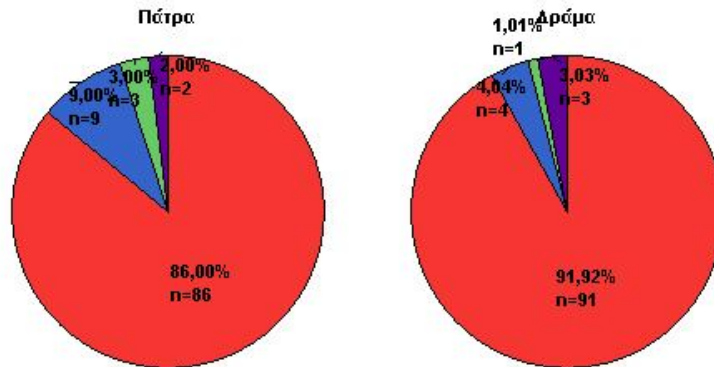
Κάνετε χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο;

- Ποτέ
- Σπάνια
- Συχνά
- Πολύ συχνά

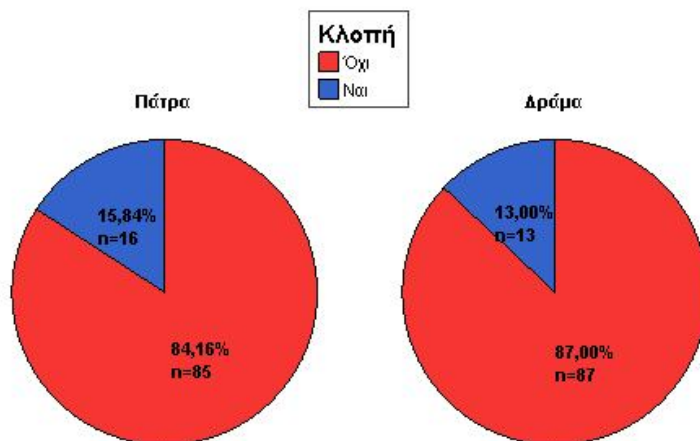

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Κάνετε χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο?	Ποτέ	54	47,4%	42	48,3%
			Σπάνια	4	3,5%		
			Πολύ συχνά	1	,9%		
	Δράμα	Κάνετε χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο?	Ποτέ	50	43,9%	45	51,7%
			Σπάνια	2	1,8%		
			Συχνά	1	,9%		
			Πολύ συχνά	2	1,8%		

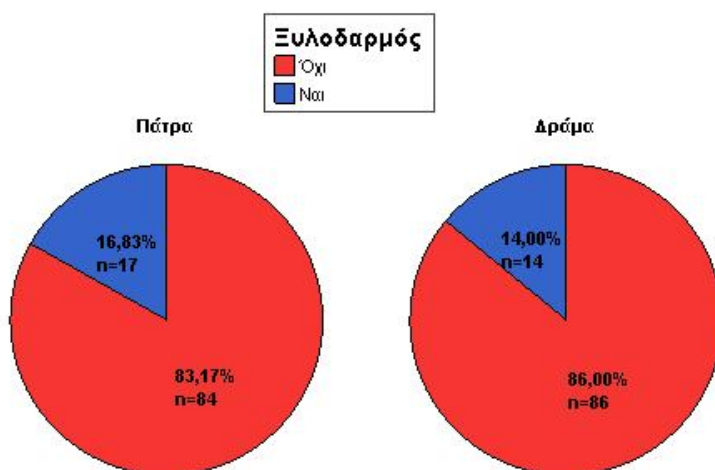
Παρενοχλήσατε σεξουαλικά συμμαθητή - τρια στο χώρο του σχολείου;

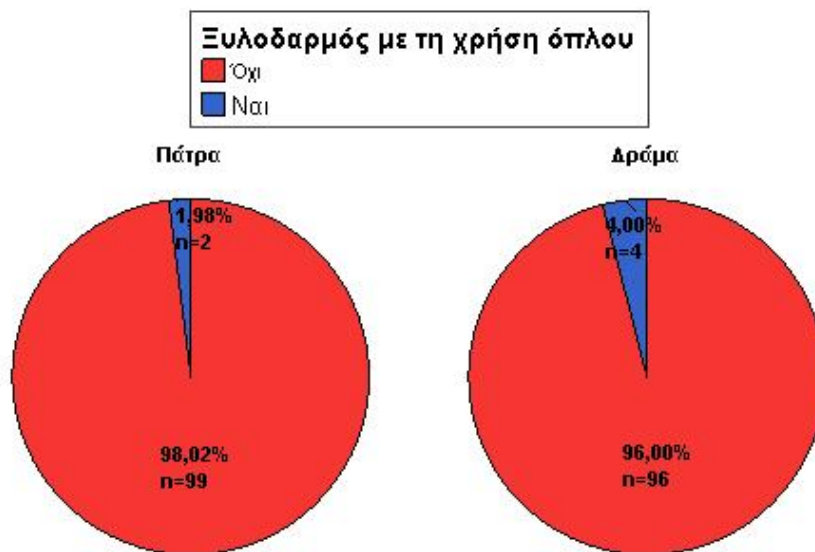
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Παρενοχλήσατε σεξουαλικά συμμαθητή - τρια στο χώρο του σχολείου?	Ποτέ	46	41,1%	40	46,0%
			Σπάνια	7	6,3%	2	2,3%
			Συχνά	3	2,7%		
			Πολύ συχνά	2	1,8%		
	Δράμα	Παρενοχλήσατε σεξουαλικά συμμαθητή - τρια στο χώρο του σχολείου?	Ποτέ	47	42,0%	44	50,6%
			Σπάνια	3	2,7%	1	1,1%
			Συχνά	1	,9%		
			Πολύ συχνά	3	2,7%		

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Κλοπή	Όχι	50	43,9%	35	40,2%
		Κλοπή	Ναι	9	7,9%	7	8,0%
	Δράμα	Κλοπή	Όχι	47	41,2%	40	46,0%
		Κλοπή	Ναι	8	7,0%	5	5,7%

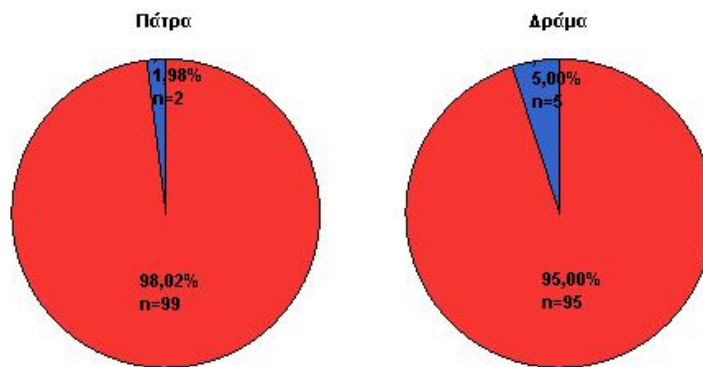
				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Ξυλοδαρμός	Όχι	46	40,4%	38	43,7%
			Ναι	13	11,4%	4	4,6%
	Δράμα	Ξυλοδαρμός	Όχι	43	37,7%	43	49,4%
			Ναι	12	10,5%	2	2,3%

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου	Όχι	57	50,0%	42	48,3%
			Ναι	2	1,8%		
	Δράμα	Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου	Όχι	51	44,7%	45	51,7%
			Ναι	4	3,5%		

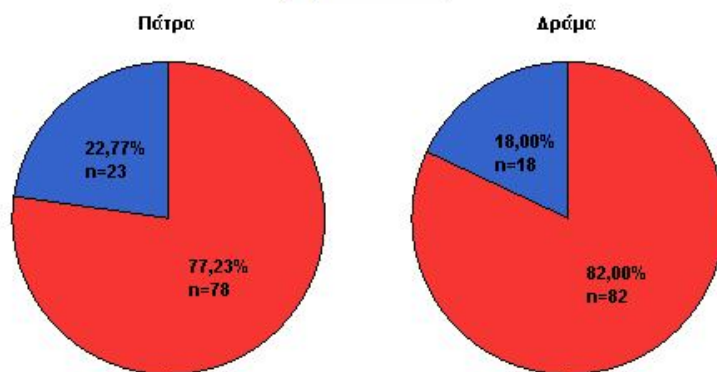
Απειλές υπό την χρήση όπλου

■ Όχι
■ Ναι

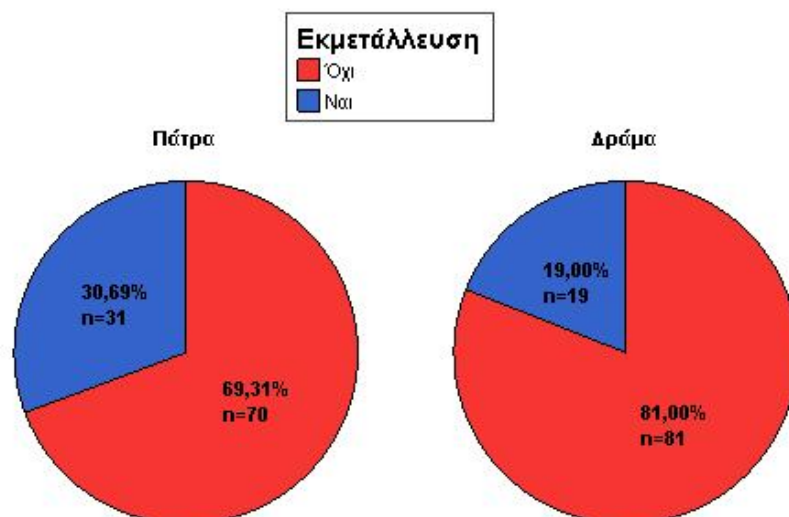

			Φύλο				
			Αγόρι		Κορίτσι		
			Count	Col %	Count	Col %	
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Απειλές υπό τη χρήση όπλου	Όχι	57	50,0%	42	48,3%
			Ναι	2	1,8%		
	Δράμα	Απειλές υπό τη χρήση όπλου	Όχι	51	44,7%	44	50,6%
			Ναι	4	3,5%	1	1,1%

Εκφοβισμός
■ Όχι
■ Ναι

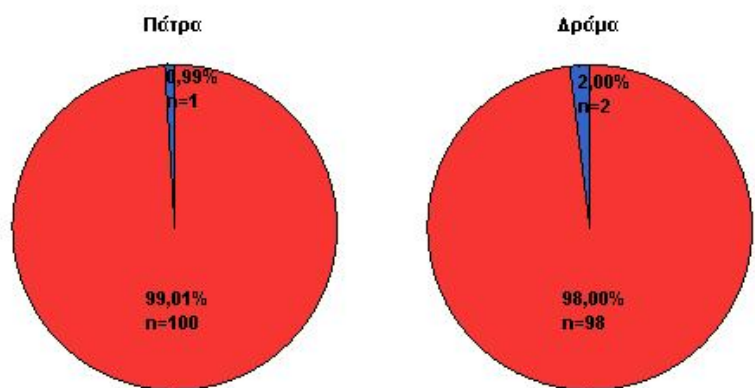

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Εκφοβισμός	Όχι	43	37,7%	35	40,2%
			Ναι	16	14,0%	7	8,0%
	Δράμα	Εκφοβισμός	Όχι	43	37,7%	39	44,8%
			Ναι	12	10,5%	6	6,9%

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Εκμετάλλευση	Όχι	38	33,3%	32	36,8%
			Ναι	21	18,4%	10	11,5%
	Δράμα	Εκμετάλλευση	Όχι	46	40,4%	35	40,2%
			Ναι	9	7,9%	10	11,5%

Πρόκληση σε χρήση ναρκωτικών ουσιών
■ Όχι
■ Ναι

				Φύλο			
				Αγόρι		Κορίτσι	
				Count	Col %	Count	Col %
Τόπος μόνιμης κατοικίας	Πάτρα	Πρόκληση σε χρήση ναρκωτικών ουσιών	Όχι	58	50,9%	42	48,3%
			Ναι	1	,9%		
	Δράμα	Πρόκληση σε χρήση ναρκωτικών ουσιών	Όχι	53	46,5%	45	51,7%
			Ναι	2	1,8%		

Παρακάτω θα παρουσιαστούν οι πίνακες chi- square test μεταξύ των δυο πόλεων, Πάτρας και Δράμας.

Σας έχουν κλέψει ποτέ? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,411(b)	1	,036		
Continuity Correction(a)	3,803	1	,051		
Likelihood Ratio	4,436	1	,035		
Fisher's Exact Test				,051	,025
Linear-by-Linear Association	4,389	1	,036		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 33,00.

Αν ναι πόσες φορές? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,023(a)	2	,600
Likelihood Ratio	1,037	2	,596
Linear-by-Linear Association	,039	1	,843
N of Valid Cases	68		

a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,59.

Σας έχουν απειλήσει ποτέ? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	7,035(b)	1	,008		
Continuity Correction(a)	6,298	1	,012		
Likelihood Ratio	7,083	1	,008		

Fisher's Exact Test				,010	,006
Linear-by-Linear Association	7,000	1		,008	
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 42,29.					

Αν ναι, ποιοι? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,073(a)	3	,557
Likelihood Ratio	2,081	3	,556
Linear-by-Linear Association	1,627	1	,202
N of Valid Cases	87		
a 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,30.			

Σας έχουν πει ψέματα ώστε να ωφεληθούν άλλοι εκτός από εσάς? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,975(a)	3	,396
Likelihood Ratio	2,992	3	,393
Linear-by-Linear Association	,559	1	,455
N of Valid Cases	201		
a 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,99.			

**Σας έχουν εξαναγκάσει να κάνετε χάρες ή πράξεις προς όφελος τρίτων? *
Τόπος μόνιμης κατοικίας**

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,178(b)	1	,673		
Continuity Correction(a)	,079	1	,778		
Likelihood Ratio	,178	1	,673		
Fisher's Exact Test				,778	,389
Linear-by-Linear Association	,177	1	,674		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 50,50.					

Αν ναι, από: * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,199(a)	2	,905
Likelihood Ratio	,199	2	,905
Linear-by-Linear Association	,072	1	,788
N of Valid Cases	99		
a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,36.			

Έχετε δεχθεί σωματική βία με σκοπό να σας τρομοκρατήσουν? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,222(b)	1	,040		
Continuity Correction(a)	3,598	1	,058		
Likelihood Ratio	4,253	1	,039		
Fisher's Exact Test				,057	,029
Linear-by-Linear Association	4,201	1	,040		

N of Valid Cases	202			
a Computed only for a 2x2 table				
b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 27,50.				

Αν ναι, πόσες φορές? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,863(a)	2	,650
Likelihood Ratio	,896	2	,639
Linear-by-Linear Association	,107	1	,743
N of Valid Cases	55		
a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,05.			

Σας έχουν βρῖσει ή απειλήσει ποτέ? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,029(b)	1	,866		
Continuity Correction(a)	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,029	1	,866		
Fisher's Exact Test				1,000	,500
Linear-by-Linear Association	,028	1	,866		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 22,50.					

Αν ναι, πόσες φορές? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,338(a)	2	,512
Likelihood Ratio	1,342	2	,511
Linear-by-Linear Association	,325	1	,568
N of Valid Cases	154		

a 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,66.

Σας έχουν απειλήσει ποτέ με τη χρήση κάποιου αντικειμένου (π.χ. μαχαίρι, ρόπαλο ή κάποιο άλλο αντικείμενο)? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,421(b)	1	,516		
Continuity Correction(a)	,195	1	,658		
Likelihood Ratio	,422	1	,516		
Fisher's Exact Test				,542	,329
Linear-by-Linear Association	,419	1	,517		
N of Valid Cases	199				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,43.

Αν ναι πόσες φορές? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,734(a)	2	,255
Likelihood Ratio	2,817	2	,245
Linear-by-Linear Association	2,163	1	,141
N of Valid Cases	28		

a 4 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,71.

Κλοπή * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,708(b)	1	,017		
Continuity Correction(a)	4,934	1	,026		
Likelihood Ratio	5,778	1	,016		
Fisher's Exact Test				,019	,013
Linear-by-Linear Association	5,679	1	,017		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 22,89.					

Ξυλοδαρμός * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,740(b)	1	,390		
Continuity Correction(a)	,329	1	,566		
Likelihood Ratio	,746	1	,388		
Fisher's Exact Test				,568	,284
Linear-by-Linear Association	,736	1	,391		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,50.					

Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,000(b)	1	1,000		
Continuity Correction(a)	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,000	1	1,000		

Fisher's Exact Test				1,000	,751
Linear-by-Linear Association	,000	1	1,000		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,00.					

Απειλές * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,184(b)	1	,023		
Continuity Correction(a)	4,556	1	,033		
Likelihood Ratio	5,208	1	,022		
Fisher's Exact Test				,033	,016
Linear-by-Linear Association	5,158	1	,023		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 43,00.					

Απειλές υπό τη χρήση όπλου * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	3,045(b)	1	,081		
Continuity Correction(a)	1,353	1	,245		
Likelihood Ratio	4,204	1	,040		
Fisher's Exact Test				,246	,123
Linear-by-Linear Association	3,030	1	,082		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,50.					

Εκφοβισμός * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,104(b)	1	,748		
Continuity Correction(a)	,026	1	,872		
Likelihood Ratio	,104	1	,748		
Fisher's Exact Test				,872	,436
Linear-by-Linear Association	,103	1	,748		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 26,00.					

Ψέματα * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,182(b)	1	,140		
Continuity Correction(a)	1,724	1	,189		
Likelihood Ratio	2,192	1	,139		
Fisher's Exact Test				,189	,094
Linear-by-Linear Association	2,172	1	,141		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 24,50.					

Εκμετάλλευση * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	9,309(b)	1	,002		
Continuity Correction(a)	8,401	1	,004		
Likelihood Ratio	9,435	1	,002		
Fisher's Exact Test				,004	,002
Linear-by-Linear Association	9,263	1	,002		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 31,00.					

Έχετε πει ποτέ ψέματα με σκοπό να αποκτήσετε πράγματα ή να πετύχετε χάρες? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,640(a)	3	,131
Likelihood Ratio	5,726	3	,126
Linear-by-Linear Association	4,225	1	,040
N of Valid Cases	201		
a 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,48.			

Έχετε εκμεταλλευθεί ή εξαπατήσει άλλα άτομα? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,606(b)	1	,205		
Continuity Correction(a)	1,269	1	,260		
Likelihood Ratio	1,609	1	,205		
Fisher's Exact Test				,260	,130
Linear-by-Linear Association	1,599	1	,206		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 48,50.					

Αν ναι, με ποιο σκοπό? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,126(a)	2	,345
Likelihood Ratio	2,129	2	,345
Linear-by-Linear Association	1,735	1	,188
N of Valid Cases	98		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,35.

Καταστρέψατε ποτέ περιουσιακό στοιχείο κάποιου άλλου ατόμου ώστε να του προκαλέσετε σοβαρή ζημιά? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,051(a)	3	,384
Likelihood Ratio	3,077	3	,380
Linear-by-Linear Association	2,155	1	,142
N of Valid Cases	202		

a 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,50.

Έχετε κλέψει κάποιο αντικείμενο από κάποιον άλλον? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,000(b)	1	1,000		
Continuity Correction(a)	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,000	1	1,000		
Fisher's Exact Test				1,000	,558
Linear-by-Linear Association	,000	1	1,000		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 38,00.

Αν ναι, πόσες φορές? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,371(a)	2	,831
Likelihood Ratio	,371	2	,831
Linear-by-Linear Association	,008	1	,930
N of Valid Cases	75		

a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,44.

Απειλήσατε ποτέ άτομο με τη χρήση όπλου ή μαχαιριού ή άλλου επικίνδυνου αντικειμένου? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,098(b)	1	,147		
Continuity Correction(a)	1,541	1	,214		
Likelihood Ratio	2,119	1	,145		
Fisher's Exact Test				,214	,107
Linear-by-Linear Association	2,088	1	,149		
N of Valid Cases	200				

a Computed only for a 2x2 table
b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,50.

Αν ναι, με σκοπό: * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,743(a)	3	,192
Likelihood Ratio	5,457	3	,141
Linear-by-Linear Association	,260	1	,610
N of Valid Cases	27		

a 6 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,00.

Έχετε απειλήσει άτομο κάνοντας χρήση σωματικής βίας (π.χ. χαστούκια, γροθιές, κλοτσιές, τράβηγμα μαλλιών)? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,020(b)	1	,888		
Continuity Correction(a)	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,020	1	,888		
Fisher's Exact Test				1,000	,500
Linear-by-Linear Association	,020	1	,888		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 46,50.

Αν ναι, αυτό το άτομο ήταν: * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,610(a)	3	,657
Likelihood Ratio	1,615	3	,656
Linear-by-Linear Association	,564	1	,453
N of Valid Cases	90		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,84.

Έχετε εμπλακεί ποτέ σε σωματικούς καβγάδες με άλλα άτομα? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,135(b)	1	,042		
Continuity Correction(a)	3,565	1	,059		
Likelihood Ratio	4,153	1	,042		
Fisher's Exact Test				,059	,029
Linear-by-Linear Association	4,114	1	,043		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 38,00.

Αν ναι, πόσες φορές? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,124(a)	2	,940
Likelihood Ratio	,123	2	,940
Linear-by-Linear Association	,122	1	,727
N of Valid Cases	128		

a 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,33.

Έχετε δοκιμάσει ποτέ ναρκωτικές ουσίες? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,981(b)	1	,003		
Continuity Correction(a)	7,653	1	,006		
Likelihood Ratio	9,596	1	,002		
Fisher's Exact Test				,005	,002
Linear-by-Linear Association	8,937	1	,003		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,50.

Πιέσατε κάποιο άτομο ώστε να κάνει χρήση ουσιών? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,116(b)	1	,733		
Continuity Correction(a)	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,117	1	,733		
Fisher's Exact Test				1,000	,500
Linear-by-Linear Association	,116	1	,734		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,50.					

Είστε καπνιστής / καπνίστρια? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	10,110(b)	1	,001		
Continuity Correction(a)	9,124	1	,003		
Likelihood Ratio	10,298	1	,001		
Fisher's Exact Test				,002	,001
Linear-by-Linear Association	10,060	1	,002		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 27,00.					

Αν ναι, πόσο καιρό? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,479(a)	2	,787
Likelihood Ratio	,480	2	,786
Linear-by-Linear Association	,409	1	,522
N of Valid Cases	53		

a 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,42.

Έχετε προκαλέσει ζημιές στο χώρο του σχολείου (π.χ. graffiti, σπάσιμο πόρτας ή άλλων αντικειμένων) * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,298(a)	3	,348
Likelihood Ratio	3,338	3	,342
Linear-by-Linear Association	2,926	1	,087
N of Valid Cases	202		

a 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,00.

Κάνατε χρήση λεκτικής επίθεσης (βρισιές, ειρωνεία) σε κάποιον εκπαιδευτικό σας? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,369(a)	3	,224
Likelihood Ratio	4,444	3	,217
Linear-by-Linear Association	2,751	1	,097
N of Valid Cases	201		

a 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,47.

Κάνετε χρήση λεκτικής επίθεσης σε κάποιο συμμαθητή σας? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,772(a)	3	,856
Likelihood Ratio	,773	3	,856
Linear-by-Linear Association	,226	1	,634
N of Valid Cases	200		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,43.

Κάνετε χρήση σωματικής βίας μέσα στο σχολείο (π.χ. σπρώξιμο, χαστούκι)? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,168(a)	3	,761
Likelihood Ratio	1,172	3	,760
Linear-by-Linear Association	,602	1	,438
N of Valid Cases	199		

a 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,45.

Εμποδίσσατε ποτέ με τη συμπεριφορά σας τη διεξαγωγή του μαθήματος (π.χ. κάνοντας κάποιο θόρυβο ή μιλώντας)? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,320(a)	3	,229
Likelihood Ratio	4,342	3	,227
Linear-by-Linear Association	,087	1	,768
N of Valid Cases	200		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,00.

Απειλήσατε ποτέ συμμαθητή σας με τη χρήση μαχαιριού ή άλλου αντικειμένου? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,883(a)	3	,181
Likelihood Ratio	6,434	3	,092
Linear-by-Linear Association	2,477	1	,116
N of Valid Cases	201		

a 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,50.

Κάνατε χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,000(a)	3	,572
Likelihood Ratio	2,406	3	,493
Linear-by-Linear Association	,266	1	,606
N of Valid Cases	201		

a 6 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,50.

Παρενοχλήσατε σεξουαλικά συμμαθητή - τρια στο χώρο του σχολείου? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,259(a)	3	,353
Likelihood Ratio	3,358	3	,340
Linear-by-Linear Association	,499	1	,480
N of Valid Cases	199		

a 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,99.

Κάνατε σκασιαρχείο από το σχολείο? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,288(a)	3	,016
Likelihood Ratio	10,533	3	,015
Linear-by-Linear Association	8,278	1	,004
N of Valid Cases	201		

a 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 17,41.

Έχετε πάει καθυστερημένα στο μάθημα? * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,964(a)	3	,030
Likelihood Ratio	9,067	3	,028
Linear-by-Linear Association	8,375	1	,004
N of Valid Cases	200		

a 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,50.

Κλοπή * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,329(b)	1	,566		
Continuity Correction(a)	,139	1	,710		
Likelihood Ratio	,329	1	,566		
Fisher's Exact Test				,689	,355
Linear-by-Linear Association	,327	1	,567		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,43.

Ξυλοδαρμός * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,309(b)	1	,578		
Continuity Correction(a)	,130	1	,718		
Likelihood Ratio	,309	1	,578		
Fisher's Exact Test				,697	,360
Linear-by-Linear Association	,307	1	,579		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,42.					

Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,708(b)	1	,400		
Continuity Correction(a)	,182	1	,669		
Likelihood Ratio	,721	1	,396		
Fisher's Exact Test				,445	,337
Linear-by-Linear Association	,704	1	,401		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,99.					

Απειλές * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	9,464(b)	1	,002		
Continuity Correction(a)	8,556	1	,003		
Likelihood Ratio	9,583	1	,002		
Fisher's Exact Test				,002	,002
Linear-by-Linear Association	9,417	1	,002		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 31,84.					

Απειλές υπό τη χρήση όπλου * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,363(b)	1	,243		
Continuity Correction(a)	,613	1	,434		
Likelihood Ratio	1,406	1	,236		
Fisher's Exact Test				,279	,218
Linear-by-Linear Association	1,356	1	,244		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,48.					

Εκφοβισμός * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,705(b)	1	,401		
Continuity Correction(a)	,442	1	,506		
Likelihood Ratio	,706	1	,401		
Fisher's Exact Test				,484	,253
Linear-by-Linear Association	,701	1	,402		

N of Valid Cases	201			
a Computed only for a 2x2 table				
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 20,40.				

Ψέματα * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,513(b)	1	,034		
Continuity Correction(a)	3,906	1	,048		
Likelihood Ratio	4,535	1	,033		
Fisher's Exact Test				,039	,024
Linear-by-Linear Association	4,490	1	,034		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 34,83.					

Εκμετάλλευση * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	3,676(b)	1	,055		
Continuity Correction(a)	3,077	1	,079		
Likelihood Ratio	3,705	1	,054		
Fisher's Exact Test				,072	,039
Linear-by-Linear Association	3,658	1	,056		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 24,88.					

Πρόκληση σε χρήση ναρκωτικών ουσιών * Τόπος μόνιμης κατοικίας

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,349(b)	1	,555		
Continuity Correction(a)	,000	1	,993		
Likelihood Ratio	,355	1	,551		
Fisher's Exact Test				,621	,496
Linear-by-Linear Association	,347	1	,556		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,49.					

Παρακάτω θα παρουσιαστούν οι πίνακες chi- square test του φύλου των μαθητών.

Σας έχουν κλέψει ποτέ? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Σας έχουν κλέψει ποτέ?	Ναι	Count	32	34	66
		% within Φύλο	28,1%	38,6%	32,7%
	Όχι	Count	82	54	136
		% within Φύλο	71,9%	61,4%	67,3%
Total	Count	114	88	202	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,521(b)	1	,112		
Continuity Correction(a)	2,063	1	,151		
Likelihood Ratio	2,511	1	,113		
Fisher's Exact Test				,131	,076
Linear-by-Linear Association	2,508	1	,113		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 28,75.					

Αν ναι πόσες φορές? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι πόσες φορές?	Μια φορά	Count	19	24	43
		% within Φύλο	55,9%	70,6%	63,2%
	Τουλάχιστον δυο φορές	Count	11	10	21
		% within Φύλο	32,4%	29,4%	30,9%
	Πολλές φορές	Count	4		4
		% within Φύλο	11,8%		5,9%
Total	Count	34	34	68	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,629(a)	2	,099
Likelihood Ratio	6,176	2	,046
Linear-by-Linear Association	3,240	1	,072
N of Valid Cases	68		

a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,00.

Σας έχουν απειλήσει ποτέ? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Σας έχουν απειλήσει ποτέ?	Ναι	Count	58	27	85
		% within Φύλο	50,9%	31,0%	42,3%
	Όχι	Count	56	60	116
		% within Φύλο	49,1%	69,0%	57,7%
Total	Count	114	87	201	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	7,961(b)	1	,005		
Continuity Correction(a)	7,168	1	,007		
Likelihood Ratio	8,071	1	,004		
Fisher's Exact Test				,006	,004
Linear-by-Linear Association	7,921	1	,005		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 36,79.

Αν ναι, ποιοι? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι, ποιοι?	Οι φίλοι μου	Count	14	4	18
		% within Φύλο	23,7%	14,3%	20,7%
	Οι συμμαθητές μου	Count	11	9	20
		% within Φύλο	18,6%	32,1%	23,0%
	Η οικογένεια μου	Count	6	5	11
		% within Φύλο	10,2%	17,9%	12,6%
	Άγνωστοι	Count	28	10	38
		% within Φύλο	47,5%	35,7%	43,7%
Total	Count	59	28	87	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,811(a)	3	,283
Likelihood Ratio	3,761	3	,289
Linear-by-Linear Association	,052	1	,819
N of Valid Cases	87		

a 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,54.

Σας έχουν πει ψέματα ώστε να ωφεληθούν άλλοι εκτός από εσάς? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Σας έχουν πει ψέματα ώστε να ωφεληθούν άλλοι εκτός από εσάς?	Ποτέ	Count	12	15	27
		% within Φύλο	10,5%	17,2%	13,4%
	Σπάνια	Count	71	53	124
		% within Φύλο	62,3%	60,9%	61,7%
	Συχνά	Count	26	18	44
		% within Φύλο	22,8%	20,7%	21,9%
	Πολύ συχνά	Count	5	1	6
		% within Φύλο	4,4%	1,1%	3,0%

Total	Count	114	87	201
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,504(a)	3	,320
Likelihood Ratio	3,692	3	,297
Linear-by-Linear Association	2,546	1	,111
N of Valid Cases	201		

a 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,60.

Σας έχουν εξαναγκάσει να κάνετε χάρες ή πράξεις προς όφελος τρίτων? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Σας έχουν εξαναγκάσει να κάνετε χάρες ή πράξεις προς όφελος τρίτων?	Ναι	Count	61	40	101
		% within Φύλο	53,5%	45,5%	50,0%
	Όχι	Count	53	48	101
		% within Φύλο	46,5%	54,5%	50,0%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,289(b)	1	,256		
Continuity Correction(a)	,987	1	,321		
Likelihood Ratio	1,290	1	,256		
Fisher's Exact Test				,321	,160
Linear-by-Linear Association	1,282	1	,257		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 44,00.

Αν ναι, από: * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι, από:	Το σχολικό περιβάλλον	Count	19	6	25
		% within Φύλο	31,7%	15,4%	25,3%
	Το φιλικό περιβάλλον	Count	37	28	65
		% within Φύλο	61,7%	71,8%	65,7%
	Το οικογενειακό περιβάλλον	Count	4	5	9
		% within Φύλο	6,7%	12,8%	9,1%
Total	Count	60	39	99	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,835(a)	2	,147
Likelihood Ratio	3,976	2	,137
Linear-by-Linear Association	3,712	1	,054
N of Valid Cases	99		

a 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,55.

Έχετε δεχθεί σωματική βία με σκοπό να σας τρομοκρατήσουν? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Έχετε δεχθεί σωματική βία με σκοπό να σας τρομοκρατήσουν?	Ναι	Count	41	14	55
		% within Φύλο	36,0%	15,9%	27,2%
	Όχι	Count	73	74	147
		% within Φύλο	64,0%	84,1%	72,8%
Total	Count	114	88	202	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	10,082(b)	1	,001		
Continuity Correction(a)	9,095	1	,003		
Likelihood Ratio	10,497	1	,001		
Fisher's Exact Test				,001	,001
Linear-by-Linear Association	10,032	1	,002		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 23,96.

Αν ναι, πόσες φορές? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	Count	12	7	19
		% within Φύλο	29,3%	50,0%	34,5%
	Τουλάχιστον δύο φορές	Count	21	7	28
		% within Φύλο	51,2%	50,0%	50,9%
	Πολλές φορές	Count	8		8
		% within Φύλο	19,5%		14,5%
Total		Count	41	14	55
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,033(a)	2	,133
Likelihood Ratio	5,901	2	,052
Linear-by-Linear Association	3,680	1	,055
N of Valid Cases	55		

a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,04.

Σας έχουν βρῖσει ή απειλήσει ποτέ? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Σας έχουν βρῖσει ή απειλήσεις ποτέ?	Ναι	Count	97	60	157
		% within Φύλο	85,1%	68,2%	77,7%
	Όχι	Count	17	28	45
		% within Φύλο	14,9%	31,8%	22,3%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,198(b)	1	,004		
Continuity Correction(a)	7,251	1	,007		
Likelihood Ratio	8,163	1	,004		
Fisher's Exact Test				,006	,004
Linear-by-Linear Association	8,157	1	,004		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,60.					

Αν ναι, πόσες φορές? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	Count	10	16	26
		% within Φύλο	10,6%	26,7%	16,9%
	Τουλάχιστον δύο φορές	Count	23	29	52
		% within Φύλο	24,5%	48,3%	33,8%
	Πολλές φορές	Count	61	15	76
		% within Φύλο	64,9%	25,0%	49,4%
Total		Count	94	60	154
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,561(a)	2	,000
Likelihood Ratio	24,377	2	,000
Linear-by-Linear Association	20,431	1	,000
N of Valid Cases	154		

a 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,13.

Σας έχουν απειλήσει ποτέ με τη χρήση κάποιου αντικειμένου (π.χ. μαχαίρι, ρόπαλο ή κάποιο άλλο αντικείμενο)? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Σας έχουν απειλήσει ποτέ με τη χρήση κάποιου αντικειμένου (π.χ. μαχαίρι, ρόπαλο ή κάποιο άλλο αντικείμενο)?	Ναι	Count	22	5	27
		% within Φύλο	19,5%	5,8%	13,6%
	Όχι	Count	91	81	172
		% within Φύλο	80,5%	94,2%	86,4%
Total	Count	113	86	199	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	7,765(b)	1	,005		
Continuity Correction(a)	6,644	1	,010		
Likelihood Ratio	8,462	1	,004		
Fisher's Exact Test				,006	,004
Linear-by-Linear Association	7,726	1	,005		
N of Valid Cases	199				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,67.

Αν ναι πόσες φορές? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι πόσες φορές?	Μια φορά	Count	13	3	16
		% within Φύλο	61,9%	42,9%	57,1%
	Τουλάχιστον δύο φορές	Count	5	3	8
		% within Φύλο	23,8%	42,9%	28,6%
	Πολλές φορές	Count	3	1	4
		% within Φύλο	14,3%	14,3%	14,3%
Total		Count	21	7	28
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,000(a)	2	,607
Likelihood Ratio	,965	2	,617
Linear-by-Linear Association	,346	1	,556
N of Valid Cases	28		

a 4 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,00.

Κλοπή * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Κλοπή	Δεν έχω πέσει θύμα	Count	93	62	155
		% within Φύλο	81,6%	71,3%	77,1%
	Έχω πέσει θύμα	Count	21	25	46
		% within Φύλο	18,4%	28,7%	22,9%
Total		Count	114	87	201
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,975(b)	1	,085		
Continuity Correction(a)	2,419	1	,120		
Likelihood Ratio	2,952	1	,086		

Fisher's Exact Test				,093	,060
Linear-by-Linear Association	2,960	1	,085		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,91.					

Ξυλοδαρμός * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Ξυλοδαρμός	Δεν έχω πέσει θύμα	Count	104	85	189
		% within Φύλο	91,2%	96,6%	93,6%
	Έχω πέσει θύμα	Count	10	3	13
		% within Φύλο	8,8%	3,4%	6,4%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,372(b)	1	,124		
Continuity Correction(a)	1,565	1	,211		
Likelihood Ratio	2,534	1	,111		
Fisher's Exact Test				,154	,104
Linear-by-Linear Association	2,360	1	,124		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,66.					

Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου	Δεν έχω πέσει θύμα	Count	112	88	200
		% within Φύλο	98,2%	100,0%	99,0%
	Έχω πέσει θύμα	Count	2		2
		% within Φύλο	1,8%		1,0%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,559(b)	1	,212		
Continuity Correction(a)	,283	1	,595		
Likelihood Ratio	2,304	1	,129		
Fisher's Exact Test				,506	,317
Linear-by-Linear Association	1,552	1	,213		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,87.

Απειλές * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
ΑΠΕΙΛΕΣ	Δεν έχω πέσει θύμα	Count	60	56	116
		% within Φύλο	52,6%	63,6%	57,4%
	Έχω πέσει θύμα	Count	54	32	86
		% within Φύλο	47,4%	36,4%	42,6%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,460(b)	1	,117		
Continuity Correction(a)	2,031	1	,154		
Likelihood Ratio	2,473	1	,116		
Fisher's Exact Test				,151	,077
Linear-by-Linear Association	2,448	1	,118		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 37,47.

Απειλές υπό τη χρήση όπλου * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Απειλές υπό τη χρήση όπλου	Δεν έχω πέσει θύμα	Count	111	88	199
		% within Φύλο	97,4%	100,0%	98,5%
	Έχω πέσει θύμα	Count	3		3
		% within Φύλο	2,6%		1,5%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,351(b)	1	,125		
Continuity Correction(a)	,896	1	,344		
Likelihood Ratio	3,467	1	,063		
Fisher's Exact Test				,259	,178
Linear-by-Linear Association	2,339	1	,126		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,31.

Εκφοβισμός * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Εκφοβισμός	Δεν έχω πέσει θύμα	Count	78	72	150
		% within Φύλο	68,4%	81,8%	74,3%
	Έχω πέσει θύμα	Count	36	16	52
		% within Φύλο	31,6%	18,2%	25,7%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,663(b)	1	,031		
Continuity Correction(a)	3,989	1	,046		
Likelihood Ratio	4,778	1	,029		
Fisher's Exact Test				,035	,022
Linear-by-Linear Association	4,640	1	,031		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 22,65.					

Ψέματα * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Ψέματα	Δεν έχω πέσει θύμα	Count	31	18	49
		% within Φύλο	27,2%	20,5%	24,3%
	Έχω πέσει θύμα	Count	83	70	153
		% within Φύλο	72,8%	79,5%	75,7%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,227(b)	1	,268		
Continuity Correction(a)	,888	1	,346		
Likelihood Ratio	1,241	1	,265		
Fisher's Exact Test				,321	,173
Linear-by-Linear Association	1,221	1	,269		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,35.

Εκμετάλλευση * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Εκμετάλλευση	Δεν έχω πέσει θύμα	Count	79	61	140
		% within Φύλο	69,3%	69,3%	69,3%
	Έχω πέσει θύμα	Count	35	27	62
		% within Φύλο	30,7%	30,7%	30,7%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,000(b)	1	,998		
Continuity Correction(a)	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,000	1	,998		
Fisher's Exact Test				1,000	,561
Linear-by-Linear Association	,000	1	,998		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 27,01.

Έχετε πει ποτέ ψέματα με σκοπό να αποκτήσετε πράγματα ή να πετύχετε χάρεις? * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Έχετε πει ποτέ ψέματα με σκοπό να αποκτήσετε πράγματα ή να πετύχετε χάρεις?	Ποτέ	Count	23	25	48
		% within Φύλο	20,2%	28,7%	23,9%
	Σπάνια	Count	67	47	114
		% within Φύλο	58,8%	54,0%	56,7%
	Συχνά	Count	18	12	30
		% within Φύλο	15,8%	13,8%	14,9%
	Πολύ συχνά	Count	6	3	9
		% within Φύλο	5,3%	3,4%	4,5%
	Total	Count	114	87	201
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,205(a)	3	,531
Likelihood Ratio	2,200	3	,532
Linear-by-Linear Association	1,742	1	,187
N of Valid Cases	201		

a 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,90.

Έχετε εκμεταλλευθεί ή εξαπατήσει άλλα άτομα? * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Έχετε εκμεταλλευθεί ή εξαπατήσει άλλα άτομα?	Ναι	Count	63	34	97
		% within Φύλο	55,3%	38,6%	48,0%
	Όχι	Count	51	54	105
		% within Φύλο	44,7%	61,4%	52,0%
Total	Count	114	88	202	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,500(b)	1	,019		
Continuity Correction(a)	4,854	1	,028		
Likelihood Ratio	5,534	1	,019		
Fisher's Exact Test				,023	,014
Linear-by-Linear Association	5,473	1	,019		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 42,26.

Αν ναι, με ποιο σκοπό? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι, με ποιο σκοπό?	Να πετύχετε χάρες	Count	35	31	66
		% within Φύλο	55,6%	88,6%	67,3%
	Να αποκτήσετε αντικείμενα	Count	13	3	16
		% within Φύλο	20,6%	8,6%	16,3%
	Να κερδίσετε χρήματα	Count	15	1	16
		% within Φύλο	23,8%	2,9%	16,3%
Total	Count	63	35	98	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,697(a)	2	,003
Likelihood Ratio	13,568	2	,001
Linear-by-Linear Association	11,253	1	,001
N of Valid Cases	98		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,71.

Καταστρέψατε ποτέ περιουσιακό στοιχείο κάποιου άλλου άτομου ώστε να του προκαλέσετε σοβαρή ζημιά? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Καταστρέψατε ποτέ περιουσιακό στοιχείο κάποιου άλλου άτομου ώστε να του προκαλέσετε σοβαρή ζημιά?	Ποτέ	Count	76	80	156
		% within Φύλο	66,7%	90,9%	77,2%
	Σπάνια	Count	31	8	39
		% within Φύλο	27,2%	9,1%	19,3%
	Συχνά	Count	4		4
		% within Φύλο	3,5%		2,0%
	Πολύ συχνά	Count	3		3
		% within Φύλο	2,6%		1,5%
Total	Count	114	88	202	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,612(a)	3	,001
Likelihood Ratio	20,937	3	,000
Linear-by-Linear Association	16,367	1	,000
N of Valid Cases	202		

a 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,31.

Έχετε κλέψει κάποιο αντικείμενο από κάποιον άλλον? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Έχετε κλέψει κάποιο αντικείμενο από κάποιον άλλον?	Ναι	Count	51	25	76
		% within Φύλο	44,7%	28,4%	37,6%
	Όχι	Count	63	63	126
		% within Φύλο	55,3%	71,6%	62,4%
Total	Count	114	88	202	

	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%
--	---------------	--------	--------	--------

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,642(b)	1	,018		
Continuity Correction(a)	4,967	1	,026		
Likelihood Ratio	5,721	1	,017		
Fisher's Exact Test				,020	,013
Linear-by-Linear Association	5,614	1	,018		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 33,11.

Αν ναι, πόσες φορές? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	Count	25	19	44
		% within Φύλο	50,0%	76,0%	58,7%
	Τουλάχιστον δύο φορές	Count	17	5	22
		% within Φύλο	34,0%	20,0%	29,3%
	Πολλές φορές	Count	8	1	9
		% within Φύλο	16,0%	4,0%	12,0%
Total	Count	50	25	75	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,034(a)	2	,081
Likelihood Ratio	5,440	2	,066
Linear-by-Linear Association	4,857	1	,028
N of Valid Cases	75		

a 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,00.

Απειλήσατε ποτέ άτομο με τη χρήση όπλου ή μαχαιριού ή άλλου επικίνδυνου αντικειμένου? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Απειλήσατε ποτέ άτομο με τη χρήση όπλου ή μαχαιριού ή άλλου επικίνδυνου αντικειμένου?	Ναι	Count	23	4	27
		% within Φύλο	20,2%	4,7%	13,5%
	Όχι	Count	91	82	173
		% within Φύλο	79,8%	95,3%	86,5%
Total	Count	114	86	200	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	10,117(b)	1	,001		
Continuity Correction(a)	8,831	1	,003		
Likelihood Ratio	11,313	1	,001		
Fisher's Exact Test				,001	,001
Linear-by-Linear Association	10,066	1	,002		
N of Valid Cases	200				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,61.

Αν ναι, με σκοπό: * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι, με σκοπό:	Να πάρετε χρήματα	Count	3		3
		% within Φύλο	13,0%		11,1%
	Να πάρετε αντικείμενα	Count	1	2	3
		% within Φύλο	4,3%	50,0%	11,1%
	Από περιέργεια	Count	4		4
		% within Φύλο	17,4%		14,8%
	Για πλάκα	Count	15	2	17

		% within Φύλο	65,2%	50,0%	63,0%
Total	Count		23	4	27
	% within Φύλο		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,734(a)	3	,052
Likelihood Ratio	6,518	3	,089
Linear-by-Linear Association	,362	1	,548
N of Valid Cases	27		

a 7 cells (87,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,44.

Έχετε απειλήσει άτομο κάνοντας χρήση σωματικής βίας (π.χ. χαστούκια, γροθιές, κλοτσιές, τράβηγμα μαλλιών)? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Έχετε απειλήσει άτομο κάνοντας χρήση σωματικής βίας (π.χ. χαστούκια, γροθιές, κλοτσιές, τράβηγμα μαλλιών)?	Ναι	Count	66	27	93
		% within Φύλο	57,9%	30,7%	46,0%
	Όχι	Count	48	61	109
		% within Φύλο	42,1%	69,3%	54,0%
Total	Count	114	88	202	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	14,804(b)	1	,000		
Continuity Correction(a)	13,729	1	,000		
Likelihood Ratio	15,070	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	14,731	1	,000		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 40,51.

Αν ναι, αυτό το άτομο ήταν: * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι, αυτό το άτομο ήταν:	Φίλος	Count	14	9	23
		% within Φύλο	21,5%	36,0%	25,6%
	Συμμαθητής	Count	26	3	29
		% within Φύλο	40,0%	12,0%	32,2%
	Συγγενής	Count	3	11	14
		% within Φύλο	4,6%	44,0%	15,6%
	Άγνωστος	Count	22	2	24
		% within Φύλο	33,8%	8,0%	26,7%
Total	Count	65	25	90	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	28,398(a)	3	,000
Likelihood Ratio	27,956	3	,000
Linear-by-Linear Association	,992	1	,319
N of Valid Cases	90		

a 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,89.

Έχετε εμπλακεί ποτέ σε σωματικούς καβγάδες με άλλα άτομα? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Έχετε εμπλακεί ποτέ σε σωματικούς καβγάδες με άλλα άτομα?	Ναι	Count	90	36	126
		% within Φύλο	78,9%	40,9%	62,4%
	Όχι	Count	24	52	76
		% within Φύλο	21,1%	59,1%	37,6%
Total	Count	114	88	202	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	30,619(b)	1	,000		
Continuity Correction(a)	29,020	1	,000		
Likelihood Ratio	31,116	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	30,468	1	,000		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 33,11.

Αν ναι, πόσες φορές? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Αν ναι, πόσες φορές?	Μια φορά	Count	30	27	57
		% within Φύλο	32,6%	75,0%	44,5%
	Τουλάχιστον δύο φορές	Count	40	6	46
		% within Φύλο	43,5%	16,7%	35,9%
	Πολλές φορές	Count	22	3	25
		% within Φύλο	23,9%	8,3%	19,5%
Total	Count	92	36	128	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,833(a)	2	,000
Likelihood Ratio	19,267	2	,000
Linear-by-Linear Association	14,924	1	,000
N of Valid Cases	128		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,03.

Έχετε δοκιμάσει ποτέ ναρκωτικές ουσίες? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Έχετε δοκιμάσει ποτέ ναρκωτικές ουσίες?	Ναι	Count	17	4	21
		% within Φύλο	14,9%	4,5%	10,4%
	Όχι	Count	97	84	181
		% within Φύλο	85,1%	95,5%	89,6%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,730(b)	1	,017		
Continuity Correction(a)	4,671	1	,031		
Likelihood Ratio	6,241	1	,012		
Fisher's Exact Test				,020	,013
Linear-by-Linear Association	5,701	1	,017		
N of Valid Cases	202				
a Computed only for a 2x2 table					
b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,15.					

Πιέσατε κάποιο άτομο ώστε να κάνει χρήση ουσιών? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Πιέσατε κάποιο άτομο ώστε να κάνει χρήση ουσιών?	Ναι	Count	8	1	9
		% within Φύλο	7,0%	1,1%	4,5%
	Όχι	Count	106	87	193
		% within Φύλο	93,0%	98,9%	95,5%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,035(b)	1	,045		
Continuity Correction(a)	2,772	1	,096		
Likelihood Ratio	4,715	1	,030		
Fisher's Exact Test				,081	,043
Linear-by-Linear Association	4,015	1	,045		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 1 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,92.

Είστε καπνιστής / καπνίστρια? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Είστε καπνιστής / καπνίστρια?	Ναι	Count	31	23	54
		% within Φύλο	27,2%	26,1%	26,7%
	Όχι	Count	83	65	148
		% within Φύλο	72,8%	73,9%	73,3%
Total		Count	114	88	202
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,028(b)	1	,866		
Continuity Correction(a)	,000	1	,994		
Likelihood Ratio	,028	1	,866		
Fisher's Exact Test				1,000	,498
Linear-by-Linear Association	,028	1	,867		
N of Valid Cases	202				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 23,52.

Αν ναι, πόσο καιρό? * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Αν ναι, πόσο καιρό?	Τον τελευταίο χρόνο	Count	15	11	26
		% within Φύλο	50,0%	47,8%	49,1%
	Τα τελευταία δύο χρόνια	Count	8	11	19
		% within Φύλο	26,7%	47,8%	35,8%
	Πολλά χρόνια	Count	7	1	8
		% within Φύλο	23,3%	4,3%	15,1%
Total		Count	30	23	53
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,747(a)	2	,093
Likelihood Ratio	5,228	2	,073
Linear-by-Linear Association	,686	1	,407
N of Valid Cases	53		

a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,47.

Έχετε προκαλέσει ζημιές στο χώρο του σχολείου (π.χ. graffiti, σπάσιμο πόρτας ή άλλων αντικειμένων) * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Έχετε προκαλέσει ζημιές στο χώρο του σχολείου (π.χ. graffiti, σπάσιμο πόρτας ή άλλων αντικειμένων)	Ποτέ	Count	35	63	98
		% within Φύλο	30,7%	71,6%	48,5%
	Σπάνια	Count	60	21	81
		% within Φύλο	52,6%	23,9%	40,1%
	Συχνά	Count	12	3	15
		% within Φύλο	10,5%	3,4%	7,4%
	Πολύ συχνά	Count	7	1	8
		% within Φύλο	6,1%	1,1%	4,0%

Total	Count	114	88	202
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	33,893(a)	3	,000
Likelihood Ratio	35,181	3	,000
Linear-by-Linear Association	27,364	1	,000
N of Valid Cases	202		

a 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,49.

Κάνατε χρήση λεκτικής επίθεσης (βρισιές, ειρωνεία) σε κάποιο εκπαιδευτικό σας? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Κάνατε χρήση λεκτικής επίθεσης (βρισιές, ειρωνεία) σε κάποιο εκπαιδευτικό σας?	Ποτέ	Count	42	54	96
		% within Φύλο	36,8%	62,1%	47,8%
	Σπάνια	Count	43	24	67
		% within Φύλο	37,7%	27,6%	33,3%
	Συχνά	Count	18	7	25
		% within Φύλο	15,8%	8,0%	12,4%
	Πολύ συχνά	Count	11	2	13
		% within Φύλο	9,6%	2,3%	6,5%
Total	Count	114	87	201	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,595(a)	3	,002
Likelihood Ratio	15,198	3	,002
Linear-by-Linear Association	13,765	1	,000
N of Valid Cases	201		

a 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,63.

Κάνατε χρήση λεκτικής επίθεσης σε κάποιο συμμαθητή σας? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Κάνατε χρήση λεκτικής επίθεσης σε κάποιο συμμαθητή σας?	Ποτέ	Count	10	19	29
		% within Φύλο	8,8%	21,8%	14,5%
	Σπάνια	Count	45	54	99
		% within Φύλο	39,8%	62,1%	49,5%
	Συχνά	Count	43	14	57
		% within Φύλο	38,1%	16,1%	28,5%
	Πολύ συχνά	Count	15		15
		% within Φύλο	13,3%		7,5%
Total	Count	113	87	200	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,501(a)	3	,000
Likelihood Ratio	36,532	3	,000
Linear-by-Linear Association	28,640	1	,000
N of Valid Cases	200		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,53.

Κάνατε χρήση σωματικής βίας μέσα στο σχολείο (π.χ. σπρώξιμο, χαστούκι)? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Κάνατε χρήση σωματικής βίας μέσα στο σχολείο (π.χ. σπρώξιμο, χαστούκι)?	Ποτέ	Count	34	70	104
		% within Φύλο	30,4%	80,5%	52,3%
	Σπάνια	Count	48	16	64
		% within Φύλο	42,9%	18,4%	32,2%

	Συχνά	Count	23	1	24
		% within Φύλο	20,5%	1,1%	12,1%
	Πολύ συχνά	Count	7		7
		% within Φύλο	6,3%		3,5%
	Total	Count	112	87	199
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	53,329(a)	3	,000
Likelihood Ratio	60,979	3	,000
Linear-by-Linear Association	48,596	1	,000
N of Valid Cases	199		

a 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,06.

Εμποδίσσατε ποτέ με τη συμπεριφορά σας τη διεξαγωγή του μαθήματος (π.χ. κάνοντας κάποιο θόρυβο ή μιλώντας)? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Εμποδίσσατε ποτέ με τη συμπεριφορά σας τη διεξαγωγή του μαθήματος (π.χ. κάνοντας κάποιο θόρυβο ή μιλώντας)?	Ποτέ	Count	20	28	48
		% within Φύλο	17,7%	32,2%	24,0%
	Σπάνια	Count	53	41	94
		% within Φύλο	46,9%	47,1%	47,0%
	Συχνά	Count	19	11	30
		% within Φύλο	16,8%	12,6%	15,0%
	Πολύ συχνά	Count	21	7	28
		% within Φύλο	18,6%	8,0%	14,0%
	Total	Count	113	87	200
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,767(a)	3	,033
Likelihood Ratio	8,971	3	,030
Linear-by-Linear Association	8,448	1	,004
N of Valid Cases	200		

a 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,18.

Απειλήσατε ποτέ συμμαθητή σας με τη χρήση μαχαιριού ή άλλου αντικειμένου? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Απειλήσατε ποτέ συμμαθητή σας με τη χρήση μαχαιριού ή άλλου αντικειμένου?	Ποτέ	Count	98	86	184
		% within Φύλο	86,0%	98,9%	91,5%
	Σπάνια	Count	12	1	13
		% within Φύλο	10,5%	1,1%	6,5%
	Συχνά	Count	1		1
		% within Φύλο	,9%		,5%
	Πολύ συχνά	Count	3		3
		% within Φύλο	2,6%		1,5%
	Total	Count	114	87	201
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,656(a)	3	,014
Likelihood Ratio	13,661	3	,003
Linear-by-Linear Association	8,685	1	,003
N of Valid Cases	201		

a 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,43.

Κάνατε χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Κάνατε χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο?	Ποτέ	Count	104	87	191
		% within Φύλο	91,2%	100,0%	95,0%
	Σπάνια	Count	6		6
		% within Φύλο	5,3%		3,0%
	Συχνά	Count	1		1
		% within Φύλο	,9%		,5%
	Πολύ συχνά	Count	3		3
		% within Φύλο	2,6%		1,5%
Total	Count	114	87	201	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,031(a)	3	,045
Likelihood Ratio	11,740	3	,008
Linear-by-Linear Association	6,171	1	,013
N of Valid Cases	201		

a 6 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,43.

Παρενοχλήσατε σεξουαλικά συμμαθητή - τρια στο χώρο του σχολείου? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Παρενοχλήσατε σεξουαλικά συμμαθητή - τρια στο χώρο του σχολείου?	Ποτέ	Count	93	84	177
		% within Φύλο	83,0%	96,6%	88,9%
	Σπάνια	Count	10	3	13
		% within Φύλο	8,9%	3,4%	6,5%
	Συχνά	Count	4		4
		% within Φύλο			

		% within Φύλο	3,6%		2,0%
	Πολύ συχνά	Count	5		5
		% within Φύλο	4,5%		2,5%
Total		Count	112	87	199
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,248(a)	3	,017
Likelihood Ratio	13,762	3	,003
Linear-by-Linear Association	9,723	1	,002
N of Valid Cases	199		

a 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,75.

Κάνατε σκασιαρχείο από το σχολείο? * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Κάνατε σκασιαρχείο από το σχολείο?	Ποτέ	Count	19	22	41
		% within Φύλο	16,7%	25,3%	20,4%
	Σπάνια	Count	42	39	81
		% within Φύλο	36,8%	44,8%	40,3%
	Συχνά	Count	29	15	44
		% within Φύλο	25,4%	17,2%	21,9%
	Πολύ συχνά	Count	24	11	35
		% within Φύλο	21,1%	12,6%	17,4%
Total	Count	114	87	201	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,097(a)	3	,107
Likelihood Ratio	6,172	3	,104
Linear-by-Linear Association	5,625	1	,018
N of Valid Cases	201		

a 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,15.

Έχετε πάει καθυστερημένα στο μάθημα? * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Έχετε πάει καθυστερημένα στο μάθημα?	Ποτέ	Count	4	11	15
		% within Φύλο	3,5%	12,8%	7,5%
	Σπάνια	Count	63	42	105
		% within Φύλο	55,3%	48,8%	52,5%
	Συχνά	Count	19	24	43
		% within Φύλο	16,7%	27,9%	21,5%
	Πολύ συχνά	Count	28	9	37
		% within Φύλο	24,6%	10,5%	18,5%
Total	Count	114	86	200	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,162(a)	3	,003
Likelihood Ratio	14,514	3	,002
Linear-by-Linear Association	4,360	1	,037
N of Valid Cases	200		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,45.

Κλοπή * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Κλοπή	Όχι	Count	97	75	172
		% within Φύλο	85,1%	86,2%	85,6%
	Ναι	Count	17	12	29
		% within Φύλο	14,9%	13,8%	14,4%
Total	Count	114	87	201	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,050(b)	1	,823		
Continuity Correction(a)	,000	1	,983		
Likelihood Ratio	,050	1	,823		
Fisher's Exact Test				,843	,494
Linear-by-Linear Association	,050	1	,823		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,55.

Ξυλοδαρμός * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Ξυλοδαρμός	Όχι	Count	89	81	170
		% within Φύλο	78,1%	93,1%	84,6%
	Ναι	Count	25	6	31
		% within Φύλο	21,9%	6,9%	15,4%
Total		Count	114	87	201
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,549(b)	1	,003		
Continuity Correction(a)	7,435	1	,006		
Likelihood Ratio	9,252	1	,002		
Fisher's Exact Test				,003	,002
Linear-by-Linear Association	8,506	1	,004		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,42.

Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου	Όχι	Count	108	87	195
		% within Φύλο	94,7%	100,0%	97,0%
	Ναι	Count	6		6
		% within Φύλο	5,3%		3,0%
Total		Count	114	87	201
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,720(b)	1	,030		
Continuity Correction(a)	3,077	1	,079		
Likelihood Ratio	6,946	1	,008		
Fisher's Exact Test				,037	,031
Linear-by-Linear Association	4,696	1	,030		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,60.

Απειλές * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Απειλές	Όχι	Count	71	66	137
		% within Φύλο	62,3%	75,9%	68,2%
	Ναι	Count	43	21	64
		% within Φύλο	37,7%	24,1%	31,8%
Total		Count	114	87	201
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,194(b)	1	,041		
Continuity Correction(a)	3,591	1	,058		
Likelihood Ratio	4,264	1	,039		
Fisher's Exact Test				,047	,028
Linear-by-Linear Association	4,173	1	,041		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 27,70.

Απειλές υπό τη χρήση όπλου * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Απειλές υπό τη χρήση όπλου	Όχι	Count	108	86	194
		% within Φύλο	94,7%	98,9%	96,5%
	Ναι	Count	6	1	7
		% within Φύλο	5,3%	1,1%	3,5%
Total	Count	114	87	201	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,484(b)	1	,115		
Continuity Correction(a)	1,411	1	,235		
Likelihood Ratio	2,825	1	,093		
Fisher's Exact Test				,142	,115
Linear-by-Linear Association	2,472	1	,116		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,03.

Εκφοβισμός * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Εκφοβισμός	Όχι	Count	86	74	160
		% within Φύλο	75,4%	85,1%	79,6%
	Ναι	Count	28	13	41
		% within Φύλο	24,6%	14,9%	20,4%
Total		Count	114	87	201
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,812(b)	1	,094		
Continuity Correction(a)	2,250	1	,134		
Likelihood Ratio	2,880	1	,090		
Fisher's Exact Test				,113	,066
Linear-by-Linear Association	2,798	1	,094		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 17,75.

Ψέματα * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο			Total
		Αγόρι	Κορίτσι		
Ψέματα	Όχι	Count	44	26	70
		% within Φύλο	38,6%	29,9%	34,8%
	Ναι	Count	70	61	131
		% within Φύλο	61,4%	70,1%	65,2%
Total		Count	114	87	201
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,650(b)	1	,199		
Continuity Correction(a)	1,288	1	,256		
Likelihood Ratio	1,662	1	,197		
Fisher's Exact Test				,233	,128
Linear-by-Linear Association	1,642	1	,200		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 30,30.

Εκμετάλλευση * Φύλο

Crosstab					
			Φύλο		Total
			Αγόρι	Κορίτσι	
Εκμετάλλευση	Όχι	Count	84	67	151
		% within Φύλο	73,7%	77,0%	75,1%
	Ναι	Count	30	20	50
		% within Φύλο	26,3%	23,0%	24,9%
Total	Count	114	87	201	
	% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,292(b)	1	,589		
Continuity Correction(a)	,141	1	,707		
Likelihood Ratio	,294	1	,588		
Fisher's Exact Test				,624	,355
Linear-by-Linear Association	,291	1	,590		
N of Valid Cases	201				

a Computed only for a 2x2 table

b 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,64.

Πρόκληση σε χρήση ναρκωτικών ουσιών * Φύλο

Crosstab					
		Φύλο		Total	
		Αγόρι	Κορίτσι		
Πρόκληση σε χρήση ναρκωτικών ουσιών	Όχι	Count	111	87	198
		% within Φύλο	97,4%	100,0%	98,5%
	Ναι	Count	3		3
		% within Φύλο	2,6%		1,5%
Total		Count	114	87	201
		% within Φύλο	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,324(b)	1	,127		
Continuity Correction(a)	,879	1	,349		
Likelihood Ratio	3,437	1	,064		
Fisher's Exact Test				,260	,180
Linear-by-Linear Association	2,313	1	,128		
N of Valid Cases	201				
a Computed only for a 2x2 table					
b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,30.					

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιείται στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας μας, με σκοπό να διερευνηθεί το φαινόμενο της παραβατικότητας των εφήβων μαθητών, ηλικίας 15-18 ετών, στην πόλη της Πάτρας και την πόλη της Δράμας.

Το ερωτηματολόγιο είναι **ανώνυμο** και τα στοιχεία θα είναι **απόρρητα**. Θα χρησιμοποιηθούν για ερευνητικούς σκοπούς **μόνο**.

Σας ευχαριστούμε για τη συμμετοχή σας στην έρευνα.

1) Φύλο: α) Αγόρι β) Κορίτσι

2) Ηλικία:.....

3) Τάξη Φοίτησης: α) Α΄ Λυκείου , β) Β΄ Λυκείου , γ) Γ΄ Λυκείου

4) Τόπος Μόνιμης Κατοικίας: α) Πάτρα β) Δράμα

5) Σας έχουν κλέψει ποτέ;

Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

ΝΑΙ / ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, πόσες φορές; α) Μια φορά

β) Τουλάχιστον δυο φορές

γ) Πολλές φορές

6) Σας έχουν απειλήσει ποτέ;

Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

ΝΑΙ / ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, από ποιους: α) Από τους φίλους μου

β) Από τους συμμαθητές μου

γ) Από την οικογένειά μου

δ) Από αγνώστους

7) Σας έχουν πει ψέματα ώστε να ωφεληθούν άλλοι εκτός από εσάς;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

1. Ποτέ
2. Σπάνια
3. Συχνά
4. Πολύ συχνά

8) Σας έχουν εξαναγκάσει να κάνετε χάρες ή πράξεις προς όφελος τρίτων; Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

NAI / OXI

Αν ΝΑΙ, από: α) το σχολικό περιβάλλον
β) το φιλικό περιβάλλον
γ) το οικογενειακό περιβάλλον

9) Έχετε δεχθεί σωματική βία με σκοπό να σας τρομοκρατήσουν;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

NAI / OXI

Αν ΝΑΙ, πόσες φορές; α) Μια φορά
β) Τουλάχιστον δυο φορές
γ) Πολλές φορές

10) Σας έχουν βρῖσει ή απειλήσει ποτέ;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

NAI / OXI

Αν ΝΑΙ, πόσες φορές; α) Μια φορά
β) Τουλάχιστον δυο φορές
γ) Πολλές φορές

11) Σας έχουν απειλήσει με τη χρήση κάποιου αντικειμένου(π.χ. μαχαίρι, ρόπαλο ή κάποιο άλλο αντικείμενο);

Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

NAI / OXI

Αν ΝΑΙ, πόσες φορές; α) Μια φορά
β) Τουλάχιστον δυο φορές
γ) Πολλές φορές

12) Σε ποιες από τις παρακάτω πράξεις έχετε πέσει πιο συχνά θύμα; Επιλέξτε **μόνο μέχρι 3** από τα παρακάτω. Βάλτε σταυρό στα δεξιά της επιλογής.

Κλοπή	
Ξυλοδαρμός	
Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου	
Απειλές	
Απειλές υπό την απειλή όπλου	
Εκφοβισμός	
Ψέματα	
Εκμετάλλευση	

13) Έχετε πει ποτέ ψέματα με σκοπό να αποκτήσετε πράγματα ή να πετύχετε χάρες;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

1. Ποτέ
2. Σπάνια
3. Συχνά
4. Πολύ συχνά

14) Έχετε εκμεταλλευθεί ή εξαπατήσει άλλα άτομα;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.
ΝΑΙ / ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, με ποιο σκοπό; α) Να πετύχετε χάρες
β) Να αποκτήσετε αντικείμενα
γ) Να κερδίσετε χρήματα

15) Καταστρέψατε ποτέ περιουσιακό στοιχείο κάποιου άλλου ατόμου ώστε να του προκαλέσετε σοβαρή ζημιά;

Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

1. Ποτέ
2. Σπάνια
3. Συχνά
4. Πολύ συχνά

16) Έχετε κλέψει κάποιο αντικείμενο από κάποιον άλλον;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.
ΝΑΙ / ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, πόσες φορές; α) Μια φορά
β) Τουλάχιστον δυο φορές
γ) Πολλές φορές

17) Απειλήσατε ποτέ άτομο με τη χρήση όπλου ή μαχαιριού ή άλλου επικίνδυνου αντικειμένου;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.

ΝΑΙ / ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, με σκοπό: α) να πάρετε χρήματα
β) να πάρετε αντικείμενα
γ) από περιέργεια
δ) για πλάκα

18) Έχετε απειλήσει άτομο κάνοντας χρήση σωματικής βίας (π.χ. χαστούκια, γροθιές, κλοτσιές, τράβηγμα μαλλιών);

ΝΑΙ / ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, αυτό το άτομο ήταν: α) φίλος
β) συμμαθητής
γ) συγγενής
δ) άγνωστος

19) Έχετε εμπλακεί ποτέ σε σωματικούς καβγάδες με άλλα άτομα;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.
Αν ΝΑΙ, πόσες φορές; α) Μια φορά
β) Τουλάχιστον δυο φορές
γ) Πολλές φορές

20) Έχετε δοκιμάσει ποτέ ναρκωτικές ουσίες;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. ΝΑΙ / ΟΧΙ

21) Πιέσατε κάποιο άτομο ώστε να κάνει χρήση ουσιών;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. ΝΑΙ / ΟΧΙ

22) Είστε καπνιστής/καπνίστρια;
Υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε. Επιλέξτε ένα μόνο από τα παρακάτω.
ΝΑΙ / ΟΧΙ

Αν ΝΑΙ, πόσο καιρό; α) τον τελευταίο χρόνο
β) τα τελευταία 2 χρόνια
γ) πολλά χρόνια

23) Στις παρακάτω ερωτήσεις υπογραμμίστε αυτό που νομίζετε:
Επιλέξτε μια μόνο από τις παρακάτω επιλογές:
1)Ποτέ 2)Σπάνια 3)Συχνά 4) Πολύ Συχνά

α) έχετε προκαλέσει ζημιές στο χώρο του σχολείου;
(π.χ. graffiti, σπάσιμο πόρτας ή άλλων αντικειμένων)
1) Ποτέ 2) Σπάνια 3) Συχνά 4) Πολύ Συχνά

β) κάνατε χρήση λεκτικής επίθεσης(βρισιές, ειρωνεία) σε κάποιο εκπαιδευτικό σας;
1)Ποτέ 2)Σπάνια 3)Συχνά 4)Πολύ Συχνά

γ) κάνατε χρήση λεκτικής επίθεσης σε κάποιο συμμαθητή σας;
1) Ποτέ 2)Σπάνια 3)Συχνά 4)Πολύ Συχνά

δ) κάνατε χρήση σωματικής βίας μέσα στο σχολείο(π.χ. σπρώξιμο, χαστούκι);
1)Ποτέ 2)Σπάνια 3)Συχνά 4)Πολύ Συχνά

ε) εμποδίσατε ποτέ με τη συμπεριφορά σας τη διεξαγωγή του μαθήματος;
(π.χ. κάνοντας κάποιο θόρυβο ή μιλώντας)
1)Ποτέ 2)Σπάνια 3)Συχνά 4)Πολύ Συχνά

στ) απειλήσατε ποτέ συμμαθητή σας με τη χρήση π.χ. μαχαιριού ή άλλου αντικειμένου;
1)Ποτέ 2)Σπάνια 3)Συχνά 4)Πολύ Συχνά

ζ) κάνατε χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο;
1)Ποτέ 2)Σπάνια 3)Συχνά 4)Πολύ Συχνά

η) παρενοχλήσατε σεξουαλικά συμμαθητή-τρια στο χώρο του σχολείου;
1)Ποτέ 2)Σπάνια 3)Συχνά 4)Πολύ Συχνά

θ) κάνατε σκασιαρχείο από το σχολείο;

1) Ποτέ 2) Σπάνια 3) Συχνά 4) Πολύ Συχνά

ι) έχετε πάει ποτέ καθυστερημένα στο μάθημα;

1) Ποτέ 2) Σπάνια 3) Συχνά 4) Πολύ Συχνά

24) Ποιες από τις παρακάτω πράξεις έχει τύχει να διαπράξετε εσείς σε άλλους ανθρώπους; Επιλέξτε **μόνο μέχρι 3** από τα παρακάτω. Βάλτε σταυρό στα δεξιά της επιλογής.

Κλοπή	
Ξυλοδαρμός	
Ξυλοδαρμός με τη χρήση όπλου	
Απειλές	
Απειλές υπό την απειλή όπλου	
Εκφοβισμός	
Ψέματα	
Εκμετάλλευση	
Πρόκληση σε χρήση ναρκωτικών ουσιών	

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Ποινικός Κώδικας, επιμέλεια Κονταξή Αθαν., 1992, Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα
2. Φραντζεσκάκης Ιωάννης, 1987, «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή
3. Φραντζεσκάκης Ιωάννης, 1987, «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή
4. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α., 1984, «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη Πάντειος, Αθήνα
5. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α., 1984, «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη Πάντειος, Αθήνα
6. Φαρσεδάκης Ιακ. 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
7. Παπαδημητρίου Αθ., 1979, «Θεωρίες κοινωνικής παρεκκλίσεως», Εκδόσεις: Παπαδημητρίου, Πάτρα
8. Φραντζεσκάκης Ιωάννης, «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1987
9. Γεώργας Δημήτριος, 1968, «Κοινωνική Ψυχολογία Τόμοι Α΄», Αθήνα
10. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
11. Παπαδημητρίου Αθ., 1979, «Θεωρίες κοινωνικής παρεκκλίσεως», Εκδόσεις: Παπαδημητρίου, Πάτρα
12. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
13. Παπαδημητρίου Αθ., 1979, «Θεωρίες κοινωνικής παρεκκλίσεως», Εκδόσεις: Παπαδημητρίου, Πάτρα
14. Παπαδημητρίου Αθ., 1979, «Θεωρίες κοινωνικής παρεκκλίσεως», Εκδόσεις: Παπαδημητρίου, Πάτρα
15. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
16. Α. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, από το βιβλίο του Φαρσεδάκη Ιακ. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», 1986, Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
17. Chazal Jean, 1967, «Η παιδική εγκληματικότητα», Εκδόσεις: Ιω. Α. Ζαχαρόπουλου, , Αθήνα

18. Φαρσεδάκης Ιακ. 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
19. Φαρσεδάκης Ιακ. 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
20. Φαρσεδάκης Ιακ. 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
21. Chazal Jean, 1967, «Η παιδική εγκληματικότητα», Εκδόσεις: Ιω. Α. Ζαχαρόπουλου, , Αθήνα
22. Φραντζεσκάκης Ιωάννης, 1987, «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή
23. Παπαφλέσσα Θ., 1989, «Βασικά Προγράμματα Κοινωνικής Προστασίας», Αθήνα
24. Μάνος Νίκος, 1997, «Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής», Εκδόσεις: University Studio Press, Θεσσαλονίκη
25. Chazal Jean, 1967, «Η παιδική εγκληματικότητα», Εκδόσεις: Ιω. Α. Ζαχαρόπουλου, , Αθήνα
26. Παρασκευόπουλος Ι.Ν. – Χαραλαμπίδης Ι.Ν., 1974, «Ψυχολογία ατομικών διαφορών», Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα
27. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., 1988, «Κλινική Ψυχολογία», Εκδόσεις: Παρασκευόπουλος Ι.Ν., Αθήνα
28. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α., 1979, «Παραδόσεις Εγκληματολογίας Α΄», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα,, Αθήνα
29. Ντράικωρς Ρ.- Κάσελ. Π., 1979,«Πέτα μακριά το ραβδί σου», Εκδόσεις: Θυμάρι, Αθήνα
30. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., 1985, «Εξελικτική Ψυχολογία», Τόμος 1^{ος} ,3^{ος} και 4^{ος}, Αθήνα
31. Παρασκευόπουλος Ι.Ν. – Χαραλαμπίδης Ι.Ν., 1974«Ψυχολογία ατομικών διαφορών», Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα
32. Παρασκευόπουλος Ι.Ν. – Χαραλαμπίδης Ι.Ν., 1974, «Ψυχολογία ατομικών διαφορών», Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα
33. Μουζακίτης Χ., 1990, «Κοινωνική εργασία με οικογένεια», Κεφάλαιο: Συζυγική βία, Πάτρα
34. Μουζακίτης Χ., 1990, «Κοινωνική εργασία με οικογένεια», Κεφάλαιο: Συζυγική βία, Πάτρα
35. Μουζακίτης Χ., 1990, «Κοινωνική εργασία με οικογένεια», Κεφάλαιο: Συζυγική βία, Πάτρα

36. The Open University, «Η κακοποίηση του παιδιού», Μεταφ. Α. Λυκιαρδοπούλου, Εκδόσεις: Π. Κουτσούμπου, Αθήνα
37. Κοσμόπουλος Αλεξ., 1990, «Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας», Εκδόσεις: Γρηγόρης, Αθήνα
38. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
39. Κοσμόπουλος Αλεξ., 1990, «Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας», Εκδόσεις: Γρηγόρη, Αθήνα
40. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., 1988, «Κλινική Ψυχολογία», Εκδόσεις: Παρασκευόπουλος Ι.Ν., Αθήνα
41. Φάρος Φιλόθεος, 1979, «Το ψυχολογικά κακοποιημένο παιδί», Εκλογή: αριθμός τεύχους 50
42. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
43. Παρασκευόπουλος Ι.Ν. – Χαραλαμπόπουλος Ι.Ν., 1974, «Ψυχολογία ατομικών διαφορών», Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα
44. Μουζακίτης Χ., 1990, «Κοινωνική εργασία με οικογένεια», Κεφάλαιο: Το παιδί μέσα στην οικογένεια, Πάτρα
45. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
46. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., 1985, «Εξελικτική Ψυχολογία», Τόμος 1^{ος}, 3^{ος} και 4^{ος}, Αθήνα
47. Μπεζέ Α. Λουκία, 1985, «Ανήλικοι παραβάτες», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
48. Chazal Jean, 1967, «Η παιδική εγκληματικότητα», Εκδόσεις: Ιω. Α. Ζαχαρόπουλου, Αθήνα
49. Φραντζεσκάκης Ιωάννης, 1987, «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή
50. Κοσμόπουλος Αλεξ., 1990, «Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου», Εκδόσεις: Γρηγόρη, Αθήνα
51. Φραγκουδάκη Α., 1985, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα
52. Φραγκουδάκη Α., 1985, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα, (έρευνες Παπακωνσταντίνου στην Ελλάδα)

53. Φραγκουδάκη Α., 1985, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα
54. Ντράικωρς Ρ.- Κάσελ. Π., 1979, «Πέτα μακριά το ραβδί σου», Εκδόσεις: Θυμάρι, Αθήνα
55. Ντράικωρς Ρ.- Κάσελ. Π., 1979, «Πέτα μακριά το ραβδί σου», Εκδόσεις: Θυμάρι, Αθήνα
56. Χόλτ Τ, 1978, «Το σχολείο φυλακή και η ελεύθερη μάθηση», Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα
57. Κοσμόπουλος Αλεξ., 1990, «Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου», Εκδόσεις: Γρηγόρη, Αθήνα
58. Παρασκευόπουλος Ι.Ν. – Χαραλαμπόπουλος Ι.Ν., 1974, «Ψυχολογία ατομικών διαφορών», Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα
59. Κοσμόπουλος Αλεξ., 1990, «Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου», Εκδόσεις: Γρηγόρη, Αθήνα
60. Κοσμόπουλος Αλεξ., 1990, «Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου», Εκδόσεις: Γρηγόρη, Αθήνα
61. Ντράικωρς Ρ.- Κάσελ. Π., 1979, «Πέτα μακριά το ραβδί σου», Εκδόσεις: Θυμάρι, Αθήνα
62. Ντράικωρς Ρ.- Κάσελ. Π., 1979, «Πέτα μακριά το ραβδί σου», Εκδόσεις: Θυμάρι, Αθήνα
63. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
64. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
65. Σπινέλλη Κ., 1982, «Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων. Θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση μορφών κοινωνικού ελέγχου», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
66. Ρινκ Τ., 1987, 1987, «Εκπαίδευση και εγκληματικότητα», Κοινωνική Εργασία(Μετάφραση: Μαντώ Λύρα), Έτος 2^ο, Αθήνα
67. Φραγκουδάκη Α., 1985, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα
68. Φραγκουδάκη Α., 1985, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα
69. Ντράικωρς Ρ.- Κάσελ. Π., 1979, «Πέτα μακριά το ραβδί σου», Εκδόσεις: Θυμάρι, Αθήνα
70. Γεώργας Δημήτριος, 1986, «Κοινωνική Ψυχολογία Τόμοι Α΄», Αθήνα
71. Γεώργας Δημήτριος, 1986, «Κοινωνική Ψυχολογία Τόμοι Α΄», Αθήνα
72. Φραγκουδάκη Α., 1985, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα

73. Παπαδημητρίου Αθ., 1979, «Θεωρίες κοινωνικής παρεκκλίσεως», Εκδόσεις: Παπαδημητρίου, Πάτρα, (E. H. Sutherland)
74. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, (Cusson)
75. Φαρσεδάκης Ιακ., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
76. Chazal Jean, 1967, «Η παιδική εγκληματικότητα», Εκδόσεις: Ιω. Α. Ζαχαρόπουλου, , Αθήνα
77. Chazal Jean, 1967, «Η παιδική εγκληματικότητα», Εκδόσεις: Ιω. Α. Ζαχαρόπουλου, , Αθήνα
78. Γαλάνης Ν.Γ., 1989, «Ανεργία και εγκληματικότητα», Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 13, Ιανουάριος- Φεβρουάριος- Μάρτιος, Αθήνα
79. Γαλάνης Ν.Γ., 1989, «Ανεργία και εγκληματικότητα», Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 13, Ιανουάριος- Φεβρουάριος- Μάρτιος, Αθήνα
80. Chazal Jean, 1967, «Η παιδική εγκληματικότητα», Εκδόσεις: Ιω. Α. Ζαχαρόπουλου, , Αθήνα
81. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
82. www.prosvasimathia.gr
83. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
84. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
85. Μάνος Νίκος, 1997, «Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής», Εκδόσεις: University Studio Press, Θεσσαλονίκη
86. Μάνος Νίκος, 1997, «Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής», Εκδόσεις: University Studio Press, Θεσσαλονίκη
87. Στράτος Γεωργούλιας, 2000, «Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα», Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
88. www.youth-health.gr
89. www.paidiatros.gr
90. www.paidiatros.gr
91. www.youth-health.gr

92. www.youth-health.gr
93. Μάνος Νίκος, 1997, «Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής», Εκδόσεις: University Studio Press, Θεσσαλονίκη
94. Μάνος Νίκος, 1997, «Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής», Εκδόσεις: University Studio Press, Θεσσαλονίκη
95. Μάνος Νίκος, 1997, «Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής», Εκδόσεις: University Studio Press, Θεσσαλονίκη
96. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
97. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
98. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
99. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
100. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
101. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
102. Ευθύμιος Κάκουρος- Κατερίνα Μανιαδάκη, 2006, «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθήτω, Αθήνα
103. Σπινέλλη Καλλιόπη, 1976, «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά Χρονικά
104. Σπινέλλη Καλλιόπη, 1976, «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά Χρονικά
105. Σπινέλλη Καλλιόπη, 1976, «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά Χρονικά
106. Παπαχρίστου Αθ., 1988, «Το στίγμα του ανήλικου εγκληματία», Αστυνομική Επιθεώρηση
107. Δασκαλάκης Ηλίας, 1987, «Το στίγμα του εγκληματία και οι συνέπειές του», Αστυνομική Επιθεώρηση
108. Πανούσης Γ., 1985, «Οι κοινωνικές σχέσεις ως αναγκαίοι όροι της εγκληματογένεσης», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

109. Σπινέλλη Καλλιόπη, 1976, «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά Χρονικά
110. Σπινέλλη Καλλιόπη, 1976, «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά Χρονικά
111. Σπινέλλη Καλλιόπη, 1976, «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά Χρονικά
112. Σπινέλλη Καλλιόπη, 1976, «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά Χρονικά
113. Φαρσεδάκης Ι., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
114. Φαρσεδάκης Ι., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
115. Φαρσεδάκης Ι., 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
116. Τρωϊάννου-Λουλά Α., 1975, «Προβλήματα προκύπτοντα εκ της εφαρμογής των περί ποινικού μητρώου διατάξεων επί ανηλίκων», Ποινικά Χρονικά
117. Τρωϊάννου-Λουλά Α., 1975, «Προβλήματα προκύπτοντα εκ της εφαρμογής των περί ποινικού μητρώου διατάξεων επί ανηλίκων», Ποινικά Χρονικά
118. Τρωϊάννου-Λουλά Α., 1975, «Προβλήματα προκύπτοντα εκ της εφαρμογής των περί ποινικού μητρώου διατάξεων επί ανηλίκων», Ποινικά Χρονικά
119. Νεράντζης Παύλος, 1986, «Εγκληματικότητα και Τύπος», Ανακοίνωση στο σεμινάριο: «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη
120. Νεράντζης Παύλος, 1986, «Εγκληματικότητα και Τύπος», Ανακοίνωση στο σεμινάριο: «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη
121. Νεράντζης Παύλος, 1986, «Εγκληματικότητα και Τύπος», Ανακοίνωση στο σεμινάριο: «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη
122. Νεράντζης Παύλος, 1986, «Εγκληματικότητα και Τύπος», Ανακοίνωση στο σεμινάριο: «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη
123. Δασκαλάκης Ηλίας, 1985, «Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
124. Αρχιμανδρίτου Μαρία, 1986, «Η κατάσταση των ανηλίκων μετά τη σφραγιστική αντιμετώπιση», Ανακοίνωση στο σεμινάριο: «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη

125. Αρχμανδρίτου Μαρία, 1986, «Η κατάσταση των ανηλίκων μετά τη σωφρονιστική αντιμετώπιση», Ανακοίνωση στο σεμινάριο: «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη
126. Δασκαλάκης Ηλίας, 1987, «Το στίγμα του εγκληματία και οι συνέπειές του», Αστυνομική Επιθεώρηση
127. Χρηστάκης Θ., 1986, «10 μέτρα κατά του εγκλήματος – Εισήγηση στο Υπουργείο Δικαιοσύνης από καθηγητές», Ανακοίνωση στο σεμινάριο «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη
128. Δασκαλάκης Ηλίας, 1985, «Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
129. Δασκαλάκης Ηλίας, 1985, «Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985
130. Παπαχρίστου Αθ., 1988, «Το στίγμα του ανήλικου εγκληματία», Αστυνομική Επιθεώρηση
131. Κ. Γ. Χρηστάκης, 2001, «Προβλήματα συμπεριφοράς στη σχολική ηλικία», Εκδόσεις: Ατραπος-Περιβολάκι, Αθήνα
132. Πολεμικός Ν. Καΐλα, Μ., Καλαβάσης Φ., (2002), «Εκπαιδευτική, οικογενειακή και πολιτική ψυχολογία», Εκδόσεις: Ατραπος
133. Παπαιωάννου Κ., (2000), «Παιδιά- Γονείς, κοινωνικοί λειτουργοί», Εκδόσεις: Έλλην
134. Νόβα-Καλτσούνη Χριστίνα, (2001), «Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία: Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου», Εκδόσεις: Gutenberg
135. Κατσιγαράκη Ευτυχία, (2004), «Οικογένεια και παραβατικότητα», Εκδόσεις: Σακκουλά
136. Χριστίνα Νόβα, Εύη Μακρή-Μπότσαρη και Τσιμπουκλή, (2002), «Εξέλιξη του παιδιού στο κοινωνικό περιβάλλον, θέματα εφηβείας», Εκδόσεις: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
137. Κυριακίδης Παύλος, (2000), «Η οικογενειακή σχέση», Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
138. Δουμάνη Μ., (1989), «Η ελληνική οικογένεια», Εκδόσεις: Κέδρος
139. Κυριακίδης Παύλος, (2000), «Η οικογενειακή σχέση», Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
140. Κατσιγαράκη Ευτυχία, (2004), «Οικογένεια και παραβατικότητα», Εκδόσεις: Σακκουλά
141. Νέστορος Ν.Ι.,(1992), «Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία», Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
142. Αγάθωνος- Γεωργοπούλου Ε. και Τσαγκαράκη Μ., (1992), «Εγχειρίδιο για τα δικαιώματα του παιδιού», Εκδόσεις: Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού, Αθήνα

143. Παρασκευόπουλος Ν. Ιωάννου, (1985), «Εξελικτική ψυχολογία, η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση», Βρεφική ηλικία, Τόμος Α΄, (Χ.Ο.), Αθήνα
144. Χατζηφωτίου Σεβαστή, (2005), «Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και των παιδιών», Εκδόσεις: Τζιόλα
145. Αγάθωνος- Γεωργοπούλου Ε. και Τσαγκαράκη Μ., (1999), «Εγχειρίδιο για τα δικαιώματα του παιδιού», Εκδόσεις: Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού, Αθήνα
146. Τσιάντης Ιωάννης, (1998), «Βασική παιδοψυχιατρική, θέματα εφηβείας» Τόμος Β΄, Εκδόσεις: Καστανιώτη
147. Τσιάντης Ιωάννης, (1998), «Βασική παιδοψυχιατρική, θέματα εφηβείας», Τόμος Β΄, Εκδόσεις: Καστανιώτη
148. Χατζηφωτίου Σεβαστή, (2005), «Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και των παιδιών», Εκδόσεις: Τζιόλα
149. Χασάπης Γ. Ιωάννης, (1980), «Ψυχολογία της προσωπικότητας», Τόμος Β΄, Εκδόσεις: Στέφανος Βασιλόπουλος
150. Κυριαζόπουλος Γιώργος, (1991), «Ενδιαφέροντα παιδιών και εφήβων», Εκδόσεις: Π. Κουτσομπός
151. Δρ. Πάτρικ Ντελάρος, (2005), «Εφηβεία, τα προβλήματά της και πως να τα αντιμετωπίζετε», Εκδόσεις: Μπουκουμάνη
152. Τσιάντης Ιωάννης, (1998), «Βασική παιδοψυχιατρική, θέματα εφηβείας», Τόμος Β΄, Εκδόσεις: Καστανιώτη
153. Χριστίνα Νόβα, Εύη Μακρή-Μπότσαρη και Τσιμπουκλή, (2002), «Εξέλιξη του παιδιού στο κοινωνικό περιβάλλον, θέματα εφηβείας», Εκδόσεις: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
154. Λιάππας Ιωάννης, (1991), «Ναρκωτικά, εθιστικές ουσίες, κλινικά προβλήματα, αντιμετώπιση», Εκδόσεις: Πατάκη
155. Martin Herbert, (1999), «Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας», Επιμέλεια Καλαντζή- Αζίζι, Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
156. Φαρσεδάκης Ι., (1985), «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
157. Σκληρού Γ., (1982), «Προβληματισμοί στα προβλήματα των ανηλίκων. Διαπιστώσεις, η πραγματικότητα, το πρόβλημα και οι υποδείξεις για κάθε αρμόδιο φορέα», Εκδόσεις: Κοσκούρος, Αθήνα
158. Winnicott, (1976), «Το παιδί, η οικογένεια και ο εξωτερικός κόσμος», Εκδόσεις: Καστανιώτη
159. Καρακατσάνη Γ., (1989), «Εισαγωγή στην κοινωνιολογία και κοινωνιολογία του σχολείου», Εκδόσεις: Σακκουλά

160. Ιεροδιακόνου Χ., (2002), «Ψυχικά προβλήματα στα παιδιά», Θεσσαλονίκη
161. Ματσαγγούνας Η., (2000), «Η σχολική τάξη», Αθήνα
162. <http://www.asset.in.gr>, Η προαγωγή της ψυχικής και κοινωνικής υγείας στο σχολείο
163. <http://www.eef.gr>, Τάξη και αταξία στη σχολική τάξη
164. <http://www.obrela.gr>, Σχολικός εκφοβισμός, σύμφωνα με την εταιρεία μελέτης και πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης
165. <http://www.niothoasfalos.gr>, Το έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα.(Κουράκης Νέστωρ)
166. <http://www.wikipedia.org>, Η κλοπή
167. Φραντζεσκάκης Ι., (1987), «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», Εκδόσεις: Σακκουλά
168. <http://www.niothoasfalos.gr>, Το έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα.(Κουράκης Νέστωρ)
169. <http://www.elesme.gr>, Η φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας και η συνδρομή της αστυνομίας(τεύχος 30)
170. Νόβα – Καλτσούνη Χριστίνα, (1993), «Σχολική κοινωνικοποίηση και αποκλίνουσα συμπεριφορά», Εκδόσεις: Σακκουλάς
171. Κωνσταντίνος Χ. Πιάνος, (1998), «Ψυχοκοινωνικές διαταραχές και η αντιμετώπισή τους», Εκδόσεις: Έλλην
172. <http://www.elesme.gr>, Η φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας και η συνδρομή της αστυνομίας(τεύχος 30)
173. <http://www.usersotenet.gr>, Αθλητισμός και βία του Ευστάθιου Μοσχοβίτη
174. Martin Herbert, (1999), «Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας», Επιμέλεια: Καλαντζή- Αζίζι, Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
175. V. Courtecuisse, J. Fortin, J. Pain, J. Selosse, Λ. Μπεζέ, (1998), «Βία στο σχολείο, βία του σχολείου», Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
176. Κουνιάς Σ., «Εισαγωγή στη Στατιστική», Εκδόσεις: Χριστοδουλίδη, Θεσσαλονίκη, 2000

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Αγάθωνος- Γεωργοπούλου Ε. και Τσαγκαράκη Μ., 1992, «Εγχειρίδιο για τα δικαιώματα του παιδιού», Εκδόσεις: Ινστιτούτο υγείας του παιδιού, Αθήνα
2. Αγάθωνος- Γεωργοπούλου Ε. και Τσαγκαράκη Μ., 1999, «Εγχειρίδιο για τα δικαιώματα του παιδιού», Εκδόσεις: Ινστιτούτο υγείας του παιδιού, Αθήνα
3. Αρχιμανδρίτου Μαρία, 1986, «Η κατάσταση των ανηλίκων μετά τη σωφρονιστική αντιμετώπιση», Ανακοίνωση στο σεμινάριο: «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη
4. Γαλάνης Ν. Γ., 1989, «Ανεργία και εγκληματικότητα», Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 13, Ιανουάριος- Φεβρουάριος- Μάρτιος, Αθήνα
5. Γεωργάς Δημήτριος, 1968, «Κοινωνική Ψυχολογία», Τόμος Α΄, Αθήνα
6. Γεωργάς Δημήτριος, 1986, «Κοινωνική Ψυχολογία», Τόμος Α΄, Αθήνα
7. Γεωργούλιας Στράτος, 2000, «Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα», Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
8. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α., 1979, «Παραδόσεις εγκληματολογίας Α΄», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα
9. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α., 1984, «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη Πάντειος, Αθήνα
10. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α., από το βιβλίο του Φαρσεδάκη Ιακ. «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», 1986, Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
11. Δασκαλάκης Ηλίας, 1985, «Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
12. Δασκαλάκης Ηλίας, 1987, «Το στίγμα του εγκληματία και οι συνέπειές του», Αστυνομική Επιθεώρηση
13. Δουμάνη Μ., (1989), «Η ελληνική οικογένεια», Εκδόσεις: Κέδρος
14. Ιεροδιακόνου Χ., 2002, «Ψυχικά προβλήματα στα παιδιά», Θεσσαλονίκη
15. Κάκουρος Ευθύμιος- Μανιαδάκη Κ., (2002), «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθύτω, Αθήνα
16. Κάκουρος Ευθύμιος- Μανιαδάκη Κ., (2006), «Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: αναπτυξιακή προσέγγιση», Εκδόσεις: Τυπωθύτω, Αθήνα
17. Καρακατσάνη Γ., (1989), «Εισαγωγή στην κοινωνιολογία και κοινωνιολογία του σχολείου», Εκδόσεις: Σακκουλά
18. Κατσιγαράκη Ευτυχία, 2004, «Οικογένεια και παραβατικότητα», Εκδόσεις: Σάκκουλα

19. Κοσμόπουλος Αλέξανδρος, 1990, «Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου», Εκδόσεις: Γρηγόρη, Αθήνα
20. Κοσμόπουλος Αλέξανδρος, 1990, «Ψυχολογία και οδηγτική της παιδικής και νεανικής ηλικίας», Εκδόσεις: Γρηγόρη, Αθήνα
21. Κουνιάς Σ., «Εισαγωγή στη Στατιστική», Εκδόσεις: Χριστοδουλίδη, Θεσσαλονίκη, 2000
22. Κυριαζόπουλος Γιώργος, 1991, «Ενδιαφέροντα παιδιών και εφήβων», Εκδόσεις: Π. Κουτσομπός
23. Κυριακίδης Παύλος, 2000, «Η οικογενειακή σχέση», Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
24. Λιάππας Ιωάννης, 1991, «Ναρκωτικά, εθιστικές ουσίες, κλινικά προβλήματα, αντιμετώπιση», Εκδόσεις: Πατάκη
25. Μάνος Νίκος, 1997, «Βασικά στοιχεία κλινικής ψυχιατρικής», Εκδόσεις: University studio press», Θεσσαλονίκη
26. Μαρινάκης Νίκος, 1990, «Εφηβεία Τόμος Α΄», Τεύχος 1^ο
27. Ματσαγγούνας Μ., 2000, «Η σχολική τάξη», Αθήνα
28. Μπεζέ Λουκία, 1985, «Ανήλικοι παραβάτες», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
29. Νεράντζης Παύλος, 1986, «Εγκληματικότητα και τύπος», Ανακοίνωση στο σεμινάριο: «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη
30. Νέστορος Ν. Ι., 1992, «Η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία», Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
31. Νόβα – Καλτσούνη, 1993, «Σχολική κοινωνικοποίηση και αποκλίνουσα συμπεριφορά», Εκδόσεις: Σάκκουλα
32. Νόβα – Καλτσούνη, 2001, «Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία: ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου», Εκδόσεις: Gutenberg
33. Νόβα Χριστίνα, Εύη Μακρή-Μπότσαρη και Τσιμπουκλή, (2002), «Εξέλιξη του παιδιού στο κοινωνικό περιβάλλον, θέματα εφηβείας», Εκδόσεις: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
34. Ντράϊκωρς Ρ.- Κάσελ. Π., 1979, «Πέτα μακριά το ραβδί σου», Εκδόσεις: Θυμάρι, Αθήνα
35. Πανούσης Γ., 1985, «Οι κοινωνικές σχέσεις ως αναγκαίοι όροι της εγκληματογένεσης», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή
36. Παπαδημητρίου Αθ., 1979, «Θεωρίες κοινωνικής παρεκκλίσεως», Εκδόσεις: Παπαδημητρίου, Πάτρα
37. Παπαδιώτη- Αθανασίου, 1995, «Θέματα ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Ιωάννινα

38. Παπαϊωάννου Κ., 2000, «Παιδιά, γονείς, κοινωνικοί λειτουργοί», Εκδόσεις: Έλλην
39. Παπαφλέσσα Θ., 1989, «Βασικά προγράμματα κοινωνικής προστασίας», Αθήνα
40. Παπαχρίστου Αθ., 1988, «Το στίγμα του ανήλικου εγκληματία», Αστυνομική Επιθεώρηση
41. Παρασκευόπουλος Ι.Ν. – Χαραλαμπίδης Ι.Ν., 1974, «Ψυχολογία ατομικών διαφορών», Οργανισμός εκδόσεων διδακτικών βιβλίων
42. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., 1985, «Εξελικτική ψυχολογία, η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση, βρεφική ηλικία», Τόμος 1^{ος}, (Χ.Ο.), Αθήνα
43. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., 1985, «Εξελικτική ψυχολογία, η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση, σχολική ηλικία», Τόμος 3^{ος}, (Χ.Ο.), Αθήνα
44. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., 1985, «Εξελικτική ψυχολογία, η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση, ενήλικη ζωή», Τόμος 4^{ος}, (Χ.Ο.), Αθήνα
45. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., 1988, «Κλινική Ψυχολογία», Εκδόσεις: Παρασκευόπουλος Ι. Ν., Αθήνα
46. Πάτρικ Ντελάρος, 2005, «Εφηβεία, τα προβλήματά της και πώς να τα αντιμετωπίζετε», Εκδόσεις: Μπουκουμάνη
47. Πιάνος Χ. Κωνσταντίνος, 1998, «Ψυχοκοινωνικές διαταραχές και η αντιμετώπισή τους», Εκδόσεις: Έλλην
48. Ποινικός Κώδικας, Επιμέλεια: Κονταξή Αθαν., 1992, Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα
49. Πολεμικός Ν., Καΐλα Μ., Καλαβάσης Φ., 2002, «Εκπαιδευτική, οικογενειακή και πολιτική ψυχολογία», Εκδόσεις: Άτραπος
50. Σκληρού Γ., 1982, «Προβληματισμοί στα προβλήματα των ανηλίκων. Διαπιστώσεις, η πραγματικότητα, το πρόβλημα και οι υποδείξεις για κάθε αρμόδιο φορέα», Εκδόσεις: Κοσκούρος, Αθήνα
51. Σπινέλλη Κ., 1976, «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά Χρονικά
52. Σπινέλλη Κ., 1982, «Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων. Θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση μορφών κοινωνικού ελέγχου», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
53. Τρωϊάνου - Λουλά Α., 1975, «Προβλήματα προκύπτοντα εκ της εφαρμογής των περί ποινικού μητρώου διατάξεων επί ανηλίκων», Ποινικά Χρονικά
54. Τσιάντης Ιωάννης, 1998, «Βασική παιδοψυχιατρική, θέματα εφηβείας», Τόμος Β', Εκδόσεις: Καστανιώτη
55. Φάρος Φιλόθεος, 1979, «Το ψυχολογικά κακοποιημένο παιδί», Εκλογή αρ. 50

56. Φαρσεδάκης Ιάκωβος, 1986, «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
57. Φραγκουδάκη Α., 1985, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα
58. Φραντζεσκάκης Ιωάννης, 1987, «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή
59. Χασάπης Γ. Ιωάννης, 1980, «Ψυχολογία της προσωπικότητας», Τόμος Β΄, Εκδόσεις: Στέφανος Βασιλόπουλος
60. Χατζηφωτίου Σεβαστή, 2005, «Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και των παιδιών», Εκδόσεις: Τζιόλα
61. Χόλτ Τ., 1978, «Το σχολείο φυλακή και η ελεύθερη μάθηση», Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα
62. Χρηστάκης Θ., 1986, «10 μέτρα κατά του εγκλήματος- Εισήγηση στο υπουργείο Δικαιοσύνης από καθηγητές», Ανακοίνωση στο σεμινάριο: «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στη κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους», Θεσσαλονίκη
63. Χρηστάκης Κ. Γ., 2001, «Προβλήματα συμπεριφοράς στη σχολική ηλικία», Εκδόσεις: Άτραπος – Περιβολάκι, Αθήνα
64. Chazal Jean, 1967, «Η παιδική εγκληματικότητα», Εκδόσεις: Ιω. Α. Ζαχαροπούλου, Αθήνα
65. Courtecuisse V., Fortin J., Pain J., Selosse J., Μπεζέ Λουκία, 1998, «Βία στο σχολείο, βία του σχολείου», Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
66. Martin Herbert, 1999, «Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας», Επιμέλεια: Καλαντζή – Αζίζι, Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα
67. Pink Τ., 1987, «Εκπαίδευση και εγκληματικότητα», Κοινωνική Εργασία, (Μετάφραση: Μαντώ Λύρα), Έτος 2^ο, Αθήνα
68. The Open University, «Η κακοποίηση του παιδιού», Μετάφραση: Λυκιαρδοπούλου Α., Εκδόσεις: Κουτσούμπου Π., Αθήνα
69. Winnicott, 1976, «Το παιδί, η οικογένεια και ο εξωτερικός κόσμος», Εκδόσεις: Καστανιώτη

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις:

- www.youth-health.gr
- www.paidiatros.gr
- www.paidi.pbgs.gr : Προβλήματα συμπεριφοράς(Διαταραχή της Διαγωγής)
- www.assetin.gr : Η προαγωγή της ψυχικής και κοινωνικής υγείας στο σχολείο
- www.eef.gr : Τάξη και αταξία στη σχολική τάξη
- www.obrela.gr : Σχολικός εκφοβισμός, σύμφωνα με την εταιρεία μελέτης και πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης
- www.niothoasfalıs.gr : Το έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα(Κουράκης Νέστωρ)
- www.wikipedeia.org : Η κλοπή
- www.elesme.gr : Η φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας και η συνδρομή της Αστυνομίας(Τεύχος 30)
- www.usersotenet.gr : Αθλητισμός και βία του Ευστάθιου Μοσχοβίτη